

לדור ודור

יודא מאיר חלוי גראסס

"חסדי ה' עולם אשירה, לדור ודור אודיע אמונתך בפי"

בעזהית"ש

לדור ודור

תולדות וקורות חיי, קורות בתינו ומשפחתינו,
וגודל התלאות אשר מצאתני בתקופת השואה,
וגם לרבות עובדות
ושיחות קודש מרבותינו הצדיקים זי"ע,
אשר זכיתי ליצוק מים על ידיהם

אשר חקקתי בעט ברזל ועופרת,
למען יעמדו לעד למשמרת,
לשם לתהילה ולתפארת

בעזר אדון כל וברוב רחמיו וחסדיו
מנאי הק'

יודא מאיר הלוי גראסס

ש. פאטאק - ברוקלין

נלקט ויוצא לאור על ידי נכדי האהוב והיקר
מו"ה ר' חיים יוסף נתן הלוי גראסס שיחי'

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2023

ע"י מכון "שם עולם"
לחקר קורות קהילות ואישים
בני ברק תשס"ו

עורך הספר:
הרב אברהם קליין
1-917-721-4183

©
כל הזכויות שמורות
ALL RIGHTS RESERVED

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2023

נדפס בישראל
PRINTED IN E. ISRAEL

בהוצאת מכון "שם עולם" – המפעל להנצחת תרבות ומורשת היהדות
מכון לחקר כתבי יד – קורות קהילות ואישים
רח' שחל 5, בני-ברק
טל: 03-5701977 פקס: 03-5701967

בשער

השיר והשבח לחי העולמים, שהנני זוכה לראות פרי עמל ויגיעה של רבות בשנים, ברוך שהחיינו וקיימנו, ולזמן הזה הגיענו, וסיפור קורות ימי זקני שליט"א ומשפחתינו, מונצח לדורות לבני בנינו, ברוב הדר ופאר, להודות ולהלל, לאדון העולמים ב"ה וב"ש על כל החסדים, הנגלים והנעלמים, לשמחת לב בני המשפחה הכבודה, ולכבוד זקני המחבר הרבני החשוב רבי **יהודה מאיר הלוי גראסס** שליט"א, ובשמו יקבנו "**לדור ודור**".

עוד מימי ילדותי זכיתי, וחבלים בנעימים לי נפלו, על שולחנו מדי שבת בשבתו סעדתי, באותות אהבה וקירבה מיוחדת קירבני, מפיו אכלתי ומיינו של תורה ויראת שמים שתיתי, מאמרות פיו התבשמתי, ומנועם דבריו טעמתי, והייתי דבוק אליו בכל מורשי לבבי. אמרתי אני לנפשי, אל תהי עיני צרה, ואנחיל לדורות הבאים, פרקי שנות חיים, כנהר על פלגי מים, נטעי נאמנים, מאלפים ומאירים, מים חיים היוצאים, ממקור נאמנה, תורה צרופה, נעימה וברה, את הסיפור הנפלא הלז למען יעמדו ימים רבים, "**לדור ודור**".

הקורא ימצא לפניו בזו המחברת, קורות ועובדות דברי הימים למזכרת, סיפורים יקרים ונחמדים, מימות ימים, אשר ראו עיני זקני שליט"א במשך השנים, רישומים וקורות מימי עמדו על משמרת הקודש בחינוך ילדי ישראל, ועסקנותו הציבורית למען הקים שם ושארית ליהדות הנאמנה בכלל ולמורשה 'קהילת יעקב' בפרט, וגם לרבות, גודל התלאות, שעברו על בני עמנו בפרוע פרעות, והיציאה מעבדות לחירות, לשים לנו שם ושארית.

יוחק עלי ספר לזכרון עולם, את דו"ז הרה"ח מו"ה **רבי יצחק ברוך קראניק** ז"ל מוויליאמסבורג - סיגעיט, מחשובי עמודי התווך ופארי קהילת סאטמאר, אשר זכיתי להיות במחיצתו במשך שנים רבות, ולהקשר בקשר אמיץ ונכון, ובפרט בימי חליו זכיתי לסעדו, לתמכו ולעמוד על ימינו, יהא זכרו ברוך לנצח. ותתברך ממעון הברכות להבחל"ח זוגתו החשובה והצ' מרת אסתר שתחי' לאי"ט.

אזכיר לטובה את הורי היקרים שליט"א ה"ה אבי היקר הגאון **רבי צבי הלוי גראסס** שליט"א ראש הכולל ד'מתיבתא' בעיר ווילִיאמסבורג, ומלפנים ראש ישיבת ור"מ קהילת יעקב, ואמי החשובה והצ' מרת **חיה** תחי' בת זקני הרה"ח **רבי משה יחיאל פערל** שליט"א וזקנתי מרת **חנה** תחי', מגזע קודש מחצבתה בעל ה'מנוחת אשר' מטשענגער, והגאון בעל מהר"ם א"ש זי"ע ועכ"י. יהי רצון שיזכו עוד רבות בשנים,

להרביץ תורה לעדרים, ולראות בנים ובני בנים, על אדני התורה והיראה שתולים, בבריאות מתוך שמחה ונחת, אכי"ר.

כאן אתי גם המקום להודות להרה"צ **רבי שאול שמעון** דויטש שליט"א האדמור מליאזנא, אשר עומד לימיני בכל עת, ועצתו הנעימה תדריכנו ומסייעני, שעבר על הספר, האיר והעיר, איזן והיטיב, יה"ר שיאריך ימים על ממלכתו בבריאות הגו"נ וכט"ס.

יזכרו לטוב כל העוזרים והמסייעים בעריכת הספר, ובפרט תודה מיוחדת, לגיסי כליל תפארת, אמן היצירה ובריך הכישרון ה"ה מוהר"ר **אברהם קליין** שיחי' בנעימים, אשר עבד ברוב אמיץ ואונים, זה כמה שנים, ללקט באמרים, לחוקק בעט ועפרים, ולהציגו בהדרים; ולאחי וגיסי היקרים שיחיו לאי"ט, שעזרו וסייעו, האיצו ודירבנו לגמר המלאכה; להרה"ח מו"ה משה גומבו הי"ו, הרה"ח מו"ה דוד פרידמן מב"ב, הרה"ח מו"ה ישראל גולדשטיין הי"ו, והר"ר הרשל רובינשטיין הי"ו שפתחו לפני את אוצרותיהם, והעניקו לנו תמונות ותצלומים המפארים את הספר; ואחרון חביב למכון **'שם עולם'** והעומד בראשה הרב **שבתי שמואל ווייס** שליט"א, ושאר חו"ר המכון שהעירו והטיבו את הספר, והוציאו את הספר לאור עולם ברוב פאר והדר, ישלם ה' פעלם, למלאות כל משאלות לבבם, ויהי נועם השם עליהם, להתברך בכל מעשי ידיהם, אכי"ר.

ברכה מיוחדת, אחקוק בעט ועופרת לזוג' הח' מרת **אסתר גאלדא** שתחי', אשר תמיד עומדת לימיני בבינה ובהשכל. ומנשים באוהל תבורך אשר ברוב כשרון ודעת מגדלת את צאצאינו היקרים בדרכי התורה והיראה המסורה לנו, ה"ה בתי היקרה **רייזל מלכה** שתחי' לאי"ט, בני היקר **יצחק ברוך** ני"ו ובתי היקרה **פייגא רבקה** שתחי' לאי"ט. אהלל בשערים מעשיה הטובים אשר בגלל מסירותה הנפלאה יכולתי לברך על המוגמר לראות המחברת יוצאת כליל תפארת. יה"ר שנזכה לגדלם על מי מנוחות, מתוך שמחה, נחת ובריאות, בדרך אבותינו ורבותינו, להמשיך השלשלת מ'דור לדור'.

בשפת היריעה, אפרוש כפי בתפילה, לנורא עלילה, שנזכה עוד רבות בשנים, לקבל לקח טוב יקר מפנינים, מזקיני היקר שיחי' בנעימים, מתוך דשן ורעננים, ויחד עם זקנתינו הח' והצ' שתחי' לאי"ט, לראות בנים ובני בנים, בנחת דקדושה מלוא חפניים, עדי נזכה לבנין ציון וירושלים, בב"א.

כה דברי הנכד המעתיר ומברך בכבוד הראוי,

חיים יוסף נתן הלוי גראסס
המוציא לאור

מכתב ברכה והסכמה מאת הגאון רבי יעקב יצחק נייאמן שליט״א תלמיד רבינו ה״ויגד יעקב״ זי״ע

יעקב יצחק נייאמנן
רב דביהמד״ר חסידי בעלזא ומחזיקי הדת
מאנטריאל יע״א קנדה

הן הראו לפני קונטרס שרוצים להוציא לאור, משפחת ידידי הרבני החסיד מלא מצוות ומעש״ט מו״מ בתויר״ש מו״ה **יודא מאיר הלוי גראס** שליט״א אחד מן **חשובי תלמידי** כ״ק אדמו״ר בעל **ויגד יעקב** זי״ע מוקירו, ודבוק הי׳ גם אל כ״ק בעל **ויחי יוסף** זי״ע, שרוצים לספר לכל משפחתו בניו ובני בניו התנהגותו, מדותיו הטובים להיות אדוק לרבותינו הקדושים זי״ע.

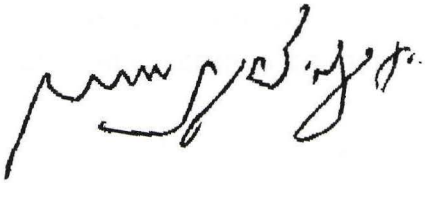
וראיתי הקונטרס והי׳ נראה מאד בעיני, איך שהי׳ מקורב אצל כ״ק ויגד יעקב זצ״ל ואחר כן עמד לשרת את ממלא מקומו כ״ק אדמו״ר בעל ויחי יוסף, ואחר המלחמה בהיותו נשאר עוד במדינת דייטשלאנד שגם הוא הי׳ בין הגולים ע״י רשעת האשכנזים כידוע מה שסבלו אלו שנשארו בחיים ע״י נסים ונפלאות הבורא יתי׳, ורבנו הגיע לאנטווערפען ושם יסד ישיבתו ורבי יודא מאיר הי״ו ניסה להקל עליו מה שהי׳ אפשר, וזכה להוציא את הספר הק׳ ויגד יעקב, שנתן רוח חדשה להראות לנו ש׳עוד יוסף חי ומזכה רבים אע״פ שיצא שבור מן הגלות שעבר עליו, ואח״כ כאשר הגיע כ״ק ויחי יוסף זצ״ל לאמעריקא בשנת תשי״א וגם הוא הי׳ כבר שם ועמד לימין כ״ק רבינו בכל דבר, ורבינו זי״ע מינה אותו להיות מנהל במוסד ״בנות פאפא״ שיסד רבינו לחנך ולגדל את בנות הקהילה, ואשר רוצים בחינוך זה על פי דעת קדשו בכל פרט ופרט.

ע״כ דבר נכון שבניו ונכדיו וכן כל המשפחה יראו לנגד עיניהם את זקניהם שליט״א ללמוד ממנו ולילך בדרכיו להתרצות לפני הקב״ה.

והנני מסיים בברכת כל טוב לכבוד ידידי מאז ומקדם, יעזור השי״ת שיאריך ימים מתוך נחת ביחד עם כל משפחתו ולראות תמיד נחת רב מכל יוצ״ח עד ביאת גואל צדק בב״א.

ידידו מאז ומקדם, דושה״ט, וכן לכל המשפחה הכבודה ונזכה לראות בנחמת ציון וירושלים בב״א.

שלהי חודש תמוז תשס״ה לפ״ק.

זכרונות מאת הגאון רבי יעקב יצחק נייַמאן שליט״א
מימי לימודו אצל רבינו ה״ויגד יעקב״ זי״ע

אמרתי לכתוב איזה זכרונות מקהילת פאפא אשר שם זכיתי ללמוד בעה״י עשרה שנים אצל כ״ק מו״ר ויגד יעקב זי״ע, ושוב אח״כ קרוב לד׳ שנים אצל כ״ק מו״ר ויחי יוסף זי״ע.

ואתחיל מה ששמעתי וידעתי לפני אותן השנים, כידוע, שבמדינת אונגארין היו צריכין להצטרף לאיזה קהלה, או ארטאדאקסע, או נעאלאג, וגם לא הי׳ האפשרות מצד הממשלה לעשות ב׳ קהילות שוות רק או ארטאדאקסע, או נעאלאג.

והנה בעת החלוקה הידוע (הטיילונ״ג) נוסדו בעיר פאפא שני קהלות אבל לבסוף נעשה מב׳ הקהילות קהילה אחת מארטאדאסקע. - אכן כמובן נשארו בקהילה הרבה שלא היו באמת ארטאדאקסע. ועל כן הי׳ קשה למאוד למלאות את כס הרבנות לשביעת רצון כולם.

גם הי׳ נבנה שם מקודם בית הכנסת שלא היה בנוי כחוק יראי השם, אבל לבסוף הצליחו היראים לשנות את צורתה כפי רצון היראים, ועי׳ בשו״ת ערוגת הבושם (סימן כ״ט) בתשובתו הרמתה אשר השיב לשואליו בדבר ענין בנין הביהכ״נ דשם האיך ובמה תהי׳ נבנתה כראוי וכנכון יעוי״ש. כן שמעתי שמרן הויגד יעקב זי״ע נזדמן פעם לחצר בית הכנסת ההיא אצל חופה שהועמדה שם. ואמר שרוצה לכנוס לראות האיך ובמה תקנו את הבנין לפי הוראת אביו מרן הערוה״ב זי״ע.

אחרי מלחמת העולם הראשונה יסדו היראים שבעיר תלמוד תורה לעצמם בשם ״עץ חיים״ וגם התפללו בנפרד, והגם שהיו שייכים להקהלה אבל לצורך תלמוד לא הי׳ שום טענה וכמובן, וגם נוסדה ישיבה שהתנהלה ע״י הרה״ג ר׳ אברהם דירנפלד הי״ד ביחד עם הרה״ג ר׳ עזריאל נפתלי געשטטנר הי״ד.

בשנת תרפ״ו-פ״ז התקיימה בחירות לכס הרבנות. הקהילה הציגה את הגה״צ מטאלטשווא ז״ל, והיראים הציגו את מרן הויגד יעקב זצ״ל, אבל לבסוף נחבר הרב מטאלטשווא כרב העיר. במשך הימים

ראו היראים לנחוץ לבחור להם רב שינהל את התלמוד תורה והישיבה שהקימו, ובשנת תפר"ח לפ"ק הזמינו את מרן הויגד יעקב זצ"ל להיות להם למורה. רבינו קיבל את הזמנתם ויחן את פני העיר אכן לא בתורת רב רק בתור ראש ישיבה והשגחה על התלמוד תורה.

בתחילת שנת תרפ"ט נפטר הרב מטאלטשווא ז"ל, וחלק מן הקהלה רצו להכתיר את חתנו הרה"ג ר' יעקב האבערפעלד הי"ד, ואנשי הקהילה מעץ חיים רצו דווקא שכ"ק רבינו יתקבל לרב, ובסופן של דברים הוחלט ע"י הלשכה המרכזית שבפעסט שצד עץ חיים יעשה קהילה לעצמה בתוך הקהילה הגדולה ושם יתמנה רבינו לרב, והקהילה הישנה יקבל את הרב האבערפעלד לרב, ולשניהם יהי' כח הרבנות בכל הענינים. וכן השוו הצדדים. ורצון רבינו נמלא לפי ידיעתי בלי שום עיכוב מצד הרב השני.

פעם נולד נכד להדיין הג"ר מיכאל פרעסבורגער ז"ל הי"ד אצל חתנו הג"ר שמעון וואכטל הי"ד, וכיבד את כ"ק רבינו למוהל. ואת הרב האבערפעלד ז"ל לסנדק, הברית התקיים בווינטערשוהל ששמה הסיקו את העצים בימי החורף, ורבינו ז"ע הגיע קודם תפלתו להיות מוהל, ונענה הרב האבערפעלד ז"ל שכעת יקטיר את הקטורת לפני הקרבת התמיד.

לערך בשנת תרצ"ה בא כ"ק אדמו"ר ר' שלו' אליעזר האלבערשטאם ז"ע לניי פעסט. וכ"ק רבינו ז"ע נסע אליו והתלוו עמו כששים בחורים. ובשנה הבאה, שנת תרצ"ו לפ"ק, השתדל רבינו ז"ע וקראו את האדמו"ר לבוא לשבת קודש, ובכן זכינו שבשבת קרח שבת בעירינו, ובאו ונתקבצו מכל הגלילות מסביב רבנים וחסידים אנשי מעשה. בליל שב"ק עבר רבינו ז"ע לפני התיבה לקבלת שבת, ואף שבדרך כלל לא עבר רבינו לפני התיבה לקבלת שבת. כי בגליל העליון הי' המנהג לומר את הפיוט לכה דודי על הבימה (בעלעמער) ומנהגן של חסידים הי' לומר לפני העמוד כשאר תפלות. אולם בשבת זו שינה רבינו והתיר לשנות את המנהג לכבוד האדמו"ר ז"ע.

בשנת תרצ"ח או תרצ"ט יצא הגזירה ממלכות הרשעה שכל מי שאינו פותח את חנותו בשבת קודש יאבד את רשותו על חנות שלו, והיתה זאת גזירה שנוגע את רובן של בני ישראל, והקאנצעליי עשה אסיפת רבנים גדולה ונקרא גם כ"ק רבינו ז"ע, וכידוע שרבינו התנגד

לכל מיני היתרים שעלו אז על השולחן, כן עמדו עמו כמה רבנים, ולבסוף היתה הרוחה ובטלו את הגזירה.

בשנת תש״א בחודש שבט אירע האסון שבחור א׳ שעבד בהשגחת טחינת החטים לכבוד פסח נהרג באסון נורא, ורבינו הרבה להספידו תמרורים והתחיל עם הפסוק הילד איננו ואנא אני בא מתוך בכיות גדולות. הבחור נטמן סמוך לאוהל של רבינו זי״ע.

בשב״ק פרשת תרומה הייתי באצפערט, ובמוצאי שב״ק קבלתי דילוג רב (שהי׳ נקרא טעלעגראם) שרבינו נפטר ואבא על הלוי׳, והצלחתי לשכור קאר שהביא אותי עד דעברעצין וברגע אחרון הגעתי ועוד יכולתי ליסע עם הבאן. הגעתי לפאפא ביום א׳ בצהרים, ורבינו בעל ויחי יוסף זצ״ל בחר מקום קבורתו כי באמת שם בביה״ח הי׳ מוכן מקום לרבנים, אבל היות שהי׳ בדעתו להקים אוהל בחר לו מקום אחר קצת בסוף בית החיים, ואח״כ שאל בדעת כ״ק אדמו״ר מסאטמאר זי״ע האם לא נקרא זאת פגיעה בכבוד שאר הרבנים שנקברו שמה מבלי אוהל. ויעו׳ בתשובת דברי יואל סימן ק׳ אשר נכתבה לראש של החברא קדישא.

רבינו בעל ויחי יוסף זצ״ל נהג את רבנותו על צד היותר טוב ונתקבל אצל הבעה״ב בכבוד רב, והישיבה נתגדלה והלימודים הלכו על צד היותר.

בשנת תש״ד הי׳ הלוי׳ של הגאון הגדול משימאני זצ״ל, רבינו הספידו תמרורים והביא את הפסוק של אותה השבוע (פרשת לך) ויהי השמש וכו׳ והנה אימה חשיכה גדלה וכו׳, ובעוה״ר אחר איזה חדשים נתקיימו הדברים במילואן, וגם רבינו הלך בגולה ועל ידי נסים ונפלאות נשאר בחיים לפליטה גדולה, וזכה עוד להעמיד תלמידים רבים ונאמנים לדבר ה׳. זכותו יגן עלינו.

כתבתיו י״ז בתמוז תשס״ה, הקב״ה יהפוך לנו מאבל ליו״ט בקבוץ נדחי ישראל בב״א.

לדור ודור

מחוז זעמפלען

תוכן העניינים

אריינפיר **17**

פרק א'

למשפחותם ולבית אבותם ..... **א**

עטרת זקנים ☆ זקיני רבי מרדכי לאזאר ז"ל ☆ שמנה לחמו ☆ ובשירי דוד עבדך ☆ והבית בהבנותו ☆ בורר אב מלאכה ☆ מעשה אבות סימן לבנים ☆ בצל צדיקים

פרק ב'

עיר תהילה - שאראש פאטאק ..... **יא**

עיר ואם בישראל ☆ על כם הרבנות ☆ הדיין רבי לייזער שווארץ זצ"ל ☆ התלמוד תורה ☆ המלמד רבי טעבל'י פרידלאנדער ז"ל ☆ הישיבה רבתי ☆ בתי כנסיות ובתי מדרשות ☆ בארצות החיים

פרק ג'

דמשק אליעזר ..... **כג**

ואלה תולדות ☆ אב בחכמה ורך בשנים ☆ בעיר סיגעט ☆ ירד לגנו לערוגת הבושם ☆ מורה ודאין ☆ ויחן את פני העיר ☆ כסאות למשפט ☆ זוכה לדברים הרבה ☆ ובתורה אתה עמל ☆ ללמוד וללמד ☆ מידותיו התרומיות ☆ ימי הר"ם עולם ☆ ונכבדיהם בכבלי ברזל ☆ על המוקד"ה ☆ באר תורתו

פרק ד'

ימי נעורים ..... **לט**

החדר ☆ ביום השבת יערכנו ☆ בישיבת הגאון רבי לייזער ז"ל ☆ שיעורים תמידין כסדרן ☆ פתגמין קדישין ☆ בן שלש עשרה למצוות ☆ מפאטאק לפאפא

פרק ה'

הוי גולה למקום תורה ..... **מה**

אלה תולדות יעקב ☆ קהלת פאפא ☆ סלע המחלוקת ☆ תפר"ח בימיו צדיק ☆ ויבוא יעקב 'שלום' ☆ פאפא - לבשי בגדי תפארתך ☆ ישיבת עץ חיים

פרק ו'

בישיבת פאפא ..... **סג**

הישיבה ☆ שיעורין תמידין כסדרן ☆ "שיעור גייער" – "חזר בחור" ☆ לחזות בנועם ☆ כתוב זאת זכרון בספר ☆ ימי החג ומועד בישיבה ☆ יום אידם - ניט"ל ☆ במחיצת הקודש ☆ בפרוח רשעים כמו 'עשו'... ☆ על משמרת הדת ☆ למען קדושת השבת ☆ וראו כל עמי הארץ ☆ רגלי חסידיו ישמור ☆ תפארת בחורי"ם כוחם ☆ כי במקלי עברתי ☆ הברכה אשר ברך משה

פרק ז'

ונר אלוקים טרם יכבה ..... **פא**

ואני אנא אני בא ☆ שבת הפסקה ☆ ביום השביעי נתעלה ☆ כיון ששבת ווי אבדה נפש ☆ ויהי בנסוע הארון ☆ ויצב יעקב מציבה ☆ יעקב אבינו לא מת

פרק ח'

אלה תולדות יעקב - יוסף ..... **פט**

ויוסף הוא השליט ☆ מסאטמאר לפאפא ☆ בצל התומר ☆ בצל האדמו"ר האמרי חיים מוויזניץ זצ"ל

פרק ט'

ימי עברה וועם ..... **צט**

טמיר ונעלם ☆ בצל הרה"ק מבעלזא זי"ע ☆ על צוארינו נרדפנו ☆ בגיטו סעליש ☆ בחצר מות - אושוויץ ☆ להחיות נפש צדיק ☆ במחנה

קאופערינג ☆ כי איך אראה ברעה ☆ לתת פאר תחת אפר ☆ ויכו שוטרי בני ישראל ☆ עם גחלי רתמים ☆ והשיב לב אבות על בנים ☆ חודש תשרי בגיא צלמות ☆ יסור ישרני קה ולמות לא נתנני ☆ בין החיים ובין המתים ☆ השביעני במרורים - ליל התקדש חג ☆ כצבאות וכאילות השדה ☆ דאכא"ו דחיתני ☆ הצלה ברגע האחרון ☆ מעבדות לחירות

פרק י'

ויהי אחרי המגיפה ..... קלא

כרב בפרייזונג ☆ גולה אחר גולה ☆ מפיהן ומפי כתבן ☆ ממעתיקי שמועה

פרק י"א

בספרן של צדיקים ..... קלט

מצוה גוררת מצוה ☆ מתעסק בקדשים ☆ אשריך ואשרי חלקך ☆ על משמרת הקודש ☆ מלאכת ההוצאה ☆ ותשלם כל המלאכה ☆ לעומתו ברוך יאמרו ☆ ונשלוח ספרים

פרק י"ב

מורשה קהלת יעקב ..... קנז

נחלת יעקב ירש ☆ קראו עצרה ☆ שכחום וחזרו וייסדום ☆ תקנות גדולות שנו כאן ☆ לראות ולהיראות

פרק י"ג

מאשכנז לצרפת ..... קסז

להמליץ טוב בעדינו ☆ שהחיינו... ☆ חברת קהלת יעקב בפאריז ☆ הקבצו ושמעו בני יעקב ☆ בית יעקב לכו ונלכה באור ה'

פרק י"ד

מצרפת לארצות הברית ..... קעה

תכין לך הדרך ☆ כתב הרבנות ☆ לברך ולהתברך ☆ דרך אניה בלב ים ☆ על חוף מבטחים ☆ בצל התומר ☆ זמן חירותינו ☆ תקופת המעבר

פרק ט"ו

עת דודים ..... **קפג**

על זאת יתפלל לעת מצוא ☆ פרק האיש מקדש ☆ וכותב וחותם ☆ ראשי בתי האבות ☆ ביתו אחריו ☆ מו"ח הרה"ח ר' צבי ז"ל ☆ על ראש שמחתי ☆ עוד מונח בזכרוני ☆ עטרה לראשי ☆ לא תעשה לך פסל וכל תמונה

פרק ט"ז

ואת יהודה שלח לפניו ..... **קצז**

האסיפה לקהלת יעקב ☆ מאנטווערפן לברוקלין ☆ חזרו ויסדום ☆ לכונן את בית חיינו ☆ והיה לנו היום למלאכה והלילה למשמר ☆ והיה ראשיתך מצער ☆ בכס"ף ישאו ☆ ציר נאמן לשולחיו

פרק י"ז

על חומותיך ירושלים ..... **ריז**

קופת רבי מאיר בעל הנס ☆ כולל שומרי החומות ☆ כי עבודת הקודש עליהם

פרק י"ח

תגלנה בנות יהודה ..... **רכג**

לעמוד לשרת בקודש ☆ צאי לך בעקבי הצאן ☆ הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו ☆ בשער בת רבים ☆ חכמים שקדו על תקנת בנות ישראל ☆ תקנתא דרבנן ☆ על ההרים והגבעות ☆ עינו ולבו שם

מדור המכתבים ..... **רנג**

מכתבים מרבינו בעל ויחי יוסף מפאפא זצ"ל ☆ מכתבי כ"ק מרן אדמו"ר מסאטמאר זצ"ל ☆ מכתבי הרה"ג אב"ד שטראסבורג זצ"ל ☆ מכתבי הרה"ג ר' יעקב יצחק ניימאן שליט"א ☆ הרה"ג ר' יצחק דוד פרידמן שליט"א

תורת חיים ..... **שכא**

פרקי חיים ☆ בתורת ה' חפצו ומעוזו ☆ חיים שיש בהם תורה... ☆ כתיבה לחיים ☆ בין חיים לחיים ☆ שהכל ☆ את הכבש האחד תעשה בבוקר

חידו"ת של אחי רבי חיים ז"ל ..... **שכז**

בסוגיא דחזקי' ורבי אבוה - פסחים דף כ"ב ☆ פסחים דף כ"ג ☆ מסכת קידושין

וזכינו לראות בנים ..... **שלד**

רשימת פקסימיליות ותמונות ..... **שמז**

הנצחות ..... **שמט**

המחבר בעת הכנסת ספר תורה בשנת תשס"ה

אריינפיר

טייערע קינדער, אייניקלעך און אור אייניקלעך זאלן לעבן!

האלטענדיג די פענע אין די הענט און די בויגן אויסגעלייגט ברויכן מיר צום ערשט אפגעבן א דאנק און א טיעפער לויב פארן היליגן באשעפער אין הימל וועלכער האט אונז געפירט ביז אהער און וועט ווייטער אויך נישט אפלאזן זיין גענאדע פון אונז, אים צו קענען ווייטער דינען געזונטערהייט.

די שפראך איז צו ארעם און די פאפיר צו באגרעניצט, אויסצודריקן און ארויסצוהייבן די געוואלדיגע גרויסע חסדים וואס דער בורא כל העולמים האט מיט אונז געטוהן פון אלס קליין קינד ביזן היינטיגן טאג וואס מיר שטייען אצינד. אונזער פארשטאנד איז באשרענקט און די אויגן קורצזיכטיג פון צו קענען ריכטיג אנערקענען און געהעריג אפשאצן זיין גרויסע רחמנות און ליעבשאפט וואס האט אונז געטהן באגלייטן אין די אלע יארן אויף טריט און שריט.

אבער מיט דעם אלעם טוט דאס זיכער נישט אפשטעלן אונזער פליכט פון איבערצו׳חזר׳ן און דערציילן פאר אונזערע קינדער און קינד׳ס קינדער די אלע גוטס און וואונדער וואס מיר האבן בייגעוואוינט און מיטגעלעבט אין אונזערע לעבנס יארן, סיי די גוטע און אויך אין די שווערע קריג׳ס צייטן, צו געדענקען אייביג די חסדי השם וואס ער האט מיט אונז געטוהן און וואס ער האט געוואלט פון אונז.

אויך ברויכן מיר אויסצודרוקן א לויב פארן באשעפער אז מיר האבן די זכי׳ געהאט צו קענען לערנען פיל גאונים וצדיקים פון פריערדיגן דור, וועלכע האבן אין אונז אריינגעדרינגען תורה מיט ערליכקייט, אמונה און יראת שמים, און וועלכע האבן אונז שטענדיג געלערנט אז מיר זאלן חלילה נישט אפנויגן פונעם אור אלטן אויסגעטראטענעם וועג וואס אונזערע עלטערן און אור עלטערן האבן שטענדיג געשפרייזט.

דעריבער ברויך מען די אלע זאכן וואס מיר האבן געזעהן און געהערט און מיטגעלעבט צו פארצייכענען און זיי שטענדיג איבערצו׳חזר׳ן פאר אונזערע קינדער און אייניקלעך זיי זאלן פארבלייבן אין געוויסן און צו געדענקען אונזער שיינעם אפשטאם אזוי אז אגאנץ לעבן זאל מען זיך לערנען דערפון וויאזוי זיך צו פירן שטענדיג אין אלע צייטן.

אין מיינע יונגע יארן אין מיין היים שטאט ׳שאראש פאטאק׳, אונגארין, האב איך געהאט די זכי׳ צו ווערן אויפגעהאדעוועט נעבן א גאון וצדיק מיין רבי הגאון רבי אליעזר שוואַרטץ זצ״ל, אדער ווי מ׳האט אים גערופן אומעטום מיט ליבשאפט בלויז ׳רבי לייזער׳, דער דיין ביי אונז אין שטאט.

ס׳איז דא פיל צו דערציילן איבער דאס גרויסקייט פון אט דעם גאון און צדיק, זיין גרויסקייט אין תורה זייענדיג בקי אין אלע טיילן פון די תורה באגלייט מיט זיין גרויס חריפות, זיין געוואלדיגע צידקות און ערליכקייט אין אלע הינזיכטן, זיין הרבצת התורה ביי אונז אין שטאט, און בכלל זיין השפעה וואס האט געווירקט איבער די גאנצע שטאט אונזערע.

איך האב געהאט די זכי׳ פיל צו לערנען פון אט דעם גרויסן מענטש. אויך האב איך גענאסן פון אים גרויס קירבה זייענדיג ביי אים ווי א בן בית. אויך שפעטער וועז איך האב געלערנט עטליכע יאר ביי אים אין די ישיבה האב איך זוכה געווען צו נאשן פון אים פיל ענינים.

✧✧✧

שפעטער בין איך געפארן קיין פאפא, אויבערלאנד, צו לערנען ביי דעם גאון וצדיק רבי יעקב יחזקי׳ גרינוואלד זצ״ל באוואוסט אלס דער ׳ויגד יעקב׳, וואו איך האב זוכה געווען צו מקבל זיין תורה פון זיין הייליג מויל פאר עטליכע יאר.

די ישיבה אין פאפא איז דאן באוואוסט געווען אומעטום אלס א גרויסע גוטע ישיבה און איז געווען פאררעכנט פון די גרעסטע ישיבות אין אונגארין וואו ס׳האבן געשטראמט בחורים פון אלע עקן מדינה, און פון וואנעט ס׳איז טאקע אויסגעשטיגן הונדערטע בחורים מצוינים ומופלגים.

אינמיטן מיין לערנען תקופה אין פאפא איז דער רבי דער ויגד יעקב זצ״ל נסתלק געווארן אין טאג ב׳ אדר שנת תש״א לפ״ק, און די הנהגה איז דערנאך אריבער צו זיין גרויסן זוהן הגאון הצדיק רבי יוסף גרינוואלד זצ״ל, דער ויחי יוסף, וועלכער איז אין די פאלגענדע יארן געשטאנען אין שפיץ פון די קהלה און די ישיבה און איר געפירט מיט גרויס ענטוסיאזם ביז וועז געדיכטע וואלקענעס האבן זיך גענומען צו באדעקן דעם אייראפעישן קאנטינענט וועז

ס׳האט אויסגעבראכן די ביטערע 2׳טע וועלטס קריג און די דייטשע מיליטער האבן אריינמאשירט קיין אונגארין ענדע ווינטער תש״ד לפ״ק.

✧✧✧

ס׳איז שווער, זייער שווער, אויפצומישן דאס ביטערע בלעטל און איבערצופרישן די ווייטאגליכע שמערצן וואס מיר און דאס גאנצע אידישע פאלק זענען ליידער אדורך אין די ביטערע חורבן יארן. ס׳איז גאר נישט אזוי לייכט איבערצולעבן דעם שרעקליכן קאשמאר וואס מיר האבן דורכגעמאכט אין יענע פינסטערע טעג ווען ס׳איז ליידער באשיינפערליך מקוים געווארן דעם ׳אין לך יום שאין קללתו מרובה מחבירו׳ ס׳איז נישט געווען קיין טאג וועלכע איז נישט געווען ארגער ווי דאס אנדערע.

ס׳איז דאן אנשטאנען א חורבן אויפן כלל ישראל פון איינפאכן זין פון ווארט. דאס שענסטע און בעסטע פון אונזער פאלק זענען ליידער אומגעבראכט געווארן אויף א אומבאשרייבליכן צוגאנג, ווען דאס אלעס האבן מיר געברויכט צוזעהן מיט די אייגענע אויגן. אבער מער פון אלעס איז דאס גייסטישע חורבן וואס האט זיך דארויף אנטוויקלט. די אידישע אייראפע איז גענצליך פארווסט געווארן, גאנצעטע אידישע שטעט און צענדליגע קהלות בישראל זענען טאטאל פארניכטעט געווארן און גרויזאם אפגעווישט געווארן פון דאס אידישע מאפע.

אינעם סאמע גרויסן איבערקערעניש, ווען די וועלט איז אונז אינטערגעגאנגען פאר די אויגן, האבן מיר פיל מאל באשיינפערליך געזעהן דעם יד השם ווי דער באשעפער אין הימל היט אונז און באגלייט אונז אויף טריט און שריט. אינעם גרויסן פינסטערניש האט זיך אונז טיילמאל אנטפלעקט ליכטיגע שטראלן וועלכע האט אונז אריינגעגאסן מוט און חשק ווייטער אנצוגיין און האפן אויף א בעסערע ענדע.

איינע פון די גרויסע געשעהענישן וואס מיר האבן בייגעוואוינט זייענדיג אין לאגער אינטער די נעגל פון די רשעים, איז דאס וואס מיר האבן זוכה געווען מקיים צו זיין די הייליגע מצוה פון תפילין. וואס טראצדעם וואס דאס איז געווען פארבינדען מיט סכנות נפשות אויב מיר ווערן געכאפט דערמיט, מיט האבן געקענט טאג טעגליך לייגן די הייליגע תפילין אויף אונזערע צעבראכענע קערפער. א פאקט וואס האט אונז שטארק מחזק געווען אין שאטן פון פינסטערניש.

אין לאגער האבן מיר מיטגעלעבט שווערע צייטן, ס׳איז געווען א צייט וואס אונזער לעבן האט געהאנגען אויף א האר, זייענדיג אינטערדרוקט אינטער די נאצישע נעגל מיט זייער גרויזאמע רציחות. מיר האבן מיטגעמאכט צרות און פייניגונגען, טאג איין טאג אויס, וואס איז אונז געווארן א רוטינע טייל. אויך זענען מיר ארומגענומען געווארן מיט שווערע קרענק פון וועלכע א גרויסער טייל פון אונז האט ליידער נישט איבערגעלעבט.

אבער מיט דעם אלעם, זייענדיג צעבראכענע שארבנס, פארלירנדיג די נאענסטע משפחה מיטגלידער, און זייענדיג בלויזע שאטנס וואס ווייסן נישט וואס דער מארגנדיגער טאג ווען ברענגען, האבן מיר זיך געברויכט טרייסטן און שטארקן און ווייטער פארזעצן מיט אונזער אידישער אומפארלאשענעם גייסט וואס האט נאך אין אונז געטוליעט און איר ווידער אויפלאמען. און טראץ דעם חורבן וואס האט זיך אנטפלעקט פאר אונזערע אויגן אויף טריט און שריט האבן מיר זיך געברויכט מחזק זיין מיט די ריינע אמונה און זיך איינ׳חזר׳ן אז די הבטחה פון ׳נצח ישראל לא ישקר׳ דאס אידישע אייביגקייט ווען נישט פעלטשן, איז א ווירקליכע און ווען פאקטיש ביי אונז אויך מקוים ווערן.

✧✧✧

אין יענע פארנעפלטע צייטן האבן מיר געפינען טרייסט אין די ספרים פון אונזערע גרויסע רבי׳ס. מיר האבן געפינען שטארקייט אין די הייליגע ספרים פון אונזער רבי׳ן דער גאון וצדיק בעל ויגד יעקב מפאפא זצוק״ל, וואס זיינע הייליגע דיבורים האבן נאך אין אונז געטויליעט, און זיינע הייליגע ווערטער זענען פאר אונז געווען ווי באלזאם אויל אויף א אפענעם וואונד, זיך צו קענען צאמקלייבן אין אזוינע ענגע זמנים און אנצוהייבן א פרישען אנהויב. בעסער געזאגט, פארצוזעצן דעם אור אלטן הייליגן וועג וואס ער האט אונז אויסגעטראטן און וואס ער האט מיט אונז שטענדיג געלערנט.

דעריבער האב איך אין יענע צייטן, באלד נאכן באפרייען זייענדיג אין דייטשלאנד, געווידמעט פיל צייט און ענערגיע צו איבערדרוקן דעם הייליגן ספר ׳ויגד יעקב על מועדים׳ וואס האט אנטהאלטן חידושי תורה און דרשות וואס דער רבי דער ויגד יעקב זי״ע האט געזאגט אין די הייליגע זמנים, וואס זאל אונז דינען ווי א שטיקל נחמה אין יענע שווערע דורכגאנג תקופה.

ס׳איז געווען א שווערע ארבייט, סיי פונעם דרוקעריי זעלבסט און סיי פון די שווערע לאגע אין וואס דער כלל ישראל האט זיך נאך דאן געפינען צעזייט און צעווארפן אומעטום וואס דאס אלעס האבן פארלאגזאמט די הייליגע ארבייט, אבער ס׳האט זיך פארט געלוינט די מיה. דאס אומבאשרייבליכע פרייד וואס די פילע תלמידים האבן אויסגעדרוקט ווען זיי האבן ערהאלטן דעם ספר וואס האט זיי איינפאך דערקוויקט אין אזא צייט, איז שווער אפצומאלן מיט ווערטער, די תלמידים האבן פשוט געפילט ווי דאס האלט זיי דאס לעבן און גיסט זיי אריין מוט אויף ווייטער זעהנדיג פאר זיך א פאלגענדיגע עתיד.

✧✧✧

אין יענע פינסטערע תקופות, ווען אייראפע איז געלעגן אין חורבנות, איז אונז געווען ווי א רוקן ביין די באקאנטע ׳חברת קהלת יעקב׳ וואס איז נאך געגרינדעט געווארן דורכ׳ן רבי׳ן זי״ע בשנת תרצ״ד אין די שטאט פאפא וואס איר הויפט ציל איז דאן געשטעלט געווארן צו קענען צוזאמען האלטן די תלמידים פונעם רבי׳ן ז״ל און איינער זאל דעם אנדערן מחזק זיין אזוי ס׳זאל נישט צעבלאזן ווערן די רוחניות׳דיגע אטמאספערע וואס מיר האבן איינגעזאפט געפינענדיג זיך צווישען די הייליגע ישיבה ווענט אינטערן גייסטישן שוץ פונעם רבי׳ן ז״ל.

אין די בראשית יארן נאכן חורבן, דאן ווען מיר האבן געברויכט צו שטעלן אונזערע ערשטע טריט אנצוהייבן דאס לעבן פון דאסניי, איז די הייליגע חבורה ווי געוואונטשען אונז אנטקעגן געקומען און איז געווען אונזער גרויסע טרייסט וואו מיר האבן געפינען אונזער רעטונג אין די פארלוירענע וועלט. און טראצדעם וואס ליידער זענען פיל תלמידים אומגעבראכט געווארן אין לויף פון די קריגס יארן איז עס פארט פארבליבן ווי א שוץ פעסטונג צו וועלכע מיר האבן געקלאמערט און זיך געהאלטן. די חברת קהלת יעקב וואס איז ווידער באנייט געווארן אין דייטשלאנד און שפעטער אין פאריז איז פאקטיש געווען דער גרונד שטיין פון די הייליגע קהלה וואס דער רבי דער ׳ויחי יוסף׳ זצ״ל האט א צייט שפעטער אויפגעשטעלט דאהי אויפן אמעריקאנעם באדן.

✧✧✧

אויך האבן מיר געהאט די זכי׳ צו שטיין ביי די וויגעלע פון אונזערע הייליגע קהלה און מוסדות הקדושים ׳קהלת יעקב ד׳פאפא׳. אין די ערשטע יארן באלד נאכדעם וואס דער רבי זי״ע האט זיך באזעצט דא אין אמעריקא זענען מיר געשטאנען צו זיין רעכטע האנט און אים פיל געהאלפן אויפצושטעלן די קהלה מיט איר פארצווייגטע ווירטשאפט.

אזוי אויך שפעטער, אין שנת תש״ל לפ״ק, ווען דער רבי זי״ע האט מיר באאויפטראגט און באפוילן צו נעמען אויף זיך דעם הייליגן יאך אנצופירן מיט די מיידל שולע ׳בנות יעקב׳, האבן מיר געהאט די זכי׳ צו אויספירן דעם ווילן פון רבי׳ן ז״ל, און מיר זענען שטענדיג געשטאנען צו זיין האנט אויסצופירן זיינע גרונדן וואס ער האט אהער געשטעלט אזוי ארום אויפצושטעלן ערליכע אידישע דורות אויפן אור אלטן שטייגער על דרך ישראל סבא.

✧✧✧

דאס אלעס איז בלויז א טראפן פון אַ ים פון דאס וואס ס׳האט זיך אפגעשפילט אין אונזער תקופה, ווי מיר וועלן בעזרת השם שילדערן אינעם בוך זעלבסט מיט געניוע פרטים ארום און ארום. און געלויבט דער הייליגער באשעפער וואס האט אונז קיינמאל פארלאזט און האט אונז שטענדיג געגעבן כח און מוט צו קענען טוהן אונזערע פליכטן.

דעריבער איז אונזער בקשה אויך אויף ווייטער ער זאל אונז שענקען געזונט און כח מיר זאלן קענען געזונטערהייט מיט א רואיג געוויסן אנגיין ווייטער, און מיר זאלן זעהן פולע הויפנס הייליגע נחת ביי ענק, טייערע קינדער און אייניקלעך, ביז מיר אלע אינאיינעם וועלן שוין אינגיבן זוכה זיין אנטקעגן צו גיין דעם גואל צדק אין אונזערע טעג, אמן.

הכ״ד, חמשה עשר בשבט תשס״ו לפ״ק,

פרק א'

למשפחותם ולבית אבותם

עטרת זקנים

ראש משפחתינו החשובה, זקני הרבני המופלג **רבי יצחק הלוי גראסס** ז"ל, היה גר בגלילות העיר **'טורץ'** הסמוכה להאלמין ולעיר האם "סעליש" במדינת טרנסילבניה. בקהילת קודש זו, זכה זקיני להקים בית נאמן בישראל, משפחה מפוארת השתולה על דרכי התורה והיראה, מבלי זיז כל שהוא מדרכי אבותינו ורבותינו מדור דור.

בבית נכון ונשא זה קיבל אבי ז"ל את חינוכו הדגול, מורשת האבות הסלולה לנו מדור דור, שהנחילה והשרישה גם בקרבנו מלוא חפניים תורה ויראת שמים.

כבר באמצע שנות ה-ת"ק, הגיעו ראשוני היהודים מגליציה לגור בעיירה זו, אך הקהלה התארגנה באופן מסודר רק לאחר מאה שנים בערך.

רבה הראשון של קהילת טורץ היה הגאון **רבי חיים פרידריך** שנטה יותר לדרך החסידות. הוא נפטר בשנת תרס"ג, ובנו רבי יצחק אייזיק - לימים אבד"ק הומענע נבחר לממלא מקומו[1].

אחריו נבחר לרב הקהלה **רבי אברהם שלום ירוחם פרידמן**, שהיה מקודם דומ"צ בעיר טושנאד, וניהל ישיבה בטורץ יחד עם חתנו **רבי משה זאב**, עד לחורבנה.

זקיני רבי יצחק ז"ל נפטר לחיי עד בעיירה זו במיטב שנותיו - בסיבתה לא זכינו להכירו, ושם מנוחת כבודו.

---

1. תשו' להלכה נמצא בשו"ת יד יצחק, עי' בספר זכרון לקהילת סעליש, וכן בספר קהלות הקודש לקדושי האלימין-טורץ. וכן בפנקס הקהילות רומניה ב'.

זקיני רבי מרדכי לאזאר ז"ל

זקיני, אבי אמי הי"ד, הרבני החסיד **רבי מרדכי הלוי לאזאר** ז"ל[2] היה מאנשים החשובים והמפורסמים **בפאטאק**, שמו הטוב היה נודע בעירינו לשם ולתהלה, והלך לפניו צדקתו וחסידותו בכל האיזור לכבוד ולתפארת.

זוגתו הצדקנית זקנתי מרת **מרים** ע"ה[3] אף היא היתה מפורסמת לכל במעשיה הטובים, ובפרט הצטיינה באופן נעלה במעשי צדקה וחסד שעסקה בהן בכל עת במדה גדושה, כפה היתה פרושה לעניי ואביוני העיר בסבר פנים יפות, צדקתה הלך לפניה, ופעולותיה הכבירים עשו לה מהלכים בכל האיזור ההוא.

שמנה לחמו

זקיני רבי מרדכי ז"ל נתפרנס מבית מאפה תנור שהיה לו בתוך ביתו, והיה מספק לחם לכל אנשי העיר. בית המאפה שלו התנהל בדקדוק רב, ואפו שם בתכלית הכשרות המעולה ביותר. חסידים ואנשי מעשה דקדקו לקנות לחמם דוקא אצלו, ביודעם שעליו יכולין לסמוך אף למהדרין מן המהדרין.

בין הקונים אצלו היו משפחת הדיין דמתא הגאון החסיד **רבי אליעזר שוואַרץ** ז"ל[4] שהידר לקנות רק מבית המאפה של זקיני, על אף שהיו בעיר כמה בתי מאפה שהתנהלו תחת רשת יהודים כשרים, וכן לא אכל בשבת קודש אך ורק מהחלות שנאפו על ידי זקינינו, והיה זה דרך אגב כהכשר מצדו על בית המאפה בכללה.

לא רק במובן הרוחני היתה המאפיה מהודרת ביותר בתכלית, גם טעמה וריחה הגשמי היתה מעידית שבעידית, והיתה נודעת לשבח בפי כל, כשרצו לאכול מעשה אופה ברוב מטעמים וברוח נדיבה, ידעו כולם שהאדרעסע הנכונה היא "לאזאר'ס בעקעריי"[5].

---

2. בן הר"ר ארי' הלוי ז"ל.
3. בת מוהר"ר משה ז"ל.
4. אודותיו יבוא אי"ה בארוכה בפרקים הבאים.
5. והיתה אימרה שגורה בפי כל בלשון הגר, אשר בפאטאק הוא אמת רק שלשה מילים אלו: "לאזאר'ס ברויט איז גוט"!.

דרכו היתה בכל לילה ולילה לערוך בשולחן ולאפות לחם חמודות בעבודה רבה שארכה ונמשכה שעות רבות עד אשמורת הבוקר, החל מעריכת הלחמים, הסקת העצים, עד לתהליך האפיה גופא. כירא שמים החס על זמנו היתה גם הלילה אצלו למשמר, ואף באמצע מלאכתו לא הסיח דעתו מעבודת השם, היה דרכו בעת ההיא לגמור את ספר התהילים או ללמוד משניות, ורק באשמורת הבוקר הלך לנוח, או אז מילאה זקנתי ע"ה את מקומו ועמדה לימינו לגמור את האפיה עד אור הבוקר.

ובשירי דוד עבדך

נפשו דבקה מאוד בקריאת מזמורי תהילים, לבו הזך ערגה בשירי דוד מלכינו, את לבו שפך כמים בעת אמירת פסוקיו ותיבותיו, ובכל זמן ועידן שהיה לו רגע פנוי הקדישו באמירה לגבוה, שהיתה נאמרת בהשתפכות הנפש ממש אשר אי אפשר לתארה עלי גליון, כל סביביו נתעוררו לקולו הנעים, כשכל תיבה ותיבה שיצאה מפיו בקול חוצב, הפליאה והנעימה את לב שומעיו.

ביותר עדיין חרוט היטב בזכרוני את דרכו בכל ריש שתא ושתא ביום ראש השנה, אחרי גמרו את סעודת יום טוב, מיהר לשום פעמיו לבית המדרש בהתייצבו אצל התיבה, והתחיל בקול ערב באמירת תהילים, לעורר את חבצלת השרון להכתב בכתיבה וחתימה טובה בספרן של צדיקים גמורים. ככה המשיך ועמד על מעמדו שעות רבות בלי הפסק, דבר שהיה לנס בפי כל אנשי העיר[6].

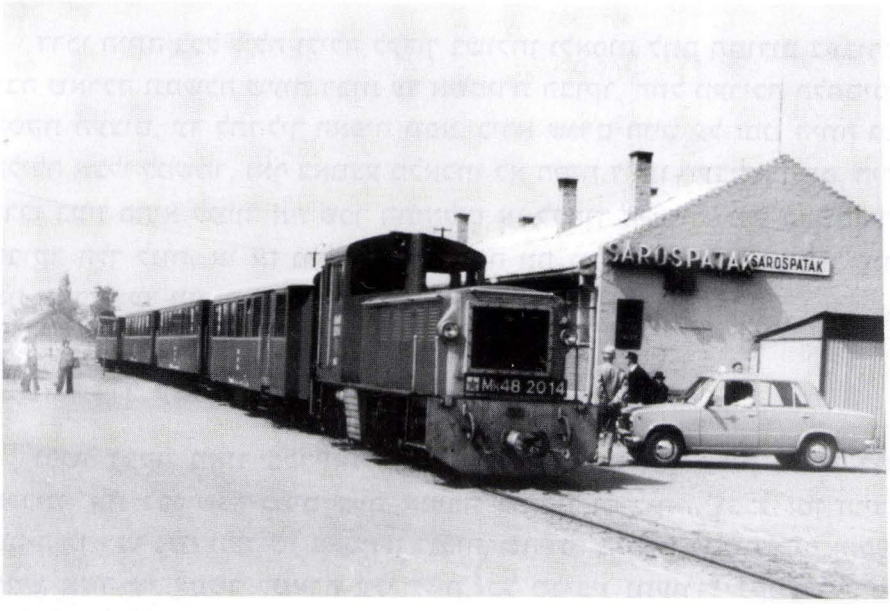
והבית בהבנותו

אבי מורי הרבני החסיד **רבי צבי הלוי** ז"ל הי"ד בא בברית האירוסין עם בת זוגו אמי מורתי הצדיקת מרת **חיה רחל**[7] ע"ה הי"ד. לאחרי נישואיהן קבעו מקום מושבם אצל חותנו זקיני רבי מרדכי ז"ל בעיר שאראש-פאטאק, שם איוו למושב להם, לבנות יחד את ביתם הנאמן בישראל לשם ולתפארה.

---

6. זכורני, אשר כמה בחורים שהיו שמה והקשיבו לקול שועיו בעת ששפך שיחו לפני קונו, התבטאו אז, שהלואי אשר יזכו פעם אחת בימי חייהם לומר קאפיטל תהילים אחד בהשתפכות כזו כמו שאומרה זקיני.

7. שמה העיקרי היתה 'רחל' לבד, רק הוסיפו לה שם 'חיה' לסגולה.

תחנת הרכבת בפאטאק

הבית שלנו בשאראש פאטאק

בית ברוך מבנים ובנות זכו הורי להקים, ארבעה בנים וארבעה בנות היו להם, והם: הר״ר טעביל דוד שיחי׳; אני הקטן; להבחל״ח הבחור חיים ז״ל[8]; הבחור יצחק ז״ל[9]; אחיותי היקרות מרת רבקה הי״ד[10]; להבחל״ח מרת יוטא תחי׳; מרת דינה תחי׳; מרת גיטא תחי׳.

אבי ז״ל עסק במסחר ׳אינפארט - עקספארט׳ עם פירות. דרכו היה לקנות מאת האכרים (פארמערס) מפרי הארץ בקוואנטומס גדולה, כגון תפוחים ואראנדזשען ומעלאנעס ועוד, פירות אשר גדלו לרוב באיזור ההיא, כדי למכרם בערים הגדולות וגלילותיהם, מקומות בהם לא היה בנמצא סחורה זו.

בורר אב מלאכה

כשהגיע ה׳סחורה׳, תיבות מלאים עם פירות מכל המינים, לעירינו, חיכתה לנו עבודה גדולה עד למאוד, כי היו צריכים ללקט ולברר האוכל מתוך הפסולת, איזה פרי הוא מוכשר לסחור בהן ואיזהו לא. וכך היו מלקטין אחת אחת מתוך התיבות הגדולות. כשנגמרה מלאכת הברירה התחילו לסדר (סארטירן) את כל פרי עץ למינהו, על מחנהו ועל דגלו. וכשהיו מוכנים בסדר נכון ובאופן נאה היה משגרם ומביאם על ידי ״פראכט וואגאנען״ לערים אשר מסביב ושם מכרם לחנויות המוכרות פירות[11].

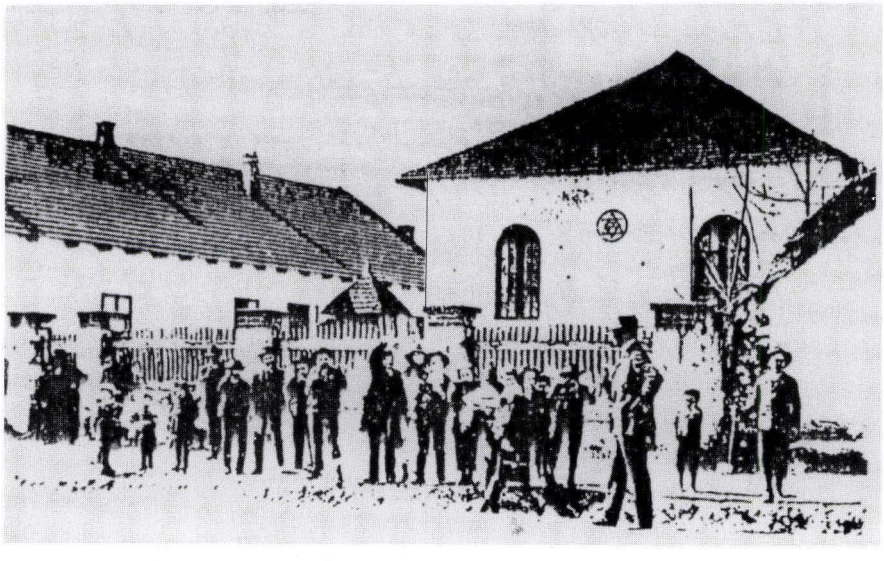
כמעשהו בעירו כך מעשהו בערים הגדולות, דרכו היתה לקנות שם סחורה מפירות שגדלו ונמצאו במקומותיהם ובגלילותיהם לרוב, והביאם לאיזורנו. וכה היתה עבודתו במשך כל השבוע כשהוא יושב רוב הימים על אם הדרך במסילת הברזל מהכא להתם ומהתם להכא.

---

8. אודותיו להלן בקונטרס תורת חיים.
9. נפטר צעיר לימים בימי בחרותו, ת.נ.צ.ב.ה.
10. נעקד״ה.
11. האראנדזשען שהגיע אצלינו באו מכורכים תוך ניירות רכים למאוד ששמרום מעיפוש וקלקול, ובעת שסדרנו אותם למכירה נטלנו מהם אותן הניירות, ושלחנו אותם להג״ר לייזער ז״ל הדיין (הרה״ק רבי אליעזר שוורץ) לצורך נקיות גופו, כי בעת ההיא היו ניירות אלו יקר המציאות עד למאוד.

דמות דיוקנו של הרה"ק רבי ישעיה'לע קערעסטירר

צילום מבית מדרשו ומעונו

מכתב יד קדשו של הרה"ק רבי ישעיה'לע קערעסטירר

מעשה אבות סימן לבנים

מרגלא היה בפומי' דאבוה ז"ל לומר לנו בדרך מוסר ומליצה בעת עוסקו במלאכת הבורר לסדר הפירות לנכון, דכמו שצריכין ליזהר ביותר בעת שמסדרין את הפירות (סארטירן) שכולם יהיו שלמים ונקיים, ולא ימצא אף פרי אחד שמתחיל להתעפש, כי על ידי זה עלולים להפסיד את כל הפירות כן הדבר בענינים הרוחניים, דמכאן נקח דרך מוסר האיך צריכים לעמוד על המשמר בכל עת ועידן, ולהזהר מאוד שלא להתחבר עם אנשים מפוקפקים, שנמצא בהם אף שמץ קל, כי עלולים הם לפגום באדם מעט מעט, עד שירד חלילה לבאר שחת ולהתרחק כליל מדרכי השם.

ברבות הימים, התחיל גם לעסוק במכירת דגים, וכן היה דרכו לאפות ולבשל לרגל ה'מארק טאג' שהתקיימה מדי חודש בחדשו בפאטאק, אז באו אנשים מסביב לקנות אוכל לנפשם בעת ה'ירי'ד', ומזה נתפרנס בדרך כבוד הראוי.

בצל צדיקים

אבי נמנה על חסידי הרה"ק המפורסם **רבי ישעי'לע קרעסטירער זי"ע**, שהיה מפורסם בכל ארץ הגר ומחוצה לה כפועל ישועות בקרב הארץ, רבים מבני ישראל נושעו מברכותיו ומתפילותיו, ובהיות עירנו סמוכה לקערעסטיר היה אבי רגיל לנסוע מפעם לפעם להסתופף בצלו הקדוש.

גם אני הקטן זכיתי לחסות בצלא דמהימנותא קדישא בקערעסטיר. היה זה כשהגעתי לגיל שלש ואבי נסע עמי על שבת קודש להרה"ק רבי ישעי'לע זי"ע, לקבל את ברכתו הטהורה לרגל תגלחתי.

ודכירנא, אשר בעת שלש סעודות שהיה דרכו של הרה"ק רבי ישעי'לע לחלק בעצמו את הבילקעלעך לכל אחד ואחד, וכאשר ראה אותי קרא לעומתי בקול: "חאדיקל[12], נא דיר א בילקע!".

---

12. כך היה דרכו בקודש לכנות את הילדים.

מבט מלמעלה על העיר שאראש פאטאק

העיר שאראש פאטאק

פרק ב'
עיר תהילה - שאראש פאטאק

עיר ואם בישראל

מבין הקהילות החשובות אשר באונגארן התחתונה - אינטערלאנד - מפורסמת היתה לשבח ולתהילה קהלת **"שאראש-פאטאק"**[1] השוכנת בין ערי קערעסטיר ליסקא ואוהעל[2], באיזור "העדיעלעך" המפורסמת בהרי הכרמים אשר נמצאים בתוכה.

מקדמת דנא נודעת היתה לעיר ואם בישראל[3], המלאה חכמים וסופרים[4], ושמה הלך לפניה כאחת הקהלות החשובות בארץ הגר.

---

1. שמה של העיר מורכבת משתי תיבות בלשון האונגארי, על שם הנהר אשר נמצא בתוככי העיר: 'שאראש' הינו רפש וטיט, 'פאטאק' פירושו של מים.

2. בספר 'מי באר ישעיה' מסופר אודות איש חסיד אחד רבי אברהם בירנבוים ז"ל, שמוצאו היה מעיר ש. פאטאק, שבא להרה"ק רבי מרדכי'לע מנאדבורנה זי"ע, ושאלו הרב הקדוש איה מקום מגוריו, ויען האיש: 'מפאטאק', שאלו שנית 'איה זה פאטאק?' ויאמר: 'אצל איהעל', וכששאלו עוד הפעם 'היכן זה איהעל?' לא ידע מה להשיבו כי עיר איהעל הרי מפורסמת לכל, ויאמר לו הרב הקדוש 'אויף די אנדערע זייט וואס פארא שטאט איז?' ויען האיש ויאמר: 'ליסקא', והמשיך הרה"ק לשאול 'וואו איז דאס ליסקא?' ענהו 'אצל קערעסטיר', שאלו עוד הרה"ק 'וי ווייט איז קערעסטיר פון פאטאק?' ויאמר האיש 'בערך שבעה מילין', על זה אמר לו הרה"ק רבי מרדכי'לע זי"ע 'פאהר גראד קיין קערעסטיר צו רבי ישעיה'לען דארט וועסטו פועלן! ווייל צוועלף מייל ארום קערעסטיר געהערן אלע געלטער פאר רבי ישעיה'ן'.

3. אנשי פאטאק נזכרו בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן קצ"ז בתשובתו למרן הישמח משה יעוי"ש), ובחלק ו' סימן י"ט תשובה לתלמידו רבי יוסף אוהעל שדר שם.

4. מהראוי לציין עלי גליון כמה אנשי שם אשר גרו בפאטאק:

הצדיק הנסתר הנקרא **רבי אהרן פאטאקער** זצ"ל. איש חסיד היה שהתנהג בקדושה ובטהרה והיה נמנה על בני היכלא קדישא של מרן הגה"ק רבי יצחק אייזיק טויב מקאלוב זי"ע.

קהלה נאה וחסודה זו מנתה כמאתיים וחמישים משפחות, אף היא - כמו שאר קהלות גדולות באונגארן - היתה עיר מלאה גוונים, בלולה מתלמידי חכמים מובהקים, רבנן ותלמידיהון, עם חסידים ואנשי מעשה, ובעלי בתים יראי אלוקים, נאמנים לה' ותורתו, ואף שבמקורה היתה האוירה נוטה לסגנון עיר אשכנזית מובהקת, עם כל זה עם התפשטות דרך החסידות באונגארן נתרבו בעיר חסידים ואנשי שם שהתנהגו וחיו בדרך החסידות.[5]

'שאראש-פאטאק' היתה עיר גדולה לאלוקים במובן הרוחני והגשמי, עיר כלילת יופי המלאה וגדושה בתורה וחסידות בתכלית. כן היתה גם מבורכת במגדלות מרקחים לתורה ולתעודה הלא הם: בית הכנסת הגדול שבעיר, בית המדרש של חסידים - 'דער חסיד'ישער קלויז', בית אולפנא לתינוקות של בית רבן, ישיבה לבחורי חמד, ועוד.

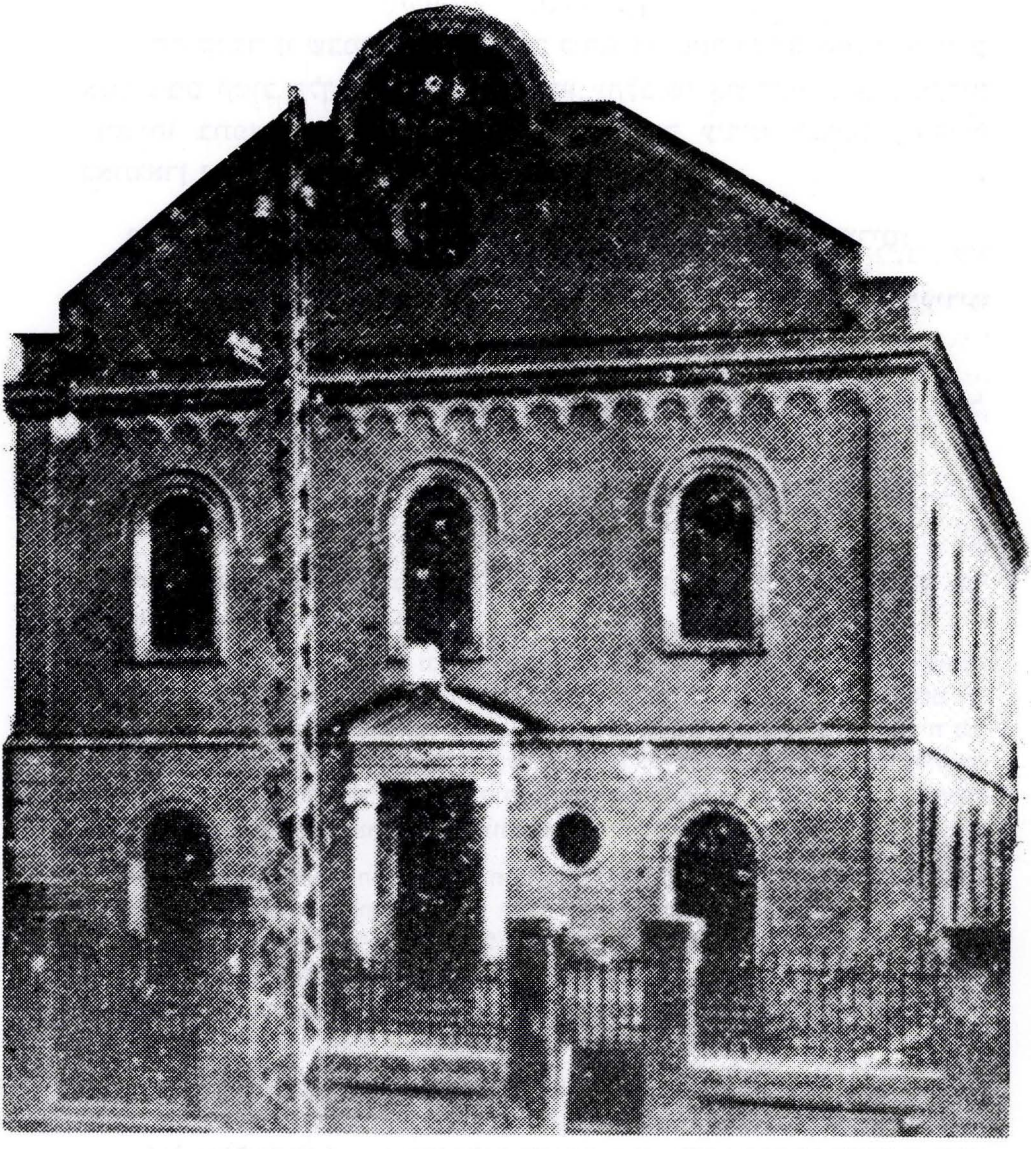
לעומת זאת, גם במובן הגשמי היתה במצב טוב מאד ובאופן נעלה ביותר, 'פאטאק' מעוטרת היתה בשווקים וברחובות, שמשני צדדיהם קמו וגם נצבו חנויות מלאות כל טוב מכל המינים, וגם לרבות כמה בתי מאפה, בתי מלון, ועוד ועוד, שהקנו לה שם טוב ונתנו לה תהילה להיות נמנית בין הערים החשובות שבאיזור ההוא בגלילות אינטערלאנד.

בדברי יחזקאל החדש מסופר בשמו של הגה"ק בעל קול ארי' ממאד זצ"ל, שבעת שמרן הגה"ק בעל דברי יחזקאל משינאווא זצ"ל נשא את בת הגה"ק האר' דבי עילאי זי"ע חתן מרן הישמח משה זי"ע, והחתונה התקיימה באיהעל מקום מגוריו של מרן היש"מ, באחד משבעת ימי המשתה לקחו אביו מרן הדברי חיים מצאנז זי"ע לעיר פאטאק הסמוכה, לערוך שבע ברכות אצל הצדיק רבי אהרן הנזכר.

הצדיק רבי **אברהם לייב** ז"ל. שהיה חריף עצום וחסיד מפורסם, נפטר צעיר לימים, והגה"ק בעל ישמח משה זצ"ל אמר שראה אותו בתוך השבעה עם עטרת כסף על ראשו (תולדות בית נפתלי עמ' מ"ז בהערה 16). היה אחי אמו של הגה"ק הקול ארי' ממאד זצ"ל אשר גם נקרא על שמו.

עוד מסופר (בס' הנזכר) שחתונת אביו של הקול ארי' ה"ה הרב ר' פנחס זעליג שווארץ ז"ל התקיימה בפאטאק מקום מגורי אם הכלה, והגה"ק רבי אייזיק'ל קאלובער זי"ע נטל חבל ונחלה בראש השמחה, וגם שימש כשושבין מצד הכלה (שהיתה יתומה מאב וההה"ק מקאלוב זי"ע נשא בזוו"ש את אמה הצדיקת מרת זיסל ע"ה), והרבה שנים דברו משמחה זו, שהרה"ק מקאלוב זי"ע הלביש עצמו במלבושי ה'קאזעליק' לשמוח ולרקד לפני הכלה.

5. חלק ניכר וחשוב נמנו על חסידי זידיטשוב כמסורת אבות אבותיהם שהסתופפו בצל הרה"ק רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זי"ע.

בית הכנסת הגדול של שאראש פאטאק

על כס הרבנות

זכתה קהלה זו שבמשך שנות קיומה כיהנו בה פאר רבנים גאונים אדירים אשר שמם הטוב הלך לפניהם ברחבי ארץ, והלבישו את העיר בלבוש מלכות ועטרוהו בתפארת חן וכבוד, ובגללם נתפרסמה עירינו לברכה ולתהילה באונגארן ומחוצה לה.

מבין רבניה הגאונים שישבו שמה כסאות למשפט, נודעו בשערים:

הגאון הגדול רבי **צבי הירש כ"ץ [גלאנץ]** זצ"ל. שימש בכתר התורה בעירינו בין שנות תק"פ - צ[6], משם עבר לכהן אח"כ כאב"ד שינאווא.

אחריו ישב על כס הרבנות הגאון הגדול **רבי שמעון הכהן שאטין** זצ"ל, בעמח"ס "כהנת עולם - מהרשש"ך אחרון"[7].

---

6. זכור לטוב בשו"ת חתם סופר אבהע"ז חלק א' סימן ק"ז, ובחלק ב' סימן ט'. ובשו"ת דברי חיים.

7. היה נצר משפחת רם ונשא, נכד בן אחר בן להגאון המפורסם רבי שמואל הכהן שאטין זצ"ל בעמח"ס "כוס הישועות" על סדר נזיקין. בנערותו למד אצל הגאון המפורסם רבי עקיבא איגר זצ"ל וזכה לקירבה יתירה ממנו, אחר חתונתו למד בעיר טאקאי בבית נגיד אחד וברח מכל שררה, וכאשר מתה עליו אשתו הראשונה נשא שנית את בת הגה"ק רבי יונתן בנימין עסטרייכער זצ"ל אבד"ק טשענגער, על פי בקשתה שיקבל עליו עול הרבנות נאלץ לקבל על שכמו את משא הרבנות בעירינו קהלת שאראש-פאטאק.

ש"ב ובן דורו מרן הגאון בעל "החתם סופר" זצ"ל פנה אז במכתב נלהב, מכתב קודש הילולים אל אנשי קהלת פאטאק, בו הוא מעריצו ומשבחו עד למאוד. וכן כתב אז מכתב קודש להג"ר שמעון זצ"ל בברכת מזל טוב לרגל עלותו על גפי מרומי קרת בקריה נאמנה הלזו, ומברכו שיצליח מאוד בכל דרכיו, והיא לו נדפסה בספרו כהנת עולם, כן היה ביניהם חליפת מכתבים מפעם לפעם בעניני הלכה, אשר קבע את מקומו בספרו שו"ת חתם סופר יו"ד סימן רצ"ג ואבהע"ז ח"ב סימן ד'.

ישב על כס הרבנות כחמש ועשרים שנה, והרביץ תורה לתלמידים מתוך הדחק כי העניות היתה אז למעלה מנשוא, ומספר נכדו בהקדמת ספרו שפעם אחת מצאו אחד מתלמידיו באחרית ימיו יושב במטתו מכוסה בכסת וכר מחמת הקרירות ששרר אז בביתו, וכך למד עם תלמידיו בעיון נפלא מתוך מסירות נפש ממש.

עוד מספר שם נכדו עובדא נפלאה אשר תעיד על רוב גדולתו, שפעם נסעו קבוצת אנשים מפאטאק לזידיטשוב להסתופף בצלא קדישא של הרה"ק רבי יצחק אייזיק זי"ע, והגר"ש ז"ל שלח עמהם פתקא כדי שיזכירו אותו שם לטובה, ויהי כאשר מסרו הפתקא

ב"ה

ספר

כהנת עולם
מהרשש"ך אחרון

כולל חידושים נפלאים ובעומק העיון על אדני היושר
מיוסדים על סוגיות ושיטת הש"ס וביאור ענינים.

חברו הרב הגאון המפורסם חריף עצום צדיק תמים שמו נודע בשערים
המצויינים בהלכה בדור שלפנינו מיחוסי כהונה בכש"ת

מוה"ר שמעון הכהן שאטין זצ"ל

שהי' אב"ד דק"ק שארוש פאטאק במדינת הגר משנת תקצ"ז עד
שנת תרכ"א ושם מנ"כ.

בנו של ההיג המפורסם מוה"ר משה יחיאל כ"ץ שאטין, בן להגאון
המפורסם מוה"ר זאב וואלף כ"ץ שאטין שהי' אב"ד דק"ק דירנפורט
בן להגאון הגדול מוה"ר יוסף כ"ץ שאטין שהי' אב"ד דק"ק דאברין
ואח"כ ראש בי"ד דק"ק ליסא ואח"כ ראש ישיבה פק"ק גלוגא רבתי
ושמנ"כ. בן להההיג המפורסם מוה"ר משה כ"ץ שאטין בן להגאון
מאור הגולה מוה"ר שמואל הכהן שאטין זצ"ל שהי' אב"ד דמדינת
דארמשטאט וראש ישיבה בקלויז ספרים המפורסם בחיבורו
'כום ישועות' מהרשש"ך על סדר נזיקין.

חלק ראשון

הוצאתי לאור בעזהי"ת ה"ק יעקב צבי בן לאמרי
מוה"ר יוסף כ"ץ שאטין הנקרא פאהן שליט"א
בנו של הגאון המחבר זי"ל.

בדפוס הרבני מוה"ר שמואל כ"ץ זינגער נ"י בווראנוב
בשנת תרומם קרן ישראל לפ"ק

Adresse: JAKOB KOHN, SP.-PODHRADIE. Slovensko.

צילום שער ספר 'כהונת עולם'
מאת הגאון ר' שמעון שאטין אב"ד שאראש פאטאק

למעלה מעשרים שנה ישב על כס הרבנות, משנת תקצ"ז עד שנת תרכ"א, ושם מנ"כ.

אחריו מילא את מקומו בנזר הרבנות הגאון רבי **ישעי' בייערן** זצ"ל[8], שנשא את משרה זו עד יום פטירתו בשנת תרמ"ח לפ"ק.

אחר זה שימש בכתר הרבנות הגאון רבי **ישעי' עהרנפעלד** זצ"ל[9].

בסוף ימיו עזב את הרבנות בפאטאק ונסע לעיר 'שוראן' שבמדינת סלאוואקיי[10], וישב שם עד עת פטירתו לחיי עד, ביום ט"ז ניסן תרס"ב לפ"ק.

לאחרונה, בימי נעורי, שימש ברבנות הג"ר **מרדכי אפרים פישל פישער** ז"ל[11], אשר היה רב אשכנזי מובהק. נפטר לחיי עד טרם פרוץ המלחמה.

מני אז לא קיבלו עליהם רב חדש, כי איש גדול ונשגב היה שרוי בתוכינו, ה"ה הדיין המובהק הגאון האדיר רבי **אליעזר שוואַרץ** זצ"ל, ואף שלא רצה

בתוך שאר חבילת פתקאות שהיו עמהם משאר אנשים נענה הרה"ק ואמר בזה"ל: מי הוא זה?, והמשיך "מען שפירט דעם געדוך פון תורה לשמה", והריח אותה כמה פעמים.

בשנה האחרונה לימי חייו שנת תרכ"א לפ"ק, עסק בהדפסת ספרו (המעוטרת בהסכמות נלהבות מהגה"ק בעל דברי חיים מצאנז זצ"ל ומהגאון בעל כתב סופר זצ"ל ועוד), ונסע לצורך זה לעיר הבירה ווין, ובאחת הטיולים עם בנו בימי חוהמ"ס, אמר לו שרוצה לקרא לחיבורו בשם "כהנת עולם", ראשית מפני שהוא נצר ממשפחת כהונה, ושנית, שהוא בגימ' 'תרכ"א' לזכרו, ולא ירדו אז לסוף דעתו בזה, עד שהגיע יום ב' דר"ח חשון בשנה ההיא, שנת תרכ"א, ויצאה נשמתו הקדושה בטהרה.

8. הוא היה תלמיד חביב למרן הכתב סופר זצוק"ל. נשא ונתן בדברי תורה עם גדולי דורו, וזכור הוא לטוב בספריהם, הלא הם: שו"ת מהרי"א, כתב סופר, שואל ומשיב, אבני צדק, יד יצחק ועוד.

שמו מופיע בין ראשי החותמים אצל האסיפה המפורסמת שהתקיימה בעיר מיהאלאוויץ בשנת תרכ"ו לפ"ק למען חיזוק הדת בהונגאריה. גם היה ציר בקאנגרעס בשנת תרכ"ט לפ"ק, ואף גם הוא היה בין חמישים ושש גאוני וצדיקי עולם ראשי אלפי ישראל אשר עזבו בעת ההיא את האולם במסירות נפש ובמלחמת אש דת השערה, וכאשר מסופר בארוכה בקורות דברי הימים, בספר זכור ימות עולם.

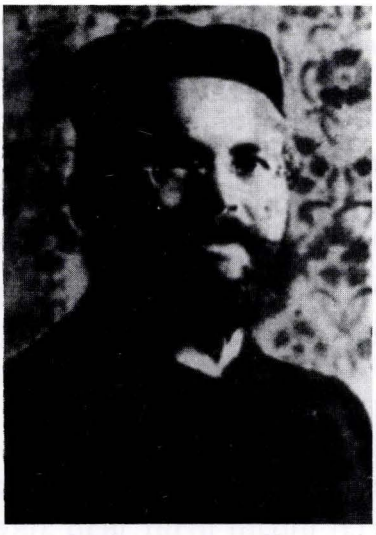
9. בנו של הגאון רבי דוד צבי עהרנפעלד ז"ל חתנא דבי נשיאה של מרן החתם סופר זצוק"ל. חתן רבי דוד גרסטל מברעזאוויץ, שם כיהן כאב"ד, משם הגיע לפאטאק.

10. הסיבה לכך היתה כי בישוב זה היה בית חרושת גדול שיצרו שמה 'צוקער' שהיה תחת השגחתו, ומשם נשלחה לכל רחבי מדינת הונגארי'.

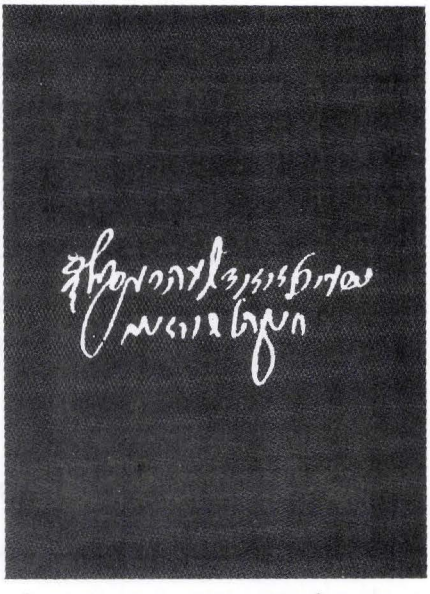
11. היה נכד למשפחת הסופרים.

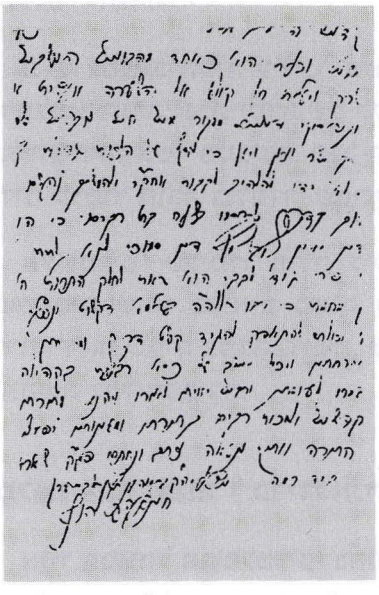
האב"ד רבי ישעי' ערנפלד

האב"ד רבי מא"פ פישער

חתי"ק של האב"ד רבי ישעי' ערנפלד

כתי"ק האב"ד רבי ישעי' בייערן

להתעטר בנזר הרבנות על ראשו, עם כל זאת על פיו יצאו ובאו כל עניני הקהלה והעיר, והשפעתו על הכלל כולו יצא.

הדיין רבי לייזער שווארץ זצ"ל

כאמור, ביובל האחרון שלפני פרוץ מלחמת העולם השניה, זרחה בעירינו ונגה כאור צדקו השפעתו הרוחנית של הדיין המובהק דמתא, הלא הוא הגאון המפורסם רבי אליעזר שווארטץ זצ"ל - הנקרא בפי כל "רבי לייזער פאטיקער" - הוא הגבר אשר פעל הרבה והצליח לפאר ולרומם מצבה הרוחנית של העיר, ושימש בתור דיין ומורה צדק דקהילתינו קרוב לחמישים שנה עד עלותו לשמי רום, על קדושת שמו יתברך באש המוקד"ה עם שאר קדושי אמוני ישראל הי"ד.

אי"ה בפרקים הבאים נעלה זכרונו לטובה, בפרקי תולדות ימי חייו, מעשי תקפו וגבורתו ופעולותיו הכבירים למען הכלל, - ולהבחל"ח - מה שזכיתי לשאוב מבאר תורתו וחכמתו וצדקתו.

התלמוד תורה

נודע למשגב היתה עירינו 'שאראש-פאטאק' בכל האיזור אשר סביבותיה בה'תלמוד תורה' שנתייסדה שם ללימוד תינוקות של בית רבן, ושימשה ל'חדר' לכל העיירות אשר מסביבה. מכל הגלילות ממחוז זה נקבצו ובאו בכל יום ויום ילדים ללמוד תורה בה'חדר' שפרח ושגשג בעירינו.

ה'מלמדים' שלימדו תורה לילדים ב'תלמוד תורה' היו תלמידי חכמים מפורסמים שהיו בקיאים בש"ס ופוסקים, וזכו להשריש בקרב לב הנערים תורה ויראת שמים במדה גדושה, שפירסמו את שמו של ה'חדר' בפאטאק לשם ולתהילה בכל הסביבה.

המלמד רבי טעבל'י פרידלאנדער ז"ל

אחד המיוחד מה'מלמדים' בהתלמוד תורה, היה הרב הגאון רבי זאב טעבל פרידלאנדער ז"ל, שהיה מגדולי התלמידי חכמים בעיר, והיה מפורסם לגאון

צילום חידו"ת שהתפרסמו בכמ"ע של המלמד רבי זאב טעבל פריעדלאנדער

וחריף ובקי בכל חדרי תורה[12]. זכיתי ללמוד אצלו ולקבל תורה מפיו, וכן זכיתי לקירבה יתירה הימנו, כי הראה לי אותות אהבה וקירבוני ביתר שאת, אהבה וקירבה זו נמשכה גם לימים ושנים לאחר מכן.

זכורני, לימים, כשכבר למדתי בישיבה בפאפא, חזרתי פעם הביתה להורי ז"ל, כשמצא אותי רבי טעבל'י ז"ל, אחז אותי בידו וכה משך אותי החוצה לרחובות עיר וטיילנו יחד שעות רבות, בהתענינו ורצונו לדעת בפרטיות כל מה שלמדתי במשך שהותי בישיבה.

כן למד עמי את הדרוש והפלפול הנאה אשר דרש דרשתי בתור 'פשעטיל' בסעודת הבר מצוה שלי.

הישיבה רבתי

ה'ישיבה' שהתנוססה בעיר הוסיפה לה הרבה חן וכבוד, בגללה היתה נקראת בצדק עיר כלילת יופי. כמה וכמה תלמידים יוצאי הישיבה מזכירין עד היום ברגש את שנותיהם בנעימים עת אשר למדו בפאטאק.

התיסדותה והתפתחותה היתה מלאכת מחשבת של הדיין הגאון רבי לייזער ז"ל, שכל מגמתו היתה תמיד להרביץ תורה לישראל. ובכן עמדה הישיבה תחת דגלו והדרכתו הפרטית, בהשפיעו עליה מהוד זיו גדולתו וקדושתו, והטביעו בתוכה את חותמו הטהור, שהיתה ניכרת עליה ועל לב התלמידים שבאו ללמוד בתוך שעריה.

הישיבה, שכלפי ישיבות אחרות נחשבה כקטנה בכמותה, כי למדו בה בדרך כלל רק כחמישים או ששים בחורים, עם כל זה היתה רבתי באיכות הנפלאה, ונודעה כישיבה מיוחדת במינה, בה למדו מסלתה ומשמנה, בחורים מצויינים מופלגים ששמם היה הולך לפניהם בעולם התורה באונגארן[13].

---

12. היה מתלמידי הגאון רבי שמואל עהרנפעלד זצ"ל בעל ה'חתן סופר' זצ"ל - חידש חידושים רבים בש"ס ופוסקים שפירסמם בתדירות בירחונים וקובצים תורנים שיצאו לאור מזמן לזמן בהונגאריה.

13. מתלמידי הישיבה נודע הגה"צ **רבי מנדל קאראדער** זצ"ל מח"ס מנחת יוסף. רבי לייזער ז"ל התבטא עליו פעם, שבידיעותיו בהלכתא רבתא לשבתא אינו יכול אף להידמות אליו.

שמה הטוב של הישיבה בפאטאק עשה לה מהלכים ברחבי המדינה, וכשמן תורק נדף ריח התורה ממנה למרחקים, עוף השמים הוליך את קול התורה, ומתוך כך, נהרו אליה בחורים מופלגים מרחבי הארץ שמגמתם היתה להתעלות בדרכי התורה בחריפות ובקיאות, ולקנות קנין הגוף בש"ס ופוסקים.

בתי כנסיות ובתי מדרשות

כאמור, היו בעיר שני בתי כנסיות לתורה ולתפלה, האחד היה הבית הכנסת הגדול שבעיר, בית כנסת מפואר ורחב ידים, שם התפללו רוב רובם של אנשי הקהלה, נוסח התפילה היה בנוסח אשכנז, שם גם התפלל רב העיר.

סמוך לו, היה ה'ווינטער בית מדרש' ששימש כמקום לתורה ולתפילה בימות החורף, עת אשר הקור והשלג שלטו בחוץ, כי את הבית הכנסת הגדול לא הסיקו מעולם מפני גודל קדושתו, ולכן השתמשו בימות הקור בבית המדרש זה שהוסק בו תנור בית החורף בימות הגשמים.

השני, היה ה'חסיד'ישער קלויז', שם התפללו החסידים ואנשי מעשה, גם בית כנסת זה שימש כמקום מוכשר לתורה ותפלה, והשתמשו בו גם לצורך הישיבה.

מורי ורבי, הדיין רבי לייזער ז"ל התפלל כל השנה בבית המדרש החסידי שהיה סמוך ונראה לביתו, מלבד בימים הנוראים, ימי ראש השנה ויום הכפורים, שהיה מתפלל בבית הכנסת הגדול כפי שהתחייב בה'קאנסוס' כשנתקבל לדומו"ץ בעיר. ובזכרוני, שהתמרמר תמיד על זה אשר אין ביכלתו להתפלל בה'חסידי'שער קלויז' בימים הנוראים כבשאר ימות השנה.

בארצות החיים

כבשאר קהלות בישראל, היה גם בפאטאק 'בית החיים' גדול שקנה את מקומו באמצע העיר. בבית החיים זה נטמנו ומצאו מנוחתם גדולי ישראל שדרו בה במשך ימי פריחת ושגשוג הקהלה, ושם גם חלקת מחוקק ספון ומנוחת כבודו של הגאון הגדול המהרשש"ך זצ"ל שעמד לנס עמו ושימש בנזר הרבנות בעיר.

פרק ג'

דמשק אליעזר

מבין הרבנים החשובים שאורם וזיום הפיקו נוגה בדור אחרון על פני עיר מולדתי, נודע לשבח ולתהילה הגאון החסיד **רבי אליעזר שווארטץ** זצ"ל הי"ד - הנקרא בפי כל בלשון חיבה "**רבי לייזער פאטיקער**" - שכפי אשר הזכרנו כבר בפרק הקודם, שימש כדיין ומורה צדק בעירינו וניהל את עדתינו קרוב ליובל שנים. השפעתו הרוחנית הפיצה הוד ותפארת להקהלה בפרט ולכל העיר בכלל, וכן היתה לו המלוכה, בהנהגת ישיבה רבתי לבחורי חמד, כמו שיסופר אי"ה להלן.

זכיתי ליצוק מים על ידו של גאון אדיר זה משך זמן זמנים טובא, בצלו חמדתי וישבתי, ומבאר תורתו וצדקתו שאבתי, חיבה יתירה נודעת לי ממנו, כי קרבני ביתר שאת ויתר עז, כשהייתי עדיין בגיל צעיר בעונת הפעוטות, והראה לי בכל עת ועידן אותות אהבה, עד שזכיתי להיות אצלו כבן בית ממש.

גם נהג בי טובת עין ופתח לי את אוצרו הטוב, אין טוב אלא תורה, הביאני המלך חדריו, מאן מלכי רבנן, ומסר לי הרבה ענינים וסיפורי קודש אשר ראו עיניו, ואת אשר שמע וקלט באזניו מרבותיו הגדולים והקדושים, ופריו הטוב היה מתוק לחיכי. על כן אמרתי לצאת בכותבת הגסה, להנציחם כאן בחוברת, למען יעמדו הדברים למשמרת, לספר לדור אחרון מסכת חייו ופעליו ופרשת גדולת תורתו צדקתו וקדושתו, ואיך ששפט את בני ישראל קרוב ליובל שנים כולן שווין לטובה, צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל.

דמות דיוקנו של מורי ורבי הגאון רבי לייזער פאטיקער זצ"ל

ואלה תולדות

מורי ורבי הגאון רבי אליעזר ז"ל נולד בשנת תרכ"ח לפ"ק לערך, לאביו הרב הגאון החסיד **רבי יצחק אהרן שוואַרטץ** ז"ל השו"ב המפורסם בעיר סיגעט[1] בתקופות כהונתם של רבותינו כ"ק מרנן הייטב לב[2] ובנו הקדושת יו"ט זצ"ל[3].

---

1. בן הרב רבי נחום שוואַרץ ז"ל בעיר ווראַנוב. כשהגיע לפרקו נשא את בת הגאון המקובל ר' צבי ארי' שפירא זצ"ל (בן אחר בן להגה"ק בעל מגלה עמוקות זי"ע), ששימש כדומ"ץ בסיגעט. לאחר נישואיו שלח ידו באומנות השחיטה, ושמו הטוב הגיע עד לגאַרליץ מקום ששימש מרן הייטב לב זי"ע אז כרב, והזמינו לכהן כשו"ב בעיר. בשלהי שנת תרי"ח לפ"ק כשהייטב לב נתקבל לרב אב"ד בעיר סיגעט, הביא אתו את השו"ב שלו רבי יצחק אהרן ז"ל הנ"ל, והעמידו כראש השובי"ם דק"ק סיגעט ואגפיה.

כשנסתלק מרן הייטב לב זי"ע, דבק רבי יצחק אהרן בבנו וממלא מקומו הגה"ק בעל הקדושת יום טוב זצ"ל, שגם הוא לעומתו העריצו עד למאוד, והפליג בשבחו בכל עת ועידן.

בשנת תרס"ז לפ"ק, והוא במיטב שנותיו, שם לדרך פעמיו ועלה לארץ הקודש להשתקע בנחלת ה'. הוא התיישב בירושלים העתיקה, ונחשב שם לאחד מבני העליה דירושלים של מעלה. הוא ישב שם על התורה ועל העבודה עד יום פטירתו ביום י"א אדר שנת תר"פ. ונטמן במרומי הר הזיתים בחלקו אשר קנה מחיים.

וכל מעשה תקפו וגדולת פרשת ימי חייו וצאצאיו, הלא הם כתובים בספר שיח זקנים (תולדות משפחת בית שוורץ) מעמוד י"ט ואילך, קחנו משם. תנצב"ה.

2. מרן הגה"ק רבי יקותיאל יהודה טייטלבוים זצוק"ל נולד לאביו הגה"ק רבי אלעזר ניסן טיטלבוים זי"ע אבד"ק דראהביטש בנו של מרן הגה"ק בעל ישמח משה מאיהעל זי"ע.

נתגדל ולמד תורה מפי זקינו הגה"ק בעל ישמח משה זי"ע אשר מסר לו הרבה ענינים. בצעירותו נתקבל לרב בסטראפקוב, גארליץ, ולאחריו בעיר סיגעט.

בסיגעט ניהל ישיבה רבתי אשר היתה הישיבה החסידית הראשונה אשר ממנה יצאו גאונים וצדיקים שהאירו פני תבל.

חיבר הספה"ק ייטב לב, ורב טוב עה"ת, ייטב פנים על מועדי השנה, שאלות ותשובות אבני צדק על ארבעה חלקי שו"ע. נפטר ו' אלול שנת תרמ"ג ומנ"כ בסיגעט.

3. מרן הגה"ק רבי חנני' יו"ט ליפא טייטלבוים זצ"ל בן הגה"ק בעל ייטב לב מסיגעט זצ"ל. בצעירותו שימש כרב בקהלת טעטש, הסתופף בצל מרן הדברי חיים מצאנז זי"ע, והיה חביב אצלו עד למאוד.

אחרי פטירת אביו בשנת תרמ"ג מילא את מקומו בעיר סיגעט, וניהל את הקהלה ואת הישיבה והעמיד תלמידים הרבה. היה נערץ ונקדש בפי כל ושמעו הלך בכל רחבי המדינה.

נפטר כ"ט שבט שנת תרס"ד לפ"ק, ומנ"כ בעיר סיגעט.

כבר במעלליו התנכר נער, סימני טהרה הוכרו עליו, וכל רואיו הכירו בו שלאילנא רברבא יתעבד, ולגדולות נוצר[4].

בהגיעו לפרק האיש מקדש בא בברית הנישואין עם בת הרה"ג רבי אברהם יוסף ראטה ז"ל בנו של הגה"צ רבי **יואל צבי ראטה** בעל 'בית היוצר' מחוסט זצ"ל. אחר נישואיו ישב על התורה ועל העבודה בחוסט ביצקו מים על יד זקינו הגאון, וממנו קיבל הרבה בדרכי התורה וההוראה.

אב בחכמה ורך בשנים

בהיותו עדיין אברך צעיר לימים בחוסט, כבר הלך לפניו שמעו הטוב בכל המדינה, ונתפרסם שמו בקרב לומדי תורה כגאון חריף ובקי. תורתו וחכמתו הכריזו עליו מבחוץ, עד שגדולי הדור בתקופתו כרתו עמו ברית אהבה, והשתעשעו עמו בדברי תורה בכל עת מצוא, וכאשר יסופר להלן.

בעיר סיגעט

לאחר פטירת חו"ז בעל בית היוצר זצ"ל חזר למגורי אביו לסיגעט. שם המשיך בעבודתו לשקוד על דלתי התורה, וגם התחיל להרביץ תורה בשיעורים שנתן לאנשי העיר מפעם לפעם.

כן נתמנה על ידי האב"ד מרן הגה"ק בעל **קדושת יום טוב** זצ"ל לשמש אצלו בתור 'הויז מלמד' וזכה ללמוד וללמד עם בניו הקדושים זרע ברך השם, הלא המה הגה"ק **רבי חיים צבי** זצ"ל לימים האב"ד בסיגעט, ואחיו הגה"ק **רבי יואל** זצ"ל לימים האב"ד בסאטמאר, וע"י זה זכה להיות יוצא ונכנס בצלא קדישא צל התומר, ולחסות תחת כנפי צדיק כתמר יפרח[5].

---

4. בשיח זקנים (עמוד ל"ב) מסופר, שפעם בא הרה"ק בעל דברי יחזקאל משינאווא זי"ע לשבות בעיר סיגעט, ובעש"ק שאל את סביביו היכן אפשר להשחיז את הסכין, הילד אליעזר בשמעו זאת רץ לבית אביו רבי יצחק אהרן ז"ל שהיה שו"ב להשחיז את הסכין. בליל שב"ק לאחר שחתך מרן משינאווא זי"ע את החלה, שאל מי הוא זה שהשחיז את הסכין, והשיבו לו שהילד אליעזר בן השו"ב ר' יצחק אהרן השחיזו, ענה ואמר בכהאי לישנא: "מובטחני שיגדל מורה הוראה בישראל".

5. הג"ר לייזער סיפר לי מה שראו עיניו ולא זר בהיותו בסיגעט, איך שהגה"ק מסיגעט זצ"ל פעל והחיש ישועה לעמו ישראל להצילם מתחת ידי עושי רשע באופן פלא, וכה דבריו:

כמו כן נסע אז לספינקא ולמד בחברותא עם הגה"ק בעל **חקל יצחק מספינקא** זצ"ל[6]. חברותא זו נתחדשה עוד הפעם ברבות הימים, בהיותו כבר בפאטאק, כשהחקל יצחק ישב כבר על כס האדמורו"ת אחר פטירת אביו, והזמינו לבוא על איזה תקופה ללמוד בצוותא חדא[7].

ירד לגנו לערוגת הבושם

קירבה יתירה היתה לרבי לייזער עם הגאון המפורסם **רבי משה גרינוואלד** זצוק"ל, בעל ה"**ערוגת הבושם**" **מחוסט** זצ"ל[8] שמצא בו את שאהבה נפשו,

---

כידוע, אחת מהגזירת הקשות ביותר במדינת אונגארין היתה גזירת ההתגייסות לצבא, שפגעה קשות בעם היהודי, וכמובן שכל בחורי ישראל עשו כל טצדקי להפטר ממנה. בין ראשי הוועדה שהיו ממונים לבדוק את הבחורים, היו כאלו שלא ארבו בדווקא לגייס יהודים, ונהגו בדרך טובה וישרה. אכן היו גם כאלה, אשר מחמת גודל רשעתם ושנאתם לעם הישראלי, שמו למטרה אך ורק לגייס לצבא בחורי ישראל כפי יכלתם יותר ויותר.

באחת השנים הגיע לסיגעט וועדה שהצטיינה ברשעות יתירה, ובראשה עמד רשע עריץ שהתפאר ברשעותו, ואמר בלעג שהפעם יקים מהיהודים צבא כיוצאי מצרים, ואכן עמד בדיבורו, וכאשר אמר כן עשה, וציווה לגייס את כל הבחורים שנקראו להתייצב לפני הוועדה אחד לאחד, הגזירה יצתה מפיו ותהום כל העיר משמועה הנוראה הלזו.

הדבר הגיע לאזני מרן הקדושת יו"ט זצ"ל, והרגיע את כולם שאין ממה לפחוד כלל כי לא יוכל לעשות מאומה, והבחורים לא יתגייסו לצבא. ביום ראשון בשבת בעת שמרן הקדושת יו"ט עמד בתפלתו, רכב אותו הרשע על סוסו ברחובות העיר, ובהגיעו לרחוב הראשי של העיר אשר היה סמוך ונראה לביתו של הקדושת יו"ט, נכנסו מקורביו אליו באומרם, שראש הוועדה הרשע רוכב כעת על סוסו, ואפשר לראותו מבעד החלון. מרן הקדושת יו"ט קם מכסאו ורץ אל החדר ועמד ליד החלון, והסתכל בעיניו הקדושים אחרי אותו הרשע ברוכבו על הסוס, ופתאום נפל הרשע מעל סוסו באמצע הרחוב ונהרג על אתר, כן יאבדו כל אויבך ה'. אז פנה בעל הקדושת יו"ט לרבי לייזר באמרו: "לייזער, האסט געזעהן"?. ותהום כל העיר, ממראה נורא זה. וביום השני הדביקו כרוזים מטעם לשכת הגיוס, שכל אלו שהתיצבו לגיוס בשבת העבר יבואו לעמוד שנית, וכולם בלי יוצא מן הכלל נשתחררו מהצבא, ולא נפל דבר ארצה מאשר הבטיח מרן הקדושת יו"ט זצ"ל, והעיר סיגעט צהלה ושמחה.

6. בן הגה"ק רבי מאיר יוסף ווייס מספינקא זצוק"ל בעל 'אמרי יוסף'. לאחר פטירת אביו מילא את מקומו בספינקא, ואח"כ הקים את חצירו בסעליש. נספה עקדה"ש בהשואה. נדפס ממנו ספרי חקל יצחק עה"ת ומועדים ושו"ת.

7. הג"ר לייזער ז"ל רגיל היה לספר גדולות ונצורות מתקופה ההיא עת למדו ביחד עם האדמו"ר מספינקא.

8. נולד לאביו הרב עמרם גרינוואלד ז"ל בנו של הגה"צ רבי יוסף גרינוואלד זצ"ל אב"ד טשעטשאוויץ, בנעורותו נתקבל לרב בעיירה 'הומנא', ולאח"כ עבר לכהן פאר בעיר 'חוסט',

והתידד עמו בכל נימי נפשו ולבבו, ואף קבעו ביניהם ללמוד בצוותא חדא במשך חדשי הקיץ בכל שנה ושנה, בעת נסעם מחוץ לעיר אל אחת מערי השדה בקרית חוצות, והיה מדי שנה בשנה נמנו וגמרו וקבעו איזה מסכת שילמדו למועד הזה בשנה הבאה[9].

מורה ודאין

בשנת תרנ"ז לפ"ק, כאשר נתרוקן כס הרבנות בעיר אוהעל אחרי פטירת הגאון הצדיק **רבי משה יוסף טייטלבוים** זצ"ל אבד"ק אוהעל[10], ציוה עליו רבו הגה"ק בעל קדושת יו"ט זצ"ל, לעבור ולדור באוהעל ולשמש שם כדיין ומורה צדק.

מתחילה לא רצה בזה, כי לא ניסה עדיין בכל אלה, וגם לא היו עדיין בידו כתבי היתר הוראה, ומה גם היותו אז אברך צעיר לימים, עם כל זה לא היה יכול לסרב לרבו ואת פקודתו שמרה רוחו, ובפרוס חג הפסח נסע לאוהעל לדון ולהורות את בני ישראל[11].

אכן לא ארכו שם הימים בשלוה ובהשקט, וכעבור תקופה קצרה, לערך ששה חדשים, יצא משם ועזב את אוהעל.

ברבות הימים סיפר לי שעזב את אוהעל משום שהעיר היתה בימים ההם עיר רבתי עם, מכל החוגים ופארטייען למיניהם, וכמובן היה בלתי נמנע לחיות באחוה ובריעות עם כל אחד ואחד. בתקופה ההיא פרצו שם גם קטטות ומריבות אודות כס הרבנות דשם. אש המחלוקת התלקחה בכל עוזה ותוקפה,

---

פעל גדולות ונצורות ברחבי המדינה, חיבר ספרי שו"ת ערוגת הבושם על ד' חלקי שו"ע ועה"ת ומועדים ועוד.

9. עי' בפרק ה' מה שסיפר לי הג"ר לייזער ז"ל אודות תקופה זו מגדולת מורי ורבי ה'ויגד יעקב'.

10. בנו של הגה"ק בעל ייטב לב מסיגעט זי"ע, חתן הגה"ק רבי דוד הלבערשטאם מקשאנוב נלב"ע כ"ד טבת תרנ"ז ומנו"כ בסיגעט.

11. נשארה תשובה אחת מתקופה זו אשר כתב הגאון בעל יד יצחק מטאלטשווא זצ"ל להג"ר לייזער ז"ל בהיותו מו"ץ באיהעל, בה כותב בזה"ל: תשובה להרב המופלג בתו"י חו"ש מו"ה אליעזר שווארץ נ"י דיין דק"ק ספרדים באוהעל יע"א. הלא היא נדפסה בשיח זקנים מדור חידושים ותשובות סימן י"א יעוי"ש.

והבערה ללהב יצתה, מקצה עיר אל קצהו. ולכן נשא את רגלו משם, והלך לו לחפש נחלה ומנוחה באיזה מקום שיוכל לשבת שם על מי מנוחות, בהשקט ובטח.

עוד סיפר לי, מהתקופה בה שימש כמו"ץ באוהעל, וכה דבריו:

"באתי לאוהעל סמוך לחג הפסח, והתחלתי להשיב לשואלי דבר בדיני איסור והיתר. באחד מימי חולו של מועד הופיעו אצלי ראשי ופרנסי הקהלה, ושאלתם בידם שאראה להם, כנהוג, את ההיתר הוראה וההורמנא לדון ולהורות שתחת ידי, והמה יעידון עלי שאכן ראוי אני לאותה איצטלא, וכתר הדיינות הולמת אותי.

עניתי להם שעדיין לא השגתי את הכתבים. אכן, אמרתי להם, בתוך זמן קצר אשתדל אי"ה להשיגם, ואוכל להראותם כרצונם!.

מיד ישבתי וערכתי ג' מכתבים לשלשה גדולי הדור ה"ה: הגה"ק בעל קדושת יו"ט מסיגעט זצ"ל, הגאון בעל הערוגת הבושם זצ"ל, והגאון בעל ערך ש"י מסיגעט ז"ל שהיה גם שאר בשרי. פניתי אליהם בבקשה שיעטרוני בנזר ההוראה, ויתנו עידיהן עלי, בכדי שאוכל לישב על כס ההוראה במנוחה.

בימים ההם היה נהוג בשליחת מכתב, כדי לקבל תשובה חזרה היו מצרפין למכתב 'פאסט מארקע', ובכן היו בטוחין שלא ישיבו את פניהם ריקם, אלא יחזירו לשואליהם דבר. כן עשיתי גם אני, צרפתי לכל מכתב ה'פאסט מארקע' שהיה שוה כעשר גראצער, בבטוחני שישיבו לי דבר כהלכה במוקדם האפשרי. ואכן מאת מרנן הקדושת יו"ט ומהגאון בעל ערך ש"י ז"ל קיבלתי מענה על בקשתי, אך ממרן הערוגת הבושם ז"ל לא השגתי שום תשובה, ואמרתי אז: אויב אזוי זאל ער זיך האלטן דערמיט"....

לימים, המשיך רבי לייזער לספר, אחר שנתקבלתי לשמש בתור דומ"ץ בפאטאק, אירע פעם שנסעתי להסתופף בצל מרן הרה"ק משינאווא זי"ע, ובאמצע הנסיעה באחת הסטאנציעס עלי דרך, פגשתי את מרן הערוגת הבושם ז"ל שהיה ג"כ בדרכו לשינאווא. הגאון שמח עלי עד למאוד, וצוה עלי שאצטרף עמו במחיצתו, ליסע ביחד על עגלה שלו לשינאווא.

באמצע הדרך פניתי אליו ואמרתי לו: "חוסטער רב, איר זענט מיר שולדיג צעהן גראצער"!.

צילום כתי"ק של מורי ורבי הגאון רבי לייזער שווארץ
ר"מ ודומ"ץ שאראש פאטאק

"ווארום רבי אליעזר"?, שאל אותי בתמיהה.

"איר ווייסט נישט"?, עניתי לו.

"יא, יא"!, ענה לי תיכף, בוודאי כוונתך אודות ההיתר הוראה ששאלת ממני ולא מלאתי בקשתך.

"דאס מיין איך טאקע"!, השבתי לו על אתר.

"הנה אספר לך", נענה לי הערוה"ב, "גופא דעובדא היכי הוי, כשהגיע אלי המכתב ממך וקראתי את בקשתך אלי, עמד שם אצלי בני הרב רבי אברהם יוסף (לימים אב"ד אונגוואר), וראה שהעליתי בת שחוק על שפתי שלא כהרגלי, ושאל אותי על הדבר הזה, הושטתי לו את מכתבך שיקרא מתוכו. כשגמר לקרא אותו אמר לי, הרי אתה מכירו היטב, ואתה יודע שראוי הוא לאותו איצטלא, ועתה הוא צריך לכך, אמאי לא תמלא את בקשתו"?

עניתי אז לבני: "כשהוא יתן לי את ההיתר הוראה, אז אתן לו היתר הוראה"!.

"הערוגת הבושם אחז את ידי", ממשיך רבי לייזער את סיפורו, ואמר עוד פעם: "תאמין לי רבי אליעזר! כשתתן לי את נזר ההוראה אז אעטרוך בהיתר הוראה".

ראוי להדגיש כאן את גודל הפשטות והענווה שראיתי אז אצלו, שסיפר לי דבר זה כאילו מדבר עכשיו מאדם אחר לגמרי. ומה גם העובדא הזאת שגאון גדול כמותו יספר כל הענין בפרטיות לילד צעיר כמוני, הרי זה מעיד ומורה על גודל מדת ההשתוות שהיתה מושרשת בקרבו, ולא פעל ולא עשה עליו שום רושם בדברו מגדולת עצמו.

ויחן את פני העיר

תוך זמן קצר נתקבל בכבוד הראוי לכהן פאר בתור דיין ומורה צדק בעירינו המפוארה "שאראש-פאטאק". עיר זו איוה למושב לו, ובה זכה לדון ולהורות לעם סגולה, להרביץ תורה לבני ישראל למעלה מיובל שנים עד עלותו לשמי רום.

מיד עם בואו להשתקע בעיר, התחיל בפעולותיו הכבירים להרמת מצב הרוחניות בכל פינות העיר, ולהרימה על נס תפארת ישראל. ידיו היו לו רב בהרמת מצב הכשרות בעיר, שמאז בואו היה תחת השגחתו הפרטית. כל העניינים הרוחניים היו תמיד לנגד עיניו, ושם עליהם עינא פקיחא. ובכך, זכה לפאר ולרומם את שם העיר לטובה, ולהציגה כאחת הקהילות החשובות באונגארין.

לא רק בתוך תחומי העיר היתה ניכרת מעשי ידיו להתפאר, אלא גם מחוצה לה הגיעה השפעתו הדגולה, ושמעו הטוב הלך לפניו למרחקים בכל ארץ הגר, ונתפרסם כגאון אדיר המורה ודאין לאמיתה של תורה.

כסאות למשפט

במיוחד נודע ונתפרסם שמו על ידי העוז והממשלה שהיה לו בדונו דיני ממונות, ובתיווך סכסוכים שפרצו בין איש ובין רעהו. בחכמתו ובשנינותו הרבה אשר חננו אלוקים, זכה להוציא דין תורה לאמיתה, ולהשכין שלום בין שני הצדדים לשביעת רצונם של בעלי הדין.

עיר פאטאק וסביבותיה, השוכנת בין הרי הכרמים ששם נתנו ענבי הגפן את פרים, הומה היתה תמיד מאנשים שהתפרנסו מפרי הגפן, סוחרי היין מכל מדינות אונגארן ומחוצה לה באו והתכנסו שם, והתעכבו מזמן לזמן בעשיית ויצירת היין. ומובן, שתמיד נתגלגלו ובאו לפניו סכסוכים בין איש לרעהו בדרכי המסחר זה בכה וזה בכה, וכולם נקבצו ובאו לפניו שיוציא לאור משפטם, ביתו היה הומה תמיד מהני אינשי דתגרי שבאו לפניו להתדיין. דיני תורה אלו, פירסמו את שמו ביתר שאת בתור דיין מומחה. וכיון דפקיע שמיה כמומחה גדול לדון ולהורות, היה קרוא מזמן לזמן בכל הגלילות מסביב לבוא ולתווך בין הצדדים, ולהוציא כאור נוגה משפט וצדק.

בדרך כלל היה רגיל לישב בכסאות למשפט ביחד עם הני גאונים: הג"ר שלום ווידער ז"ל מנירדעהאז; הג"ר ישראל וואלף ז"ל מאוהעל. ל'בית דין' זה היה שם מיוחד לטובה בכל העיירות מסביב, וכל דבר הקשה היו מביאין אליהם.

אירע פעם שישב בדין תורה בעיר מישקולץ, הסכסוך היה על מסחר גדול מאוד, והיה נוגע להון רב. הענין היה מסובך מאוד, וחיברו לו שני דיינים

מסוימים לדין תורה זה. שני הדיינים האחרים הסכימו ביניהם לא למהר לגמור ולהוציא את המשפט לאשורו, אלא להאריכו לזמן רב, למען יוכלו ביני וביני להרויח 'פסק געלט' במדה גדושה, ו'השכר בטלה' יהיה פי כמה. ואכן הני דיינים האריכו למעניתם בתהליך הדין תורה הלז.

הג"ר לייזער בראותו שהדיון נמשך בלא כלום, וארך עליו הזמן ללא סיבה נכונה החליט בדעתו לגמור תיכף ומיד את הענין. ובאחד הלילות קרא אליו את הבעלי דינים עם הטוענים, וישב עמהם כל הלילה. שני הצדדים סידרו לפניו כל טענותיהם, והוא הוציא את דינם כראוי וכיאות, ופישר להם את הענין כפי שביעת רצונם של כאו"א, ונטל חלקו משלם, ובאשמורת הבוקר נסע חזרה לביתו עם ה'שנעל צוג'.

כאור הבוקר באו שני הדיינים לביהמ"ד, המה ראו כן תמהו בראותם שרבי לייזער לא הגיע, וכבר היה אז בביתו, והשתוממו למשמע אוזנם כי כבר סידר את כל הדין תורה איש על מחנהו ואיש על דגלו[12].

זוכה לדברים הרבה

כמו כן זכה הג"ר לייזער ליקר וגדולה אצל הלשכה המרכזית 'ארטאדאקסישע קאנצעלייי' בבודאפעסט שהרימו אותו על נס, ונתנו צו ופקודה בכל מדינת הגר - ארץ אונגארין, שאי אפשר להתמנות לשו"ב בלתי אם הג"ר לייזער יסמוך ידיו עליו ויעיד כי ראוי הוא לאותה איצטלא, ובלעדו לא ירים איש את ידו להיות שוחט באונגארין.

אירע פעם שאיש אחד בא לפניו כדי להתקבל כשו"ב בעירינו. רבי לייזער ביקש ממנו, כנהוג, שיראה לו החלף שלו כדי להיווכח שיודע הוא האיך להשתמש עמה, וכדי לתהות על קנקנו בדיניה. כשנטל את הסכין בידו ובדק אותו, ראה שהוא מלא פגימות לרוב והעיר לו על כך. אמנם הלה התוכח עמו, באמרו שלדעתו החלף הוא בתכלית הכשרות. רבי לייזער נטל את הסכין שנית, וחזר על דבריו הראשונים שהיא פסולה מלהשתמש בה. אחר כך ציוה עליו

---

12. הטוענים אמרו אחרי כן שכל דיבור והגה שיצא אז מפי רבי לייזער היה יקר מפנינים, כי בשכלו הזך והנמרץ הוציא הדין לצדק בענין מסובך זה.

שיחזור שוב על הלכות הנצרכות לשו"ב ורק אחר כך יהיה ראוי לאותה איצטלא.

אחר כך הלך הג"ר לייזער לבית האב"ד דמתא, הרב פישער ז"ל, והודיעו שלדעתו עדיין לא יוכל האיש להתקבל בתור שו"ב בקהלה, עד שיהא בקי היטב בכל דיניה.

כשמוע הרב את דבריו, ומה שאירע ביניהם, נענה לעומתו ואמר:

"ווארום, רבי אליעזר, איך אסר אים אויף אעיביג"!.

ואכן כן היה, האיש הלז לא התקבל שם כשו"ב מעולם.

ובתורה אתה עמל

גאון זה קיים את המשנה באבות[13] וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל. הוא עסק ויגע בתורה מתוך הדחק, והעניות שררה בביתו בכל פינה ופינה. הדחקות היה ניכר גם על החלוקא דרבנן שלבש כל ימי חייו. אותות הזמן ניכרו בה היטב, ובידוע היה, שאת הבעקיטשע הזה לבש ביום חתונתו, ובו הלך גם לדרכו האחרונה בגיא ההריגה באושוויץ.

גם מדת החדר בו למד היתה קטנה מאוד, כאשר הכתלים מסביב היו מלאים על כל גדותיהם בספרים. חדר קטן זה הקדיש גם ל'הישיבה' שלו, בה התפלל עם הבחורים, בה הרצה את שיעוריו הנחמדים לתלמידי הישיבה שומעי לקחו, ובה בחן אותם בכל עת.

מעודו מאס מאוד בכסף וזהב ובהבלי עוה"ז, והרחיקה הימנו בתכלית. בזכרוני, שפעם אחת קנה לו אחד מתלמידיו, ממשפחת נגידים, בפורים למשלוח מנות את כל ספרי ה'שדי חמד', דבר יקר ובלתי מצוי אז. בד בבד הביא לו גם כסא גדול ומפואר מאוד. אבל הוא לא רצה בשום אופן לקבל את הכסא ודחה אותה מעל פניו, כי לא ראה שום צורך ונחיצות להשתמש בו.

ללמוד וללמד

כאמור, אחת מפעולותיו הכבירים שפעל ותיקן בעירינו היתה ה'ישיבה רבתי' שיסד וטיפח כדי להרביץ תורה לתלמידים. כל ימי חייו עמד בראשות

---

13. פרק ו' משנה ד'.

הישיבה שהיתה כל מגמת נפשו וחיותו, הרבה דאג בעבורה וליווה אותה בכל עניניה, ובכך הצליח להרים ולפאר קרן התורה בעיר לשם ולתפארת.

הישיבה היתה מעשה ידיו להתפאר, בפרט כאשר מבין שעריה יצאו תלמידים הגונים מאוד, פרי קודש הילולים שכל רואיהן הכירו בהם כי זרע ברך ה' המה.

על יתר הפרטים בסדרי הנהגת הישיבה בכללן ובפרטן, נספר בפרק הבא, ומשם תדרשנו לטובה.

גם לאחר שעזבו התלמידים את כותלי ישיבתו עדיין היה קשור אליהם בעבותות אהבה ובקשר אמיץ וחזק והשפיע עליהם מהוד תורתו. זכורני, שבעת תקופת לימודי בישיבת פאפא, כשחזרתי הביתה לימי החגים, היה בוחן אותי על הלימודי בעת שהותי בישיבה.

אירע פעם, כשחזרתי מפאפא והלכתי לבקרו, ושאל אותי, "מה למדת"?

"למדנו בסוגיא ד'מתוך' במסכת ביצה", עניתי לו.

ענה לעומתי: "געב אהער דעם רויטן"![14]

תיכף פתח עלי את הגמ' ביצה בסוגיא זו, והראה לי באצבעו על תוספות אחד, ואמר לי "זעהסט וואס דא שטייט"?, ובתוך כך דפדף לסוגיא אחרת והראה לי תוספות אחר באומרו אלי "דא זאגט תוס' פונקט פארקערט"!.

"נעם ארויס דעם רשב"א"! צוה עלי, והראה לי על מקום מסוים ואמר: "מיט דעם איז אלעס פארענטפערט"!.

עניתי לו, "ימחול נא לי רבינו, ויתן לי ללכת לה'קלויז' אשר בסמוך, ואעיין בכל מבואי הסוגיא ובדברי הראשונים הדק היטב, אולי אוכל להבין את דברי רבינו".

"דאס האב איך טאקע געוואלט"! קרא לעומתי בקול.

תיכף ומיד שמתי פעמי לה'קלויז' וישבתי שם ללמוד את כל הסוגיא לארכה ולרחבה, עד שזכיתי לירד לסוף דעתו ולהבין עמקי רמזותיו שציין לפני.

---

14. כוונתו היה על הש"ס שלו שהיה מכורך בכריכה אדומה.

בשמחה גדולה חזרתי אליו, והרציתי לפניו את כל הענין בטוב טעם ודעת. כששמע את דברי נענה לעומתי: "זייער גוט זייער גוט"!.

מידותיו התרומיות

על אף היותו גאון ונערץ מפורסם בדורו, היה שפל ברך במלוא המובן, ענותנותו היתירה אשר היתה מושרשת בקרבו באופן נעלה מאוד, היתה ממש להפליא, והיתה לשם ולמופת בכל העיר, כאשר גם עם ילדים צעירים נהג מאוד בדרך כבוד, ובמקום גדולתו שם מצאו את ענותנותו.

בזכרוני, מימי נעורי שהיו מספרים שכבר חמש ושלשים שנה שר' לייזער יושב בבית המדרש אצל מקומו אשר היה בכותל הדרומי, ואף פעם לא רצה לשנות את מקומו ולישב במקום מכובד הראוי לו לפי כבודו.

ברם, בשנותיו האחרונות, כשהיינו כבר בחורים מבוגרים, עשינו קצת רעש בזה, ונגד רצונו היה מוכרח לשנות את מקומו ולעלות אל המקום הראוי לו מזרחה שמש, ומני אז והלאה כבר 'האיר את פני המזרח' בבית המדרש.

בד בבד עם גודל פשטותו וענותנותו, קיים את ה'לא תגורו מפני איש' במלוא מובן המלה, לא התרפס ברצי כסף, וכשהיה הדבר נוגע לעניני הדת ולקדשי שמים, לא חת מפני איש, וקנא קנאת ה' צבאות ללא כל פשרות.

ימי הר"ס עולם

כשהתקרבו הימים האפלים, תקופת מלחמת עולם השני', כשענני אופל כיסו את שמי אירופה, כבר הבין את המצב הלא טוב העתיד לבוא ולהתקרב לאונגארן, והיה תמיד מיצר ודואג על קיומו העתידי של הכלל ומה יעשה בה.

בזכרוני, שמפעם לפעם כשחזרתי הביתה מהישיבה בתקופה ההיא, היה תמיד שואל אותי מה הם החדשות הנשמעות ומתרחשות בעולם, וצוה עלי לקרות לפניו מה שכתבו בהצייטונגען מהנעשה והנשמע בשדה הקרב. ופעם אמר לי: "לייען מיר נישט וואס עס שטייט, לייען מיר צווישען די שורות וואס עס שטייט נישט..."

היה אז רגיל על לשונו לומר: "דאס איז זיכער אז דער רשע וועט האבן א מפלה, נאר וועט עס וועט דאס דערלעבן, איז שוין א שאלה!".

ונכבדיהם בכבלי ברזל

עם התקרבות והתגברות עת הצרה באונגארין, נעצרו כמה רבנים וביניהם רבי לייזער לרגל עלילות דברים ששמו עליהם, דבר שגרם לסגירת דלתי ישיבתו אשר ייסד.

ומעשה שהיה כך היה:

עירינו שאראש-פאטאק הלא היא סמוכה לאוהעל העומדת אצל הגבול של טשעכסלאוואקי, ואשר על כן שמו עליו עלילות דברים שבין כותלי ישיבתו מסתובבים 'טשעכישע שפיאנען'. רבי לייזער נתפס על ככה, והושלך בגלל זה לבית הכלא בבודאפעסט.

בפאטאק היה כומר אחד שהיה דר בעליה מול ביתו של רבי לייזער, והיה בידידות נאמנה אתו, כי הוא ידע להעריך את גדלו ואת רוממותו, שאצל רבי לייזער לא כבה נר העלעקטער בלילות - בהיותו עוסק בתורה כל היום וכל הלילה. על כן הלביש עוז בנפשו ונסע לפעסט, להשתדל עבורו ולהעיד עליו כי הוא מכיר אותו ושהוא איש אמונים שאין לחשדו על עול בכפו. ובכך, הצליח לשחררו אז ולהצילו מיד צר. אכן הם הזהירהו לבל יהין עוד הפעם לעשות כדבר הזה, כי אז יהא הוא נתפס תחתיו...

בכדי שלא יוכלו להעליל עליו עוד, הוצרכו לנעול את שערי הישיבה שהיה סמוך ללבו, ובכך פסקה הישיבה הקדושה מעל שולחנו.

על המוקד"ה

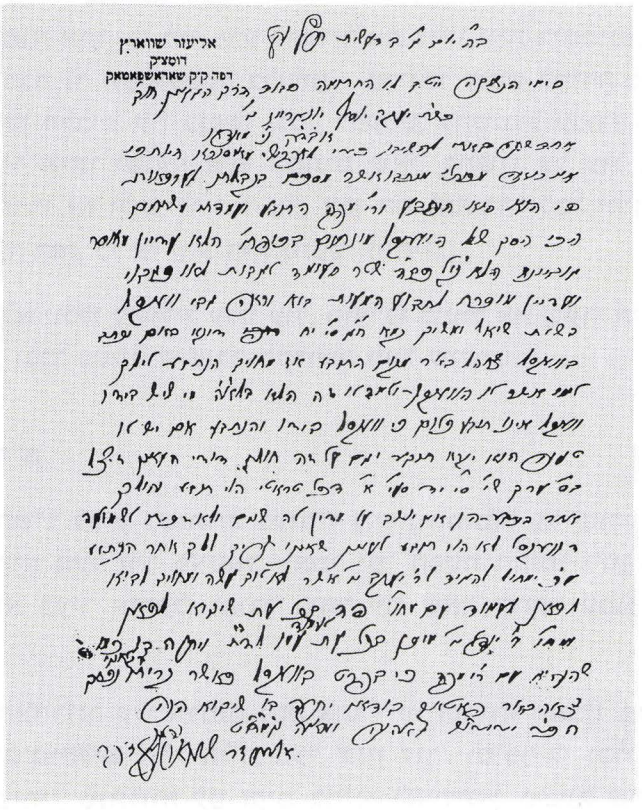
בשנת תש"ד לפ"ק כשנחתם בעוה"ר גזירת החיסול על יהודי אונגארן לא פסח המשחית מעל עיר פאטאק, ואחר ימי הפסח הקימו גיטו לכל הערים במחוז ההוא בעיר אוהעל, והובל ביחד עם שאר קדושי עמנו לחצר מות באושוויץ.

בדרכו האחרונה עלי אדמות נסע אתו ריעו ועמיתו האב"ד אוהעל הגה"צ **רבי דוד דוב מייזליש** זצ"ל הי"ד, בעל 'בנין דוד'. וסיפר לי נכדו הר"ר מאיר שווארטץ שיחי', שנתלווה עם זקינו בדרכו לאושוויץ, שבעת שדרכו רגליהם על האדמה הארורה פנה רבי לייזער ואמר לרבי דוד'ל: "זעהט'ס האטץ שכל".

בהגיע תור גאון וצדיק זה לבוא אל המלך מלכו של עולם, עלה ונתעלה כמלאכי אש בסילודין של אש על המוקדה ביום ט"ז אייר שנת תש"ד יחד עם שאר קדושי עם ישראל, השם ינקום דמם לעינינו במהרה.

באר תורתו

זכורני, שהיו תחת ידו שני כרכים גדולים אשר היו מלאים חידושים יקרים ופלפולים נחמדים ושאלות ותשובות להלכה שכתבם וחרטם עלי גליון, וגם קראם כבר בשמם הנאה להם 'דמשק אליעזר'. אולם לדאבונינו הרב לא נשאר מאומה מבארו באר מים חיים, ולא נשאר לנו לפליטה מגאון כביר זה כי אם גרגרים בודדים זעיר פה וזעיר שם.

כתי"ק תשובת מורי ורבי הגה"צ ר' לייזער שווארץ זצ"ל

פרק ד'
ימי נעורים

החדר

כשהגעתי לגיל 'בן חמש למקרא' הלכתי ללמוד ב'חדר' שהתנוסס לשם ולתפארה בעירינו, אשר אליו נהרו ילדים רבים מכל הסביבה, וכמובא למעלה, שם למדתי יחד עם אחי היקרים עד קרוב לגיל שתים עשרה.

זכורני, כי הגיע פעם מארה"ב סכום של ארבעים דולר - סכום אדיר בימים ההם - כדי לחלקם לילדים המצטיינים, ואני הקטן ולהבחל"ח אחי חיים ז"ל זכו בה, כפרס הצטיינות.

ביום השבת יערכנו

כאמור, חיבה יתירה נודעת לי מהגאון רבי לייזער הדיין, ובכן זכיתי כבר בגיל צעיר להיות עומד ומשמש את הגאון הזה, עד שנעשיתי אצלו כבן בית ממש.

כן זכיתי שסמך את ידו עלי, ונתן בי אימון להיות ממונה מדי שבת בשבתו על הטמנת החמין בעירינו, וגופא דעובדא הכי הוי:

כמו בכל העיירות, נהוג היה בעירינו שהטמינו את ה'טשאלינט' שבישלו לכבוד שבת קודש אצל האופה שבעיר, וביום השבת הלכו לקחתו משם. אכן ברבות הימים אירע קלקול שנתנו להטמין את המאכלי החמין בזמן מאוחר מאוד אחרי כניסת שבת מלכתא, ועל ידי זה באו לידי חילול שבת. על כן ראה והתקין רבי לייזער שכחצי שעה טרם כניסת שבת קודש יהיו נסגרים דלתי התנורים, והמפתחות היו נתונים בידי איש עתי שהיה ממונה על זה. למחרת, ביום השבת, כשרצו לקחת את ה'טשאלינט', היה בעל האופה צריך לקרוא לממונה שיבוא לפתוח את דלתות התנורים.

צעירי הצאן בימים ההם

אני הקטן זכיתי, בהיותי ילד צעיר, שרבי לייזער צוה עלי להיות עומד ומשמש בתור ממונה הזה מידי שבת בשבתו, וכן היו המפתחות נתונים בידי, ועל פי יצאו ועל פי באו, כה נמשך הדבר תקופה ארוכה.

בישיבת הגאון רבי לייזער ז"ל

בגיל שתים עשרה נכנסתי ללמוד ב'הישיבה' שהתנוססה בעירינו, שעמדה תחת דגלו והדרכתו של הגאון רבי לייזער ז"ל שהיתה, כאמור, מפורסמת בשמה הטובה שהקנו לה מהלכים בכל מקום.

בדרך כלל היו נכנסים ללמוד בין כותלי הישיבה רק אחרי גיל הבר מצוה, אמנם בגלל הקירבה היתירה שהיתה בין הג"ר לייזער לבין משפחת הורי ז"ל, זכיתי להתקבל בישיבתו כבר בגיל כה צעיר.

כבשאר הישיבות ברחבי אונגארן היו הבחורים שבאו מחוץ לעיר, צריכין לסדר עצמם ולבקש להם 'קווארטיר' [מעון] אצל בעלי בתים שבעיר בעד בצע כסף. כמו כן אכלו התלמידים את ארוחתם 'טעג' אצל בעלי הבתים שבעיר.

בדרך כלל למדו התלמידים גמרא עם תוספות שני דפים לשבוע, הבחורים למדו בהבית המדרש החסידי, וכן למדו בה'קווארטיר'.

שיעורים תמידין כסדרן

את שיעוריו הרצה רבי לייזער בחדרו שבביתו, חדר קטן שהיה מלא מקיר לקיר בספריו היקרים אשר השתעשע בהם בתדירות.

ברם, מועטין היו שזכו לירד לעומק דעתו של רב האי גאון, בגלל שאת השיעורים שלמד ברבים, הרצה בחריפות יתירה המשולבת יחדיו בבקיאות נפלאה באפיקי הש"ס ודברי רבותינו הראשונים והאחרונים, ולגודל חריפותו היו דבריו בקוצר אמרים ובמהירות יתירה, ועל כל קוץ ותג אשר יצא מפיו היו יכולין לדרוש תלי תילין של הלכות, על כל טיפה מחידושיו הנחמדים היו צריכין לישב שבעה נקיים, לכן לא הלכו כולם לשמוע ולקבל לקח מפיו בעת שיעוריו העמוקים, ורק אלו שהצטיינו בחריפותם ובקיאותם, אחר שהכינו את עצמם בטוב טעם ודעת על כל מוצאי ומבואי הסוגיא לארכה ולרחבה בדברי

הראשונים והפוסקים הנאמרין בהלכתא ההיא, המה זכו ליהנות מזיו תורתו ומנועם אמרותיו שהפיק כמרגליות הים במימיה של תורה[1].

פתגמין קדישין

בגלל חריפותו של רב האי גאון מרגלא בפומיה כמה פתגמין חריפין שהיה רגיל להשתמש בהן בפתגמי אוריתא בעת לימודו, כשהיה לו איזה קושיא או סתירה מסוגיא אחרת בש"ס היה דרכו להגיב 'דער רויטער טשעפעט זיך', וכוונתו היתה להש"ס שלו שהיתה מכורך בגוון אדום.

כן היה תמיד נזהר מלהוציא מפיו דבר הנוטה לצד הרע, דרכו בקודש היתה בעת הוראת איסור והיתר כשנזדמן לו לפסוק לאיסור, לא היה מוציא משפתיו 'טריפה' רק היה אומר 'נישט גוט'.

בן שלש עשרה למצוות

כשהגעתי לעול התורה והמצוות נערך בבתינו 'קידושא רבא' בשבת קודש לכבוד המאורע, ששימשה גם במקום סעודת ה'בר מצווה'.

לכבוד השמחה אמרתי 'פלפול' בסוגיא שלימדני המלמד הנודע הרב ר' טעבלי פרידלענדער ז"ל, וכמובא למעלה.

ב'סעודה' זו נטלו חבל כל מכירי ואוהבי משפחת בית אבי, ועל ראשם פאר ישב הג"ר לייזער ז"ל הדיין, שגם הניח לי את התפילין שלי לראשונה ביום הבר מצוה.

מפאטאק לפאפא

בישיבת פאטאק למדתי כשתי שנים ומחצה, עד שהגעתי לגיל ט"ו, ואז היו כמה מבני גילי שקיימו את המשנה 'הוי גולה למקום תורה', וביניהם היה לי

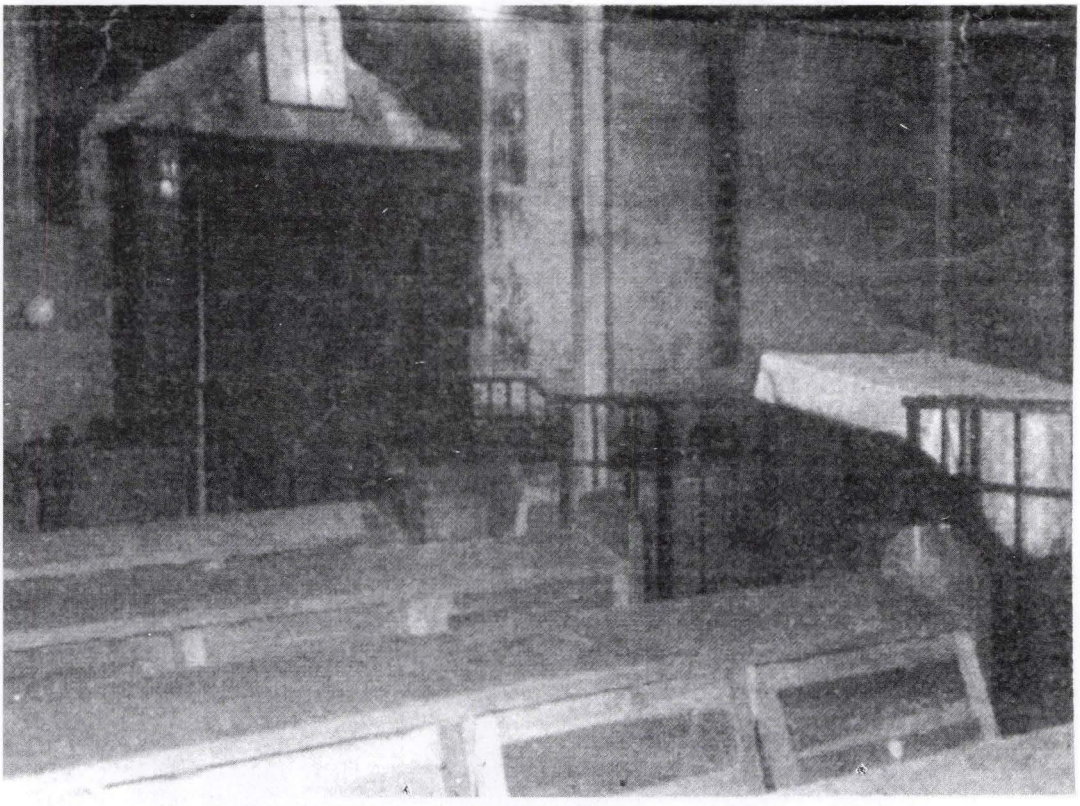
1. סיפר לי הרה"ח ר' מרדכי יצחק סאמעט ז"ל שפעם בעת שהג"ר לייזער הרצה את שיעורו ב'סוגיא' לפני הבחורים החריפים, וגם הוא היה שם, ואחר השיעור שארך כשתי שעות, הפטיר רבי לייזער באנחה: "נו וואס זאל איך טאהן אז איך האב א טיש מיט קעלבלעך"... עד כדי כך גברה עמקותו וחריפותו שגם החריפים שבהם לא השיגו את דעתו.

חבר נאמן שנסע ללמוד בישיבת עיר פאפא, ובחזרתו הביתה הציע לי להצטרף אליו לקבל לקח בישיבה המפורסמת בעיר פאפא שעמדה והתנוססה תחת צלה של מרן הגאון הצדיק **רבי יעקב יחזקי' גרינוואלד** זצ"ל.

בחורי חמד בימים ההם

אף שהייתי אז בחור רך בשנים, ועדיין לא ידעתי והכרתי את מובנה ומבטה של 'סוגיא' הלזו, עם כל זה נעניתי לו לבקשתו, והתחלתי להכין עצמי לפרק החדש בחיי, פסיעותי הראשונים ל'פאפא', פרק אשר נהיה לאבן היסוד ששינה את כל חיי בעתיד.

היכל בית המדרש "עץ חיים" בפאפא

פרק ה'

הוי גולה למקום תורה

בפרק זה נתאר דברי הימים בתקופת ימי בחרותי, עת זכיתי לישב תחת אילנא דחיי, ולשאוב מבארה של תורה באר מים חיים בישיבה הקדושה 'עץ חיים' בעיר תהלה '**פאפא**', תחת דגלו והדרכתו של מורי ורבי הגאון הצדיק המפורסם מרנא ורבנא רבי **יעקב יחזקי' גרינוואלד** זכר צדיק וקדוש לברכה, בעל 'ויגד יעקב' על התורה ומועדים ועוד.

כשמונה שנים ומחצה, טו"ב זמנים, זכיתי לישב ביני עמודי דגירסא בפאפא, רובם היו תחת צלא קדישא דמרן בעל 'ויגד יעקב' זצ"ל, ואחרי עלותו לשמי מעל, בשנת תש"א לפ"ק, למדתי כמה שנים לטובה בהישיבה שהתנהלה תחת הנהגת בנו מו"ר הגאון הצדיק **רבי יוסף גרינוואלד** זצוק"ל בעל 'ויחי יוסף', עד שנתקדרו שמי אירופה בענני אופל, וכיסופר אי"ה בפרקים הבאים.

נעלה בכאן זכרונותינו לטובה את אשר זכינו לשמוע באזנינו ולראות בעינינו, גדולת ונפלאות מתורתו וצדקתו של רבינו עת אשר בצלו חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחכי, זמן זמנים טובא עד עלותו בסערה השמימה.

אכן, טרם נמשיך הלאה זכרון ימי קדם בתקופות הישיבה בפאפא, נביא בזה בקוצר אמרים מתולדותיו של מורי ורבי זצוק"ל, ומבט כללי על ההיסטורי' דעיר פאפא מראשית התיסדותה ועד לחורבנה:

דמות דיוקנו של מורי ורבי הגה"צ בעל ויגד יעקב מפאפא זי"ע

אלה תולדות יעקב

מורי ורבי הגאון הצדיק **רבי יעקב יחזקי'** נולד בשנת תרמ"ב לפ"ק בעיר טשארנא, לאביו מרן הגאון הצדיק המפורסם **רבי משה גרינוואלד** זצוק"ל בעל ה'ערוגת הבושם' שכיהן אז פאר כרב בעיר זו.

מילדותו הכירו בו סימני טוהר, שהעידו עליו כי לגדולות נוצר. אביו הגדול שמר עליו כבבת עינו, בהכירו בו שלאילנא רברבא יתעבד, וקיוה לראות ממנו גדולות ונצורות.

על עוצם גדלותו בתורה בעודנו ילד צעיר לימים תעיד עובדא הבא:

כאמור למעלה, היתה דרכו של מו"ר הגאון ר' לייזער מפאטאק ז"ל ללמוד בצוותא עם הגאון הערוגת הבושם ז"ל בכל קיץ וקיץ.

לימים, כאשר למדתי בהישיבה בפאפא אצל מו"ר הגה"ק בעל ויגד יעקב זצ"ל, וחזרתי הביתה, שח לי הגאון רבי לייזער ואמר לי: "הבה ונספר לך מגדולת רבך הגדול":

"פעם אחת בימי הקיץ בעת ששהיתי כדרכי בקרית חוצות יחד עם מרן הערוגת הבושם ז"ל, טיילנו בהחצר ועסקנו בסוגיא אחת, ובאמצע הטיול תירץ הגאון הערוה"ב קושיא המובאת בתוספות בדרך פלפול נפלא.

סביבותינו היו משחקים כמה ילדים מבניו כדרך הנערים, ופנה הערוה"ב לאחד מבניו בשאלה האם הבין מה שחידש כעת. 'הן', ענה הילד. ולתמהוננו חזר לפנינו על כל הפלפול אות באות שחידש אביו בטוב טעם ודעת כזקן ורגיל."

"לימים", ממשיך רבי לייזער, "שאלתי את ידידי הערוגת הבושם ז"ל, 'מה נעשה עם הילד הפלא ההוא'?, ענה לי בזה הלשון: "אה, אה, ר' לייזער, זעער גוט, זעער גוט"!.

וסיים רבי לייזער את דבריו אלי ואמר לי: "התדע מי היה הילד הלזה, הלא הוא רבך הגדול!".

כשהגיע לפרקו נשא לאשה את הרבנית שרה רבקה בת הגה"צ **ר' ישראל מנחם ברוין** זצ"ל אב"ד ברעזאוויץ, בצל חותנו המשיך בעבודתו הקודש לשקוד על דלתי התורה והיראה, והלך וגדל בתורה ויראה עד כי גדל מאוד.

יעקב יחזקי׳ גרינוואלד
אב״ד מק. צעהלים והגליל יע״א

מכתב קודש מרבינו בעל 'זיגד יעקב' מתקופת כהונתו בצעהלים

לאחרי שנים מועטות נתקבל לרב בישראל. ותהי ראשית ממלכתו בשנת תרס"ה לפ"ק בעיירה **'ליקאוו'** בסלובקיה, והצליח לפאר ולרומם את מצבה הרוחני של העיר לטובה, וכן הקים שם בית תלמוד לתלמידים להרביץ תורה ויראה[1].

על פי המלצת הגאון בעל 'באר שמואל' מאונסדארף,[1*] שאמר עליו גדולות כאשר שאלו לחוו"ד, נתקבל בשנת תרע"ב לפ"ק לכהן פאר בעיר **'צעהלים'** אשר בחבל בורגענלאנד, מקום כהונותו של דודו הגה"צ רבי אליעזר דוד גרינוואלד זצ"ל בעל ה'קרן לדוד' האב"ד סאטמאר, גם שם התחיל תיכף לקבץ עדרי צאן ללמוד וללמד תורת ה'. בשנת תרפ"ד לפ"ק עבר לעיירת **'הוניאד'** שבטראנסילווניא, שם יסד ישיבה רבתי לתלמידים מכל הסביבה[2], וניהל את הקהלה על מי מנוחות עד שנת תרפ"ח לפ"ק[3].

---

1. מורשה מאבותיו היתה לו זאת, וכן נצטווה מאת אביו משה רעיא מהימנא בדרכו הראשונה לקבל עליו משרת הרבנות, שהרבנות והרבצת התורה לתלמידים תהיינה משולבות יחד, דבר אשר קיימם במלואם כל ימי חייו עלי אדמות.

1*. עי' בס' 'קהילת צעהלים וחכמיה', מכון זכרון, תש"ס עמ' 183-193.

2. על ימי תקופת כהונתו בהוניאד מסופר עובדא דלהלן:

כשהתחיל ליסד ישיבתו וגייס מעות עבור זה מאנשי קהלתו, היו כמה מהם אשר לא השיגו גודל הענין אשר בזה, כי לא היה להם בעבר שום מושג בגודל המצווה, והיו גם כאלה אשר השתמטו מלתמוך בה, לכן כינס הרב החדש את אנשי העיר ודרש בפניהם בשבחה של התוה"ק ובשבח עץ חיים למחזיקים בה, ובאמצע דבריו קרא בקול ואמר:

'...תדעו שאני נצטוויתי מאבי זכרונו לברכה להחזיק ישיבה, ומבקש אני מכם שתסייעו לי. אתם סוברים שמילתא זוטרתא היא? דעו, איפוא, שבדור הזה **הישיבה הוא יסוד כל היסודות!** שאו עיניכם ימה וצפונה ותראו שסכנה גדולה מרחפת על פני היהדות, אש גדולה ונוראה בוערת בכל עבר ופינה, אש זרה משלוחי הסטרא אחרא לכלות ח"ו שארית תורתינו הקדושה, ועוד מעט ותשתכח התורה ח"ו, אין עצה כי אם להשתדל לכבות אש זו בכל מאמצי כוחינו, להציל לכל הפחות את הילדים כל עוד יכולים אנו להצילם ולהדריכם בלימוד התורה, כי אם אין גדיים אין תיישים...'

דבריו שיצאו מלבו הטהור נכנסו ללב אנשי קהלתו, ולמחרתו ראו כולם כי דבריו עשו פירות, והרבו העם להביא את תרומתם להחזיק ולתמוך את ישיבתו במדה גדושה עד שנשמע קול התורה בחוצות ובשווקים.

3. מרן נאלץ לעזוב את העיר בגלל המחלוקת שפרצה אודות הרבנות בעיר, ולא הניחוהו להתעכב עוד ברומניה.

רבינו בעל ה'יוגד יעקב' עם תלמידי חמד בחוצות העיר

קהלת פאפא

עיר '**פאפא**' הנה קהלה עתיקת יומין באונגארן העילית, הקהלה נוסדה בשנת תק"ח לפ"ק[4], מאז הלכה וגדלה הקהלה עד כי גדלה מאוד, ומנתה קרוב לאלף משפחות יהודים נאמנים שומרי תורה ומצוות.

כשאר קהלות קדושות בישראל בעת ההיא לא פסח עליה רוחות הזמן שעשו שמות בארץ, נגע הריפורמים ולאחריה כת הנעאלאגין, התגברה גם בקהלה זו, אכן בחסדי ה' הגיעה הקהילה לחוף מבטחים, וזכתה להימנות בין קהלות קדושות בישראל עד היום הזה.

רבנים מפורסמים ישבו כסאות למשפט בקהלה זו במשך שנות קיומה, (גם היו תקופות שכס הרבנות נותר ריקם מבלי רב).

מבין רבניה הגאונים שכיהנו שמה פאר נודע:

הג"ר **יצחק בארנהארד** זצ"ל, ששימש כרב הראשון של הקהלה.

בשנות תקמ"א - תקצ"ז מצאנו את שמו של הג"ר **בנימין וואלף הכהן רפופורט** זצ"ל[5], בימיו הוקמה בעיר ישיבה לבחורי חמד.

בשנת תרל"ו נתמנה הג"ר **שלמה זלמן ברויער** זצ"ל[6] לרב ור"מ הקהלה, ונשא משרה זו בעוז ארבע עשרה שנה כולן שווין לטובה.

בשנת תר"ן כאשר יצא הגרש"ז ברויער ז"ל את העיר למלא את מקום כבודו של חותנו בפראנקפורט דמיין, הוכתר במקומו לרב ואב"ד הג"ר **משה ארי' ראטה** זצ"ל ששימש בכתר התורה עד עת פטירתו בשנת תרס"ו לפ"ק.

גם ראוי להזכיר לשבח שמו הטוב של הדיין המפורסם דפאפא הגאון הצדיק רבי **משה יוסף הופמאן** זצ"ל[7] ששימש בנזר הדיינות בקהלה זו כחמשה ועשרים שנה, והודות פעליו הדגולים להרים את רוח התורה והיראה בקרב אנשי הקהלה זכתה להגיע לשיא מעלותיה.

---

4. עשרות שנים קודם כבר התגוררו שמה יהודים, אכן קהלה יהודית התארגנה בשנה הנ"ל.
5. עמד בקשרי הלכה עם הגאון בעל נודע ביהודה זצ"ל. חיבר ספרים חשובים ה"ה: שמלת בנימין, בגדי כהונה, עדות ישראל.
6. חתנו של הג"ר שמשון רפאל הירש זצ"ל מפראנקפורט דמיין.
7. חיבר ספר מי באר מים חיים על מסכת ברכות. בהקדמתו לספרו זה מעתיר הדיין בעד אנשי ק"ק פאפא אשר 'רובם אוהבי ה' ומכבדי תורתו'.

רבני פאפא

תמונת הג"ר שלמה זלמן ברויער

תמונת הג"ר משה יוסף הופמן

צילום שער ספר 'שמלת בנימין'

תמונת הג"ר שבתי שעפטיל וויים

רבינו מוקף בתלמידיו ובע"ב בעיר פאפא

הג"ר משה יוסף ז"ל עלה בשנת תרס"ו לפ"ק לארץ הקודש לחונן עפרה ולהתענג מזיו קדשה, ובשמו הנאה לו היה נקרא בפי כל 'הדיין מפאפא' עד יום פטירתו.

משנת תרס"ו עמד כסא הרבנות ריקם מבלי רב ומורה ואך כיון שנתברכה אז קהילת פאפא באנשי שם תלמידי חכמים ויראי ה', תרמו הם תרומה חשובה להרים את קרן הרוחניות בעיר, מהם להרבצת התורה לצעירי צאן, ומהם באופן כללי על מצבה של הקהלה, ואלו הן:

הג"ר **מיכאל פרעסבורגער** ז"ל ששימש כמו"ץ בעיר, ואחיו הג"ר **אהרן פרעסבורגער** ז"ל ששימש בתור רב בביהמ"ד ד'חברה ש"ס'.

הגה"ק רבי **שבתי שעפטיל ווייס** זצוק"ל אב"ד שימאני, הסמוכה לפאפא, היה מגיע תכופות לעיר, ישב בדיני תורה, ופיקח על הכשרות, השחיטה ועוד.

הג"ר **אברהם דירנפעלד** ז"ל, והג"ר **עזריאל נפתלי געשטטנער** ז"ל אשר הני תרי צנתרא דדהבי עמדו בראש הנהלת הישיבה שהתנוססה לתפארה בעיר, והרביצו תורה ויראה בקרב לב בחורי חמד כמה שנים לטובה.

אך בכל זאת הורגש חלל רוחני בעיר, כאשר חסר היה איש על העדה אשר יצא ואשר יבוא לפניהם בכל עניני הנהגת הקהלה.

סלע המחלוקת

במחצית המאה התשע עשרה, בין שנות תר"י - תרט"ז הוקם בעיר בית הכנסת הגדול החדש שעורר בשעתו פולמוס גדול בהקהלה. היות, והבימה עליה קוראים בתורה לא הוקמה במרכז בית הכנסת כמקדם, רק סמוך לארון הקודש כמנהג המתחדשים והנעלאגע"ן בימים ההם[8].

---

8. ראה במבוא לספר 'מכתב סופר' להגר"ש סופר מקראקא זצ"ל, בה מתאר נכדו הג"ר יוסף נפתלי שטרן ז"ל בארוכה את פרטי פרשה זו שעוררה בשעתה מהפכה רוחנית בעולם התורני, ואשר בגללה נמנע הגאון ר' שמעון סופר ז"ל מלקבל עליו את נזר הרבנות שהוצע לו אז.

בגלל ענין ה'בימה' פרצה מחלוקת ומריבות רבות בין אנשי הקהלה[9] אשר נמשכה שנים רבות, כשצד אחד עומדים היראים והחרדים לה' ולתורתו, וכנגדם עמדו - רוב הקהלה - אנשים פשוטים קלים וביניהם הרבה פורקי עול שרוח המתחדשים התנוצצה בקרבם, ולימים התדרדרו הרבה מהם למחללי שבת.

במהלך השנים נפרדו היהודים החרדים והיראים שבעיר מן הקהילה המרכזית, והתרכזו בקהילה נפרדת בפני עצמה תחת שם 'קהלת עדת ישראל'[10], וכמובן גרמה תוצאה זו, שאש המחלוקת התלקחה ביותר, ובגללה לא יכלו לקבל עליהם מני אז רב ואב"ד שישכון כבוד בתוכם, כי כשצד היראים גברו בהוואל"ן קמו נגדם צד המתחדשים, שלמעשה היו המה ה'קהלה' המקורית והרשמית, וכשהמתחדשים נצחו כבר מצאו היראים עלילה לעכב ביאתו לעיר. כך שכס הרבנות בפאפא עמד ריקם למעלה מעשרים שנה.

תפר"ח בימיו צדיק

בשנים ההם התקיימו שוב בחירות בעיר, הקהלה שעמדה תחת צד המתקדמים הציגו את הגה"צ **רבי שמואל גוטליב** זצ"ל אב"ד טולטשווא, וצד היראים[11] העתירו במרן שיבוא לכהן פאר בקהילתם.

מרן שאל אז בעצת קדשו של רבו מרן הגה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זצוק"ל האם נכון הדבר להציג את עצמו ל'קאנדידאט' לרבנות פאפא, האדמו"ר מבעלזא השיב לו בחיוב. גם הנציג השני, האב"ד טולטשווא ז"ל, פנה אז להאדמו"ר מבעלזא, והשיב לו בשלילה, והוסיף לאמר לו: "קהלת פאפא אינה מסוגלת לאריכות ימים".

---

9. עיין שו"ת ערוגת הבושם (חלק או"ח סימן כ"ט) בה משיב להיראים בהקהלה ששאלו אותו האם יש תקנה לבית הכנסת כזו על ידי שיעמידו שורה אחת של מקומות ישיבה בין הבימה להארון קודש.

   גם יש לציין מה שהעיד מרן בעל 'ויחי יוסף' מפאפא זצ"ל שאביו מרן זצ"ל אף כשנתכבד מני הביה"כ להיות מוהל שם, לא נכנס רק למילה אבל לא רצה להתפלל שמה.

10. יש לציין כי יסודה הרשמי של 'קהל עדת ישראל' אצל השלטון במדינה כקהילה נהייתה אך בשנת תר"ץ לפ"ק.

11. אשר בראשה עמד הפרנס הנגיד המפואר רבי שמואל שטיינער ז"ל.

רבינו מוקף בתלמידיו ובע"ב בעיר פאפא

כשהלה חזר ושאל את האדמו"ר: "אם כן למה להרב מהוניאד יעץ לקבל, ולי אינו מייעץ". השיבו האדמו"ר: "ווייל ער האט זכות אבות".

אכן בסופו של דבר הציגו את עצמם שניהם להבחירות, והקהלה של המתחדשים נצחו בקולות מועטים, והגה"צ רבי שמואל גוטליב ז"ל נתקבל לרב בפאפא.

מרן, אף הוא נעתר לבקשת פרנסי קהלת עדת ישראל שיפרוש עליהם את כנפיו ויבוא לשכון כבוד בתוכם, ובחודש אלול שנת תפר"ח הופיע מרן בהדרת קדשו בעיר פאפא לשמש להם כרב וריש מתיבתא בקהילתם.

ויבוא יעקב 'שלום'

במרן ז"ל נתקיים מאמר הכתוב: 'ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו'. והגם כי תמיד היו מריבות בעיר בין שני הקהילות, עם בואו של מרן שקטה העירה, היריבות והקולות חדלו, כי מרן תבע בעוז מכל אנשי שלומו לבל יעשו מאומה נגד כבוד רב העיר, וכן דרוש דרש בדרשתו הראשונה בקהילתו שלמען השם ישימו שלום ואחוה בגבולם, ואכן עלתה בידו להשכין שלום ומנוחה בעיר, ואש המחלוקת שקעה ונאבדה כליל.

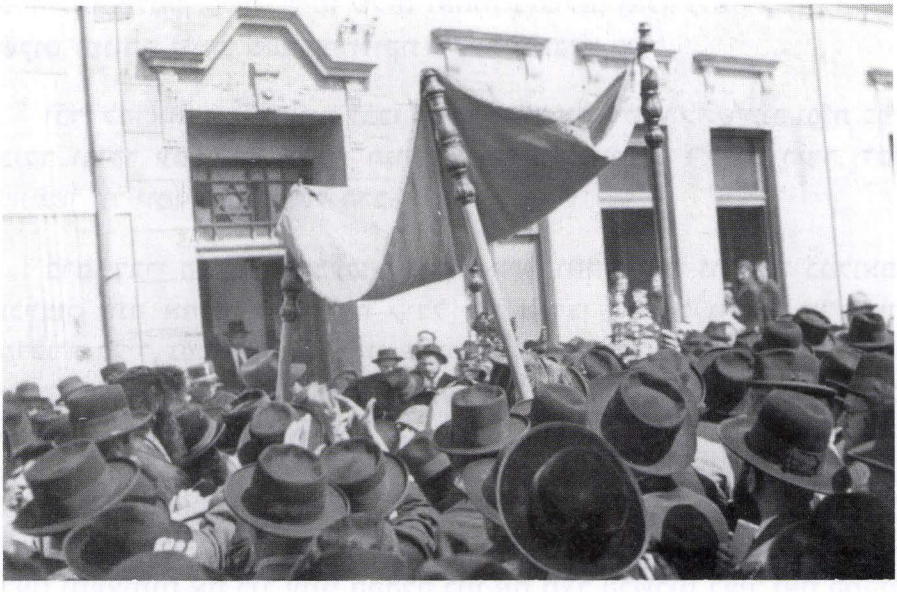
וכדי להראות את אמיתת לבבו ותוקף דעתו בזה, קבע לו שיעור גפ"ת בכל בוקר ובוקר עם הרב שכנגדו הגה"צ ר' שמואל גוטליב ז"ל רב העיר, דבר שנמשך עד יומו האחרון של הרב.

ברם, דברי האדמו"ר מבעלזא זצוק"ל אשר חזה מראש נתקיימו במלואם, וכעבור שנה אחת בלבד, מעת קיבל הגה"צ רבי שמואל גוטליב זצ"ל את הרבנית בעיר, נפטר לחיי עד והוא במיטב שנותיו. אנשי הקהלה הכללית קבלו עליהם לרב את חתנו של הרב גוטליב ז"ל, הרב ר' יעקב האבערפעלד ז"ל, שנתמנה למלאות מקום חותנו.

בהיותו אז אברך צעיר לימים לא היה ביכלתו לשאת את משא הרבנות לבדו, ולכן נפלה עול הנהגת כל הקהילה למעשה על צווארו של מרן, אשר נהג בעוז ותעצומות את רוב עניני הקהלה כמו את מצב הכשרות בעיר ואת המקוה טהרה ועוד.

רבינו בעל ה'ויגד יעקב' בהגיעו לעיר פאפא

בהכנסת ספר תורה לישבה"ק

בזכרוני, שבתחילת ימי כהונתו של הרב הצעיר הרב האבערפעלד ז"ל עדיין לא היה עומד בקשרי ידידות עם מרן, ורק אחר מעשה שהיה נתידד עם מרן, ומעשה שהיה כך היה:

בפאפא התגורר תלמיד חכם אחד הרה"ג ר' שמעון וואכטל ז"ל[12], הוא היה יליד עירי שאראש-פאטאק, ובכן היתה לו היכרות עמי.

כאשר נולד לו בן, כיבד רבי שמעון את הרב האבערפעלד ז"ל בסנדקאות, ואת מרן להיות מוהל, אז נפגשו שניהם יחדיו בסעודת הוואכט-נאכט שערך ר' שמעון בביתו, וגם אני נצטרפתי ללוות את מרן בדרכו להסעודת מצוה.

כשראה הרב האבערפעלד את מרן מגיע לסעודה לא נסוג אחור, רק תיכף פתח את כיסו והוציא משם 'סיגאריע' והושיטה למול עבר מרן וכיבדו בה. מרן אף הוא נהנה מזה, וקיבלו בחיוך קל בסבר פנים.

מני אז נתאדק קצת השייכות ביניהם, ומרן נהג עמו באותות אהבה ואחוה, ובכל ערב שבת קודש נסעו יחדיו בעגלה אחת לבדוק את כשרות העירוב של העיר.

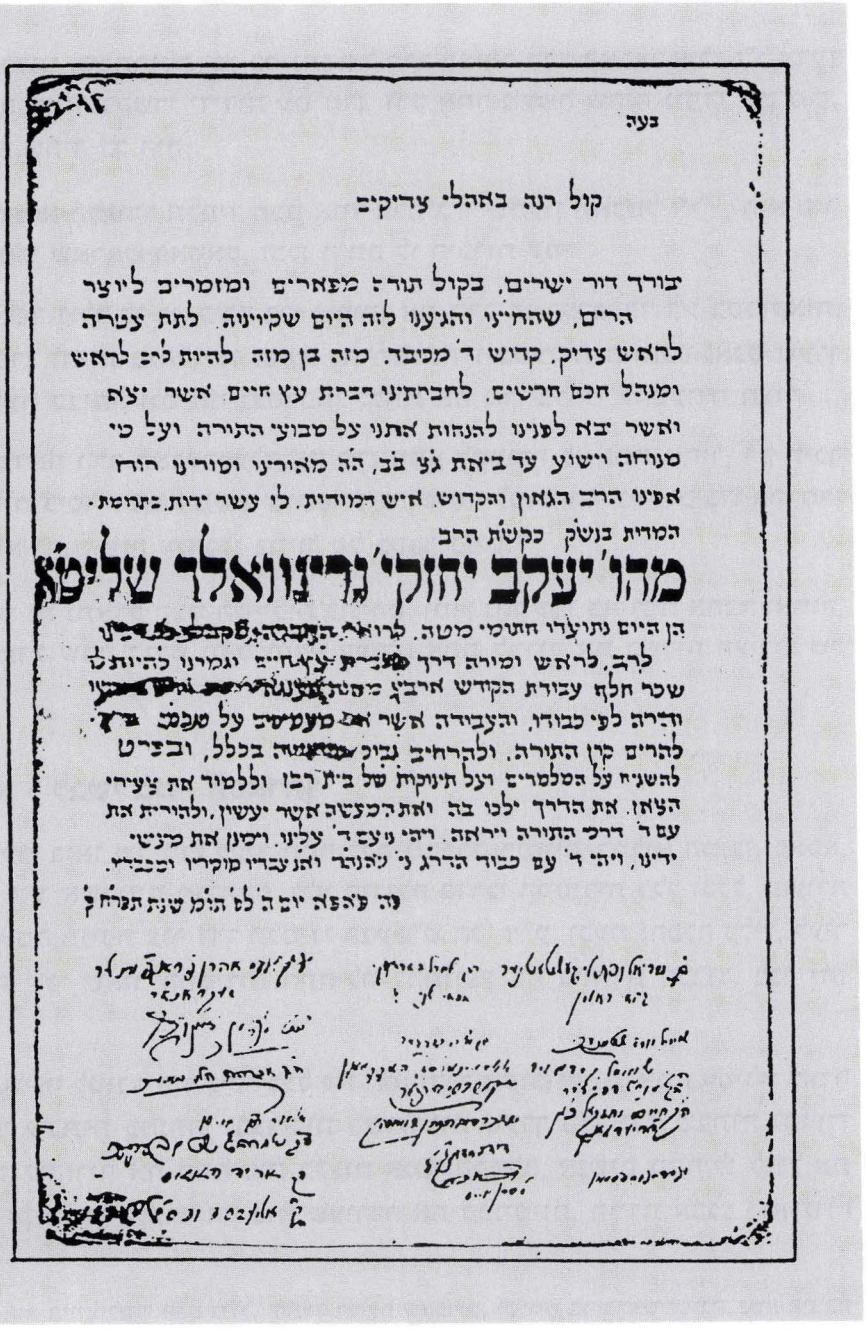
פאפא - לבשי בגדי תפארתך

מעת בואו של מרן לעיר התחוללה מהפכה רוחנית במלוא המובן. פאפא, היתה עיר אשכנזית מובהקת, ולא הורגלה בדרכי החסידות כלל וכלל, ומעודה לא טעמה מנופת צוף דרך תלמידי הבעש"ט הק' זי"ע. וכעת נהפכה כליל, לעיר כלילת יופי שאור החסידות התחילה להתנוצץ בה ביותרת הכבוד, בכל יום ויום.

השינוי לטובה היה ניכר בכל עת וזמן ובכל מקום ופינה, אם באמירת 'הודו' בערבי שבתות במנחה, ובעריכות השולחנות שערך מרן בכל שבתות ומועדי השנה, שהזריח את החמימות בלבות אנשי הקהלה, אנשים התחילו לגדל את פאת זקנם וכן בלבוש החיצוני שעוררה את הפנימיות, חגירת אבנט ('גארטל')

---

12. הוא היה תלמיד חכם גדול, תלמיד ישיבת שאפראן, ושימש בה כראש ישיבה. נשא את בת הרה"ג ר' מיכאל פרעסבורגער מו"ץ בפאפא. ויחדיו סדרנו לימים את כתבי ידיו וחידושיו של אחי היקר חיים הלוי ז"ל לדפוס.

בעה

קול רנה באהלי צדיקים

בורך דור ישרים, בקול תורה מפארים ומזמרים ליוצר
הרים, שהחייני והגיענו לזה היום שקיוינוהו. לתת עטרה
לראש צדיק, קדוש ד' מכובר. מזה בן מזה להיות לו לראש
ומנהל חכם חרשים, לחברתינו חברת עץ חיים, אשר יצא
ואשר יבא לפנינו להנחות אתנו על סבובי התורה ועל כי
מנוחה וישוע עד ביאת גואל צב, הה מאורינו ומורינו רוח
אפינו הרב הגאון והקדוש, איש המופת, לו עשר ידות בתומת
המדות בנשק כקשת הרב

מהו' יעקב יחזקי' גרינוואלד שליט"א

הן היום נתוצרו חתומי מטה, לראות הגברת [illegible]
לרב, לראש ומורה דרך [illegible] וגמרינו להיות לו
שכר חלק עבודת הקודש ארבע מפטרות [illegible]
ודרכה לפי כבודו, והעבודה אשר [illegible] על מעמד
להורים קרן התורה, ולהרחיב גבול [illegible] בכלל, ובפרט
להשגיח על המלמדים ועל תינוקות של בית רבן וללמוד את צעירי
העדר, את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון, ולהורית את
עם ד' דרכי התורה ויראה. ויהי נועם ד' עליהו. וימין את מעשי
ידיהו, ויהי ד' עם כבוד הרב נ"י ואנשי ביתו ואנשי מוקירו וכבדיו.

פה פראנא יום ה' לפ' השם שנת תשפ"ח ל'

כתב ההכתרה של מו"ר ה'ויגד יעקב'

בעת התפילה, ובהליכה למקוה בכל יום שהחל להיות כמציאות בלתי נפרדת בפאפא.

ישיבת עץ חיים

כאמור למעלה, היתה מגמת נפשו הטהורה של מרן בכל מקום בואו להקים ישיבה, בית תלמוד להוראה, שממנו תצא תורה והוראה לישראל, ובכל מדינה ומדינה אשר דבר המלך ודתו הגיע, היתה ראשית פעולותיו לייסד בית אולפנא לעדרי צאן, להרביץ תורה ויראה לתלמידים, דבר אשר מסר נפשו ורוחו עליה כל ימיו.

כמעשהו בעבר כך היה מעשהו בפאפא. ותהי ראשית ממלכתו להקים ולשכלל את הישיבה רבתי שעמדה כבר בעיר. מרן שכלל מחדש את יסודותיה של הישיבה - אשר עמדה תחת רשת הרבנים הנ"ל - והתחיל להשפיע עליה מהוד זיו קדושתו, והטביע בתוכה חותמו הטהור, עד שגדלה בכמותה ובאיכותה לישיבה גדולה ומפורסמת בתורה וחסידות.

ישיבה רבתי 'עץ חיים' דפאפא כללה בתוכה כארבע מאות תלמידים!. בחורים מצוינים נהרו אליה מכל רחבי ארץ אונגארן. השם הטוב של הישיבה נדף למרחקי תבל. 'ישיבת פאפא' היתה מתקופת מרן ז"ל ועד חורבן הקהילה, בלי גוזמא, לישיבה הגדולה והמפורסמת ביותר במדינת הגר.

הישיבה היתה מזיגה נפלאה מתורת החסידות שנסללה בדרכי רבותינו תלמידי הבעש"ט הק' זי"ע, בד בבד עם דרך הנתיב ממרן החתם סופר זללה"ה ותלמידיו. שיטה זו של תורה וחסידות משולבות זו בזו החלה להיות נפוצה ברחבי אונגארן העילית בימי אביו מרן הערוגת הבושם זצ"ל, והצליחה להכות שרשים עמוקים בקרב הארץ.

מרן פעל ועשה גדולות ונצורות בקרב לב תלמידיו. הוא השריש בקרבם תורה וחסידות ביחד עם יראה טהורה, ואכן יגע ומצא ועלתה בידו להרים את דרגת תלמידיו למדה נכונה, תלמיד מישיבת פאפא הנהגתו הכריזה עליו מבחוץ, דרכי תהלוכותיו של 'בחור מפאפא' עשתה רושם כביר על כל, וכל רואיהם הכירום כי זרע ברך ה' המה.

תקנות לבני הישיבה בהוניאד שנתחדשו ע"י ה'ויגד יעקב' עם חתי"ק

פרק ו'

בישיבת פאפא

הישיבה

הבחורים שבאו מחוץ לעיר, התאכסנו בקווארטי"ר [מעון] ששכרו בעיר, שהיתה תחת השגחתה המליאה של הישיבה. שם למדו גם כן את שיעוריהם הקצובים להם מאת הישיבה.

את ארוחתם אכלו התלמידים "טעג" אצל בעלי הבתים שבעיר, ובתקופה מאוחרת יותר הוקמה המענז"א אשר היו משלמים לישיבה איזה סכום קצוב, ושם אכלו את מנתם. ואלו שלא השיגה ידם לזה, בדרך כלל שימשו בהמענז"א לחלק את האוכל תמורת התקציב המיוחד לזה, ושאר בחורים המשיכו לאכול טע"ג כמקדם.

כשתלמיד ישיבה לא מילא את תפקידו כראוי לפי רצון הנהלת הישיבה, או שלא היה בידם לשלם להנהלת הישיבה כלום, עכבו ממנו את זכותו בהמענז"א והי' צריך לילך לחפש אוכל למו. לימים, כשהיו לי כמה בחורים שלמדתי עמהם, וכדלהלן, וכמה מהם היו מבני נגידים, צויתי עליהם שיבואו לעזרת חבריהם, ושיתנו אוכל להתלמידים שנמנע מהם מנת חלקם.

שיעורין תמידין כסדרן

מרן ז"ל למד את שיעוריו לפני התלמידים בבית המדרש "עץ חיים". השיעורים בהישיבה היו בדרך כלל: סוגיא, שיעור פשוט ושיעור בשולחן ערוך אורח חיים ויורה דעה.

הסוגיא היתה נלמדת בכל פרטיה ודקדוקיה בדברי הראשונים והאחרונים ובירורו וליבנו את הסוגיא הדק היטב, בצירוף דף מראי מקומות שהיה תלוי על הקיר באיזה קעסטאלע מיוחדת לכך.

מן הראוי לציין שעל אף גודל הצמצום בספרי רבותינו הראשונים והאחרונים, מפרשי הש"ס והפוסקים, ששרר ביני עמודי דגירסא, לא עיכבה כלל את הלימוד והשקידה בתורה, ומתוך דחקות יגעו הבחורים בתורה וצללו במים אדירים בסוגיות הש"ס.

זכורני, שספרי פני יהושע, אשר המה כאבן היסוד בתלמוד, לא היה בנמצא בהישיבה כי אם שנים, ובחור שהיה משתוקק ללמוד בה היה צריך להרשם אצל גבאי דחברה קנין ספרים, באיזה זמן הוא מעיין בה וכן השני והשלישי. והיו מתחלקים ביניהם בשעות היום, שעה ראשונה בחור זה ושעה שני' בחור השני וכן להלאה. וזאת בזמן שבישיבה למדו כשלוש מאות בחורים!!.

מרן בעצמו בחן בכל שבוע ושבוע את הבחורים, לתהות על קנקנם בידיעת לימודם וקניני התורה שקבעו לנפשם אשר בהם יגדלו ויתעלו בדרכי התורה והחסידות למעלה למעלה. בד בבד ניצל אז מרן את ההזדמנות לטעת בלב תלמידיו נטעים נאמנים אהבת התורה ולהטיף עליהם מטל עץ החיים בצירוף יראה טהורה.

מרן בא להישיבה בכל יום חמישי בחצות הלילה (ליל ששי) לבחון את התלמידים, בחינה שנמשכה עד כשתי שעות אחרי חצות. ואז גם הטיף מיליו ביחוד לכל תלמיד, התלמידים שהיו צריכין חיזוק הטיף מרן עליהם טל תחיה ודיבר עמהם בדברים רכים. ואת אלה שראה מרן לנכון להטיף להם דברי תוכחה, לא נמנע מרן מלהוכיחם בעיניהם שיתחזקו יותר בדרגם הרוחני.

"שיעור גייער" – "חזר בחור"

הסדר בישיבה היה שבחורים הצעירים שהלכו להשיעור של מרן, למדו וחזרו על לימודם עם בחורים גדולים שהיו נקראים חזר בחורים. ומלבד התועלת הרוחני שנצנצה הימנו להתלמידים הצעירים, היה בזה טובה גדולה להבחורים הגדולים, כי בזה היו מתפרנסים לשלם את דמי הקווארטיר.

במשך השנים, כשנתבגרתי, היו לי כארבעה וחמשה בחורים 'שיעור גייערס' שלמדתי עמהם. הן המה היו בדרך כלל ממשפחת בעלי בתים ששלמו לי בעין יפה ובכן יכלתי להחזיק מעמד. גם צויתי להם איזה פעמים שישלמו בעד חבריהם בני העניים שמהם תצא תורה, את מנת אכילתם שלא היו בידם לשלם.

בית המדרש עץ חיים

ידידי המחבר בתקופת לימודיו בפאפא

פעם אחת ראיתי שני בחורים מבני העניים שהולכים בבגדים קרועים ממש, דבר שלא עוררה כבוד לתורה, נגשתי אל בחור א' מבני הנגידים שלמדתי עמו, ומשכתי אותו בידי, ורמזתי לו שיראה בעיניו את מצבם של העניים. הלה הבין את בקשתי ותיכף ומיד התחייב להלבישם בכבוד הראוי.

גם היתה לי איזה הכנסה, ממה שהתקיימה מנין תפילה למנחה ומעריב בכל יום בבית הנגיד ר' שמואל שטיינער ז"ל, ואנכי נתמניתי להיות הגבאי על זה, ושילם מכספו לכל המנין, ועי"ז היתה לי קצת הרוחה.

לחזות בנועם

בהישיבה היה תלמיד אחד שנדבה לבו ונפשו לעסוק במצות ביקור חולים, ובכל עת פנוי שהיה לו, הלך לבקר את החולים אשר בעיר ולשמשן ולהחיות נפשם ולחזקם, וכן הקל מעליהם את מצבם.

לאחר פטירת מרן סיפר הלה עובדא מפליאה, והוא:

"היה זה בעת שהייתי אצל חולה זקן אחד שטפלתי בו רבות, וישבתי עמו קצת כדרכי, בינתים נפלה עלי תרדימה והנה ראיתי בחלומי כי הנני יושב בבית המדרש של הישיבה, והוא ליל שישי ומרן בוחן את התלמידים כדרכו בכל שבוע, וראיתי כי מרן מטייל לאורך ולרוחב הבית מדרש הלוך ושוב ביחד עם זקן אחד בעל הדרת פנים, ומתווכח עמו בענין אחת אשר לא יכולתי לקלוט הדברים בדיוק, אמנם זאת שמעתי שמדברים בדבר הזקן החולה הזה שבקרתי אז, ושמעתי האיך שמרן מבקש מאוד מהזקן ההוא שיפעול רפואה שלימה בעדו. ופתאום נתעוררתי מהמחזה הזה.

בפעמי לבב רצתי להישיבה, והלכתי למרן ז"ל לשאול אותו על המחזה הנפלא שראיתי. ענה לי מרן, וכה היו דבריו אלי:

"אזוי ווי דו טוסט אין מצות ביקור חולים וועל איך דיר ענטפערן, אבער בתנאי אז דו וועסט קיינעם נישט דערציילן. הנה הזקן הזה שראית הנה הוא אבי מורי הגאון הערוגת הבושם זצ"ל, ופעלתי אצלו רפואה שלימה בעד הזקן ההוא. ואתה, בזכות המצוה הגדולה של ביקור חולים שקיימת, זכית לכך שתראה את המראה הזה, אשריך ואשרי חלקיך."

וכך הוה. איש זה נעשה תוך זמן קצר בריא אולם, וכברכתן של הצדיקים".

כתוב זאת זכרון בספר

בשנות לימודי בפאפא, זכיתי לרשום על גליון כמה חיבורים מלאים בחידושי תורה, אמרי קודש שזכיתי לשמוע מפה קודש מרן זצ"ל במשך השנים תרצ"ה - תש"א לפ"ק.

החיבורים היו כלולים מפתגמין קדישין שהשמיע מרן מדי שבת בשבתו בסעודתא דחקל תפוחין קדישין ובעתיקא קדישא ובזעיר אנפין. גם רשמתי בתוכה דרשות התעוררות ששמענו ממרן במועדי השנה ודרושים נחמדים אשר אמרם בזמני שמחה וחדוה באותן תקופות.

עוד זאת היתה לי, כי ידידי הבחור המשב"ק מוהר"ר **דוד פרידמאן** שיחי' שמתגורר כעת בארץ ישראל, נהג בי טובת עין, והמציא לי מפעם לפעם כמה תשובות ופלפולים מכת"י של מרן ז"ל, והעתקתים אות באות לתוך פנקסי, בין שאר החידושי תורה, כך שבין הכל היה תחת ידי כחמשה חיבורים מלאים ברכת ה'.

הכל תלוי במזל, והמחברת היקרה לי ביותר לקחתי עמי בדרכי עד לגיא ההריגה 'אושוויץ' ושם לקחוה ממני הרשעים עם כל החפצים שהיו עמי, ובכך נאבד ממני אוצר חמדה גנוזה זה, וכתבתים על לוחות שניים, וכיסופר אי"ה בפרקים הבאים.

ימי החג ומועד בישיבה

שבתות השנה בין כותלי הישיבה עברו ברוח מרומם ונשא. והעולה על כולנה היו השולחנות שערך מרן בבית מדרשו מדי שבת בשבתו בקרב אנשי העיר ותלמידי הישיבה שהפיחו התרוממות חסידית עילאית בקרב לב תלמידיו.

אין בכח העט והכתב להעלות ולתאר את זמירותיו ושיריו אצל השלחנות הטהורים, ובפרט את אמירתו לגבוה, אלה דברי התורה ודברי אגדה המושכין את לב האדם, שהשמיע מרן בכל ליל שבת קודש, ואשר זכיתי להנציחם על גליון, כאמור למעלה.

בימים הנוראים היה מרן הבעל תפילה, בעמדו לשפוך שיח לפני קונו, הפליא את כל השומעים בתפילותיו הנעימות. זכורני, האיך אנשי העיר לא

המחבר עם ידידיו בתקופת לימודיו בפאפא
המחבר נראה במרכז

ספר
ויגד יעקב
על התורה
פירושים ודרושים נחמדים על אדני תוכחת מוסר מיוסדים,
מעוררים לתורה ועבודה וגמילות חסדים
ועוד ראה זה חדש
דרשות אחי"ן שבתורה
אשר דרוש דרש המחבר וצ"ל בדרך פרד"ס. גם קיבץ כעמיר
נדנה דברי חז"ל ומפרשי התורה בפקום שכבר דרשו ע"ז.
ונלוה אליו קונטרס
מצות יר"ש עשועי
התורות והידושים על תרי"ג מצות
כל אלה השאיר אחריו ברכה כ"ק אדמו"ר נר ישראל אשר האיר עיני תלמידים
רבים בתורתו וצדקתו ה"ה זרע הגאון המפורסם צדיק חסיד ועניו
בקש"ת מרן יעקב יחזקי' צללה"ה גרינוואלד
בן הגה"ק המפורסם מרן משה בן עמרם צללה"ה גרינוואלד
שהי' אבדק"ק ליקוב, צעהלים, הונגארן, ולאחרונה בקהל עדת הונגארן בקהל
חלק א' על ס' בראשית
ונסמתו אליו קצת חידושי אגדה והלכה מאת חותנו המ
מרי"ה ישראל מנחם ברוין וצללה"ה שהי' אבדק"ק בר
ונקראו בשם
"שארית ישראל"
יצא לאור ע"י בן המחבר, פה ברוקלין, נ
שנת תש"ב לפ"ק

ספר
ויגד יעקב
חלק שני
הדושים נחמדים, לשבתא דהילא ולמועדים, ולסיום מסכתות בלימודים,
בפלפולי הלכות נאגדים, ובפרושים יקרים כאגדה מעובדים, על
אדני תוכחת מוסר מיוסדים, מעוררים לתורה ועבודה גמילות חסדים,
וכתובו כפר
זכות אבות
על מס' אבות
הידושים נאים ועמוקים, עם ליקוטים מספרי צדיקים,
מדבש וצופת צופים מתוקים, מלאים זיו וגינה בפיקים.
אשר השאיר אחריו ברכה אדמו"ר נר ישראל אשר האיר עיני
תלמידים רבים בתורתו וצדקתו הרב הגאון הצדיק צדיק חסיד ועניו
בקש"ת מו"ה יעקב יחזקי' צללה"ה
בן הגה"ק המפורסם מרן משה בן עמרם צללה"ה גרינוואלד
אבדק"ק חוסט, בפתחים צרנה הכותב ויע"ה
שהי' אביד ורביב בקהלות ליקוב, צעהלים, באנפיהינארן, ולאחרונה בקהל עדת MAGYA יע"א
בעתמה"ס אגודת איזוב על הגדה ש"פ ועוד הידושים שעידם בכתובים.
יצא לאור ע"י בן המחבר בהשתדלות
ישיבת "קהלת יעקב". פה ברוקלין.
שנת תשס"ו לפ"ק

ספר 'ויגד יעקב'

פסקו מלדבר פלאות אודות קולו הערב והנעים שנסך בקרבם מלב צדיק מרן זצ"ל.

באחת מימי עשרת ימי תשובה נכנס פעם מרן לבית המדרש שהבחורים למדו, וראה תלמיד אחד העוסק ולומד בהלכות תשובה לרמב"ם.

פנה אליו מרן בענותנתו ואמר לו: "אפשר טוישט דו זיך מיט מיר."

ענה הבחור תיכף: "בוודאי, אני מסכים."

אמר לו מרן: "בטלן, וועז דו וואלסט געוואוסט וואלסטו נישט גירעדט אזוי."

בימי הפורים ישב מרן בשמחה וצהלה, וערך השולחן בקרב תלמידיו ברננה. כן היה נהוג המנהג של 'פורים רב' שעלה על השולחן ודרש דרש לכבודה של יום בפתגמין חריפין, מרן ז"ל נהנה מאוד מדבריו, ובת שחוק עלה על שפתיו כמה פעמים.

יום אידם - ניט"ל

במנהגן של ישראל תורה שלא ללמוד בליל ניטל, יש מנהגים שונים. ומרן ז"ל נהג במנהג ניטל מליל יאנואר 5 ליאנואר 6.

ואעתיק בכאן שיחה נאה מה ששמעתי ממרן בליל ניטל שנת תרח"צ לפ"ק, שחל אז בליל שבת קודש, והיה ממשיך בנועם שיח בסעודתא דחקל תפוחין קדישין, וכה היה דבריו:

"מקשים העולם האיך אפשר למנוע מללמוד תורה בליל זה, הלא מקרא מלא דיבר הכתוב אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, ובכן האיך מתקיימים שמים וארץ בלי עסק התורה. אמנם כיון דמנהג ישראל תורה, אם כן הרי מנהג זו גופא שלא ללמוד, נחשב כתורה.

אמנם אומרים בשם הרה"ק (רבי ישכר דוב) מבעלזא זי"ע שאמר ד'חסיד'ישע תורות' מותר לומר בליל ניטל. ולכאורה צריכים להבין מאי הכוונה ל'חסיד'ישע תורה'.

ושמעתי מהרה"ק ד'באבוב זצ"ל שסיפר משמי' דזקינו הרה"ק בעל דברי חיים מצאנז זי"ע, שפעם אחד נסע אליו מתנגד אחד שרצה לראות את מעשיו,

בשמעו כי מרן הדברי חיים זי"ע הנו גאון בתורה ג"כ. ודרכו של מרן הדב"ח זי"ע היה לערוך שולחן בכל יום ברבים, והלמדן ההוא חשב שבוודאי ישמע ממנו איזה פלפול בסוגיא וכדו', אמנם הדברי חיים היה מדבר בעניני יראת ה', והמתנגד הזה תמה מאוד על גאון שכמותו שידבר מענינים פשוטים אלו.

פתאום פתח מרן הדברי חיים ואמר: בשעה שאמר הקב"ה לישראל שיתן להם את התורה היו כתות נחלקות בעם, כתות הלומדים הלכו להכין את עצמם בסוגיות הש"ס, כדי שיוכלו להבין את הפלפולים בעת מתן תורה, וכת החסידים הלכו לטבול במקוה לטהר את עצמם למעמד הנבחר. ולמעשה כשבא הקב"ה ליתן את התורה, התחיל לאמר אנכי ה' אלוקיך.

כששמעו זאת הלומדים ענו ואמרו: דער אויבערשטער רעדט שוין אויך פון חסידות?!...

הלמדן ההוא הרגיש שהדברי חיים נתכוון אליו בדבריו, ונתפעל מאוד שהדברי חיים תפס את מחשבתו, ועל כן נהפך לאיש אחר, ונתדבק למרן הדברי חיים זי"ע.

ועל כן אם אומרים תורה שמכניס בלב האדם יראת שמים, ושיתחסד האדם עם קונו, תורה כזו נקראת 'חסיד'ישע תורות' ומותרין לאומרו בליל ניטל."

מרן ז"ל האריך עוד בענינים הללו והמתיק בסוד שיח האיך שצדיקים הקודמים הקדימו את יראתם לחכמתם ותורתם היתה בלולה עם יראת שמים וגודל צדקתם, ועל ידי זה נתקיימה שניהם בידם.

במחיצת הקודש

מרן נהג לילך ולטייל עם תלמידיו כשמנצל העת ההיא להשפיע עליהם מהוד זיו קדושתו בסיפורי צדיקים ואמרות טהורות, שהחדירו בלב התלמידים תורה ויראת שמים. כן זכיתי כמה פעמים להתלוות אליו ולקבל הימנו לקח טוב.

בפרוח רשעים כמו 'עשו'...

פעם נתלויתי למרן בהליכתו לטבול בהנהר שעבר בעיר, והסתובבו שמה שקצים נערים, אשר לא הניחו את מעשה אבותיהם, ופערו את פיהם בקול וצווחה נגדינו מתוך שנאתם הטמונה בלביהם.

רבינו עם תלמידיו בחוצות העיר פאפא

מרן נענה אז, כשבת שחוק עוברת על שפתיו, והמליץ עליהם הכתוב: 'בפרוח רשעים כמו עשב', שכאשר עדיין המה בפריחתם וקטנותם, 'כמו עשב', כבר נוהגין עצמם כמו עשיו...

על משמרת הדת

מרן, על אף היותו מוקף מאוד בחבלי טירדות רבות, הן בהנהגת הקהלה ובניהול הישיבה רבתי, והן להשיב לשואליו דבר בדבר ה' זו הלכה, שעשק ממנו רוב עיתותיו במעגל השנה, עם כל זה השתתף ונטל חבל באסיפות הרבנים שהתקיימו מזמן לזמן ומפקידה לפקידה למען חיזוק יסודי הדת, להרים קרן התורה וישראל באונגארן ומחוצה לה.

מורשה מבית אבותיו היתה לו זאת, מרן הערוגת הבושם זצ"ל אשר עמד תמיד בראש מערכות ישראל, להעמיד הדת על תילה ולהכות על קדקדם של פורצי הגדר מחבלי כרמים בכרם בית ישראל. כן עמד מרן לנס עמו, ופעל ועשה למען קדשי בית ישראל, ולמען הרבות כבוד ה' ותורתו בכל עת ועידן, ויהי ה' אלוקיו עמו, ובכל אשר הפנה את לבבו השכיל והצליח לרומם את דבר השם.

למען קדושת השבת

בשנת תרצ"ט לערך, יצאה חוק וגזירה במדינתינו אשר כל איש ואיש שלא יחזיק את חנותו פתוחה ביום השבת, יאבד את זכות בעלותו ממנה.

בגלל גזירה רעה זו, נתאספו גדולי ורבני אונגארן, לישב ולטכס עצה להפר עצת זדים, למען יוכלו בני ישראל לשמור את יום השבת כראוי וכהלכה.

האסיפה התקיימה בבודאפעסט, וגם מרן היה קרוא לה ליטול חבל ונחלה בהאסיפה לשם שמים, ולצורך זה עשה את דרכו מפאפא לבודאפעסט.

אני הקטן, זכיתי להתלוות למרן ולשמשו עלי דרך, וכיון שזה היה אחר תקופה ארוכה שלא הייתי בבית הורי, אשר נכסוף נכספתי לקבל פניהם, על כן נצלתי הזדמנות זו, ועשיתי את דרכי לפאטאק שעל יד בודאפעסט, וכה זכיתי לשמש את מרן ולעמוד לימין קדשו בדרכו לאסיפה זו.

ראש המדברים בהאסיפה היה הגאון רבי שלמה צבי שטראסער ז"ל אב"ד דעברעצין, ובמהלך המושב נשמעו כמה וכמה הצעות האיך לקדם את פני הגזירה החדשה, ואיזה צעדים לנקוט נגדה. אכן רוח המושב היתה נושבת בדרך אחרת, ובמקום לטכס עצה ותושיה לעמוד נגד הרעה אשר מצא את הכלל כולו והאיך ללחום נגדה, היתה המדובר ביניהם כי צריכין להמציא פנים ואופן להתיר את פתיחת החניות בשבת קודש, כמו על ידי היתר מכירה וכדומה.

מרן כששמע כל זאת, עמד בכל תוקף עוזו, והשמיע את חוות דעתו אשר אין שום מוצא ומבוא להתיר את פתיחת החניות בשבת על ידי היתרים הפורחים באויר, והתורה הקדושה לא ניתנה בידינו לעשות עמה פשרות ככל העולה על רוחינו, וצריכין למסור את נפשינו ומאודינו לקיים את משפטי ה' ומצוותיו בלי שום התחכמות.

כשגמר מרן להביע דעתו בפני הנאספים, היה שם רב אחד, אשר כנראה נפגע מדברי האמת וצדק שהשמיע מרן, הרים קולו מול מרן והכריז קבל עם ועדה: "איר ווילט נישט קיין פשרות, און מיר ווילן נישט קיין מחלוקת"![1].

הדבר יצא מפי אותו רב ופני מרן נשתנו לרעה, ואחרי שעה מועטת כאשר היתה איזה הפסקה, נענה מרן ואמר אלי: "בא ונסע מכאן", ולא רצה עוד ליקח חבל באסיפה כזו.

כאשר באתי הביתה, וסיפרתי כל זאת להגאון ר' לייזער ז"ל, נענה לעומתי:

"האמת והצדק הוא עם רבן, אשר אין שום מקום להתיר את חילול השבת הזה"!.

והאמנם, נתקיימה במרן מה שנאמר: 'רצון יראיו יעשה'[2], ואכן כן נגמר הענין לטובה, ובסופן של דברים ביטלה המלכות את גזירה הרעה הזאת, ולא נכשלו בני ישראל בעבירת חילול שבת.

---

1. כוונתו היתה לרמז על המחלוקת שנהייתה בהוניאד בתקופת כהונת מרן ז"ל.
2. תהילים קאפיטל קמ"ה.

וראו כל עמי הארץ

היתה זאת בחג הסוכות שנת תרצ"ט לפ"ק, רוח האנטיסעמיטיזם התחילה להרים ראשה ברחבי אירופה, גם באונגארן לא פסחה השנאת ישראל, שהיתה ניכרת במילואה בראש כל חוצות. ה'זשאנדארען' שהיו ידועים ומפורסמים ברשעותם אשר חלקו ליהודים בכל עת ועידן, הסתובבו מעיר לעיר וארבו ללכוד נפשות ישראל במצודתם, הרדיפות מצדם היו מנת חלקם של היהודים אשר התחילו לשתות את כוס היגונים יחד עם אחינו בני ישראל בארצותם.

בליל ראשון של סוכות הסתובבו החיילים בעיר ללכוד קרבנות, בכדי להשביע את רעבתנותם הרצחני, ופניהם היו מועדות מול הסוכה אשר בה ישב מרן, מרן עמד אז באמצע אכילת הכזית אחר ברכת לישב בסוכה, שבירך בהתלהבות נוראה ופניו היו בוערים כלפיד אש.

הזשאנדארן התפרצו בבהלה לתוך סוכתו, אך כאשר ראו את זיו פני קדשו של מרן נפל עליהם פחד נורא, המה ראו נבהלו ונחפזו, ורעדה אחזתם, וברחו משם כל עוד רוחם בקרבם.

תוך כדי דרך מרוצתם פגעו בחבריהם שהיו גם כן עסוקים באותו ענין... הללו הזהירו את חבריהם לבל יהינו להרים יד על נפשות היהודים להרע להם, כי פחד גדול הוא מה שמתרחש שמה. הזשאנאדרען פנו עורף והלכו לדרכם, ובכן ניצלו יהודים רבים מליפול בפח היוקש תחת צפרני הרשעים הללו.

רגלי חסידיו ישמור

בשנת תרצ"ט לפ"ק נחליתי על רגלי, היה לי כאבים חזקים תחת הברכיים, נסעתי אז מפאפא לפעסט, הורי הי"ד הגיעו גם הם משאראש-פאטאק לפעסט, ונבדקתי שמה על ידי פרופעסור מפורסם, אשר קבע כי הכאבים נובעים מאייטער היורד ובא מה'מאנדלען', וכשיסירו אותן ה'מאנדלען' יאבדו הכאבים כליל.

הפרופ' מסר בידנו מכתב לפרופסער אחר באוהעל אודות מחלתי, כי לשם נסעתי לרפאות את רגלי, אך כשהגענו לאוהעל לא מצאנו אותו, והודיעו לנו כי ביום אתמול הלך אותו פרופעסאר לעבוד בצבא, ואחרנו את המועד.

חזרנו לפעסט, והפרופ' אמר לנו שנמתין עוד לראות האיך יפול הדבר.

בתקופה זו כבר הייתי בגיל מבוגר, וכבר הגעתי למועד בו היה צריך כל אחד 'אייְנצוריקען' - להתייצב ולהתגייס לצבא. על כן אמרתי לאותו פרופעסאר שיואיל בטובו לתת לי מכתב אשר בו כתוב לאמר שאני סובל ממחלה ברגל אשר מפריעה לי לעבוד, ובהיות כן אין ביכלתי לעמוד לצבא.

הפראפעסאר מילא את בקשתי, ונתן לי מכתב כזה, ובכן ראינו ש'מאתו לא תצא הרעות', ובכך נסעתי חזרה לפאפא.

תפארת בחורי"ם כוחם

כשהגעתי לישיבה הרגשתי עוד כאבים ברגלי. מיום ליום הורע לי יותר ויותר, עד שממש לא יכולתי להציב רגלי על הארץ, והוצרכתי לשכב במטתי בה'קוואַרטיר' שלי.

שני ימים הייתי רתוק למטתי, וביום ערב שבת זכיתי שמרן בא לבקר אותי בהקוואַרטיר. מרן התיישב סמוך למטתי ושאל:

"יודא מאיר, וואס פעלט דיר"?

"איך ברויך כח!", עניתי למרן.

סמוך למטתי עמדה תיבה קטנה, נאכט-קעסטל, ועליה היה מונח תנ"ך מכורך בכרך אחד, מרן נטל את התנ"ך בידו ופתחו למשלי[3], וקרא לפני הפסוק: "**תפארת בחורים כוחם**".

ואמר, 'בחורים' הנו ראשי תיבות של שמך, י'הודה מ'איר ב'ן ח'יה ר'חל, (אות ו' אינו מהמבטא), וסיים: "זאלסט צוריק קומען צו די כוחות"!.

ברכת צדיק לא חזרה ריקם, ומני אז והלאה התחלתי להרגיש שכוחותי חוזרים אלי, עד שכעבור כמה ימים לא הרגשתי עוד שום חולשה, וכאשר באו הכאבים כן הלכו.

---

3. פרק כ' פסוק כ"ח.

כי במקלי עברתי

תקופה קצרה אחרי זה התחילו לקרות לעבודת הצבא 'ארבייטס-לאגער' כל אזרח מבן י"ח ומעלה, ונקרא נקראתי לבוא לעמוד בעיר 'שארווער', ולקחתי בידי את המכתב שהיתה אצלי מהפרופסור בפעסט.

טרם נסיעתי נכנסתי למרן לקבל את ברכתו הטהורה, ומרן יעץ לי שאקח גם מקל קטן שיהיה בידי כל העת שתעיד על מחלת רגלי. כך עשיתי, קניתי לי מקל וכה נסעתי.

הגעתי לשארווער והראיתי להם הכתב ממחלתי. הם גם ראו את המקל אשר בידי, ובכן אמרו לי, תסע ל'ראאב', שם היה בית חולים גדול לאנשי הצבא, ושם תעבור את הבדיקות הנצרכות והם יחליטו מה עליך לעשות.

למחרתו נסעתי לראאב, ועברתי בדיקות, וכמובן לא מצאו אצלי כלום, לכן שלחו אותי למקום גבוה ביותר לעיר 'קאמארן'. בביה"ח דשם עברתי עוד הפעם את כל הבדיקות ו'עקסרע"י', אך לא מצאו בי מאומה, ובכן שלחו אותי חזרה לראאב. בראאב לא ידעו לשות עצה בנפשם מה לעשות עמי, ושלחו אותי בחזרה לשארווער.

על אם הדרך בין ראאב לשארווער עומדת פאפא העיר, ובכן החלטתי שארד בפאפא מקודם, לקבל עוד הפעם ברכתו הקדושה של מרן, ולמחרתו אמשיך בדרכי הלאה לשארווער. כך הוה, שמתי פני מול עבר פאפא, נכנסתי למרן ושפכתי לפניו את שיח לבי, וספרתי לו את כל ונוכחת, אשר שולחים אותי מהכא להתם ומהתם להכא בלי שום תכלית, ואני אנה אני בא.

ענה לי מרן בלבביות ובחום בהאי לישנא:

"אויב מען האט דיך געשיקט פון שארווער קיין ראאב, און דערנאך קיין קאמארן, און פון קאמארן קיין ראאב, און דערנאך צוריקגעשיקט קיין שארווער, וועט מען דיך פון שארווער צוריק שיקן קיין פאפא!".

נרגעתי מאוד למשמע דבריו הקדושים, לבי נתמלא בבטחון שאכן אשתחרר מהם, ובכן נסעתי למחרת לשארווער. שמה הראיתי להקאמיסיאר את הדאקטאר צעטיל שלי, והוא שחרר אותי תיכף ומיד בלי שום עיכובים. מדברי מרן ז"ל לא נפל ארצה וחזרתי בשמחה רבה לפאפא.

הברכה אשר ברך משה

מעשה פלא אירע בישיבתו של מרן ז"ל אשר יעיד על הקשר החזק שהיה בינו לבין תלמידיו החביבים:

בחור אחד נחלה בדלקת ריאות ל"ע (לונגען אנצינדונג), מחלה ממארת בימים ההם, אשר כל באיה לא ישובון. התלמיד הזה שכב בהקווארטיר באין אונים, כאבן שאין לה הופכין. הרופאים אמרו נואש, וכבר לא נראו עליו סימני חיים.

כאשר הגיע הדבר לאזני מרן ז"ל לא נתרגש כלל, וצוה שיתנו קמיע למראשותיו, והביע דעתו בפנים רגועות לפני תלמידיו כי בטוח הוא שבמהרה יתרפא ממחלתו ויהי' אי"ה חזק ובריא אולם.

הדבר היה לפלא לפני השומעים, מהיכן נובע הרוגע הזה של מרן בשעה כזו, כאשר כל הרופאים כבר נתייאשו הימנו, ומצבו הוא בכי רע.

אך הנס הגדול אכן התרחש, תוך כמה ימים השתנה מצבו ויצא מהקריזיס שהיה מונח בו בימים הקודמים, ולתדהמת הרופאים התחיל מצבו להשתפר מיום ליום, עד שתוך תקופה קצרה הבריא בשלימות וסימני הדלקת נאבדו ונעלמו הימנו כליל.

עובדא זו עוררה רעש בעיר ובין כותלי הישיבה, אמנם לא היה מי שיהין בנפשו לילך לשאול על זה את פי מרן ז"ל, חוץ מתלמיד אחד, בן טובים ממשפחת נגידים שהיו מקורבים למרן ז"ל, שהלביש עצמו בעוז ונכנס למרן ושאל את פיו, מאין ידע בבהירות כזו שיצא ממות לחיים.

כששמע מרן את שאלתו, אף הוא נענה לעומתו:

"דו ביזט אן עז פנים, אבער איך וועל דיך פארט ענטפערן", והתנה עמו שלא יספר דבר זה לאף אחד.

"בימי נעורי", המשיך מרן בדבריו, "קיבלתי ברכה מאת אבי מורי הגאון הערוגת הבושם ז"ל שאוכל לנהל ישיבה ולהעמיד תלמידים. בברכה זו הלא מונח כוונה שאוכל לנהל ישיבה בלי שום מכשול והיזק חלילה, ואם יארע מאומה ח"ו עם תלמידי הרי זו מוכח שהגיע זמני להסתלק. ובכן, כעת הרגשתי

שעדיין לא הגיע עת להסתלקותי מהעולם, ולכן תמכתי יתידותי אשר בזכותו ובכוחו הגדול של אבי ז"ל לא יארע עמו מאומה ויעמוד מחליו להיות בריא אולם"...

פרק ז'

ונר אלוקים טרם יכבה

ואני אנא אני בא

בית המאפה למצות שמורה בעיר עמדה תחת השגחתו הפרטית של מרן, והבחורים תלמידי הישיבה עזרו שם מפעם לפעם במהלך הטחינה והאפיה.

בחודש שבט שנת תש"א לפ"ק, כאשר היו מתלמידי הישיבה בבית המאפה לסייע בעבודת הקודש, הלך בחור אחד להריחיים הגדולות אשר בה טחנו את החיטים, ורצה לראותה מקרוב ולהתבונן בתהליך עבודתה. תוך כדי הביטו נגע באחד מהמקומות המסוכנים ביותר, ומעשה שטן הצליח אשר נתפס ונבלע תוך המאשין ונטחן שמה לאברים ר"ל.

האסון הנורא הזה נגע מאוד ללבו של מרן ז"ל ולא מצא מרגוע לנפשו, רוחו נדכא ביותר בקרבו, והיה שבור ורצוץ לרסיסים, והסתובב כל היום קדורנית ממקרה הלא טהור הזה שפגע בתלמידו.

בעת ההספד אשר נשא בנהי וקינה, על בחור צעיר לימים אשר נגדע ונקטף במיתה טראגית כזו, הרים קולו בבכי וצעק כמה פעמים 'הילד איננו ואני אנא אני בא?!', 'אנה אני בא מצערו של אבא?!' היללות שהשמיע אז מרן בקעו רקיעים, וכה חזר על דבריו אלו פעמים מספר, דברים אשר לא היו מובנים לכל, והיו בפי כולם כחידה סתומה[1].

---

1. לאחר פטירתו של מרן ז"ל כשהתלמיד הנזכר לעיל סיפר את העובדא האיך שמרן היה בטוח שלא יארע מאומה לתלמידיו, נתברר כוונת מרן בצעקתו: הילד איננו ואני אנא אני בא. כי אחרי האסון הזה שאירע לתלמיד כבר הרגיש בנפשו כי הגיע עתו להפרד מן העולם.

ודורשי רשומות המליצו אז: כי תיבת **בא** הוא ראשי תיבות ב' אדר, יום הסתלקותו דמרן זצ"ל.

כשבוע ימים אחרי הדברים האלה, ביום חמישי, התקיימה מסיבת בר מצווה בה'מענזא' דהישיבה, תלמיד צעיר של הישיבה נכנס לעול התורה והמצוות. הסעודה התקיימה בישיבתינו כשבראש המסובין יושב פאר מרן, ששימש אז במקום הוריו של הבחור שלא השתתפו בשמחה, וארשת חדוה ושמחה היתה נסוכה על פני קדשו יותר מהרגיל.

שבת הפסקה

כאשר בא מרן הביתה אחרי הסעודה לא הרגיש בטוב, ואמר להרבנית ע"ה כי הוא מרגיש חלוש מאוד. וכאשר יצא מרן דרך הבית התבשיל וראה האיך שמכינים שם דג גדול ויפה, שאל למתי מכינים דג זה, השיבו לו על שבת קודש, נענה מרן: "אה! א גרויסער שבת קומט, ס'איז שבת הפסקה"!. ולא הבינו אז למה ירמזון דבריו אלה.

הרופאים שבסביבה שנקראו לבית מרן קבעו שלבו חלוש מאוד מחמת הארץ אנגריפעניש (הארץ אטאקע) וזקוק הוא לרחמי שמים.

למשמע דבריהם צוה מרן להרבנית שלשה דברים: שתקרא להחברא קדישא, שתביא לו תרנגול בשביל כפרה לתשובה, ושהבנים (כוונתו היתה: להתלמידים הנקראים בנים) יתפללו ויבקשו עליו רחמים מאדון עולמים. לאור זה נתקבצו ובאו כל תלמידי הישיבה ונערכו אז מנינים לאמירת התהילים, ונתחלקו למשמרות כל היום וכל הלילה. הקולות והצעקות של תלמידיו הנאמנים עלו עד לב השמים, כשלבן של הבחורים הרבו בתפלה ובבקשה לרפואת רבם האהוב, וכל לבב דוי וכל ראש לחלי בגלל מצבו החמור של מרן ז"ל.

אני הקטן ולהבחל"ח עוד שני תלמידי הישיבה נתמנו להיות עומדים ומשמשים בכל הענינים הנצרכים בעד רפואת מרן ז"ל. נצטוינו לילך לה'פאסט אמט' שבעיר להזעיק את הצדיקים שבמדינה שיעתירו וילכו לפקוד על מקום מנוחתם של הקדושים אשר בארץ המה להחיש רפואה בעד מרן ז"ל[2].

---

2. שלחתי אז טעלעגראם גם לבית אבותי בשאראש פאטאק שילכו לפקוד על מקום מנוחתם של הגאונים והצדיקים הספונים שמה. ועי' בקונטרס תורת חיים בזה.

גם נצטויתי על ידי הרבנית ע"ה להתקשר לסאטמאר על ידי הטעלעפא"ן ולהודיע לבנו הגדול של מרן, רבינו בעל ויחי יוסף זצ"ל ששימש בתור מו"ץ בסאטמאר, על המצב החמור, כדי שיבוא לפאפא להיות עומד לצד אביו הגדול בעת הזו.

עשיתי כדברי הרבנית, ודברתי עם רבינו זצ"ל, אמנם עקב שלג גדול שכיסה אז את פני כל הארץ, נמנע היה מלהגיע עוד טרם כניסת השבת לפאפא, ורק היה האפשר ליסע מסאטמאר לפעסט ומשם יוכל לכוון את דרכו הלאה במוצאי שבת לבוא לפאפא. הרבנית ע"ה צותה לי להשיבו שאם לא יוכל להגיע לפני השבת לפאפא, עצתה שישאר בסאטמאר על שבת קודש ואחרי צאת השבת בא יבוא לפאפא.

אחר כן התקשרנו לכמה רופאים ופראפעסארן מומחים מהעיירות הסביבות, סערדעהעלי, ראאב, וכאשר באו ובדקו את מרן כולם קבעו שמצבו חמור מאוד, וזקוק הוא לרחמים גדולים. הם נתנו לו איזה איינשפריצונגען שהטיבו עמו לזמן קצר.

בליל שבת קודש התקיים מנין בביתו של מרן. ואחר כך התאמץ מרן מאוד לקיים סעודתא דחקל תפוחין קדישין כראוי. בשארית כוחותיו קידש ואף אכל כזית פת בשביל קידוש במקום סעודה. הרופאים שהיו שם אמרו שמצבו אנוש והוא שלא כדרך הטבע שימשיך כן. בינתיים המשיכו התלמידים במשמרות תהילים והרבו לעורר רחמי שמים במשך כל הלילה, אולי יחוס השם ויביט בעני הצאן ויחיש ישועה למו.

ביום השביעי נתעלה

ויהי, אין ויהי אלא לשון צער, בשעה שתים אחר חצות היום נקרוא נקראתי, עם עוד תשעה תלמידים, לילך לטבול לתוספת טהרה ולבוא לעמוד בעת אשר האי צדיקא איתקטירא איתקטר בחיי עלמא, ובכן זכיתי להיות אצל אשכבתי' דרבי בעלותו בסערה השמימה בקדושה ובטהרה.

כאשר נכנסנו לחדרו כבר עמדו שם אנשי החברא קדישא. עמדנו כולם סביב מיטתו, אנכי עמדתי סמוך לראש המטה, אצלי עמד חתנו הרה"ג ר' דוד מושקוביץ ז"ל רב בבאניהאד, ובנו הצעיר הרה"ג ר' משה ז"ל.

בשעה שלש לערך צוה מרן להעמיד כסא סמוך למראשותיו, וכמובא בספרים אשר האבות אשר בגן עדן העליון תאין ומתכנשין לקבל נפש נקי וצדיק בעלותו לשמים ממעל. אצל הכסא עמד הר"ר אהרן וויס ז"ל גבאי דחברה קדישא.

מרן ביקש להניח תפילין. אכן כאשר הזכירו לו שיום השבת היום, אמר, אם שבת היום הבה נשמע תפלת המוספין. בנו רבי משה ז"ל התפלל מוסף בקול רם ומרן האזין לתפילתו. בעת אמירת כתר אמר עמו מלה במלה.

כשגמרו תפלת המוספין שאל הר"ר אהרן ווייס ז"ל, את מרן: "רבי, זאלן מיר אנהייבן" (פסוקי יחוד)?. מרן נענה בראשו שעדיין לא יתחיל. אחר זמן קצר שאל הנ"ל את מרן שנית האם הגיע כבר העת, ושוב ענה לו מרן בשלילה, וכן שנה ושילש את הדברים כמה פעמים.

בפעם הרביעית נענה לו מרן בחיוב, והתחלנו כולם ביחד לומר פסוקי היחוד, ובאמצע אמירתינו לגבוה יצאה נשמתו הטהורה בקדושה ובטהרה, ועלתה לשמי מעל בסערה ביום שבת קודש ב' לחודש אדר שנת תש"א לפ"ק.

כיון ששבת ווי אבדה נפש

במוצאי שבת שנשבת ויהי נועם, נתעטפה העיר ביגון ואנחה, כל העם מקצה התאבלו על אבידת רבם ומנהיגם, ועל כולם קוננו תלמידיו היקרים הקרואים בנים בהלקח מהם עטרת תפארת ראשם, אלופם ומדריכם, ונותרו כצאן בלי רועה.

אנשי הקהלה התכוננו לעריכת הלויה במעמד אלפי ישראל. בינתים גם התקיימה אסיפת ראשי הקהלה והאקור"ט בדבר הממלא מקומו של מרן, והוחלט ביניהם שבנו הגדול הגאון הצדיק רבי יוסף זצ"ל הוא ראוי לאותו איצטלא למלאות את מקומו ולהמשיך דרכו בהנהגת הקהלה וניהול הישיבה.

רבינו בעל ויחי יוסף זצ"ל בא במהירות על ידי השנעל צוג מסאטמאר לפאפא, וכבואו העירה שאל, האם כבר לקחו את הקרקע, וכאשר השיבו

לו בשלילה, נסע מיד לכיון הבית עולם והקדיש את הקרקע, ונסע חזרה העירה.

רבנו זצ"ל סיפר[2]* שביום השבת אחר הצהרים ראה את אביו, מרן ז"ל, בחלומו כשהוא לבוש בתכריכים ואומר את הפסוק 'אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו', ונרתע מאוד למראה עיניו.

המחזה הזה היה בשעה ארבע וחצי אחה"צ, בדיוק ממש בזמן שנפטר מרן לחיי עד, והוא פלא.

ויהי בנסוע הארון

בינתים אתו והתכנסו אלפי בני ישראל לחלוק למרן ז"ל את הכבוד האחרון. המונים המונים מכל קצוי המדינה ומכל המחוז באו לפאפא, ובראשם רבנים גאונים וצדיקים, להיות באשכבתי' דרבי.

בהלוייתו השתתפו גם כאלף וחמש מאות מתלמידי רבינו שהגיעו מחוץ לפאפא, וגם כל פרנסי ומנהיגי הדור. בתוכם בלטו דמויות הרבנים: הגרש"י פאזען והגר"ע ראזנבערג משאפראן, הג"ר גבריאל געשטעטנער מסאמבאטהעלי, הג"ר דוד ליב זילבערשטיין והג"ר צבי הירש מייזלעס מווייטצען, הג"ר שעפטל וייס משימאני, הג"ר אשר אנשל כץ מסערדאהעלי, הגר"א פרעסבורגער מהאניהאד, הגר"י סנידערס מראאב, הגרא"צ אונגאר מקאפוואר, הגר"ד גראס מטאב, הגר"ש שטראסער מראאב, הרב שטראסער והרב האבערפעלד מטשארנא, הגר"ט פישר משארוואר, הגר"י יצחק שטיינער מיעמערינג, הרב רובינשטיין מיאנושהאזא, הגר"ש קעניג מיאקא, הג"ר אהרן זילבערשטיין מבעלעד, הג"ר חי"ל גאלדמאן מנייפעסט, הגר"י דייטש משאלגא-טאריין, הג"ר משה גרינוואלד מיארע, זכר כולם לברכה, ועוד רבים מגדולי ישראל.

על פי צוואתו הקדושה לא הספידו אותו רק בניו ובני משפחתו. רבינו נשא עליו נהי וקינה, וכן חתניו הרבנים ז"ל, ולאחרונה הספידו תלמידו החביב הרה"ג ר' יעקב יצחק ניימאן שליט"א[3] שהכתיר באותו מעמד את בנו הגדול

2*. וכך גם עולה מעדות תלמידו רבי אברהם שמואל גראס מאנטוורפן, עי' ב'ויחי יוסף' עמוד ר"י.

3. כיום רב דקהל מחזיקי הדת במאנטריאל שבקנדה.

תמונת המצבה

רבינו זצ"ל כממלא מקומו וממשיך דרכו. זכותו הגדול והקדוש יגן עלינו ועל כל ישראל!

ויצב יעקב מציבה

על מצבת קבורתו נחרטו כדברים האלה:

פ"נ
אדמו"ר עטרת ישראל
רב האי גאון צדיק חסיד ועניו
נר ישראל רכבו ופרשיו כקש"ת
מרן
יעקב יחזקיהו
זצללה"ה
בן הגה"ק רבינו **משה** גרו"ו זצללה"ה מחוסט
בעהמח"ס ערוגת הבושם

הוא הגבר אשר נתן נפשו
להרביץ תורה יר"ש וחסידות
העמיד הרבה תלמידים הגונים
והאיר עיניהם באור קדושת תורתו
לימד דעת את העם חכמה ומוסר
והשריש אמונה בפה מפיק מרגליות
גדר גדרים ועמד בפרץ להעמיד דת תוה"ק
רבים נהנו ממנו עצה ותושיה
ובצדקה וגמילות חסד הפליא לעשות
ברשפי אש תפילותיו עורר לבבות
וקירב ישראל לאביהם שבשמים

✧✧✧

הי' אב"ד ור"מ בק"ק ליקאוו, צעהלים, הוניאד,
ולאחרונה פה ק"ק עדת ישראל י"ג שנים
ויצאה נשמתו למרום בקבלת עומ"ש בש"ק
ב' אדר שנת תש"א לפ"ק
ושם אמו זיסל ע"ה
ת. נ. צ. ב. ה.

יעקב אבינו לא מת

רבינו הניח אחריו מורשה להנחיל לדורותם, הלא המה ספריו הקדושים אשר המה נר לרגלינו ואור לנתיבותינו כל ימי חיינו על אדמתינו:

ספרי "ויגד יעקב" על התורה ומועדי השנה; שאלות ותשובות "משפטיך ליעקב" על ד"ח שו"ע; ספר "צידה לדרך". ועל כולם אלפי תלמידים אשר שתו בצמאון את מימיו הנובעים מבאר החיים, וההולכים בדרכו דרך המלך לנצח.

פרק ח'

אלה תולדות יעקב - יוסף

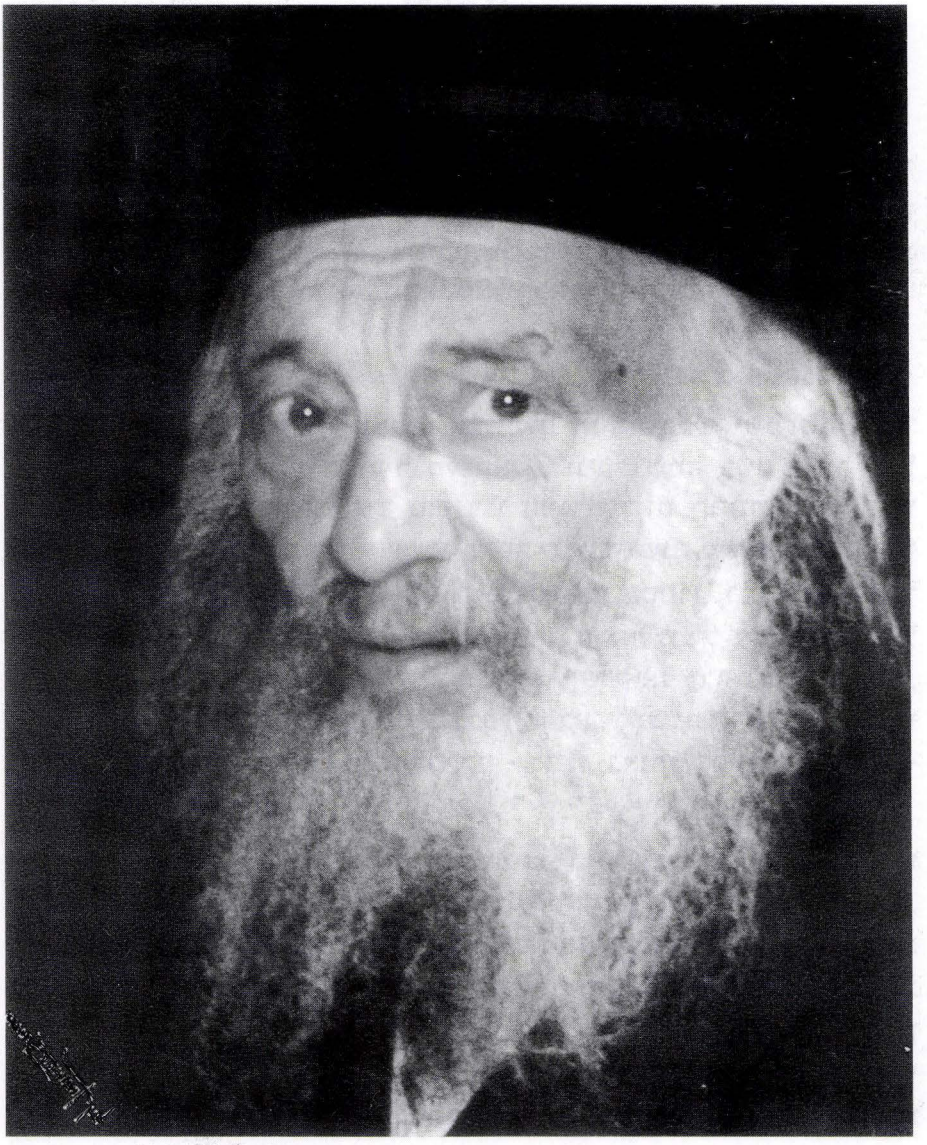
עטרת הרבנות וראשות הישיבה שעוטר בה כעת רבינו מרן **רבי יוסף**, קשה היתה לפניו בתחילתה. באותה עת התגורר עם משפחתו בת עשרה בנים בסאטמאר, והנהיג את הקהלה והישיבה, כשמפעם לפעם היה בא לפאפא לזמן קצר, וכך היתה מצודתו פרוסה מסאטמאר לפאפא.

ויוסף הוא השליט

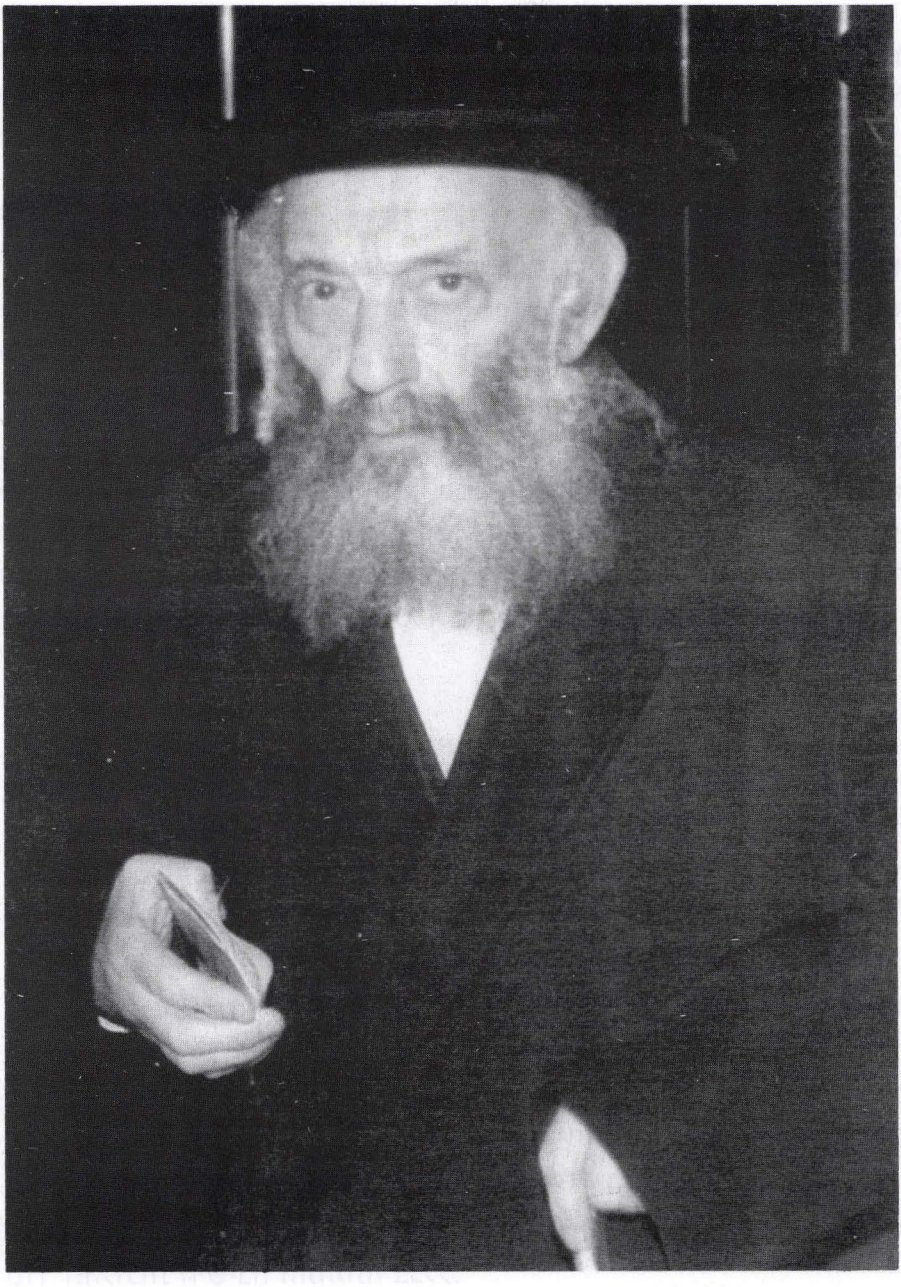
ראוי להביא כאן עובדא מאלפת, מתחילת הנהגת רבינו, שמעשה באחד מתלמידי הויגד"י שהתגורר בעיר מישקאלץ, וניהל שמה בית מסחר גדול בהצלחה מרובה, אחרי שנתברך מפי רבו הויגד"י ביום חתונתו שתהיה לו פרנסה בשפע. והנה ביום הששי עש"ק פרשת תרומה, שנת תש"א, נטפלו אליו הצוררים ההונגרים ושללו ממנו את הרשיון לבית מסחרו, כמו שעשו לעוד יהודים רבים, בהתאם למדיניות שלהם בעת ההיא לנשל את בני ישראל מפרנסתם. בצר לו קם ונסע יהודי זה מיד אחרי ש"ק אל רבו הויגד"י בפאפא, אך למגינת לבו נתברר לו כאן כי לקה בכפלים, באשר נשבה ארון הקודש, ורבו הצדיק נקרא רק אמש לישיבה של מעלה - בדיוק באותו יום ש"ק ב' באדר - ועזב את כולם לאנחות.

ויהי בעת ההלויה נזדמן תלמיד זה למחיצת **הגה"צ רבי שבתי שעפטל וייס** זצ"ל (בעל "הלכתא רבתא לשבתא") **אב"ד שימאני**, שהיה בין אלפי המלווים, ובזכרו ששמע מכבר את גדולתו כצדיק נשגב ואיש-מופת עמד והגיד לפניו את צרתו, כי ביחד עם אבידת רבו - אשר בזכותו היה ניזון עד עכשיו - נשבר ג"כ מטה לחמו. "אל מי אפנה כעת שנתייתמנו" מירר האיש בבכי. השיבו הגאון הצדיק משימאני: "**רב לך, מכאן ואילך יהיה מפתח של ברכות מסור בידי בנו רבי יוסף הצדיק, אשר ימלא את מקום אבותיו בחכמה וביראה, פנה אליו והוא יעתיר בעדך לפעול ישועה ורחמים...**"

עשה התלמיד כדבריו, ונדחק במאמצים גדולים להיות בין הראשונים שהגישו "קוויטל" לרבינו זי"ע, מיד אחרי סתימת הגולל, כמקובל מחסידי

בעל ויחי יוסף מפאפא

בעל ויחי יוסף מפאפא

קדמאי. ב"קוויטל" זה שפך מר שיחו על מצבו. והנה ככלות ימי ה"שבעה" כשיצא רבינו להשתטח על הציון הקדוש, כנהוג, העתיר גם בעד אותו תלמיד לפתוח לו שערי רחמים ופרנסה, ותפילתו נתקבלה - תוך ימים מעטים נזדמנה לו פרנסה חדשה מרווחת, וחזר למעמדו והצלחתו כמקדם.

מסאטמאר לפאפא

כאמור לעיל הוחלט ע"י ראשי הקהלה שרבינו יבוא לכהן בפאר וכבוד בתוככי הקהילה והישיבה, לנטות אהלי אפדנו בעיר, למען יוכל להיות עומד ומשמש את עדתו עדת ישראל, ולמלאות בשלימות מקום אביו מרן זצ"ל.

אמנם הדבר הזה היה כרוך בכמה קשיים, כי פרשת אלה מסעי עם משפחה ברוכת ילדים, ובפרט ממדינה למדינה, היה תלוי וקשור בכמה ענינים שנצרכו לסדרן באופן הראוי והכשר לפי חוקי המדינה, ולכן הוטלה המעמסה הזאת על שני תלמידי הישיבה, הר"ר יושע דייטש ז"ל ממאנטריאל ולהבחל"ח אני הקטן, ותפקידנו היה לנסוע עם רבינו מהכא להתם ומהתם להכא, לסדר את כל הענינים הנצרכים בכדי שרבינו יוכל לבא ברנה לשכון כבוד בתוכינו.

בצל התומר

לשם כך עשינו את דרכינו מפאפא לסאטמאר, ובמשך היום הייתי עסוק לסדר את נסיעתו של רבינו. אך בשעות הלילה נצלתי את ההזדמנות להסתופף בצלא קדישא של **האדמו"ר הגאון הצדיק מסאטמאר** זי"ע, ששמעו כבר הלך בכל המדינה כאיש גדול וקדוש, וגם למשמע אזני כבר הגיע שמעו הטוב, ולכן שמחתי כאשר התגלגלה לידי ההזדמנות להיות בסביבתו ולקבל לקח מפיו.

דרכו של האדמו"ר מסאטמאר זצ"ל היתה להרצות את שיעוריו לתלמידי ישיבתו בשעות הלילה, ולאחריה היה מקבל את פני האנשים, אשר באו וצבאו על פתחו להתברך מפה קדשו, עד השעות המאוחרות בלילה. ובכן זכיתי להיות משומעי לקחו בהרצאת השיעורים, ולאחריה הייתי מסתובב בקרבת האדמו"ר בביתו לחזות ולראות בעבודתו הקדושה אשר ערך בכל לילה.

גם היה האדמו"ר משוחח עמי אודות הישיבה בפאפא, ורצה לדעת פרטי סדר תהלוכות הישיבה והנהגתה בכלל.

✧✧✧

רבינו הק' מסאטמר

זכורני, שפעם אחת באמצע קבלת פני הקהל נכנס המשב"ק הרה"ח רבי פייוויש אשכנזי ז"ל הי"ד להאדמו"ר ושוחח עמו בדבר ענין אחד שהיה עומד אז על הפרק בעניני הקהלה בעיר. באמצע השיחה הרגיש בי המשב"ק, ולא הוטב הדבר בעיניו שאני מסתובב שם, וקולט לאזני מהדין ודברים שהיו בקהלה, על כן רמז להאדמו"ר שאנשים נכרים מאזינים להשיחה.

ברגע זה פנה האדמו"ר לאחוריו לכיוון עמדי, וכשראה אותי ענה לעומתו בבת שחוק על שפתיו: "נו, ער איז דאך פון אינזערע!".

✧✧✧

בהיותנו עסוקים לסדר הכתבים בדבר נסיעת רבינו, נצרכנו לכספים מרובים, ובינתיים ראינו כי אפס הכסף מעמנו, ובלעדו לא יהיה באפשרותנו להמשיך בסידור העניינים על נכון. על כן ביקשנו מרבינו, שבהיותו משמש כדיין במתא, יפנה לרב העיר, הלא הוא האדמ"ר מסאטמאר זצ"ל, שיבוא לעזרתו שיוכל לגמור הדבר בכי טוב.

רבינו אכן עשה כן, ופנה להאדמו"ר בדבר הענין, וכאשר שמע האדמו"ר את בקשת רבינו שיעזרהו בנסיעה אשר הוא עוסק בה כעת, ענה לעומתו בדרך צחות: "נו, מיר ווילן דאך טאקע אז איר זאלט אונז נישט איבערלאזן...".

אמנם, כמובן, העניק לו האדמו"ר סכום הגון ויפה שיוכל לגמור את כל העניינים לטובה. וגם תזכר כאן לטובה הרבנית הצדיקת מסאטמאר ע"ה שהשתדלה והרבתה פעלים באותן הימים בעד משפחת רבינו, וגם לרבות בעדינו, שהנסיעה ופרטיה יסתדרו באופן הנאות ביותר, ובכלל היתה עומדת לנו בכל עת לעזר רב בכל העניינים. זכרה לה אלקי לטובה.

בדרך אגב, זכיתי עוד הפעם להסתופף בצלו טרם פרוץ המלחמה. היה זה בימים האחרונים של חג הסוכות שנת תש"ג לפ"ק, ימי שמיני עצרת ושמחת תורה, שנסעתי לסאטמאר לחזות בנועם הודו והדרו. אשרי עין ראתה את

בעל ה'אמרי חיים' מויזניץ

הצדיק הנשגב כאשר רץ, פזפז וכרכר לפני ה' בהקפות אשר היו לשם ולתהלה בכל הארץ.

לימים האחרונים דחג הסוכות אתו ואתכנשו מאות אנשים מכל קצוי ארץ לסאטמאר, להיות נוכחים בהקפות המופלאות שערך האדמו"ר זצ"ל בעוז ותעצומות, שאי אפשר להעלותן על הכתב, כתלי הבית הזיעו ממש בזיעה של מצוה, וגודל הלחץ זו הדחק אשר היה שם ממאות חסידים שרקדו בהתלהבות גדולה לשמחתה של תורה.

בצל האדמו"ר האמרי חיים מוויזניץ זצ"ל

באותן הימים כבר נשבה בעוה"ר רוח האנטיסעמיטיזם ברחבי אירופה, ושנאת ישראל כבר החלה להתנוצץ בכל פנות ומחנות. על כן היתה הדרך מפאפא לסאטמאר וחזרה במסילת הברזל כרוכה בסכנות רדיפות ונגישות מהאונגארישע זשאנדארן שמלאו את הסטאנציאנען הגדולות, והציקו מאוד לאחינו בני ישראל עד שהוצרכו להסתיר מהם הפיאות והזקן.

לכן עשינו את דרכינו בדרך עקלתון, ולא נסענו בדרך המלך. וכשנסענו יחד עם רבינו מסאטמאר לפאפא נסענו דרך גראסווארדיין, שם היינו צריכים להחליף את הבאן. כשהגענו לגראסווארדיין היה זה באשמורת הבוקר, והרכבת השניה היתה אמורה ליסוע רק בעוד איזה שעות, על כן הביע רבינו את רצונו לילך העירה לקבל פני האדמו"ר **רבי חיים מאיר מוויזניץ** זצ"ל, אשר הנהיג את חצירו בגראסווארדיין, ולהתברך הימנו בפו"פ.

כאשר נכנסנו לחדרו של האדמו"ר מוויזניץ פנימה, צוה לי רבינו שאעבור ראשונה. הגשתי לפניו את הקוויטל שלי, וכשהאדמו"ר הביט בהפתקא וראה את שמי כתוב שם, 'יהודה מאיר', פנה אלי בקול, ואמר: "אה! יודא מאיר, - א לעכטיגער יוד!".

בשלהי חודש ניסן הופיע רבינו בהדרתו בפאפא, ואתו עמו נקבצו ובאו הרבה תלמידים מישיבתו בסאטמאר אשר רצו להמשיך את לימודם תחת חסותו והדרכתו של רבינו.

זמן הקיץ של שנת תש"א התחיל באופן נעלה במובן הרוחני, כשרבינו התייצב בראש ומילא את מקום אביו מרן ז"ל. עונת הלימודים המשיכה מני

אז והלאה ביתר שאת וביתר עז, כשמספר התלמידים מוסיף והולך מידי זמן וזמן.

הישיבה עמדה בהודה ובתפארתה תחת דגלו של רבינו והדרכתו עד שנת תש"ד כשהתקרבו ימי חושך ענן וערפל ונסגרו דלתי הישיבה, ונפל גורלה כשאר עיירות באירופה.

רבינו בעל ה'ויחי יוסף' ליד הישיבה בפאפא

פרק ט'

ימי עברה וזעם

הנה אמרתי אספרה לדור אחרון, בנים יולדו יקומו ויספרו לבניהם, את גודל התלאות אשר מצאונו, ואת כוס התרעלה והיגון אשר שתו בני ישראל בימי עברה וזעם ימי הרס עולם, עת פור התפורר הארץ, ארץ רעדה וגעשה בימי מלחמת העולם השניה בין שנות תרצ"ט - תש"ה, על ידי הרשעים הנאצי"ם הארורים ימש"ו, מלאכי חבלה דמדינת אשכנז, אשר טבחו ורצחו ושרפו במיתות אכזריות שונות ומשונות למעלה מששת מליוני יהודים, נשמות טהורים ונקיים, מנער ועד זקן, אנשים נשים וטף עוללים ויונקים, השם ינקום דמם לעינינו בעגלא ובזמן קריב.

מי יתן עיני דמעה ומקור עפעפי ואבכה על חללי בת עמי, מי בחרב מי ברעב אלה בשריפה אלה בחניקה, איה המקונן שישא קול נהי ובכי על שבר בית ישראל ועל כבודה שהושפלה עד שאול תחתיה. דרכי אירופה אבילות, שעריה שוממין מסילותיה תוהו ובהו, קהילותיה עלו בעשן המוקד, ותרב בבת יהודה תאניה ואניה.

חסדי השם כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו. וברוב חסדיו הגדיל לנו להוציאנו מאפילה לאורה, ואחרי גודל התלאות שעברו עלינו בימי חושך וערפל גבר עלינו חסדו וטובו ומתוך צרה הצילנו, וכמו שהבטיחנו בתורתו לא מאסתים ולא געלתים לכלותם, ובניסי ניסים ריחם עלינו להנצל ממצוקתם, וזכינו להקים הנפולות ולטעת הנשמות לבנות מחדש את בית ישראל הנופלת.

ידוע, שמרן האדמו"ר רבי אהרן מבעלזא זצוק"ל צוה לאחיו הגה"צ מבולגריי ז"ל בעת אשר יצא את דרכו לעיר אנטווערפן שבבלגיה אשר

יאמר בשליחותו לאנשי שלומו דשם: 'אשר הרשע היה בדעתו על כולם, וכל מי שניצול ממות לחיים היה מתלווה אליו שני מלאכים לשמור את נפשו'.

ואם נוכל להוסיף על דבריו הקדושים, הייתי אומר שהקדוש ברוך הוא בעצמו, הוא ולא שליח, ליוה אותנו בכל הדרך ושמר אותנו בכל פסיעה ופסיעה להנצל ממות לחיים ומשעבוד לגאולה, ועין בעין ראינו את ידו הגדולה בכל צעד ושעל באלה הימים הטרופים, ולא נתננו ביד אויבינו למען החיות עם רב לפליטה גדולה.

על כן אבוא בזה לחקוק על לוח הספר בעט ועופרת את מגילת היגון, אלה הצרות הצרורות שעברו עלינו ועל בית ישראל במשך השואה האיומה, את הדרך העקלקל שעברנו בה ואת כוס היגון ששתינו מהחל ועד כלה עד שריחם עלינו השם ובין החיים שם נפשינו עד שזכינו להגיע למחוז חפצינו לחיים לשמחה ולשלום כהיום הזה.

על צווארינו נרדפנו

טמיר ונעלם

כמסופר למעלה, נתפטרתי מלילך 'איינצורוקן' לעבודת הצבא בברכת מו"ר מרן זצ"ל, אמנם ברבות הימים ראינו שאין ביכלתי להשאר בפאפא כיון שאנשי העיר הכירו אותי היטב ואיזה מהם מסרו אותי שאני נחבא מעבודת הצבא. הקשיים התגברו מיום ליום, ולא ראיתי דרך ומבוא אחר להציל את עצמי מליפול תחת עול הצבא, הלכתי אף אני בעקבות חברי לעזוב את פאפא, ולהיות מהטמירים ונעלמים מעיני בני אדם, ומעיני אינשי דלא מעלי שהיו אורבים בכל עיר ועיר, להאנשים הנחבאים מלילך לצבא.

בצל הרה"ק מבעלזא זי"ע

אחרי חג הפסח בשנת תש"ג לפ"ק הגיע לאונגארן האדמו"ר הקדוש **מהר"א מבעלזא** זי"ע שיצא בדרך נס מגיא ההריגה בפולין, מגיטו בוכניא בה התגורר מקודם, ונשאר במדינה כשמונה חדשים עד שיצא בדרכו לארץ ישראל.

בהיותי בצרה ובמצוקה בגלל ענין הצבא נסעתי לפעסט, מקום משכן קדשו של האדמו"ר מבעלזא זי"ע בתקופה ההיא, כדי להתברך הימנו בברכות קודש להנצל מפח יוקשים האורב לנפשי. זכיתי להתברך הימנו שלש פעמים בעת ההיא, ועל אף הקושי הגדול שהיה בזה, כי נאלצו אז להחליף את דירתו בפרברים שונים, בגלל הסכנה ששררה אז. היתה זאת לי נחמה בעניי, שברכת צדיק לא תשוב ריקם.

בכל פעם שנכנסתי להאדמו"ר זי"ע והמשב"ק אמר לפניו כי זהו תלמיד ישיבת פאפא, התרומם קצת האדמו"ר מכסאו ואמר: "אה, א פאפער בחור, אה, א פאפער בחור!". כידוע, שרבינו הי' נערץ וחביב מאוד בעיני האדמו"ר זי"ע.

זכורני, באחד הימים כששהיתי בצל האדמו"ר זי"ע לפנות ערב, והתכוננו לתפילת המנחה, המשב"ק הלך להביא מים לנטילה קודם התפילה. את המים הביאו אז ממרחק, ובבוא המשב"ק עם הספל המים סימן לו האדמו"ר כאומר שיביאו לו מים חדשים לנטילה.

שאלתי את המשב"ק לפשר הענין, ועל מה ולמה לא אבה האדמו"ר להשתמש במים אלו. אז סיפר לי, כי בדרכו לבית האדמו"ר עם המים, שם איש אחד את ידיו לתוך כלי המים, ואני בראותי שעוד מעט וינטו צללי ערב ויעבור

רבינו מהר"א מבעלזא זי"ע

זמן המנחה אם אלך עוד הפעם למקום הרחוק להביא מים חדשים, הבאתי אותן המים כמות שהן להרבי. אמנם האדמו"ר הרגיש בזה ונמנע מלהשתמש בהן.

אחרי התפילה פנה האדמו"ר להמשמש ואמר לו: "העוד לא ידעת שאי אפשר לרמות אותי"!.

על צוארינו נרדפנו

אחרי שהותי בפעסט לאיזה תקופה, נסעתי בסוף החורף שנת תש"ד לעיר סאטמאר, וזאת עפ"י הצעת חברי שלמדו אתי בפאפא. הפלאן שלנו היה לחצות את הגבול לעבר מדינת רומעני'. בסאטמאר הייתי טמיר בבוידעם מלא תבן וקש אצל משפחת לעווי ע"ה. הם סיפקו לי כל צרכי במשך שהותי אצלם, עד שהחלו הצרות בעיר.

כעבור ימי חג הפסח נפל הגורל המר על העיר וגלילותיה, ואנשי העס. עס. התכוננו להקמת הגיטו, כאשר כל מזימת כוונתם היתה בזה לאסוף את כל יהודי הסביבה לפונדק אחד, וכך יוכלו לחסל את יהודי העיר עד תומם ללא קושי.

לשמע שמועה זו החלטתי, כי להגיע לאושוויץ אפשר גם ממקום אחר... ואין לי שום סיבה להשאר כאן. בקשתי למצוא דרך ומבוא לצאת את העיר, ולברוח אל מקום סתר אחר, בו אוכל לשהות עד יעבור זעם.

היה לי קרוב בסאטמאר שגילה את אזני כי דיבר עם ערל אחד שיש לו מקום מרעה (=פארעם) קטן לא רחוק מסאטמאר, והוא יבוא ויקחני למקום הסתר להחבא שם עד עבור הסכנה, וגם הוא יהיה שם. כן עשה, הערל בא ונטל אותי, החלפנו שמלותינו, והוא עבר לפני ואני אחריו. כן יצאנו את העיר באישון ליל לכוון הפארעם שלו.

בהגיעי למקום המסור שמעו אזני קול בכיה של ילדים מכמה משפחות שכבר התחבאו שם. בשמעי זאת פניתי לש"ב ואמרתי לו כי לדעתי אין המקום מסוגל פה להשאר במצב זה, כי ה'זשאנדארן', מסתובבים בכל פנה ופנה בכדי לגלות מצפוני וסתרי כל חי, ובוודאי יגיע לאזנם קול בכים של העוללים ויונקים הללו, ויגלו חיש מהר את מחבוא הזה, ובכן איני חפץ להשאר פה.

בגיטו סעליש

בקשתי את ש"ב שהערל יוליך אותי משם החוצה עד לעיר הסמוכה, כי רצוני עז היה ליסע משם עם ה'צוג' להורי היקרים, ויהיה עמי מה שיהיה.

עוד בהיותי בסאטמאר הגיעה אלי השמועה הלא טובה כי הקימו גיטו באוהעל, שם נתאספו מכל העיירות מסביב, ובתוכם מעירינו ש. פאטאק. ובכן היו נמצאים שמה הורי וזקני, אחי ואחיותיי וכל משפחת בית אבי, ועל כן רציתי להמצא אתם להיות עמהם בעת צרה זו.

ובכן יצאנו, אני ולהבדיל הערל, מהרפת. הלכנו רגלי עד הסטאציאן הקרוב ביותר. פתאום הופיע לנגדי 'זשאנדאר' ושאל אותי מה אני עושה פה, מאין באתי ולאן פני מועדות.

"אני בדרכי להורי הנמצאים כעת בגיטו באוהעל", עניתי לו.

כמובן הוא לא קיבל את דברי, ולא הואיל לי מאומה. הלה לקח אותי לבית משמרתם שהיה שם, והם הודיעו לגיטו הסמוך בעיר סעליש שמביאים להם 'מציאה', 'זשיד' שנתפס עלי דרך. כשהגעתי לגיטו בשעות הלילה המאוחרות, לקחו מידי כל הבא לידם, ונשארתי בעירום ובחוסר כל, לבד החבילה הקטנה שהיתה בידי, ובתוכה כתבי חידושי התורה ששמעתי ממרן זי"ע, אותה לקחתי עמי בכל דרכי, הניחו בידי, כנראה שלא היתה שווה אצלם כסף.

בחצר מות - אושוויץ

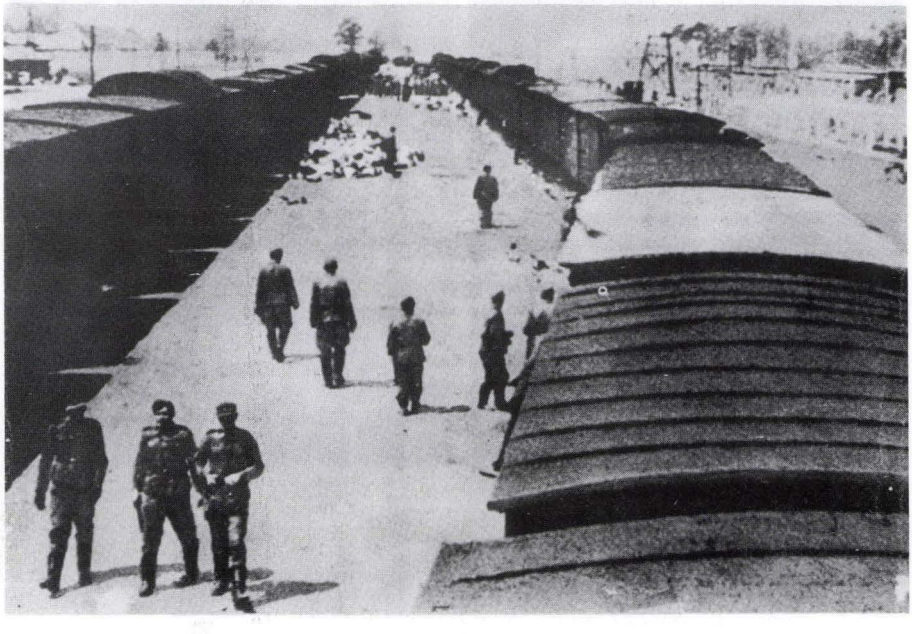
אחר חג השבועות התחילו הרשעים-הנאצי"ם להפיק זממם הרע לחסל את יהודי סעליש. הוואגאנען לאושוויץ - אושפיצין החלו בדרכם המר יום יום במהירות נוראה. גם אנכי נשלחתי עם הטראנספארט מסעליש למחנה ההשמדה אושוויץ.

אי אפשר לתאר עלי גליון מה שעבר עלינו באותן הימים ששהינו עלי דרך, והאיך היה נראה המצב הירוד והשפל בה היינו נמצאים עת ישבנו, שכבנו, קרוב למאה איש, אנשים נשים וטף, זקנים ונערים, בצפיפות ובדחיקות נוראה, בתוך 'בהמות וואגאנען' במצב תת אנושי, מבלי לחם ומים, ומבלי אויר לנשימה ועוד שאר ההצטרכיות האנושיות.

מראות מהעיר סעליש

הרכבות בדרכם לאושוויץ

כך עברנו את שבעה מדורי הגיהנום עוד טרם הגענו לאושוויץ. עברנו בעיר קאשוי, שם נתחלפו המשמורות, ובמקום הזשאנדארן שליוו אותנו מהגיטו עד הנה, באו אנשי העס. עס. שהובילו אותנו עד מחנה אושוויץ שהיה בגבול פולין ודייטשלאנד.

כשהגענו לחצר-מות כצללי אנשים, שבורים ורצוצים כל עוד נשמתנו ורוחנו בקרבנו, פתחו הרשעים את דלתות הוואגאנען שהיו סגורים ונעולים כל הדרך. השוטרים הרצחנים, פוליש"ע ודייטש"ע, האיצו ודחפו אותנו בבהלה שנרד חיש מהר מהוואגאנען ארצה, ובקולות וצעקות זרקו אותנו ואת חבילותנו מהוואגאנען החוצה.

שם אבדתי גם את החבילה היקרה לי מאוד, הגליונות עם חידושי תורה ותשובות של מרן ז"ל, שנזרקו בין שאר החפצים של אחינו בני ישראל שהיו נתונים בצרה ובשביה, והני גוילין קדושים פרחו באויר והיו למאכולת אש. אך זאת נחמתי, כי לימים, אחרי השחרור, העתקתים וכתבתים בלוחות שניות עלי גליון בחוברת, מאת העתקת ידיד אחד, וכאשר יסופר אי"ה להלן.

משם פסענו מול ה'סעלעקציע' שערך הרוצח המפורסם דר. מענגעלע ימש"ו. הוא החליט (הוא? וודאי שלא!, רק מאת הקב"ה היתה כל זאת) מי לחיים ומי ל... . באצבעו הטמא הראה לימין או לשמאל בלא תגובה קלה מפיו, וכך עברו תחת ידיו מליוני יהודים ויהודיות, ה' ינקום דמם לעינינו במהרה.[1]

---

1. סיפרו לי אחותיי היקרות שתחי' שבהגיעם לאושוויץ, שלשת אחיות עם להבחל"ח אמי מורתי היקרה הי"ד, היתה עמהם גם אשת אחי הר"ר טעבל דוד שיחי' ושלושת בנותיה היקרות הי"ד, שאחת תפשה אמינו ע"ה ואחת האם הבנות הי"ד, ואחת היתה בידי אחותי מרת דינה שתחי'. כאשר הגיע התור לעמוד לפני הרוצח דר' מענגלי ימ"ש צוה לאחותי שתמסור את הילדה ביד אמי ע"ה והם ילכו לכיון השמאל, והיא תלך לצד הימין. ענתה לו אחותי שאינה רוצה בזה. כששאלה הרוצח: "וואס?" השיבה אותו שזאת היא בתה, ענה לה ברציחות: זי איז ניקס דיינע! וכשעדיין לא רצתה להפרד ממנה, הלך הוא וחטפה הימנה בעל כרחה והעמידן בצד שמאל ואותה העמיד בצד הימין. הי"ד.

וכאן המקום להנציח את נשמת אמי מורתי הצדיקת והחסודה שמסרה נפשה על קדושת השם עם שאר מליוני הקדושים שנעקדו באש המוקד, הי"ד - יום היארצייט הוקבע לז' סיון, ב' דחג השבועות.

אוספים את היהודים לעבר נסיעתם האחרונה

הכניסה לאושוויץ

ה'סעלעקציע' באושוויץ

עלי נפל הגורל לדרך החיים. הלכנו לצד הימין, שם רחצנו עצמנו, גיזזו לנו כל שערותינו ונתנו לנו ה'בגדים המיוחדים' - געשטרייפטע קליידער. למותר לתאר צורתו של הבאראק שלנו האיך היה נראה. שם ישבנו, שם שכבנו עלי תבן וקש על רצפת הארץ, וחיכינו לבאות עלינו, האיך ובמה יפול גורלנו.

להחיות נפש צדיק

בהיותי באוישוויץ לא מש מזכרוני גורלו המר של רבינו בעל ה'ויחי יוסף' זצ"ל שהיה נמצא בצרה ובשבי' ועבד ב'מונקא טאבאר', מתוך יסורי הגוף ונפש, דבר שהוסיף יגון על יגוני על המצב השפל, בו היינו נמצאים. עלה בדעתי לכתוב ולהזכיר את שמי עלי קארטל שהיה נשלח אז בין מחנות העבודה שהי' נקרא 'וואלד זעע', אולי אוכל להרנין לב מורי ורבי, ולהשיב נפש צדיק בין גלי ים הצרות והדכאון.

ואכן זכיתי אז בימים הטרופים להחיות את לב רבינו, שלא שכח זאת כל ימי חייו, ורבינו במכתבו אלי בתקופה מאוחרת אחרי השחרור מעלה זאת בדבריו בזה הלשון:

> '...עוד מונח בזכרוני שבעת הייתי ר"ל בעת צרה ב'מונקא טאבאר' לא קבלתי משום תלמיד ידיעה רק ממך ששלחת אלי קארטל מאושוויץ (שהי' נקרא אז 'וואלד זעע') והחייתי עצמי במה שיש עוד מי שזוכר עלי...'[2].

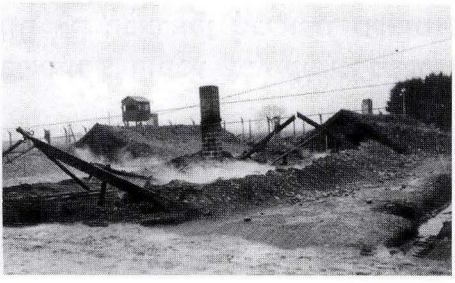
במחנה קאופערינג

במחנה אושוויץ שהיתי כחמשה ימים. באחד מן הימים שמעתי שיש כאן קבוצה של כאלפיים אנשים שיוצאים עם טראנספארט למחנה עבודה. חשבתי להצטרף אליהם ולצאת עמהם מגיא ההריגה הזה וכה אמלט על נפשי. עם שהיה הדבר כרוך בסכנות, אזרתי כוחי וערבתי את עצמי באותו הטראנספארט. בין כך ובין כך, אמרתי לנפשי, הנני עומד פה וכפסע ביני ובין המות, וחיי לשאול הגיעו, ובכן למה לא אשתדל ואנסה לברוח מכאן. ותהלה לקל שעלה בידי, התבוללתי בין שאר אנשי הטראנספארט וכה נסעתי עמהם.

---

2. טקסט המכתב במדור המכתבים סימן י"ז.

מחנה בקאופרינג

הוואגאן הגיע ל'קאופערינג' (Kaufering) לאגער 3', עיירה בדייטשלאנד, כחצי שעה ממינכן. הלאגער שימש כמחנה עבודה. שם חיכתה לנו עבודת עבודה המפרכת את הגוף, ושם התעכבנו למשך תקופה ארוכה.

כשהגענו ל'קאופערינג' הוצרכנו לבנות את הבאראקן שבלאגער מעצים ויריעות דקות. כשנגמרה מלאכת הבניה בלאגער 3, הוקבע שם מקומינו לשכב בכל לילה.

במחנה עבודה זה היו נמצאים הרבה יהודים אנשי שם, ובתוכם חסידים ואנשי מעשה, רבנים ובני קדושים, ביניהם: האדמו"ר רבי שמואל צבי הורוויץ מספינקא זצ"ל; האדמו"ר מביקסאד (שליט"א) זצ"ל ועוד.

בלאגער קאופערינג נמצאו אז לערך 2000 איש. היה שם שש בלאק'ס, ובכל בלאק ובלאק נמנו בערך 300-350 אנשים, ולכל בלאק היה 'בלאק עלטסטער' שהיה ממונה לראות שהכל יבוא על מקומו לנכון.

ה'בלאק עלטסטערס' היו בדרך כלל אנשים גרועים שנתפסו על חטאם, אם קאומעניסטים, או סתם קרימינאלע שישבו ונעצרו שם על פשעם, ועכשיו נתעלו להיות לנו לראש. גם הי' שם יהודים ששימשו בתור "בלאק - עלטסטערס". בבלאק 3' בו שהיתי היה הבלאק עלטסטער קאמוניסט. מצאתי חן בעיניו ונעשיתי לו לסגן - 'שטעל פארטרעטער', ובכן יכולתי לבוא לעזרה בצר לאחי ורעי במצור ובמצוק.

בכל בוקר, טרם יצאנו לעבודה, התקיים 'צעהל אפעלל'. כל אנשי הלאגער היו צריכים לבוא ולעמוד בתור, לראות האם כולם נמצאים. ואם לא היה המספר מכוון, הוכחה שאחד לא הגיע, לא שקטה רוחם ולא נרגעו, עד אשר פלוני הופיע, ואו אז קיבל עונשו על כך, ומני אז לא ניסה שוב לפקוד את מקומו.

הדרך מהלאגער למקום עבודתנו, ארכה כשלוש שעות. וחסדי השם שכל ספר התהלים היה חרוט בזכרוני, וכה היה לי הזדמנות לגמור את ספר התהלים שתי פעמים בכל יום, בבוקר בדרך לעבודה ובלילה בחזרה.

דבר זה נשנה גם בלילה כשחזרנו מהעבודה. התקיימה אז 'אפעל' ערב, וכשהמספר היה מכוון, הלכנו כולם לה'קאך', שם חילקו לכל אחד ואחד את מנת חלקו לאכילת הערב.

רבינו בעל ה'ויחי יוסף' יחד עם האדמו"ר רבי שמואל צבי מספינקא
והרה"צ רבי יחזקאל מערץ זי"ע

כי איך אראה ברעה

זכורני, פעם התקיים ה'אפעלל' ובבלאק שלנו היו 365 איש, והנה אצל ה'אפעלל' נתברר שנמצאים כאן רק 364. הממונים התחילו לצעוק אלי, 'וואו איז דער איינער'?. הוצרכתי לילך ולחפשו, לראות מה נעשה עמו.

כשפגעתי בו בבאראק, כנראה לא התעורר משנתו עם כולם, אמרתי לו, קום רד מהר מזה, כי כל הלאגער נעצר בשבילך. נטלתי אותו בידי ודחפתי אותו בחשאי בין כולם, ונגשתי להבלאק עלטסטער לאמור לו כי עכשיו כבר נמצאים כאן כולם.

הבלאק עלטסטער שאל אותי: "וואו איז ער"?. "דחפתי אותו בין השאר"!, עניתי לו.

"ביינאכט ביים אהיימקומען פון דער ארבעט זאלסטו אים ארויסשטעלן"!, אמר לי.

לפנות ערב כשחזרנו, ציוה לנו ה'בלאק עלטסטער', שאין אנו יכולים לילך לה'קאך', רק 'אנהייבן לויפן'!.

ואת אותי ציוה לעמוד חוצה ולראות מן הצד את הריצה.

לא רציתי לראות ברעה אשר מצאה את אחי ורעי, והתערבתי ביניהם והשתתפתי עמהם במרוצתם.

כשהכיר בי פנה אלי ושאל אותי בתמהון, "הלא ציותי אותך לעמוד מבחוץ"?.

"או תפטר את כולם מעונש זה, ואם לאו גם אנכי אצטרף עמהם בעונשם"!, אמרתי לו.

הדבר יצא מפי, ומלאך רע בעל כורחו ענה אמן. תיכף ומיד ציוה להפסיק את הריצה ופטרם מעונשם.

כן היתה לי ההזדמנות, הודות להיכרות שהיתה לי עם ה'בלאק עלטסטער' שלנו, לעשות עמו 'קנין חליפין'. שכן במנת האוכל אשר חלקו בערב היה לפעמים 'וואורשטלעך', וכמובן מבשר נבילה וטריפה שלא רצינו להכניסם

לפינו. וכך עשיתי עמו מסחר, נתתי לו ה'וואורשטלעך' בעד שיתן לי, במקומם, חתיכת חמאה או ככר לחם וכדו', דברים שהיו למשיב נפשות חיות שלנו.

מסחר זה נמשך תקופה ארוכה עד ימי החנוכה תש"ה לפ"ק. מני אז ואילך, כשנתוודע לראשי הלאגער מה'ביזנעס' הלז, עירבו את הבשר וריסקו אותן לתוך המרק, כדי שלא יוכלו לעשות בהן סחורה.

לתת פאר תחת אפר

לקאופערינג הגענו בעירום ובחוסר כל במובן הגשמי ובמשמעות הרוחנית. לא היה לנו תשמישי קדושה, ועל כן עברה עלינו תקופה בה לא זכינו לקיים מצות הנחת תפילין.

אכן גם באותן הימים, ימים שחושך ואור השתמשו בהם בערבוביא, זכינו לראות ניצוצי אור, ואורות מאופל האירו לנו ממרום, כדי לחזק בהם את רוחינו, ושלא נאבד אמונתינו ובטחונינו בהקב"ה כל ימינו.

באמצע ימי הקיץ, בחודש יולי לערך, הגיע טראנספורט מפולין, האנשים אשר הובאו מהתם להכא, הובלו מהגיטו ישר לכוון קאופערינג, והיו עדיין לבושים בבגדיהם הנורמאלים כמאז ומקדם, וכן היו להם חבילות רבות, בתוכם היה גם זוג תפילין.

לשמחתי לא היה גבול, פניתי למי שהתפילין נמצאו בידו ובקשתיו שיניח אותם ברשותי, ואני אשמור עליהם בנטירותא יתירה, ויהיה תחת אחריותי, ובכן אקוה לזכות את בני ישראל במצווה גדולה זו בכל יום ויום. הלה הסכים לבקשתי רק בתנאי שאתן לו תמורתן במשך הימים הבאים את מנת ארוחתי שחלקו בעת האוכל.

למותר לציין כי דבר זה היה כרוך במסירות נפש ממש, כי אם היו מגלים שיש ביד אחד תפילין, או מוצאים אותו מניח התפילין, היתה אחת דתו. ועם כל זאת הייתי בטוח שבזכות המצווה היקרה הזאת ימשכו לי חיים ארוכים ושפע קודש, ובעזרת הקל יתברך לא יאונה לי כל רע.

ותהלה לא-ל שזכיתי בכל יום ויום, בטרם יצאנו בדרך לעבודה, לזכות את בני ישראל בהנחת תפילין, ולתת עליהם פאר תחת אפר. בכל בוקר ובוקר טרם יכיר איש את רעהו רצתי מבאראק לבאראק להניח את התפילין לכל מי שרצה.

בעת צאתנו למלאכה יום יום, הלכנו ריקם ולא לקחנו עמנו דבר. ואוי ואבוי היה למי שמצאו אצלו חפצים שונים. לכן הייתי נבוך מאוד מה לעשות עם האוצר הלז במשך היום, והאיך להניחן במקום שמור שלא ישלוט בהם ידי זרים.

הלכתי מבלאק עלטסטער אחד לחבירו, וכולם פה אחד דחוני, ולא רצו לשמוע מאומה מענין זה, עד שתהלה לקל מצאתי בלאק עלסטסטער אחד מזרע היהודים, שהטה אזנו לבקשתי ונתרצה שאפקיד אצלו התפילין למשך שעות היום. הלה הצניעם בתוך משכנו, ובלילה כשחזרנו מהעבודה נטלתי אותם הימנו. ובכן זכינו לקיים מצוות תפילין שהפיחה בקרבינו רוח חדשה.

✧✧✧

ב׳קאופערינג׳ עבדנו עבודת פרך, המפרכת את הגוף ומשברתו. היו שם כמה מיני עבודות שהיו צריכין להשלים. בחלקי נפל לעבוד במלאכת קציצת אילנות. כמה וכמה קילומטר׳ס בהיערות היו צריכים לעקור, לעשות את העקוב למישור כדי שיהא ראוי לבנות שמה דרך ומסילה להרכבת שתעשה דרכה בתוך היער. את העצים והקורות שנקצצו היו צריכין לשאת משם ולהביאם למקום אחר.

למלאכה זו היו מחולקים כמה קבוצות. קבוצה אחת היתה צריכה לעסוק בעקירת האילנות, וקבוצה אחרת היתה עסוקה בהעברת העצים הנקצצים ממקום למקום. ה׳גרופע׳ שלנו עסקה בהעברת הקורות והעצים ממקום קציצתן למקום אחר שהיה מיוחד לזה, ואני הקטן נתמניתי כראש על הקבוצה שלנו, שמנתה כי״ב איש.

העצים והקורות הכבדים מאוד, שלא יכלו לשאתם בכתף, היו מגלגלים עלי ארץ על ידי כמה אנשים, עד שהגיע למחוז חפצנו, מקומו המוכן לו. ועלי היתה המשימה נתונה לפקח, שכל אחד ואחד יעבוד עם חבירו בד בבד שוה בשוה, ולא יתרשל איש ממלאכתו על חשבון של חבירו.

ויכו שוטרי בני ישראל

ה׳כיבוד׳ הלז ש׳זכיתי׳ לו לא היה טוב כל עיקר, לא לקקתי ממנו דבש. אדרבה, הייתי צריך לסבול עול סבלם ולעמוד תחתיהם, וכמה פעמים ספגתי

מחנות ריכוז

מכות נמרצות מהרשעים בשביל התרשלות העבודה שהתרשלו איזה אנשים שהייתי האחראי עליהם.

פעם אחת, באמצע עבודתנו לגלגל הקורות הגדולים על האדמה, פנה אלי ה'הויפט קאמאנדאר', וצעק עלי בכעס 'דו שוויין'!, והראה לי בזעף על שני אנשים שמתרשלים במלאכתם ואינם עובדים כראוי, ובין כך הגביה עלי את ה'ביקס' שלו וכיבד אותי במתנת חנם... על רגלי, מכות נפלאות רבות.

עם גחלי רתמים

בתקופה מאוחרת שינו את משמרתי, והעמידו אותי בקאמאנדא אחר שעסק במלאכת טעינת גחלים מהעגלות. באותה תקופה הוקל עלי קצת מלעבוד תחת עינויים קשים ומרים. גם ה'הויפט קאמאנדאר', שהיה מ'לוקסנבורג' ולא מאשכנז, היה איש רך הלבב, מצאתי חן בעיניו, ועשה לי כמה טובות.

גם עזר לי לשמור את יום השבת כהלכתו, ומעשה שהיה כך היה:

בשבת אחת כשיצאנו למלאכתינו, ואנכי התרשלתי במלאכת הטעינה, פנה אלי ושאל אותי 'למה פניך רעים היום?'.

מתחילה לא עניתי לו, רק משהפציר בי אמרתי לו, שהיום הוא יום שבת קודש, אשר נצטוינו בתורתינו לשבות ביום זה, ואסור לנו לעסוק בשום מלאכה. על כן אצטער על הדבר הזה.

ענה לי, אם כן הדבר, אמלא לך בקשתך, אתה תשב פה ואני אלך למלאות את מקומך ומשמרתך במלאכת העבודה. וכאשר אמר כן עשה, הוא עלה למקום העבודה ועבד תחתי איזה שעות, והודיתי לו מאוד על דבר זה.

ביום אחר דברתי עמו, ואמרתי לו, כי הנה הוא מחסידי אומות העולם, ובזכות זה ינצל נפשו ממות.

ענה לי על ככה:

"הנני להודיע לך כי המצב בשדה הקרב איננו טוב, צבא רוסיה מתקרב ובא מיום ליום, וכנראה מהמתרחש תפול דייטשלאנד, ואתם היהודים תשתחררו לחירות עולם, אך אני לא ארצה לראות בהשחרור".

על שאלתי "למה לא תרצה לראות את יום השחרור", ענה לי, "כי ביום בא השחרור אהרוג את עצמי".

"מפני מה"? שאלתי אותו.

"כי אין ברצוני להיות שבוי ולהיראות אז כמותכם בלבוש זה וכבהמה לטבח".

אמרתי לו "עלי ועל צוארי. תוכל לבטוח עלי שלא תנחיל את גורלם המר של שאר הרשעים".

שאל אותי, "למה, ובמה".

"תן לי נייר ועופרת", אמרתי לו, "ואכתוב עליה את טוב לבך ואת יושר מעשיך איך התנהגת עמנו תמיד בכל עת, וזה יעיד עליך ויציל אותך שתוכל להשאר בחיים". וכן עשיתי, נטלתי אז חתיכת נייר מ'שוועבעל פישקע' ועליה חרטתי את כל ונוכחת לשביעת רצונו. כתבתי זאת ביודיש, דייטש, ולשון הקודש.

כן היה לי ממנו טובת הנאה, שתחת הטריפות שנתנו לנו לאכול, העמיד לפני מאכלים אחרים, לחם גבינה ומארגארין ועוד, דברים שהיו לי למשיב נפש בצוק העתים הללו.

והשיב לב אבות על בנים

יום אחד הוטלה עלינו המשימה, לבנות ולהשלים את לאגער 7' כי מגיע טראנספארט חדש. כשהגיע הטראנספארט ללאגער התקרבנו להוואגאן והכרזנו בקול שאלה: "פאטאק, מישקאלץ, אוהעל, סערענטש". היינו, אם נמצאים שמה אנשים יוצאי עיירות אלו.

פתאום ענה איש אחד "פאטאק"?, "האתה זהו 'גראסס'"? "כן", עניתי לו.

"אביך נמצא עמנו בכאן", ענה לי לשמחתי הרבה.

פניתי ל'קאפאו' אחד שהיה שם, וד"ר פרידמן שמו. הוא היה איש טוב וישר ורך הלבב, והצעתי לפניו בקשתי, כי אבי נמצא כאן, ורצוני עז מאוד לראות

ולהיראות עמו, ו"תשתדל נא בעבורי, האיך ובמה אוכל להפגש עמו לשעה קטנה".

הוא ענה לי כי קשה מאוד להאמין שיוכל להשתדל בשבילי, אבל ינסה לדבר עם הראש העס. עס. אולי אעלה דבר מה לטובתך. אך ה'ראש' ענה לנו שזה בלתי האפשרי. בכיתי והתחננתי לפניו שירשה לי להפגש עם אבי. הוא נתן לי רשות רק להיות שם בלאגער 7', ולעשות את עצמי כעוסק במלאכת הבניה, ואבי יהיה שם אצלי וכה אוכל לדבר אליו.

כך היה. נפגשנו יחד. אבי הי"ד שהיה בעבר גובה קומה, נראה אז נמוך מאוד. גופו הצטמק מרוב התלאות והצרות שעברו עליו. אבי התנצל לפני כי כל גופו הוא מלא מכאובים, אולי אוכל להביא לפניו איזה מזור ותרופה לכאביו שהציקו לו ביותר.

אמרתי לו כי בלאגער 3' אשר אנכי שוהה בתוכו, נמצאים כמה רופאים שיש לי היכרות עמם, ואנסה להשיג בשבילו תרופות הנחוצות לו, ולמחר כשאבוא לכאן אביאם אליו.

כן עשיתי, השגתי מהרופאים איזה מעדיצינען. אמנם למחרת הגיע אלינו פקודה, כי אין אנחנו חוזרים ללאגער 7' כמדי יום, רק פנינו מועדות למקום אחר. לכן שלחתי את התרופות ביד אנשים אחרים שחזרו שמה. אולם לא השגתי מעולם תשובה מאבי, אם אכן הגיעו לידו, ובכך הסתיים הקשר עם אבי ז"ל.

בחול המועד סוכות הגיעה השמועה באזנינו, כי טראנספארט של חולים מלאגער 7' יוצא מהמחנה לנסוע לאושוויץ. ובכן ידעתי כי גם אבי ז"ל יהיה ביניהם.

גם שמעתי מהראש של הקאמאנדא מלוקסנבורג הנ"ל, שהוא יוצא עמהם מקאופערינג לאושוויץ. כשחזר שאלתי אותו מתי הגיעו לשערי המות. הוא ענה לי כי ביום הושענה רבא ירדו באושוויץ. וכה ידעתי כי יצאה נשמתם באש המוקד על קידוש שמו יתברך ביום שלאחריו, הוא יום שמיני עצרת.

השם ינקום דמם.

חודש תשרי בגיא צלמות

בראש השנה זכינו לשמוע קול שופר במחנה.

בליל יום הקדוש אחר שחזרנו להלאגער חגרתי עוז בנפשי ודרש דרשתי דרשה קטנה לפני קהל ועדה, 'דרשת כל נדרי'. הדרשה שאמרתי לפניהם היתה בלולה בדברי חיזוק והתעוררות, להחיות העצמות היבישות ולהפיח בקרבם רוח חיים, שיוכלו להחזיק מעמד בצוק העתים הללו, וכה היו דברי אליהם:

"תדעו נאמנה אשר אבותינו ואמותינו שנמצאין בעלמא דקשוט, הם עומדין לימינינו שנזכה להגאל לחיים ארוכים, אמנם צריכין אנחנו פה כולנו לקבל על עצמינו שנלך בדרכם בדרך התורה והמצווה, ובזכות זה נזכה להוושע בתשועת עולמים."

בחג הסוכות לא זכינו לקיים מצוות ישיבת סוכה, שכרוכה היתה בסכנת מות. אך, כוונת המצווה, המורה לנו 'כאילו הרחקתי נדוד' (בנוסח ה'יהי רצון'), אותה קיימנו בכל פרטיה ודקדוקיה...

כה חלפו ועברו ימים וחדשים, עבר קציר וכלה קיץ, ימי החורף תש"ה התקרבו ועדיין לא נושענו. מצבנו הגרוע נמשך מבלי שנראה איזה התנוצצות ישועה, קיוינו לה' שיחלצנו ממיצר ויוציאנו מתחת צפרני הרשעים הללו במהרה.

יסור יסרני קה ולמות לא נתנני

שבועות אחדים קודם ימי הפורים נחליתי ברגלי והיו לי כאבים חזקים, לכן נתנו לי רשיון להיות ב'שואנונג', היינו שיכולים להשאר בהלאגער משך זמן מה עד יעבור הוות. הם נתנו לי שמונה ימים בהם לא הוצרכתי לצאת לעבודה.

ביום הראשון שנשארתי בפנים, ובחוץ עשו את ה'אפעלל' כמדי יום ויום, הרגיש הראש הקאמאנדא שאיש אחד נפקד ממקומו, היה זה מקומי. הלה לא רצה לשמוע דבר ולא חצי דבר, רק ציוה לחפש את הנפקד ולהביאו לפניו. כל הלאגער הוצרכו לעמוד על רגלם ולהמתין בקור הגדול ששלט בתוקף נורא עד בואו של החסר.

ה'קאפאו' ד"ר פרידמן הנ"ל רץ תיכף לעבר הבאראקן להשלים את המנין החסר. כשהופיע בבאראק בו שהיתי תמה עלי ושאל אותי מה מעשי פה כעת. כשעניתי לו שהנני בשבוע זה ב'שואנונג', אמר לי שעם כל זה צריך אני להופיע בה'צעלל אפעלל', ואחז בי והביאני למקום המיועד אצל העס. עס.

ד"ר פרידמן פנה להעס. עס. ואמר לו:

"דא איז ער, איך האב אים געפונען". ותוך כדי דיבורו, מול פני העס. עס., הוריד עלי שני סריטות לחי, ופנה אלי בצעקה:

"זאפארט לויף אריין אין דיין לייען".

וב"ה, אודות פקחותו של ה'קאפאו', נצלתי מידיו של אותו רשע, ויצאתי ידי חובתי עם שתי מריטות לחוד. ומי יודע מה היה עולה בגורלי אם העס. עס. עצמו היה חורץ משפטי עלי.

דר' פרידמן זה הציל אותי פעם נוספת ממות בטוח. ומעשה שהיה כך היה: בין הלאגער שהיו אסורים בו האנשים לבין המקום שהיו הנשים, הי' כותל המפסיק ביניהם, ובו הי' חור שדרכו היו יכולין להכניס ולהוציא ממקום למקום. פעם אירע שתפש אותי הלאגער עלטסטער האיך אני מוציא ומביא שמה אוכלים, עבירה שעונשה היה בתליה. הוא נטל אותי להאפיס שלו. כל גופי הי' מרתתין, כי גזר דיני הי' נחתם כבר בלי שום טענה ומענה. - פתאום הופיע כמלאך המושיע הקאפאו דר' פרידמן ובראותו אותי פנה תיכף להרשע ואמר לו: "איך וועל שוין מטפל זיין מיט אים", ותוך כדי דיבור הוריד על לחיי כמה סטירות ונטל אותי משם. כך נח הרשע מרוגזו, והוא הציל את חיי שנית בחכמתו.

בין החיים ובין המתים

באחד מימי שהייתי ב'שואנונג' בא אלי ה'לאגער עלטסטער' ואמר לי שאצטרך לשנות את מקומי ולילך תיכף ללאגער 4', שם היה מקום מושבם של החולים שנחלו במחלת הטיפוס ל"ע, והיה נקרא 'טויטן לאגער'. התחלתי לדון עמו שאני בריא אולם, רק מיחוש בעלמא שיש לי על רגלי גרמה לי להשאר כאן איזה ימים. אך לא עזר לי מאומה, והוא באחת ומי ישיבנו שמקום כבודי מהיום והלאה הוא בלאגער 4', וגם הפאפיר"ן שלי כבר נמצאים שמה.

בינתיים בא לנגדי איש אחד והציע לי, כי מוכן הוא למלאות מקומי שם, היות ויש לו שלש אחיות בלאגער ההוא, על כן ברצונו שאשאר כאן והוא ילך שמה במקומי.

למשמע דבריו שמח נפשי, והלכתי ל'הלאגער עלטסטער' להודיעו על ככה. כשמוע אזניו הצעתי חרה אפו וצעק עלי: "דו הינט, דו ווילסט מאכן ארדענונג", והזהיר אותי שאם ימצא אותנו חוץ למקומינו אחת דתינו למות. הוכרחתי לקבל גזירתו ולילך שמה.

בבואי ללאגער 4' חשכו עיני מראות המתרחש שם. מול עיני נגלתה תמונה מרה מאוד. ראיתי אנשים שוכבים כדוממים מכוסים בכינים מראשם ועד כף רגלם, הם נדמו בעיני יותר לצללים הנוטים למות מאשר לאנשים אשר עוד רוח חיים באפם. הממונים הראו לי על מטה אחת שאשכב עליה.

סמוך למיטתי שכב יהודי אחד מעיר קלוזנבורג, אשר התרחק מכבר מחיי היהדות הנאמנה, ומצבו הגשמי גם כן לא היה נראה בכי טוב. פעם אחת פנה אלי ואמר לי:

"ראבייי! (כך כינה אותי בראותו שאני מתפלל בכל יום וכדו'), יש לי בקלוזנבורג ששה בתי ריחיים, ואחת עומדת ברחוב הראשי בעיר, רכוש ענק ששוה עפרות תבל. את בית הריחיים הזה אני נותן לך במתנה, אם אזכה לצאת מכאן ולהשאר בחיים". אך כעבור שתי ימים בלבד יצאה נשמתו מהמחלה המדבקת שהשתוללה שם.

כך ביליתי כמה שבועות, כולל ימי הפורים והלאה, ומובן שמחלה זו ל"ע המתדבקת כאש בנעורת, לא פסחה גם מעלי, ונפלתי למשכב באין אונים.

שכבתי תחת קולדר"ע אחד ביחד עם הגה"צ **רבי אברהם דוד הורביץ** [שליט"א] זצ"ל האבד"ק שטראסבורג בצרפת, ולימים חבר הבד"ץ בעיה"ק ירושלים תובב"א, שהיה נמצא במצב יותר גרוע ממני.

השביעני במרורים - ליל התקדש חג

בהגיע ליל חג הפסח הייתי נמצא במצב רע מאוד, גופי הדל בער כתנור אש מחום החולי, וכל עצמותי כמוקד נחרו, ועכ"ז התחזקתי בכוחות יתירים

הגה"צ אבדק"ק שטראסבורג זצ"ל יחד עם מחותנו
כ"ק האדמו"ר מויזניץ שליט"א וחתנו גאב"ד ויזניץ שליט"א

לערוך את הסדר כבימי קדם, בשנים כתיקונם. היתה לי חתיכת לחם, לחם עוני... שעליה ערכתי את הסדר בהיותי יושב מרותק למיטתי.

אמרתי את כל סדר ההגדה, ובאיזהו מקומן ציטטתי קטעים מחידושי מורי הגה"ק בעל 'ויגד יעקב' זצ"ל שהיו רשומים בזכרוני, והרב משטראסבורג [שליט"א] ז"ל שכב לצידי, מוטל כדומם ללא רוח חיים, ולפעמים פתח את עיניו למולי, כמרמז שמאזין ומקשיב לקול דברי[3].

כעבור ימי חג הפסח יצאתי בעזרת ה' ממחלה אנושה זו. לאט לאט השתפר מצב בריאתי. אחרי איזה ימים יצא קול הכרוז במחנה שכל הלאגער יפנה וישנה את מקומו לעבר לאגער 1'. הצו אמר שמי שישאר כאן דמו בנפשו, כי כל הלאגער כליל יעלה באש המוקד.

בקשיים מרובים אזרנו עוז וגבורה במתנינו, ובכוחותינו המועטים עשינו את דרכינו החוצה, עד שהגענו לשלום ללאגער 1'.

כצבאות וכאילות השדה

למחרת בואנו ללאגער 1', זה היה ביום ערב שבת, יצא הכרוז שנוסעים ל'דאכאו'. מקום זה נודע ללאגער מות, היה זה המקום הראשון בו הקימו הנאצים ימ"ש 'קרעמאטורים' לחסל בהם יהודי אירופה. הבהמה וואגאנען הגיעו למחנינו, ואנו, כל עוד נשמתנו בקרבנו עלה בידינו לטפס ולעלות עליהן. הוואגאנען התחילו לזוז ממקומן. עוד לא נסענו כי אם איזה רגעים, ונעצרנו בגלל האלארע"ם שבא להזהירנו ולסמן שמגיעים כעת הפצצות מהאויר על ידי האליארט"ע (כוחות הברית), ועוד מעט וירו לכוון הרכבת שלנו.

כעבור הסכנה המשיכה הרכבת בדרכה, וכך חזר הדבר ונשנה פעמים מספר עד שנעצרה בשטאציאן. שם ראינו האיך שההפצצות מהאויר מתקרבים מאוד, והם מעל לראשינו ממש. העס. עס. שלוו אותנו עלי דרך ברחו לנפשם לתוך

---

3. בתום ימי המלחמה שימש בתור רב ב'אוקסבורג' אשר בגרמניה, ולאחרי' נתקבל לאב"ד שטראסבורג. כשהייתי ב'אוקסבורג' לצורך הדפסת ספרי 'ויגד יעקב', כאשר יסופר אי"ה להלן, נפגשנו יחדיו ברוב שמחה, ואמר לי בדרך הלצה: "זעהסט, אין לאגער ביסטו געווען רבי און איך גארנישט און דא בין איך רבי"....

יערות השדה ולכל פנה שיכלו לרוץ שמה ולהחבא מחמת המציק. האליארטע ירו בנו בלי להבחין בין טובים לרעים, אמנם בחסדי השם לא פגעו בנו.

כשראינו את המצב, ירדנו מהוואגאנען, אולי נמצא מקום מסתור שמור. מרחוק ראינו איזה בתים קטנים ושמנו פנינו מול עבר הבתים. אך אחרי כמה פסיעות ראינו שקצים קטנים מחבלים עם כלי נשק בידיהם מתקרבים מול פנינו, וכל מי שעמד למולם ירה ירו בפניהם. כעשר פסיעות לפני עדיין ירו נגדנו, וחסדי השם שלא פגע בי. עמדתי על מקומי. בראותם זאת הניחו את כלי הנשק על כתפם, התקרבו אלינו, ושאלו אותנו לאן פנינו מועדות. ענינו להם בתום לב שאנו מחפשים מקום מחסה ומסתור.

"שאן צוריק צום שטאציאן"!, צעקו אלינו.

לאחר זמן קצר הגיע לשם רכבת, שהיו בה למעלה מעשרים וואגאנען, ועלינו. שם נתוודע לנו שראשית דרכינו יהיה ל'מינכן'. הרכבת עשתה את דרכה לאט מאוד, הדרך הקצרה הזאת ארכה לנו למעלה משתי שעות.

כשהגיעה הרכבת למינכן, יצא צו שמכל וואגאן, יבחרו שני אנשים אשר יביאו לחם לכל הוואגאן. עלי נפלה המשימה להיות מהנציגים להביא אוכל למו. הלכנו למקום שחלקו הלחם, וחזרנו להוואגאן שלנו לחלק הלחם לכל איש ואיש.

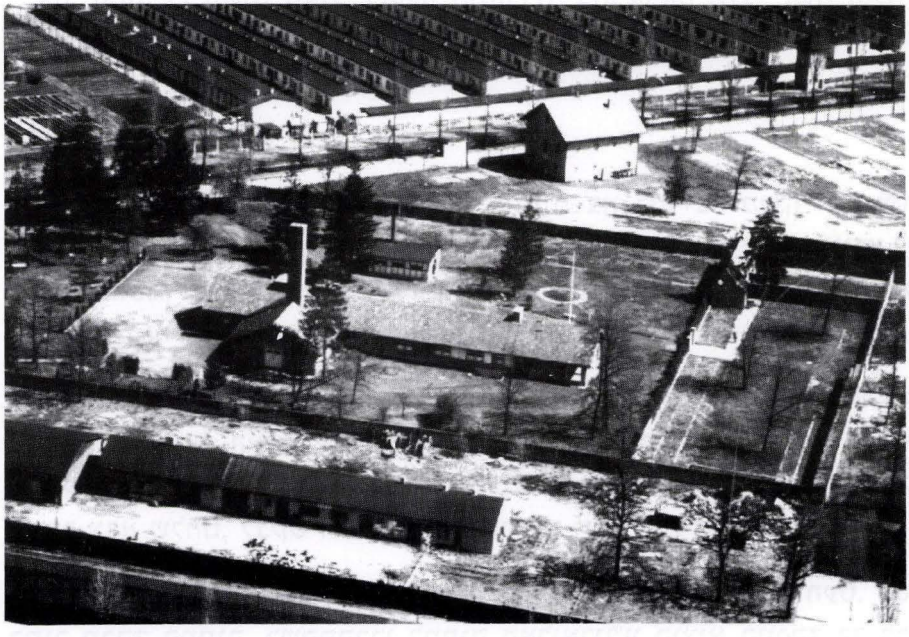
תוך כדי חלוקה פגעתי בהר"ר הערשל לאקס ע"ה שהיה מוטל שם באין אונים בלי רוח חיים בקרבו, ומשראה אותי פנה אלי ואמר: "יודא מאיר, אתה תעיד שראית אותי כאן, ופה יצאה נשמתי". הוא דאג אז למשפחתו שכבר היתה בעת ההיא בעולם שכולו טוב....

עניתי לו:

"הערשל, עפן דיין מויל"!

והתחלתי לתחוב לתוך פיו חתיכות לחם. בשארית כוחותי שהיו עמי אז דחפתי בידי הלחם לתוך בית בליעתו, וברוך השם שעלה בידי להחזירו לכוחותיו ולהציל את נפשו ברגע האחרון.

מחנה דכאו הידוע לשימצה

דאכא"ו דחיתני

משם עשינו דרכינו מול עבר 'דאכאו'. רעדה אחזתנו בשמעינו ממקום המר הידוע לשמצה הזה. בלאגער הזה התרכזו אז כ-35 אלף איש.

הרבה חללים נפלו בעת שהגענו ללאגער דאכאו, כי מי שלא ירד מעצמו מהוואגאן ירו בו.

בשארית כוחותי ירדתי על האדמה הארורה הזאת. כבר ברגע הראשון ראינו מה מטרתו של הלאגער. בכל פנה ופנה היו צבורים ערימות ערימות של מתים מוטלים כדומן על פני השדה, גופות שלמות, עצמות קדושות, גלגולות ועוד. מחזה זה היה הקבלת פנים הטוב ביותר שהארורים הללו יכלו להראות לנו בהגיענו למקומינו החדש.

אחר כלות ה'דעזעפעקציע' חלקו את הבאראקן לכל קבוצה וקבוצה. אנכי הרגשתי שכוחותי עוזבים אותי ועוד מעט ולעפר מות תשפתיני. הימים האחרונים שעברו עלי, להיות גולה ממקום למקום בלי נתון אוכל לנפשי כראוי, פגעה בי קשות מאוד. בקושי התקרבתי להבאראק שלנו, ושם נפלתי למשכב באין אונים, ושכבתי שם ללא הכרה כל דהו.

הצלה ברגע האחרון

כאמור הגענו לדאכאו ביום השבת. פתאום בא במרוצה מפקד עס. עס. למטבח שבלאגער, וניגש לטבח הראשי שהיה יהודי, וסיפר לו בסוד שנודע לו ממקור מוסמך שיצאה פקודה ממפקדה הראשית להצית את המחנה על כל יושביו, למחר ביום ראשון לפנות ערב.

איעצך ושמע בקולי, המשיך העס. עס. שראה כי סופם קרוב ורצה להציל את נפשו מחיל האמעריקאי המתקרבים, לא הרחק מכאן ניצב הצבא האמערקאני עם מפקדיהם, בא וניסע יחד בדז'יפ צבאי עד הגבול וננסה להגיע להשר צבא שלהם, לבקש הימנו שיבוא מוקדם ויציל את כל המחנה הזה.

כן עשו. עד הגבול נסעו בלי מעצור, כי נסעו בדז'יפ עם סמל העס. עס. בתור מפקד המחנה. כשהתקרבו למחנה האליארט"ע הוציא המפקד בד לבן גדול והראהו כאות כניעה, וביקש שיביאוהו להגענעראל הראשי שלהם, כי דבר

חשוב בפיו לאמר לו. הוא סיפר לו על פלאן הזדוני של הגרמנים להשמיד למחר את כל המחנה עם למעלה מ'30 אלף יושביה, ועל כן לא יחמיצו את השעה ויבואו להציל בעוד מועד.

הלה נענה לבקשתו, ואף שלא הי' יכול לכבוש את הלאגער באופן ישיר, כי הפראנט ליניעס הי' עדיין במרחק קצת משם, והכריז במחנה שיש לו צורך בגדוד צנחנים (המעופפים באויר עם פאראשוטע"ן) לצורך המשימה לשחרר את הלאגער הזה עם אסיריה בלבד. עשרות חיילים התנדבו תיכף למבצע הזה. וביום הראשון בשעה חמש אחר הצהרים הגיעו מעל המחנה, הם הרגו את כל השומרים ושיחררו את כל יושבי המחנה ברגע האחרון.

מעבדות לחירות

היה זה כאמור ביום הראשון, אפריל 29', יומיים לפני ל"ג בעומר – ובכן יצאנו בעזרת השם יתברך מעבדות לחירות. הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו.

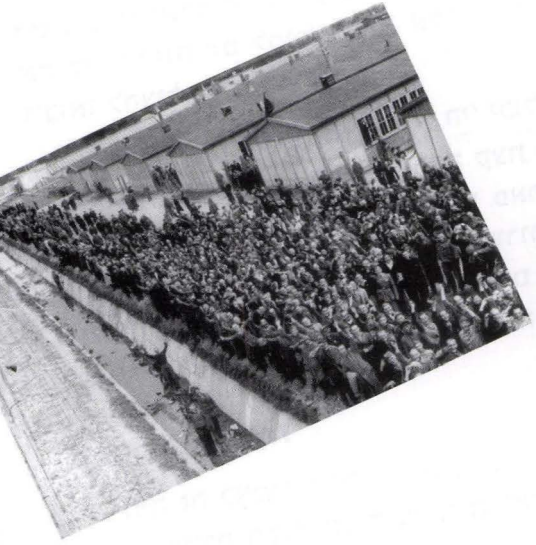
לאחר המבצע הזה הגיע קול לאזנינו, בת קול המבשרת ומכרזת:

"צבא אמעריקא הנה כאן, וכל הלאגער משוחרר, ומי שאינו מאמין יבוא החוצה אצל הגדר הסובב הולך את המחנה ויראה את אנשי העס. עס. מוטלים עלי ארץ כפגרים מתים!".

למשמע בשורה המרנינה הזאת ירדנו מול עבר הגדר לראות במו עינינו את המחזה הזאת. חלק מהקבוצה שעזבוהו כוחותם לא היו מסוגלים ללכת רגלי והלכו על ארבע לראות את המראה אשר כבר התאוו כל כך לזכות ולראות. אחריה חזרתי למשכבי אמנם כאן אבדתי את כל הכרתי מכל וכל, שכבתי באין אונים בלי רוח חיים בנפשי כמה שבועות!.

אחר שבועות אחדים שחזרה כוחותי והכרתי שבה בקרבי, הקיצותי וה' יסמכינו, ומצאתי את עצמי מונח בשפיטאל האמעריקאני, לא ידעתי נפשי שמתני האיך הגעתי לכה, אמנם שמחתי אשר הודות לקל עליון אשר אני בין החיים.

לצידי שכב ערל פראנצוזי אחד שידע כמה לשונות ובקשתיו שיסתכל על הטשאר"ט שלי ויקרא לפני את הכתוב שמה אודות מצב בריאתי. הלה קרא מעל הלוח שתלה על מיטתי שהובלתי שמה בהיותי 65 פונט לחוד!, וקבלתי עד הנה 18 מנות חליפות דם כדי להחיות את נפשי.

מראות מהשחרור של מחנה דכאו

פרק י'

ויהי אחרי המגיפה

כרב בפרייזונג

בחסד עליון חזרו אלינו לאט לאט הכוחות וכל אחד ואחד התחיל לבקש נחלה ומנוחה אשר יוכל לחיות שמה על אדמות בהשקט ובטח.

בראשונה התקבצו והתארגנו השארית הפליטה, אודים מוצלים מהאש הנורא, ודרנו כולנו יחד בבתים אשר גרו שמה הדייטשען ימ"ש בעבר. שם ישבנו וחכינו על גורלינו ולראות האיך יפול הדבר בנוגע עתידתנו.

ביום אחד הגיע למשמע אזני קול אומרים שמחפשים אחד אשר בשם 'גראסס' יכונה. לשאלתי על שום מה אנכי מתבקש, ענו לי כי 'ראביי' אצל האמעריקאנער טשאפליין מחפש אותי בנחוצה.

ירדתי אליו והלה התחיל בדבריו אלי:

"הנה נמצא בקרבת 'דאכאו' עיירה בשם 'פרייזונג' ושמה נמצאים לערך 5 אלפים יהודים פליטי חרב, אנשים נשים וטף, ומצטרך להם רב ומורה דרך אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניהם, ואשר יאמר להם מה יעשו לידע את הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשון, ולכן", סיים את דבריו, "בקשתי עכשיו אליך שתקבל עליך את המשימה הזאת".

עניתי לו על דבריו:

"הנה נא ידעת, והלא תראה במו עינך, האיך מצבי נראה כעת, זה עכשיו יצאתי מבית החולים ריקם ואין לי משען ומשענה, אף מלבוש ראוי ונכון על בשרי אין בידי, הנני קרוע ומורתח מראש ועד כף רגל, והאיך אוכל במצב כזאת להופיע בפניהם לשמש אצלם כרב"?.

"על זה אינך צריך לדאוג מאומה", ענה לי הלה, "בא עמי". הלכתי אחריו, נכנסנו לחייט אחד והוא תפר עלי מעיל וחלוק יפה עם כובע נאה, וכה מצאתי את עצמי עומד לבוש בחלוקא דרבנן כראוי וכיאות.

פניתי אליו ואמרתי לו:

"כבודו יבין שבלי ספר תורה, בלי חומשים וסידורים ושאר ספרי קודש, בלי תפילין ועוד, דברים ההכרחיים המינימלים הנחוצים מאוד בחיי היהדות, אי אפשר בשום פנים ואופן לנהג את אורח חייהם של יהודים, והאיך אבוא לפניהם ריק מכל תשמישי קדושה הללו".

הוא האזין לקול דברי והבין הענין ולא איחר למלא את בקשתי, הביא לפני ספר תורה, חומשים וסידורים וספרי תהילים. וכך יצאתי שמה לנהל את דרכם בדרך התורה והיהדות הצרופה ככל האפשר.

היו לי שמה כמה מנינים יהודים שומרי תורה ומצוות, ששמרו את השבת ואכלו רק דברים כשרים. ושהיתי עמהם עד סוף קיץ תש"ה לפ"ק. בנתיים הלכתי יום יום אצל שוקי בראי לראות את הליסטע'ס שנתפרסמו מזמן לזמן לזהות את הנשארים בחיים, לראות מי ממשפחתי נשאר לפליטה. בשלהי דקייטא ראיתי ששלושת אחיותי שיחיו נשארו בחיים ונסעו הביתה לפאטאק. החלטתי לנסוע הביתה לראש השנה, ידי היו ריקים, והגעתי רק עם ספר התורה שהבאתי עמי מפרייזונג.

גולה אחר גולה

בראותי שהעיר פאטאק שומם מבלי באי מועד, ואין כאן שום עתיד ותכלית, ושמוע שמענו שבמחנות הריכוז (די. פי. לאגערן) בלאנדסבורג התרכזו והתקבצו הרבה מבני ישראל פליטי חרב, שמתי פני מול עבר עיר 'לאנדסבורג'. שם כבר התרכזו ציבור גדול שומרי תורה ומצוות מכל החוגים ונהייתה לכעין קיבוץ גליות בזעיר אנפין.

במחנה לאנדסבורג התעכבו אז הרבה מאנשי שלומינו תלמידי מרן הקדוש מפאפא זצ"ל, וגם הרבה גאונים וצדיקים מצאו אז מקומם מנוחה באיזור ההיא, ובראשם המרא דאתרא הרב הגה"צ ר' הלל ליכטנשטיין זצ"ל הרב

הגה"צ מקראסנא זצ"ל

תמונתי בעת שהייתי רב בפרייזונג

מקראסנא, ששימש בתור רב לקהלה החרדי בלאנדסבורג וגם ניהל שמה ישיבה לבחורי חמד וכדלהלן.

חותמת שלי בימי שהותי בלאנדסבורג

מפיהן ומפי כתבן

בשנת תש"ו הקדשתי מזמני לכתוב לוחות שניות עלי גליון חידושי תורה מאשר זכיתי לשמוע מפי מורי ורבי מרן הגה"ק זצ"ל בהיותי יושב בצלו צל הקודש בישיבה בעיר פאפא, במשך שנות תרצ"ה - תש"א לפ"ק.

את הדברים האלו בכללן ובפרטן הן המה דברות קודש אשר שמענו ונדעם ממה שהשמיע מרן בהוד זיו קדשו על שולחנותיו הטהורים מידי שבת בשבתו ומועד במועדו, וגם חידושי סוגיות ופלפולים ואיזה תשובות, שרשמתי אותן בשעתן עלי גליון ועופרת, ושמתיו יחדיו בחוברת, ובהיותי באוישוויץ נאבדה ממני, כמסופר לעיל.

ממעתיקי שמועה

אמנם למזלי הטוב זכיתי עוד הפעם לחדש אורו וזיוו, והוא, כי בשעתו כשרשמתי לעצמי אלה הדברים, בקש ממנו ידידי הר"ר יחזקאל קאטצבורג, שלמד אתי בעת ההיא, שברצונו להעתיק מהכתבים שלי כדי שיהיה בידו אור הגנוז הזה, ובכן נשאר בידו מחברת שלימה עם חידו"ת של מרן ששרדה ונשארה לפליטה.

בהיותי בלאנדסבורג לקחתי את החיבור ההעתקות שלו והעתקתי לעצמי ממנה כל החיבור שנית, ותשלם כל המלאכה, והנה בידי שני ספרים מכורכים

מלאים ברכת ה', חידושים על התורה, ודרשות יקרות אשר דרש דרש מפעם לפעם ועוד.

לימים, כאשר רבינו הוציא לאורה ספר 'ויגד יעקב' על התורה, ביקש ממני את מחברתי ובירר לו מתוך אותן הרשימות, חידושי תורה רבים שנקבצו ובאו כולם בתוך ספרא דבי רב.

חידו"ת של מורי ורבי הקדוש מפאפא שהעתקתי בימי שהותי בלאנדסבורג

חידו"ת של מורי ורבי הקדוש מפאפא שהעתקתי בימי שהותי בלאנדסבורג

חידו"ת של מורי ורבי הקדוש מפאפא שהעתקתי בימי שהותי בלאנדסבורג

פרק י"א

בספרן של צדיקים

בחורף שנת תש"ז לפ"ק, בעת ההיא כאשר ספרי קודש היו יקרי המציאות עד למאוד והיינו נצרכים להן כאויר לנשימה. בתקופה אחרי החורבן הנורא כאשר היינו עטופים בערפלי נוגה והיינו רצוצים ושבורים בגוף ונפש מאשר עבר עלינו בעבר ובהווה, היינו צמאים למאוד לשמוע 'אַ אידיש וואָרט' למען החיות נפשינו, ולחזק אותנו בעידוד רוחני, למען לא נאבד בההפקירות הנורא ששררה בשווקים וברחובות בימים ההם.

על כן עלה ברעיוני מחשבת טהרה לאדפוסי אידרא את ספרו היקר של מרן הקדוש בעל ויגד יעקב זצ"ל, הנודע בשמו 'צידה לדרך' אשר תוכנו מלאים תוכחת מוסרים שחרטם וחקקם מרן בעט ברזל ועופרת למען השיב לבן של ישראל לאביהם שבשמים, ומחמת צוק העיתים והזמנים אזלו ספו ותמו מן השוק.

לצורך זה פניתי אז במכתב לרבינו ז"ל, שיודיענו אם ישרה היא בעיניו, והאיך ובמה יהי' דרך ההדפסה בזה כדי שיצא מתחת ידי דבר נאה ומקובלת על מכונו הראוי'.

מצוה גוררת מצוה

כאשר עלתה מחשבתי לפני רבינו וישרה בעיניו, ראה רבינו לנכון ולדבר בעתו לחדש אורו וזיוו של הספר 'ויגד יעקב' על מועדי וזמני השנה, שנדפס על ידו טרם פרוץ המלחמה, להדפיסו ולההדירו שנית בכרך משובח ומפואר כדי לחלקו בין התלמידים שארית פליטה המפוזרים בקצוי תבל, למען יתענגו בו ולהיות בעל השמועה עומד לנגדם לבל ימוש מזכרם.

רבינו במכתבו לאחר חג הפסח כותב אלי בזה"ל:

'...וע"ד אשר אתה רוצה להדפים ס' צדה לדרך הסכמתי מלבד הקדמה הארוכה שבו, אך אם אתה תוכל להדפים בזול כל הס' ויגד יעקב בודאי הי' טוב ונכון והייתי מסייע להוצאות הדפוס...'[1].

בין פסחא לעצרתא פקד עלי רבינו במכתב על ידי תלמידו הרה"ג ר' יצחק דוד פרידמן שליט"א[2] לברר בדייטשלאנד כמה פרטים אודות ההדפסה, כגון אם יכולין להדפיס מחדש ג"כ, או רק ליטאגראפירן, כי הי' ברצון רבינו להוסיף עוד ב' או ג' בויגענ"ס מכתב יד כדי שיהא דבר השלם.

גם הורה לי איזה הוראות בגודל הספר, שיהא קצת קטן מהמהדורא הראשונה, וכמות הספרים שיוכל להדפיס שמה ועוד איזה פרטים, אשר רבינו צוה עליו שיאמר בשמו[3].

מתעסק בקדשים

בראותי כי לרצונו הטוב של רבינו הוא שאדפיס מחדש את הספר 'ויגד יעקב' הטיתי אזני לדבריו, נטלתי המשימה עלי, והתחלתי לעשות פעלים לברר מקחו של צדיק מרן ז"ל באופן מהודר.

אם אמרתי אספרה ההשתלשלות וגם לרבות התלאות אשר עברו ועדו עלי במשך עת ההדפסה, כשמונה חדשים, עד שזכיתי לראות פרי עמלי לטובה ולברכה, לא יוכלו כמה גוילין להכיל את פרטיו, כי ארוכים הם מארץ מדה, ועל כן אבוא בקצירת אמרים בסדר הענינים ממה שעבר עלי מרישא ועד גמירא.

בית הדפוס הקרוב ביותר אשר היתה אז מצוי אצלינו היה בעיר 'אוקסבורג', עיירה שהיתה רחוקה כשתי שעות מלאנדסבורג. שם היה בית הדפוס שהיה שייך לגוים, ולשם נסעתי מדי יום ויום לעמוד על המשמר ולראות אם הם עושים המלאכה הראוי וכנכון.

---

1. ראה המכתב בשלימות במדור המכתבים סימן ב'.
2. ממרביצי התורה בקהילתינו, מח"ס יד כהן.
3. ראה המכתב במדור המכתבים סימן ל"ג.

היה זה עבודה קשה ביותר, כי הייתי צריך לעמוד אצלם ולהראות להם את האותיות האשורית על נכונם, ולא להחליף בין אות לאות. כן הייתי צריך לתקן ולשפר את אשר קלקלו בתהליך ההדפסה, כגון מוא"ו ליו"ד מדל"ת לרי"ש ומחי"ת לתי"ו וכן להיפך, דבר שלא היתה לה קצבה ותכלית. ברם, עשיתי למעלה מכפי יכלתי שיצא מתחת ידי כרך נאה ומפואר.

גם נפל עלי למעשה העול הכספי לכלכל את כל ההוצאות המרובות שעלו ונשתרגו עלי למעלה ראש מהדפסת הספר, אמנם בעזרתו יתברך השקעתי עמל ומרץ, דמים, תרתי משמע, עד שיצא הספר מבת הדפוס כלול בהדרו וזכיתי לראות פרי עמלי לטובה.

אשריך ואשרי חלקך

בתחילת קיץ תש"ז העמסתי עלי את עבודת הקודש לסדר העינים בסדר ההדפסה, וכתבתי מכתב לרבינו בו אני מבשר אותו בבשורה המרנינה שהתחלתי לעשות פעלים לחדש את הספר 'ויגד יעקב', ובד בבד פניתי לרבינו בבקשה שיכתוב בעדי כתב המאשר אותי בהורמנא דמלכא לעסוק במלאכת הקודש.

כשהגיעו שורותי לרבינו נתמלא מזה גיל וחדוה, וכתב לי מכתב המלצה נלהב בו מעמיד אותי כציר נאמן לשולחיו שאעסוק בזה באמונה למען זכות את הרבים.

רבינו במכתבו מיום ה' קרח כתב אלי בתוך דבריו, בזה הלשון:

'...נתבשרתי שהתחלת והעמסת עליך עבודת הקודש לחזור ולחדש הדר זיוו של סה"ק ויגד יעקב, אשריך ואשרי חלקך וחלק כל המסייעים לך.

וע"ד אשר בקשת שיהא בידך מכתב לראי' שברשותי אתה עוסק בזה, תהי השורה הזאת לך לעדות ולראי' שאני מרשה אותך בזה ואתה נאמן אצלי שתעסוק בזה באמונה כי ידעתי היטב שכל כוונתך לשם שמים להפיץ מעיינות רבך אאמו"ר הגה"ק זצללה"ה חוצה, כי עוד לא נכבה מקרב לבך האש של קדושה שהדליק בקרבך בהיותך לומד בישיבתו.

ומי יתן שכל א' מהתלמידים שנשתיירו בעוה"ר במתי מעט אחר החורבן הנורא הי' מקיים והיו עיניך רואות את מוריך לבל ימוש מנגד עיניו דמות דיוקנו של אביו כלומר רבו והי' לו לתועלת בזה ובבא...'.

במכתבו זה הרשה לי רבינו לאסוף ולגייס כספים בין התלמידים לצורך ההדפסה, וכאשר כתב בשולי היריעה, בזה הלשון:

'...מובן ממילא שהנך מורשה גם לאסוף ולקבץ מעות קדימה על הדפסת ספה"ק הנ"ל...'[4].

על משמרת הקודש

בכל העת שעבודת הקודש של ההדפסה היתה נמשכת והולכת, עמד רבינו על המשמר, ומריחוק מקום עיר מגורו באנטוורפן שבבלגי' נתן על כך עינא פקיחא, וליוה את כל תהליך ההדפסה בהתעניינות יתירה, ונתן לי בתמידיות את הוראותיו במהלך ההדפסה, כלליה ופרטיה, חסירות ויתירות, והביע לי את חוות דעתו הקדושה בצורתו ובמתכונתו של החיבור.

באותה תקופה, עמדתי בקשרי מכתבים תמידי עם רבינו, מהכא להתם ומהתם להכא. ובהם הורה והראה לי את סדר הכתובים מה להקדים ומה לאחר, מה להוסיף ומה לגרוע, ועל אף טרדותיו העצומים בניהול הישיבה, פנה מכל טרדותיו ועמד על המלאכה במלוא המובן.

במכתבו אלי כתב לי רבינו איזה הוראות כדלהלן:

'...ה'טיטלבלאט יהא כמו שהי' בויגד יעקב הנדפס בראשונה, רק להשמיט בסוף ב' תיבות 'דכל המדינה' ולהוסיף 'יצא לאור עתה פעם ב' עם הוספות קצת חידושים על סוגיות ואיזה תשובות ע"י ישיבת קהלת יעקב באנטווערפן (בעלגיען)'.

בעמוד ב' יהא נדפס 'תוכן הענינים' כבראשונה... ואח"כ יתחיל בדף בפני עצמו ההקדמה הגדולה כפי המסודר וג"כ הטרחתי לעשות הדפים כאורך הספר אבל לא עלתה לגמרי כן, וציינתי הדפים א' ב' ג' בעופרת כאשר תראה...'

---

4. ראה המכתב במילואו, במדור המכתבים סימן ג'.

מכתי"ק רבינו בהוראות בסדר ההדפסה

בשולי המכתב הוסיף לי עוד כדברים האלה:

'בסוף הספר אחר הדרשות לשבת הגדול הנדפס, יהא נדפס הדינים לשבת הגדול (שלקחתי מהגדה אגודת אזוב מפני שרחוק שיהא הגדה עוה"פ נדפס) כפי הרצוף פה, וכמו כן החידושים לה' פסח שאני שולח, ותמחול למחוק מה שכתוב בראש הדף 'אגודת אזוב' ולכתוב במקומו 'ויגד יעקב' לשבה"ג כפי שציינתי....

מלאכת ההוצאה

רבינו הרבה לגייס כספים על הוצאת הדפוס שנשתרגו ועלו על צוארי. ועל אף גודל הדחק ששרר אז אצלו, והיה נצרך מאוד לסיוע ועזר לקיום ישיבתו שבאנטוורפן, עם כל זה הרבה לעשות פעלים ולוה סכומי כסף נכבדים מאנשי בריתו לבל יחסר המזג, ולא יתעכב הענין מלהגמר בכי טוב.

לצורך זה, ראה רבינו לנכון שגם התלמידים אשר נפוצו על פני תבל יטו שכם לעזור ולסייע להוציא את הספר מכח אל הפועל, ושיתנדבו סכומים, בתור מעות קדימה ויוכלו בזה להנציח שמם ושמות אבותיהם ומשפחתם על עמודי הספר.

מתחילה הססתי לעשות דבר זה האם להזכיר ולהנציח שמם של המתנדבים ושם משפחתם כי לא הרגלתי בזה, אמנם רבינו ראה בזה דבר נחוץ, ועל כן האיץ עלי לבל אעכב זאת כי ראוי ונכון הוא וכן הוא דרך המדפיסים בשאר ספרי הקודש.

במכתבו מערב חג הסוכות שנת תש"ח כתב לי רבינו, בזה הלשון:

'...ידידינו ר' ישראל מייזנער נ"י רוצה לסייע באיזה סכום להדפסה ומבקש להעמיד שם שמו ושם נשמת אביו ע"ה, ע"כ הנני להודיעך שאל תמנע הטוב מבעליו ותקבל ממנו מה שרוצה לסייע וכן משאר תלמידים, ולכתוב כלשון הזה, לטוב יזכר מו"ה...שסייע להוצאות הדפוס בסכום הגון לעילוי נשמת ... וגם במכתב אלי... שאין צריך למנוע זאת כמנהג גם אצל שאר ספרי קודש שמדפיסין כן...'[5].

---

5. ראה המכתב במדור המכתבים סימן ה'.

ובמכתב שכתב אלי רבינו במוצאי חג הסוכות חזר ושנה אלי כדברים האלה:

'...וגם כתבתי לך שתקבל מתלמידים הרוצים ליתן מעות באופן שיהי' בו שמות אבותם, וגם אתה תוכל לעשות כן...'.

גם כאן הורה לי רבינו האיך ובמה להנציח שמות המתנדבים, וכה דבריו:

'...ויהי' דברים בעמוד בפני עצמו לא באותו עמוד שמסיים ההקדמה וכיו"ב מהדברים שהיו בו מכבר, רק בעמוד בפני עצמו, ויהי' כתוב כלשון זה, על הטוב יזכר כבוד מו"ה... שהתנדב סכום הגון לסייע להוצאות הדפוס לעילוי נשמת אביו.... וגם אתה תוכל לכתוב כן אם תרצה להזכיר אבותיך נ"ע, ורק כאשר כתבתי בעמוד בפני עצמו...'[6].

ותשלם כל המלאכה

בירח כסלו שנת תש"ח לפ"ק זכינו בעזרת ה' יתברך לברך על המוגמר ולראות את הכרך הנהדר והמפואר יוצא לאור עולם ורואה פני תבל כליל בהדר זיו תפארתו, ונתפרסם השמועה טובה גם בעיתונים אשר באשכנז, ועל ידי זה נפוצה הבשורה בין התלמידים די בכל אתר ואתר.

רבינו לא נמנע מלהביע גודל שמחתו וצהלתו שהחיינו והגיענו לזמן הזה, ובמכתב קדשו בימי החנוכה כתב אלי, בזה הלשון:

'...בזו הרגע הגיעני מכתבך... וגם מודעה מהעתון שיצא לאור ספר ויגד יעקב ואורו עיני כי ב"ה נגמר בכי טוב הסה"ק אשר כבר אני מצפה ע"ז בכליון עינים...'[7].

לעומתו ברוך יאמרו

כאשר יצא הספר ממכבש הדפוס כלול בהודו והדרו היתה אורה ליהודים, ובכל מקום אשר דבר המלך, מרן זצ"ל, מגיע שמחה וששון ליהודים, ראוה

---

6. ראה המכתב במדור המכתבים סימן ו'.
7. ראה המכתב במדור המכתבים סימן ז'.

AMERICAN JOINT DISTRIBUTION COMMITTEE

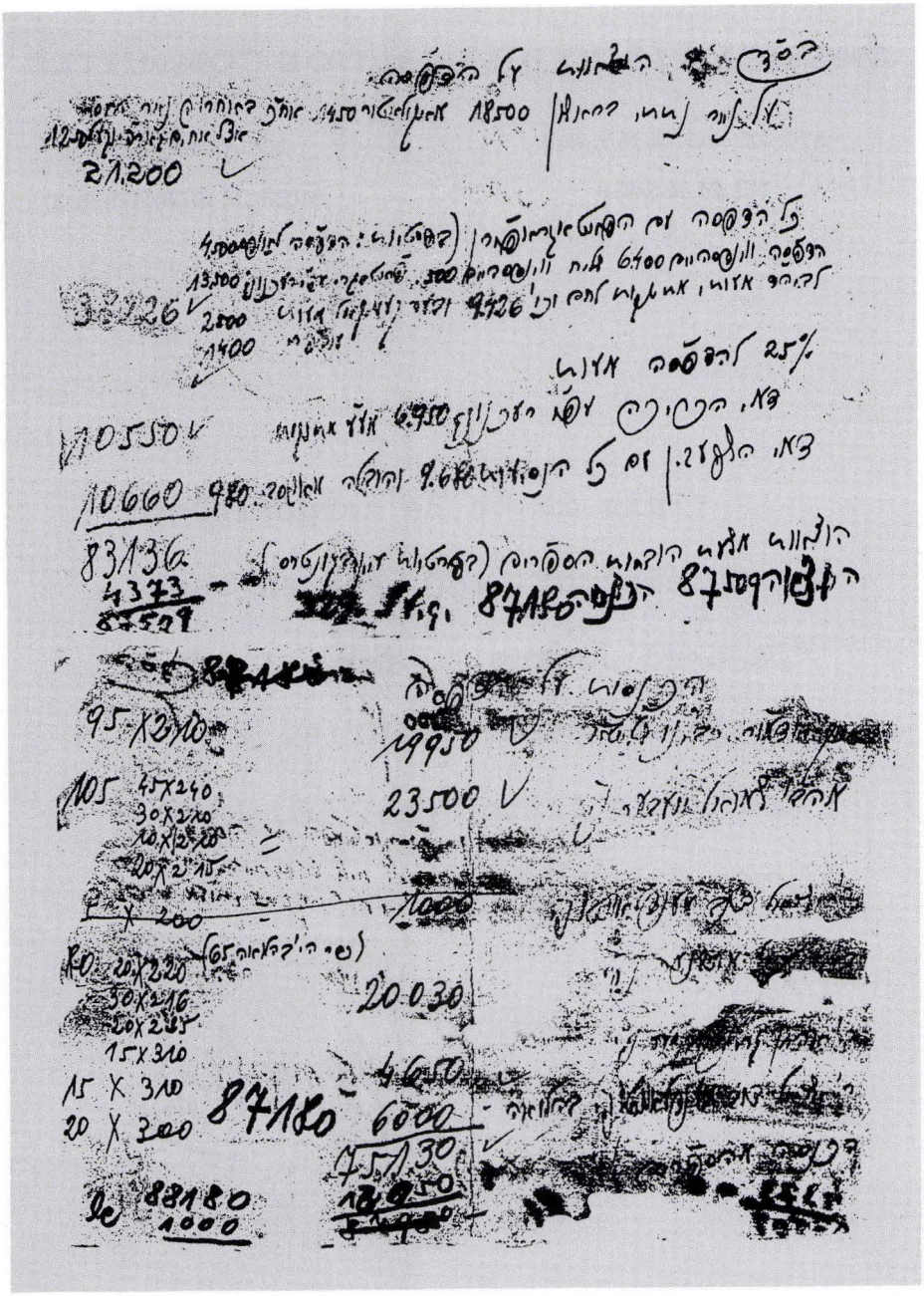
APO 407 c/o P. M. N. Y. N. Y.
TEL. M. M. 2425-8

LOCAL ADDRESS
MUNICH, SIEBERTSTR. 3

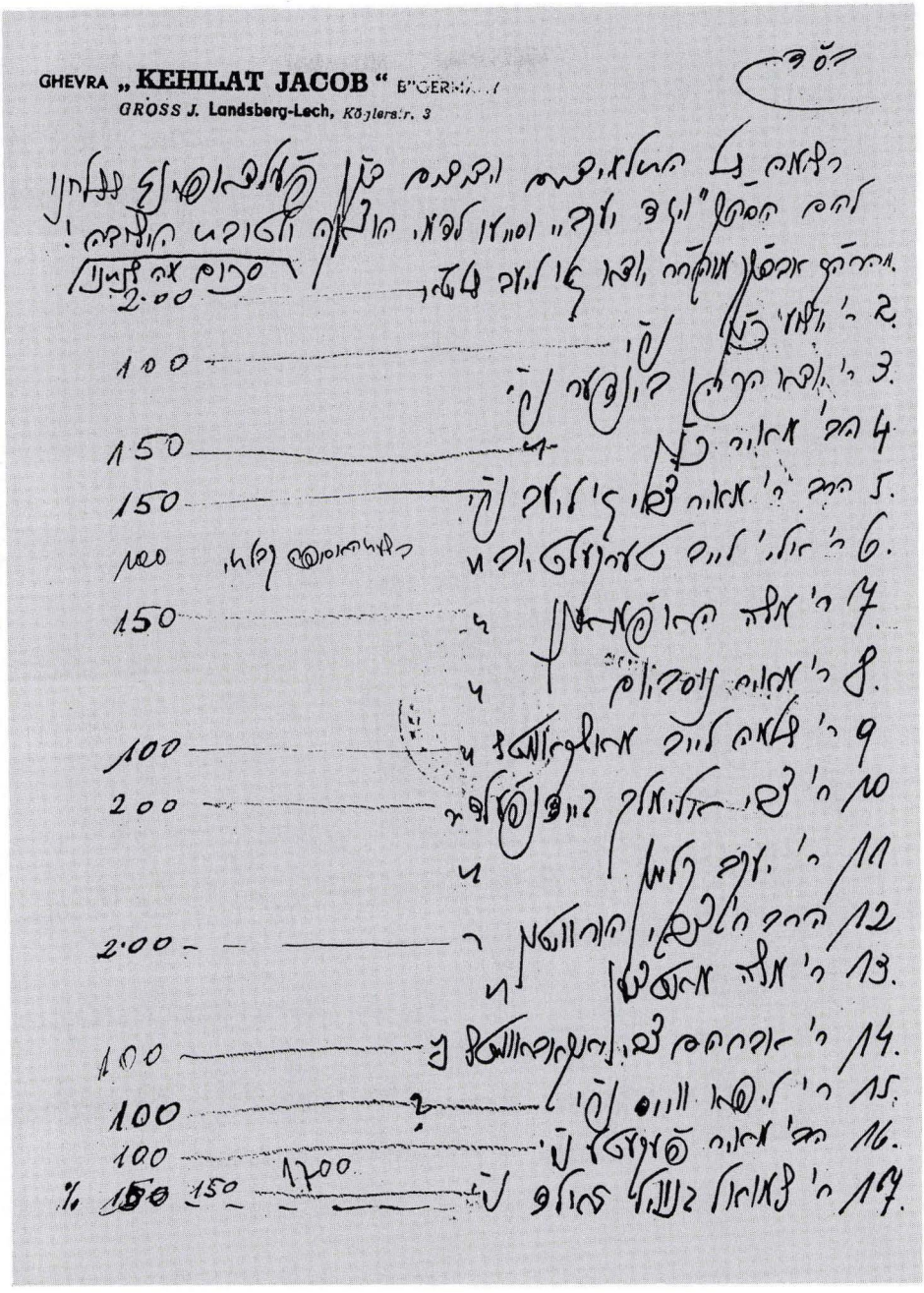
"This is to be acknowledged
the receipt of 480 Hebrew books
"Pajaged Jaakow " for A J D C
Munich to send to Paris.
(See Paris letter Feb. 16. 1948
signed Jilovsky).

March, 3, 1948.

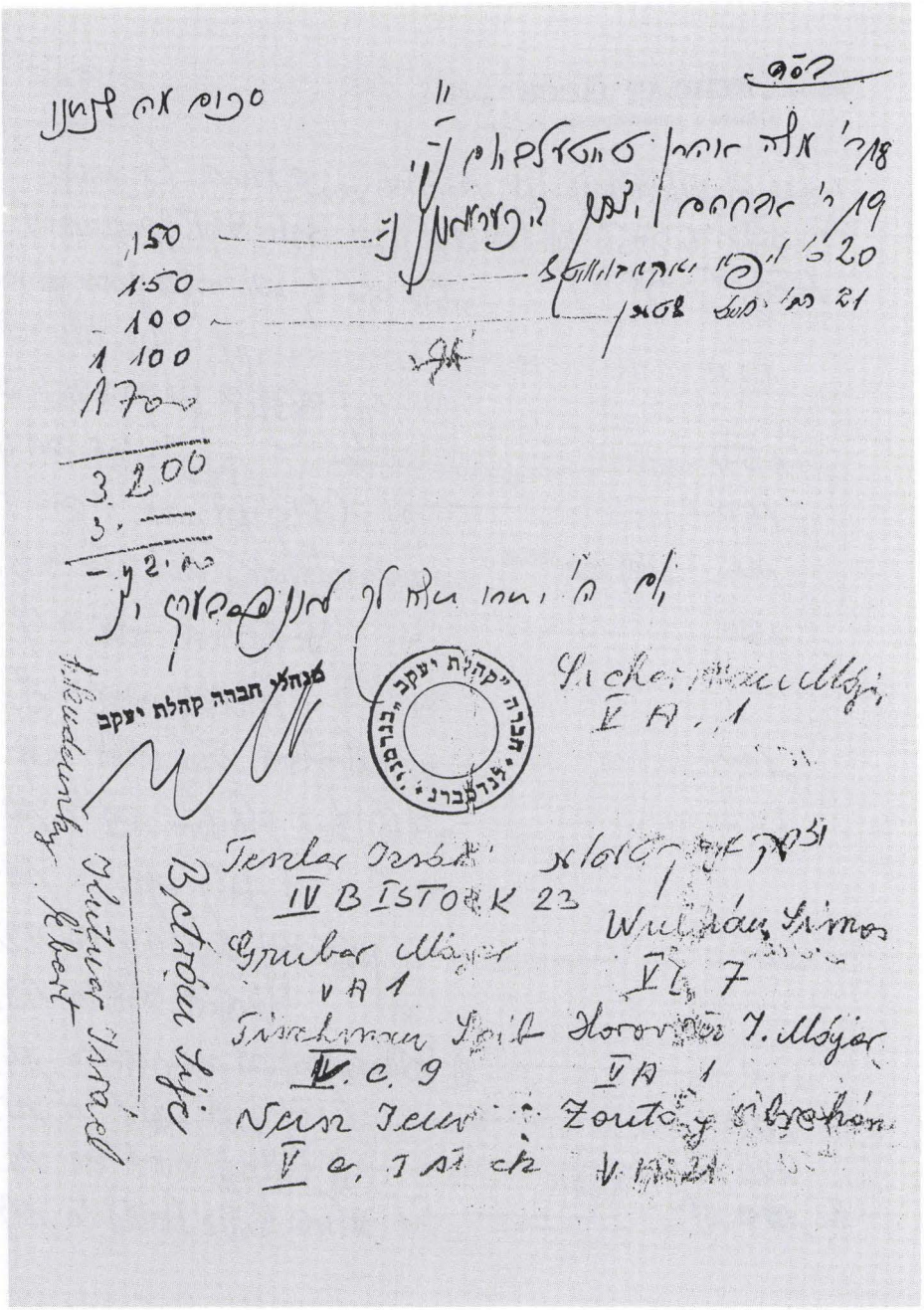
מכתב מהג'וינט המאשר קבלת הספרים

רשימת ההוצאות של ההדפסה

GHEVRA „KEHILAT JACOB“
GROSS J. Landsberg-Lech, Köglerstr. 3

רשימת התורמים והנדבנים בעד הספר

רשימת התורמים והנדבנים בעד הספר

רבים וכן שלימים ויהללוה, וכל רואיהן ברכו עליה ברכת הנהנין שיזכו להתענג מנועם צוף אמרים וללמוד וללמד לשמור ולעשות את אלה הדברים הנאמרין שמה בכל לשון שבקדושה.

לאור הפצת ספרא דבי רב כלול בהדרו, קבלתי כמה וכמה מכתבי תהלה, שבתוכם המה משבחים ומפארים את מלאכתי, ומביעים בשמחה רבה שביעת רצונם לזכות לטעום מנועם זיו דברי קדשו של מרן זי"ע.

בין השאר קבלתי מכתבים מאת הרב מנדל רובין, הרב ממוזשאי[8]. הרב מנחם שנעבאלג, הרב ממנצ'סטר[8*]. הרב ישעי' הלוי ווייס שו"ב[9]. ישיבת 'שארית הפליטה' בלאנדסבורג[10]. ומאת הכולל 'קידוש השם' דשם. ועוד ועוד[11].

ונשלוח ספרים

לבד מספרי ויגד יעקב ששלחנו ונתפשטו בקרב תלמידי מרן אשר שהו באירופה, הוצרכנו גם לשגר להתלמידים והידידים אשר מעבר לים, בארצות הברית וסביבותיה, וכרצונו של רבינו כאשר הביע דעתו בעבר.

אמנם לדבר זה היו צריכין לקבל רשיון פרטי מהאמעריקען דזשאינט, וב"ה עלה בידינו אחרי ההשתדלות הנכונה, ושלחנו לארה"ב 480 ספרים לחלקן בין התלמידים והידידים דשם.

---

8. ששימש אז כרב הרשמי בעיר קרומבאך.

8*. בעל שפתי עני שו"ת ועה"ת. וכן שפתי עני על פרקי אבות (שם עולם, תש"ס). בימים ההם שהה בלאנדסבורג וחתם הרב מנחם שנעבאלג מויזשניץ.

9. מח"ס 'לקט בהיר' על פרש"י ופירוש 'אור בהיר' על ספר אור החיים הקדוש.

10. אשר התנהלה תחת דגלו של הגה"צ מקראסנא ומקלוזנבורג זצ"ל.

11. מכתבי התהלה נדפסו ב'מדור המכתבים' סימן ל'.

תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב

ספר

ויגד יעקב

חלק ראשון

דברי אגדה ודברי הלכה, בענייני עבודה שבלב, ובענייני שבת ומועדים, גם דרושים נחמדים, בפרושים מתוקים מדומים, על אדני זהב מוסר נוראים, שעוררים לתורה ועבודה ובמילות הפרים.

אשר האציר אחלי"ו כרבת כ"ק אדמו"ר נר ישראל, צשר העיר עיני תלמידים רבים בתורתו וצדקתו, ריה הרב הגאון המפורסם צדיק השיד ועניו,

כקש"ת מרן יעקב יחזקי' זצללה"ה גרינוואלד

בן הגה"ק המפורסם מרן משה בן עמרם זצללה"ה אבד"ק תוסס בהמח"ם ערוגת הבשם זיע"א.

עתה אביד ורע"א בק"ק ליקוב, צעהלים, באנפי הוניאד, ולאחרונה בקהל עדות ישראל' מפאפא יע"א בעהמח"ם אגודת אזוב על הגדה ש"ת, משפטיך ליעקב תשובות וחדושי הלכות, ועוד חבורים.

יעקב

ויגד

יתחזקו חדושי בשניות מני יומא וסוכה מבחיק הגה"ק בעל ערוגת הבשם וצל זיע"א, וגליה אליו קיצורם "צדה לדרך" היה צוואת רביו דמהבר זללה"ה עם עוד לקוטי פוטר פומצאו בכתבי קדשו דברים שיצאו מן הלב וכנכנסין אל הלב. לבית חללו כל אלה תוברו יהדיו ונשארו ע"י בני הגה"ק המחבר זל"ו ויצאו לאור ע"י חברת קהלת יעקב. תיה אגודת תלמידי רבינו המחבר זל"ו

בשנת תרחמנ"ו לפ"ק

וכעת יצא לאור פעם ב' עם הוספות קצת חידושים על סוניות ואיזה תשובות ע"י ישיבת "קהלת יעקב" באנפוירפען.

שנת תש"ז לפ"ק

צילום שער ספר 'ויגד יעקב' שי"ל על ידי

תוכן העניינים

מאמר עבודה שבלב: בעניני תפלה, ובאורים בעניני התפלה, ובו (אות י"ז) ביאור שיטת הרמב"ם והשלחן ע"ו דשני (אות ע"ט) תשובה בענין קביעת זמן התפילה בבתי"כים. (אות נ') תשרי בענין שבילת קודם התפלה. (אות נ"ג) תשרי בענין תפלה בעת צרה ר"ל.

מאמר מנוחה ושמחה: באורים בפסוקים ומאמרי חז"ל ולקוטים הנוגעים ונוסחאות התפלה בעניני שבת קודש, ובו (אות כ"ח, כ"ב, כ"ג) על פתיחת ושים שלום שבת. (אות ל"ו, ל"ח) דרוש חוכחות מוסר קביעת עתים לתורה בש"ק

דרושי מוסר ומאמרים לחודש אלול: וליו"ק ולסליחות.

מאמר חוק זכרון: לראש השנה, ומס' ר"ה. דרושי התעוררות לתקיעת שופר.

מאמר פותח יד בתשובה: באור פסוקי תשובה, ודרושים לשבת שובה.

מאמר קדושת היום: ליום הכפורים. באורים בפסוקים ותפלות, דברי כבושין לפני כל נדרי, ומעמדים למוצאי יו"כ.

חדושי משניות יומא: מהגה"ק ערוגת הבשם זצללה"ה.

מאמר סוכת שלם: לסוכות. באורים בפסוקים ובאמחז"ל ולקהלת, השרות ולפלולים קצרים בפסחת והלכות סוכה.

חדושי משניות סוכה: מהגה"ק ערוגת הבשם זצללה"ה.

לשמיני עצרת ושמחת תורה: ביאורים בפסוקים ותפלות, דרושי מוסר לשמע"ת בענין ליפור תשב"ר שמיכת סוף התורה לתחילה.

לראש חודש חשון, כסלו.

מאמר ער מצוה: לחנוכה. באורים באמחז"ל ולשונות הפסוקים ופסוקים בעניני חנוכה. דרוש ביפר לשבת הנוכה, לר"ח שבת.

לעשרה בטבת, לר"ח שבט:

לפרשת שקלים: לר"ח אדר.

דרושים לז' אדר:

לפרשת זכור:

מאמר צהלה ושמחה: לפורים, באורי פסוקי מגילת אסתר ואמחז"ל.

לפרשת פרה:

לפרשת החודש: לר"ח ניסן, שנת ר"ח.

דרושים ומאמרים לשבת הגדול:

פסקי הלכות לשבת הגדול:

חי' והערות בה' פסח:

חדוש סוגיות ע"ד פלפול לשבה"נ ולש"ש:

תשובות בענינים שונים:

גם אלה להבסיס יביט סדעתם כי כל סקום שנזכר בספרים שם גוי אוי נכרי וכדומה הכונה רק על אותן שהיו בימים הקדמונים עובדי כוכבים ומזלות.

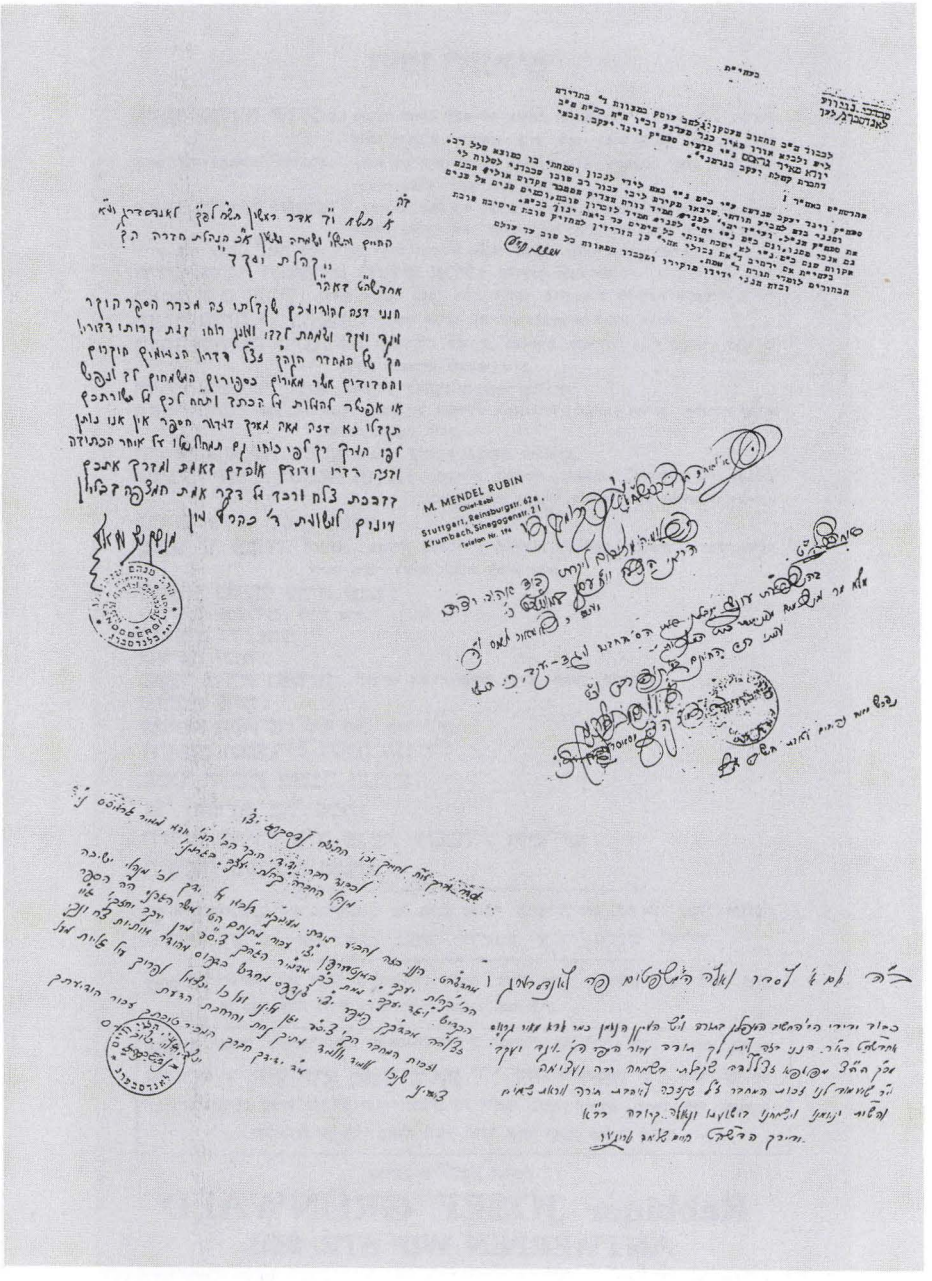
שאריית ישראל לא יעשו עולה ואין רשות לשום אדם להדפיס כפר ויער יעקב או ספר צדה לדרך בלתי רשות המח"ל. אוי ב"כ.

אפריון נספר לתלפיד נאמן מאסיר הגה"ק המחבר זצל להת הב' המים בתי"ש בסעיפים וכי סה"ה **יהדא מאיר נראם** נר"ו משאראשטאמאן יצ"ו אשר על ידי השתדלותו נדפס שנית הס חק הזה וביכות זה יושע בנוף ובנפש חכות רבו המחבר יעל להת ינן עליו באלף השנן ובכל אשר יפנה יצליח אכ"ר

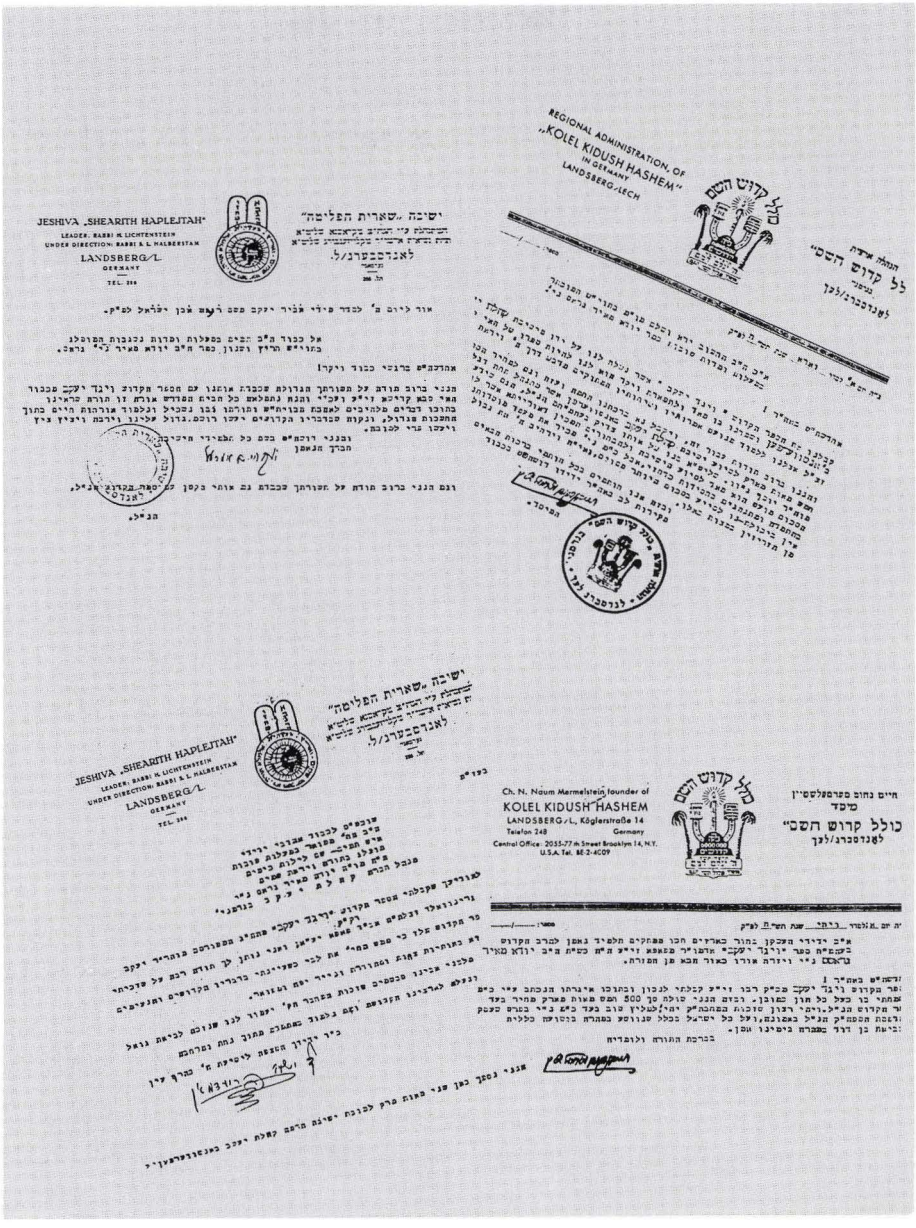
אדרעסע ... שע הספרי

Rabbiner JOSEF GRÜNWALD
ANTWERPEN WIP STR. 36B.

צילום תוכן העניינים

מכתבים ואגרות שקיבלתי מגדולי ישראל בשבח הספר

מכתבים ואגרות שקבלתי מגדולי ישראל בשבח הספר

פרק י"ב

מורשה קהלת יעקב

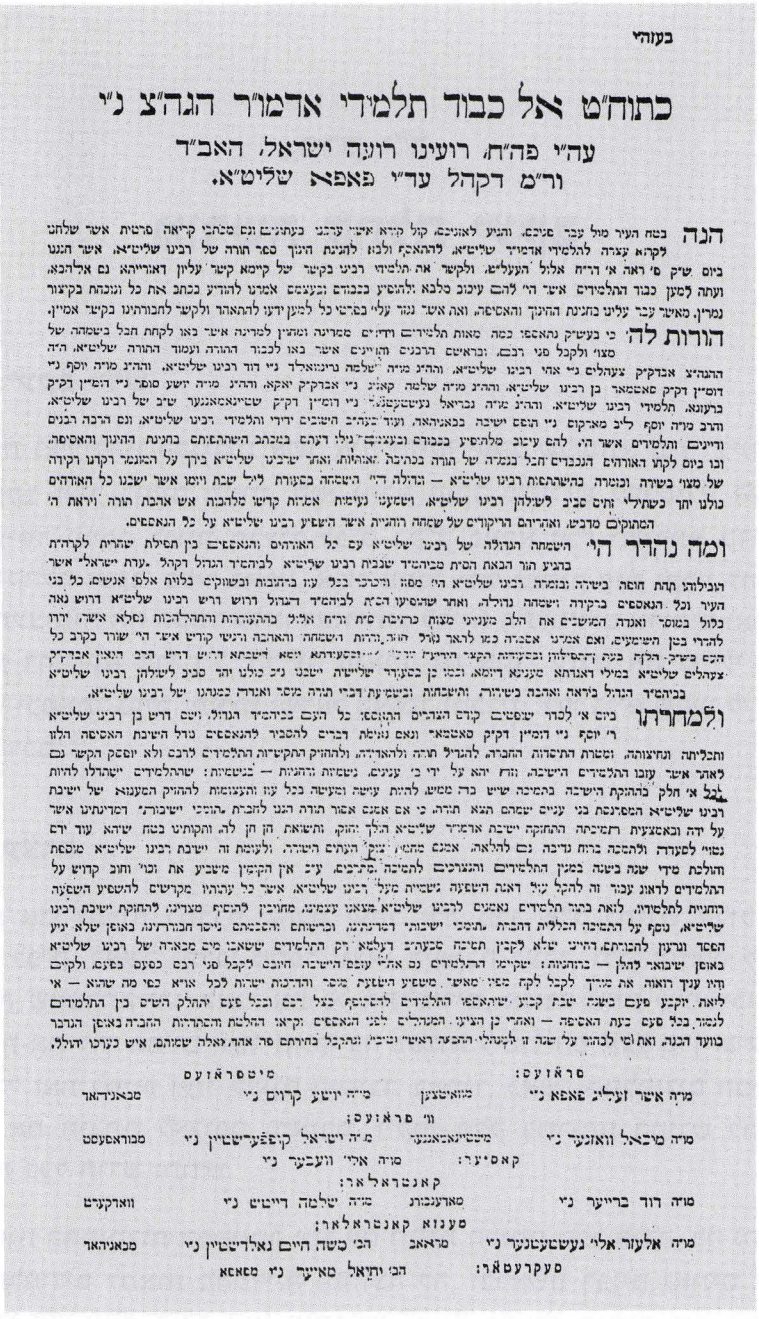
נחלת יעקב יירש

אחת מפעולתיו הכבירות אשר איזן ותיקן יעקב שלימתא מרן רבינו בעל ויגד יעקב זצ"ל בחיים חיותו, הוא נחלת יעקב שהוריש לתלמידיו הקרויין בנים, ויסד וטיפח בשנת תרצ"ד לפ"ק בק"ק פאפא יצ"ו חבורתא קדישתא 'חברת קהלת יעקב' בעיר פאפא, אשר ממנה יתד וממנה פנת יקרת להמשיך בעוז ותעצומות את הקשר עליון דאוריתא, להיות התלמידים אדוקים ואחוזים באילנא דחיי עם מרן ז"ל, הרועה הנאמן, גם אחרי עזבם את כותלי הבית המדרש וכמאמר נעים זמירות ישראל האומר ומכריז: 'לכו בנים שמעו לי יראת ה' אלמדכם'.

קראו עצרה

את אבן הפינה לחברת קהלת יעקב ירה מרן זצ"ל בחודש אלול שנת תרצ"ד לפ"ק, כאשר נתרבו מספר יוצאי הישיבה בעבר, ולכן הוחלט להקים החבורה שמטרתה יהי' לאגד את כל התלמידים, אגודה אחת שימשיכו בעוז ותפארת את דרך החיים אשר חונכו בה בשנות לימודיהם אצל מרן זצ"ל, ובד בבד יהי' זאת לסיוע ועזר לקיום הישיבה בעתיד, כאשר התלמידים הנאמנים ימלאו את חובתם לאלופם ומאורם, ויקחו חלק בתרומת הקודש להנהלת הישיבה בכל חודש וחודש.

חגיגת ההתיסדות התקיימה יחד עם חגיגת הכנסת ספר תורה, בה נתקבצו ובאו תלמידים למאות מהמדינה ומחוצה לה, ובראשם רבנים גאונים אוהדי ותלמידי מרן זצ"ל, כולם אתו ואתכנשו להיות במעמד הנשגב הזה שקידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא.

בעזהי

כתוה"ט אל כבוד תלמידי אדמו"ר הגה"צ נ"י

עה"י פה"ח, רועינו רועה ישראל, האב"ד
ור"מ דקהל עד"י פאפא שליט"א.

הנה בטח העיר מול עבר סעכב, והציע לאומעכב, קול קורא אשר ערבני בעתים ועם מכתבי קריאה פרטית אשר שלחתי לקהא עבדה להלמידי אדמו"ר שליט"א, להתאסף ולבוא להגיע הציון ספר תורה של רבינו שליט"א, אשר הגיע ביום שק"ס ראה אי' דרית אלול העעלית, ולקשר את תלמידי רבינו בקשר של קיימא קשר עליון דאורייתא גם אלהבא, ועתה למען כבוד התלמידים אשר הי' להם עיכוב פלבא ולהוסיף בכבודם ובענינם אמרנו להודיע בכתב את כל ונכתח בקיצור נמרץ, מאשר עבר עליהם בהגיע ההגיע והאסיפה, ואת אשר נגד עלי בפרטי כל למען ידעו להתאהד ולקשר לחבורתינו בקשר אמיץ.

הורות לה' כי בעשרק נתאספו כמה מאות תלמידים ודיים מפרובה ומהיין למדינה אשר באו לקחת חבל בישמחה של מצוי ולקבל פני רבם, ובראשים הרבנים הקדישים אשר באו לכבוד ההודה ועמוד התורה שליט"א, היה ההנהיג אבדק"ק צעהלים נ"י אחי רבינו שליט"א, והנהיג מיה שלמה קאנ"ע ניי דוד רבינו שליט"א, והנהיג מיה יחזקאל זאלמאן ניי דוד רבינו שליט"א, והנהיג מיה יוסף ניי דוסיין דק"ק מאסאמר בן רבינו שליט"א, והנהיג מיה שלמה קאנ"ע ניי אברק"ק יאקא, והנהיג מיה יחזקאל סופר נ"י דוסיין דק"ק ברעזנא, תלמידי רבינו שליט"א, והנהיג מיה נבריאל נעשטעטנ"ר ניי דוסיין דק"ק שטיינאמאנגער שיב של רבינו שליט"א, והרב מיה יוסף ליב מארקוס ניי הגם ישיבה בבאטהאה, ועוד בקהיב השיבים ידידי ותלמידי רבינו שליט"א, גם הרבה רבנים ודיינים ותלמידים אשר הי' להם עיכוב פלהשיע בכבודם ובענינם ניל: דעתם בשבתם השתתפותם בהגיע ההגיע והאסיפה, ובו ביום לקחו האורחים הנכבדים חבל בגמרה של תורה בהתכנל אחותה, ואחר שרבינו שליט"א בירך על המוגמר נקדנו רקודה של מצוי בשורה ובזמרה בהשתתפות רבינו שליט"א — גדולה הי' השמחה בסעודת ליל שבת ויומו אשר ישבנו כל האורחים כולנו יחד כשתלי זתים סביב לשולחן רבינו שליט"א, וישמעו נעימות אמרות קדשו מלהבות איש אהבת הורה ויראת ה' המתוקים מדבש, ואהריהם הריקודים של שמחה רוחניות אשר השפיע רבינו שליט"א על כל האנשים.

ומה נהדר הי' השמחה הגדולה של רבינו שליט"א עם כל האורחים והאנשים בין תפילת שחרית לקריאת התורה בהגיע הור האבח הסית מביהמ"ד שנבנה רבינו שליט"א לביהמ"ד הגדול דקה"ק. ערת ישראלי אשר הובילוהו תחת חופה בשירה ובזמרה רבינו שליט"א הי' מסוב, ויכתר בכל עוז בהתנועות ובשוקים בלוחות אלפי אנשים, כל בני העיר וכל האנשים בריקודה וישמחה גדולה, ואחר שהשפיעו הכ"ת לביהמ"ד דגדול דרוש רבינו שליט"א דרוש נאה בלול במוסר ואגדה המשמים את הלב מעניני מצות כרציכה את ה' ויחי אלול בהתעוררות והתהלהלות נפלא אישה, ירדו להתני בתן השיעים, ואם אמרני אשכחה כמו להאר נגדל הוד והדת השמחה והאהבה ודעשי קדש אשר הי' שורר בקרב כל הכת בשרק. הקף בעת קהשילהן ובשירות הקצר הידוע "ובשעתרתא יימא ישבאהא הדיש דריש הכב הגאון אבדק"ק צעהלים שליט"א בלילי דאגרתא מעגנא דזימא, וכמו כן בסעודת שלישית ישבנו נ"ב כולנו יהד סביב לשולחן רבינו שליט"א בביהמ"ד הגדל בזיאה ואהבה בשירות, ותשבחות ובשמעת דברי תורה מפי ואגדה בפעמוו של רבינו שליט"א.

ולמחרתו ביום א' לסדר שפטים קודם הנסיעה הקוסטו כל העם בביהמ"ד הגדול: ישם דרש בן רבינו שליט"א ר' יוסף ניי דוסיין דק"ק מאסאמר ואם נוגעת דברים להסביר להאנשים גודל השיבת האסיפה הלזו ותכליתה ותוצאותה, ושמרת התיסדות החברה, להגדיל תורה ולהאדירה, ולהחזיק התקיעדות התלמידים לרבם ולא יופסק הקשר גם לאחר אשר עזבו התלמידים הישיבה, וזה יהא על ידי כי ענינים, פעמיות והגיונות — בפעמיות: שהתלמידים ישתדלו להיות בכל אי חלק בהתוקת הישיבה בתמיכה שיש בדה מפש, להיות עושה ומעשה בכל עוז והעצומות להחזיק המענה של ישיבת רבינו שליט"א המסונאת בני עניים שהתם הגא תורה, כי אם אנשי אשר תורה הגנו לחברת "תומכי ישיבות" דמדינתנו אשר על ידה ובאמצעית דמסיבת התתוקת ישיבת אדמו"ר שליט"א הלך הזק, ותשואת הן הן לה, והקותנו בטח שיהא עוד ידם נטוי לעזרה ולתמכה ברוח נדיבה גם להלאה, אמנם מחמת הענתים העתים הישרה, לעומת זה ישיבת רבינו שליט"א מוסגת והולכת מדי שנה בשנה במנין התלמידים והנערכים להמיכה מהדשים, ע"כ אין הקיטון משביע את זכו' ותוכ קדוש על התלמידים לראות עכוב זה להכל עוד דאת השפעה נשביית מעל רבינו שליט"א, אשר כל עתותיו מקדשים להשפיע השפעה רוחנית לתלמידיו, לזאת בתוך תלמידים נאצים לרבינו שליט"א בשנינו עצמינו, מחוברים להזק מצדינו, להתוקת ישיבת רבינו שליט"א, נסף על התמיכה הכללית דהבחת, תמיכי ישיבות דמדינתינו, ובדישותם והכנסתם ניכר חברדינו, באופן שלא יגיע הספר וגרעון להבנותם, הדינו שלא לקבץ תמיכה מבעה"ב דעלמא דק תלמידים שישאבו מים מבאהה של רבינו שליט"א באופן שיבואו לחלן — בהוהעה: שקיימי הרלמידים גם את"ל עכם"ד הישיבה הנכם לקבל פני רבם כשם בשנם, ולקיים וזהו ענין הואה את מדיך לקבל לקה מפי מאשי. משפיע השפעת מיכי והדבקות ישראל לכל אוא בפי מה שהוא — אי ליאת יוקבץ עכם בשבת קבץ שיהאספו התלמידים להתסוף בעל רבם ובכל עם יהלק השיש בין התלמידים לעמוד בכל עם בעת האסיפה — ואתי בן הציעו. המהלים לפני האנשים וקראו הלשת והתהדות החבית באופן הנרבר בועד הבנה, ואת לוי להחזר על שנה זו לקבלתי הסבעה ראשי ושבת, ותקבל בחיתום סה אהה, אלה שמותם, איש כערכו יחולל,

סראָזעס:

מיה אשר זעליג פאפא נ"י	מיטשעצען	מיה יושע קרוס נ"י מכאנדהאר

מיטסראָזעס

וי סראָזעס:

מיה מיכאל וואזנער נ"י	מיטשיאאנגע	מיה ישראל קיסעלשטיין נ"י מבוראסעסט

קאסיער: מיה אלי' וועבער נ"י

קאנטראלאר:

מיה דוד בריער נ"י	מארעגורט	מיה שלמה דייטש נ"י וואדקעיט

סענוא קאנטראלאר:

מיה אלעזר אלי' נעשטעטנער נ"י	סראאב	הבי כשה היים נאלדשטיין נ"י מכאניהאר

סעקרעטאר: הבי יחיאל מאיער נ"י מסאסא

קול קורא שי"ל בחודש אלול תרצ"ד בשבח ה'חברה קהלת יעקב'

אווישוס:

מורה אהרן אלעזר פּייוא נ"י	שטיינאמאנגער	מורה יוסף שפיגעל נ"י	שטיינאמאנגער
מורה אלחנן ראאב נ"י	קאמארן	מורה משה שפיגעל נ"י	צעהלים
מורה אליעזר דאוויזאוויטש נ"י	אדענבורג	מורה מנחם דוד נאלאנדויער נ"י	באיהאר
מורה א"י צבי ליפשיטץ נ"י	ווין	מורה מאיר פּיש נ"י	נידעדיהאוא
מורה דוד ליב שוך נ"י	שטיינאמאנגער	מורה נפתלי מאשקאוויטש נ"י	שטיינאמאנגער
מורה הילל קאהן נ"י	מאקעווא	מורה עזרא צבי וויים נ"י	מ' שימלויא
מורה חיים מאשקאוויטש נ"י	ב' טשאבא	מורה צבי קאגיל נ"י	סערעטש
מורה יחיאל קאהן נ"י	פּאאא	מורה שרגא פייבל ראוז נ"י	שא' אוהעל

הבי שלמה נ"ראב בערג נ"י בודאפעסט

וההברה נתיסדה בשם
„קהלת יעקב"

ויהי אחר הדברים האלה, וכיק רבינו שליט"א נקדוה להשיג להאספה, ונאם דברים נעימים לעומת התלמידים על אודות אשר טבה לדעת גודל התקיעותם אליו בקשר עבותות אהבה, וחזק ושיבח את המציעך הזה ברברים הטם וטלהיבים היוצאים מן הלב — ולסיום האסיפה דרש הרהיג מיה יוצץ סופר נ"י דושיין ברעזנא, ונאם בנעימות אמרים איך שההברה התיסדה היא לשוכיתו, ולשזכות ויעץ שיהא לנו להבן בית נדול שמגדלין בו תגרה ותפלה, ובפרט בעתים הללו אשר המיעת נגרה ותפישטה בעולם, הוא דבר הכיחי להחזיקתי חיי הנפש ביום הוה, ובקשתינו שיתקדש שם שמים במשך הימים ברציה דרבינו — ונחזיק התפלה סעודת התינוך והאסיפה, וביה נתכנסו להדושיא הדיו אבדקיק יצקע נ"י, והדיו מפאלאק נ"י והרב מרה משה יהודא כיין נ"י הנגה דבי נשיאה כיק אדמו"ר שליט"א, והרב מורה יוסף פּייב מאריסוס נ"י מבאיהאר, וישוב הדוש רש רבינו שליט"א דברי מוסר משובצים באגדה, והאסיפ עם הסעודה נסגרה, והתלמידים התפזרו סרבם סתוך רגשי קודש והתעוררי, שבקרה ואהבה.

ועדה חברים חביבים, קרובים ותלמידים נאמנים! את אשר ישנו עמנו היום באגורתינו, ואת אשר עדיין לא התקשר לחבורתנו אליכם אשים נקרא, עורו נא! התעוררו נא! עמדו נא! התיצבו נא! לחזק קשרינו, להיות לקשר של קיימא.

אתם חביבים היקרים ונכבדים, אשר זכיתם לקחת חבל בישועת רבינו, ולהושיע לאסיפה הכורתנו הזקו מפעלונו, באופן הנדבר בינינו, ביום האסיפה, דהיינו שבל א' מהתלמידים אשר כבר עבו הישיבה, יתחייבו עצמם ליהן מידי הדש בהדשו, או מידי שבת בשבתו, כפי אשר תשיג ידו, כאשר הושיע מפי המנהלים סך חמישים הפלנה, והואסיף אוזחת יום לתלמידי ישיבת אדמו"ר שליט"א, ולהבליט זה בכל מקום שנמצאו שם התלמידים מהנשיא ולהלן, יבחרו א' מביניהם לנגאי אשר על ידו ישלח המעות לנגאי הכללי דההברה, ומקומות אשר לא נמצאו התלמידים אז מהנשיא ולמטה ישלחו המעות למקום הסמך או לנגאי הכללי — ואתם החבירים, ידידי היקרים, תלמידים נאמנים, אשר תילבם עיבב מלבא ולהושיע נכבודכם בעצמכם, התאזרו והתחברו ואיש את אחיו יעזרו, לאחד ולהתקשר לקהלתינו.

תקותינו בטח וחזקה, כי יהיו דברינו אלה על לוח קיבם הקוקה לחוק מפעלינו הנחוצה — ויהי נעם ה' עלינו, ישלח ברכה במעשי ידינו, וכוח התוזק הגן עלינו, עבור עם כיק אדמו"ר שליט"א עטרת ראשינו, לקבל פני משיח צדקינו, בבוזה ביסוס, אכיה.

הכיד אחיכם ידידיכם, תובשים ברגשי אבור וידידות, בברכה כתיבה וחתימה טובה.

פאסא יעיא, בחודש אלול שנת תרציד לפ"ק.

מנהלי החברה

נדפס בדפוס האחים נעוזדן בודאפעסט. קיראל נאסס 18.

קול קורא שי"ל בחודש אלול תרצ"ד בשבח ה'חברה קהלת יעקב'

העצרת התחילה בשבת קודש פרשת ראה, שבבוקרה התקיימה הכנסת ספר תורה מבית המדרש שבביתו של מרן, לבית המדרש הגדול דקהל עדת ישראל, שנתלווה בשירה ובזמרה בלווית אלפי אנשים לכבודה של תורה. ביום הראשון פרשת שופטים התאספו כל התלמידים בבביהמ"ד הגדול, ורבינו בעל ויחי יוסף זצ"ל, ששימש כמו"ץ בסאטמאר, דרש דרש בגודל נחיצות אסיפה זו הכלולה בחיזוק רוחניות וגשמיות יחדיו. אחריו דרש מרן בדברים מלהיבים בשבח המפעל, ואחריו נאמו עוד רבנים שבאו לקחת חבל באסיפה לשם שמים הלזו.

ואכן מטרתה לא הכזיבה. 'קהלת יעקב' הכתה שרשים נאמנים במשך השנים הבאים, שימשה כבסיס חזקה לקיום הישיבה והתחזקות התלמידים די בכל אתר ואתר, שנשארו דבוקים ואדוקים ברבם בכל עת ועידן, דבר שנמשך בכבוד ופאר גם אחרי הסתלקותו של מרן ז"ל תחת דגלו והדרכתו של רבינו זצ"ל, עד תקופת השואה ששמי אירופה נתקדרו בענני אופל, והישיבה נסגרה וכל התלמידים נפוצו ונתפזרו בכנפות הארץ.

שכחום וחזרו וייסדום

אחר החורבן הנורא, בריש שנת תש"ז לפ"ק בהיותי בלאנדסבורג, העיר ה' את רוחי ואת לבב כמה תלמידים (ה"ה הרה"ג ר' יהושע העשיל הלוי דייטש ז"ל רב במחנה אייכשטאט, ולימים אב"ד פריימאן, והרבני העסקן המפו' ר' ישראל מייזנער ז"ל) להחזיר עטרה ליושנה, לקבץ את הפזורות ולבנות את בית יעקב מחדש, ולארגן את כל חברינו וידידינו תלמידי מרן הקדוש זצ"ל שנשארו לפליטה אחרי החורבן הגדול, להמשיך את חבורתא קדישתא כימי קדם למען החיות את נפשינו בעתיד על דרך אשר כונן ויצג לפנינו מרן גאון עוזינו, ולשמור את דרך עץ חיים הסלולה לנו מדור דור.

לאור זאת ערכנו את בקשתינו מול פני רבינו שיעמוד בראש המחנה, יכונן דרכה, ויחתום עליה בגושפונקא דמלכא, להאיר לנו הדרך והמסילה העולה בית קל כמאז בימי קדם. אמנם מתחילה היסס רבינו בדבר הזה אם הוא מהדברים שהזמן גרמא בעת שהתלמידים באשכנז נפוצו במקומות פזוריהם ונמצאים במצור ובמצוק.

במכתב אלי מיום י"ט אדר שנת תש"ז לפ"ק[1] התאונן רבינו על מצב התלמידים, ושהדבר רחוק מאוד מהמציאות, כי מה יוכלו הם לעשות ומה יוכל לעשות להם, אמנם עכ"ז הציע לפני שאעשה עכ"פ רשימה מכל שמות התלמידים, ובבוא העת המוכשר לזה אז נראה לנקוט צעדים בזה.

ובמענה למכתבי כתב לי רבינו אחרי חג הפסח שנת תש"ז לפ"ק, כדברים האלה:

'...והנה ע"ד ענין חברת קהלת יעקב איני יודע מה נוכל לעשות הלא כל התלמידים שבדייטשלאנד הם במצור ובמצוק ל"ע און אהנע געלד איז קיין חתונה, כבר התחלתי לעשות צעדים אצל התלמידים שבאמעריקא ואולי יעשה רושם לטובה...[2]'.

במשך הזמן עסקתי הרבה בזה, ובריש שנת תש"ח לפ"ק כבר הי' בידי רשימה מכל התלמידים שרצו לקיים מאמר הכתוב חבר אני לכל אשר יראוך, ובעזרת השי"ת עלתה בידינו לערוך אסיפה כללית לצורך ביסוס וייסוד החברה, לאגד את התלמידים אגודה אחת תחת דגלו של רבינו. הגה"צ אב"ד קראסנא זצ"ל עזר הרבה בזה, וגם נאם אז לצורך המפעל הנחוץ מאוד.

במכתבי הודעתי את כל המפעל לרבינו, אשר גדלה שמחתו בלבו לראות שעמלינו גדלה והצליחה ועשתה פרי לטובה. ובמכתבו מימי החנוכה כתב אלי בזה הלשון:

'...וגם שמחתי מאוד שב"ה עשיתם אסיפה לחזור עטרה ליושנה לאגד התלמידים בני חבורה קהלת יעקב...'.

לבקשתינו שרבינו יעמוד בראשה להראות לנו הדרך נלך בה והמעשה אשר נעשה מסיים רבינו מכתבו:

'...בשבוע הבעל"ט אכתוב בל"נ מכתב תשובה וברכה באורך על התייסדות חברה קה"י בגרמניא[3]'.

---

1. ראה המכתב במדור המכתבים סימן א'.
2. ראה המכתב במדור המכתבים סימן ב'.
3. ראה במדור המכתבים סימן ז'.

תקנות גדולות שנו כאן

אכן, לא עבר יותר מחודש, ורבינו יצא בקן קולמסו והרחיב את הדבר במכתב עוז חביון לרגל ביסוס יסוד החבורה הקדושה חברת קהלת יעקב בגרמניא, בה הרים קרנה בכבוד, וכוננה על יסודות חזקים ואיתנים. במכתב קדשו המלאים זיו ומפיקים נוגה ראה רבינו לנחוץ לצאת בתקנתא דרבנן והתקין תקנתא רברבתא לכל התלמידים בני החבורה וסלל לפניהם הדרך אשר ישכנו אור שיתקדש שם שמים על ידה. את המכתב הבאתי במלואו במדור המכתבים.[3*]

לראות ולהיראות

בהמשך הזמן נתרבו הפצרת התלמידים אשר באשכנז, שרבינו יבוא בהדרתו מבלגי' לביקור קצר באשכנז, לשבות את שבתו בקרב תלמידיו הצמודים ללבבו, לחזק את לבב תלמידיו הנפוצים בין מחנות הפליטה, ולרומם את רוחם להמשיך בעוז את דרך החיים כמקדם.

במענה לבקשתינו כתב אלי רבינו במכתבו:

'...ואודות קריאתכם אותי לבוא אליכם על ש"ק, הקשיתם לשאול דבר שהוא נגד מנהגי, וגם כוחי שאין אתי ואני שאול להישיבה. אך אם יעלה בידי לקבל וויזום וליסע לאונגארין על יארצייט של אדר ב' אז אראה בל"נ להיות גם אצליכם בדרך נסיעתי אם אוכל...'[4].

למעשה נסע רבינו לפאפא על היארצייט של אביו מרן זצ"ל, ובדרך נסיעתו על מסילת הברזל עמד לשעה קטנה באשכנז, ושמה קיבלו התלמידים את פניו הקדושים בשמחה ונתברכו מפ"ק.

3*. מדור המכתבים סימן ט'

4. ראה המכתב במדור המכתבים סימן י'.

ישיבת קהלת יעקב

משרידי הגולה

SEMINARIE

"KEHILAT JACOB"

ANTWERPEN — WIPSTRAAT, 36/b

Sous la direction du

Rabbin Joseph Grünwald

DE PAPA & SZOMBATELY

TÉLÉPHONE : 246.94

תחת הנהלת

הרב יוסף גרינוואלד

אב"ד דק"ק פאפא וסאמבאטעלי ו"א

כעת באנטווערפען ע"א

ANVERS, le .....

צילום מכתי"ק של התקנות לחברת קהילת יעקב בגרמניה

צילום מכתי"ק של התקנות לחברת קהילת יעקב בגרמניה

SEMINARIE JESIVAT

"KEHILAT JACOB"

ANTWERPEN — WIPSTRAAT, 36/b

TÉLÉPHONE : 246.94

קסה

2

צילום מכתי"ק של התקנות לחברת קהילת יעקב בגרמניה

צילום מכתי"ק של התקנות לחברת קהילת יעקב בגרמניה

פרק י"ג

מאשכנז לצרפת

במרוצת הזמן עשיתי הרבה פעולות לצאת מדייטשלאנד לארץ נושבת מקום מנוחה ושקטה. הרבה מאמצים ניסיתי לעשות דרכי לעבר מדינת פראנקרייך, אשר המצב שמה היה פי כמה בכי טוב מבאשכנז, גם היה מקום מושבה של ה'וועד ההצלה' שעל ידיהם היתה היכולת לצאת למדינות החירות כארצות הברית וכדו'.

בשלהי חורף שנת תש"ח נטלתי את מקל הנדודים ושמתי פעמי לצרפת, ובעזרתו יתברך, אחרי קושיים רבים ועל ידי השתדלותם ועזרתם החרוצה של הרה"ח המפו' ר' ישראל מייזנער ז"ל ועוד, יכולתי לצאת מלאנדסבורג והגעתי בשלום לפאריז העיר.

להמליץ טוב בעדינו

בתקופה זו, בפרוס הפסח, בקשתי מרבינו שיצוה אתי חסדו וטובו להמליץ עלי אצל חברי 'וועד ההצלה' בפאריז, שיבואו לעזרתי, לעמוד לימין אביון שאוכל להסתדר בארץ נכריה זו בכי טוב. רבינו נענה לבקשתי וצירף למכתבו אלי עוד מכתב המלצה לחברי וועד ההצלה, אשר בו מבקשם שיעמדו לציידי, ויתמכו בעדי בכל יותרת הכבוד, שאוכל להסתדר בעניני במוקדם ועל צד היותר טוב.[1]

שהחיינו...

על חג הפסח נסעתי לבלגי' להסתופף בצל רבינו. היה זה לי מחזה נרגש מאוד בעת שנכנסתי בפעם הראשונה אחרי החורבן לראות פני רבינו, רוחי סערה בקרבי, ומרוב שמחה ורגש ברכתי בקול חנוק: ברוך אתה... שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה!.

---

1. המכתבים במלואן ראה במדור המכתבים סימנים י"א-י"ב.

ואף רבינו נענה לעומתי בקול: אמן!.

אחרי החג, ביום כ"ד ניסן, כתב לי רבינו בלוחות שניות מכתב תהלה אשר בו ממליץ עלי לטובה 'ליתן בידו לראי' למקום שאין מכירין בו... כי ראוי והגון לקרבו לסעדו ולתמכו כדין צורבא מרבנן'. ומסיים בברכה חמה ולבבית שאזכה בקרוב לבנות את ביתי בזכות רבי הגה"ק זצ"ל.[2]

חברת קהלת יעקב בפאריז

בהיותי בין הגולים בפאריז ראיתי לנכון לשכלל את החברה קהלת יעקב גם שם, אחרי ראינו את גודל ההצלחה שעבר עלינו בייסוד חברת קהלת יעקב במדינת אשכנז. כתבתי אלה הדברים לרבינו בקיץ שנת תש"ח שישיבנו דבר בזה.

בשלהי דקייטא כתב אלי רבינו במכתבו אשר בוודאי ראוי ונכון לעשות רשימה מכל התלמידים הנמצאים שם, ואף גם שהוא קשה מאוד במדינה ההיא, שתושביה המה רק כעוברים ושבים דרכה למדינות אחרות, ולכן כרוך דבר זה בכבידות גדולה, מ"מ צריך לעשות פעלים במה דאפשר.

וזה לשונו של רבינו במכתבו:

'...בענין עשיית רשימה מהתלמידים ולייסד חברה קהלת יעקב שמה מה טוב ומה נעים אך יודע אני המעמד דשם עד כמה העולם מפוזר ומפורד שמה ואין חידוש אצלי שהולך בכבידות, אבל לפום צערא אגרא, והעיקר שידע עכ"פ כאו"א שהוא תלמיד אאמו"ר זצ"ל ולא ישכח זאת, אף אם לע"ע אינו יכול להוציא מכח אל הפועל, ע"כ זאת תעשה לשלוח לכ"א קארטל נכתב או נדפס שישיב בכתב שמקבל ע"ע להיות חבר לחברת קה"י, ואח"כ תשלח אלי האדרעססען מכולם שקיבלו על עצמם...'[3].

---

2. ראה המכתב במדור המכתבים סימן י"ג.

3. ראה המכתב במדור המכתבים סימן י"ד.

הקבצו ושמעו בני יעקב

אחרי החגים ערכנו אסיפה כללית לכל התלמידים והחברים מקשיבים אשר רוצים בקיומה של הקמת חברת קהלת יעקב, בה יתאספו כל אנשי בריתינו לטכס עצה ומזימה, האיך ובמה להרים קרן התורה באופן מכובד, ולשמוע הצעות נכונות וראויות כדת מה לעשות, ואיש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק.

ערכתי וכתבתי הזמנות מיוחדות לכל אנשי סגל חבורתינו, בה הודעתי להם מהכנסיה לשם שמים שתיערך ברוב עם בקרב הימים, ולהיות עומדים נכונים לבנות ולנטוע את הנשמות, ולהקים את דגלה של החבורה על דרך רם ונשא.

האסיפה נערכה ברוב פאר והדר במוצאי שבת קודש פרשת נח - אור ליום א' לך - שנת תש"ט לפ"ק בבית מדרשו של הרב ר' יואל הייملיך שליט"א, הרב מ'וועגשייד' יצ"ו[4], אשר התגורר בעת ההיא בפאריז.

בית יעקב לכו ונלכה באור ה'

אני הקטן נשאתי את דברי באותה מעמד, נאמתי איזה מילין יקירין לכבוד העם הנאספים, בהם הצגתי את מטרתו של ארגון החבורה, וגודל התועלת הרוחני שיצמח מזה בעתיד.

לחיבת הקודש, איידי דחביבין עלי אלה הדברים אשר השמעתי בעת ההיא קדם עם ועדה, אתן פה מקום לאותן אמרים אשר נאמתי אז, ורשמתים לעצמי בשעתו למזכרת עולם:

ברוכים הבאים בשם השם ברכנוכם מבית השם!

געבענטשט זענט איר געקומענע אין נאמען פון השי"ת, געבענטשט זענט איר מבית השם!

אהובי אחי וריעי!

מיר זענען זיך צוזאמען געקומען תלמידים פון אינזער רבי'ן רבינו הקדוש פון פאפא זצ"ל זי"ע, און להבדיל בין חיים לחיים תלמידים פון אינזער רבי'ן פון

---

4. כעת איתן מושבו בקאנאדה לאויט"א.

אנטווערפן, ער זאל מאריך ימים ושנים זיין, וואס איך האב גראד נעכטן נאכמיטאג א ידיעה ערהאלטן אז מען האט א צווייטע אפעראציע געמאכט, און דער רבי שפירט זיך אביסל בעסער, אבער ער ברויך רחמים, וועלן מיר טאקע יעצט מתפלל זיין דאס השי"ת זאל במהרה שיקן א רפואה שלימה פארן רבי'ן שליט"א.

זענען מיר צוזאמען געקומען צו די אסיפה כללית של קהלת יעקב אין פאריז, וואס איך וויים גוט אז עס איז שווער, זייער שווער, איבערטייטשן די פאר וועלטער, ווייל ווען מיר דערמאנען זיך צוריק, אבער אפילו ווי מיר האבן געהערט דערפון, וויאזוי האט אויסגעזעהן די ערשטע אסיפה פון התיסדות קהלת יעקב אין פאפא וועז דער רבי זי"ע האט מיט זיינע דיבורים הקדושים מעורר געווען די הונדערטער תלמידים וועלכע האבן א טייל געזומען אין דער שיינע כנסיה, און ווי שיין זענען געווען די איבעריגע אסיפות אין די אנדערע יארן, וועז אינזערע טייערע חשובע חבירים ממש ווי ברודערם, וועלכע זענען בעוה"ר אומגעקומען על קידוש השם, וועז זיי האבן זיך צוזאמען גענומען די כוחות כאיש אחד בלב אחד ממש מיט אש של קדושה.

און נאך די פטירה פון רבינו הקדוש זי"ע אין שנת תש"ב אין פאפא וועז דער רבי זאל מאריך ימים ושנים זיין האט געעפנט די אסיפה וואס פון דעם אלעם ברויך איך נישט מאריך זיין, ווייל יעדער איינער פון אונז קען זיך צוריק דערמאנען ווי שיין ומה נעים היה וועד עם האט דאס צוגעזעהן.

ווי אנדערש איז אבער היינט וועז מיר קוקן זיך אום און לייערער ווי במתי מעט זענען מיר זיך צוזאם געקומען צו די היינטיגע אסיפה פון די 'קהלת יעקב' דא אין פאריז, וואו יעדער איינער פון אינז איז מפוזר ומפורד ממש אן א כח און אָן א מח, סיי בגשמיות און נאך מער ברוחניות, ווי זענען אינזערע חשוב'ע חברים נ"ע וועלכע האבן געקענט און געוואוסט אפצופירן א צוזאם געריפענע אסיפה פון הונדערטער תלמידים.

נו, וועז מען מאכט זיך אזוי איין קליין שטיקעלע חשבון קען דאך אויסקומען חלילה אז מען קען אריינפאלן חלילה וחלילה אין א שטיקעלע פערצווייפלונג, און מען וועט זיך חלילה מדחה זיין מיט תירוצים שונים, מוזן מיר אבער וויסן אז דאס איז נאר מעשה בעל דבר אזוי ווי דער רבי זכרונו לברכה ברענגט אין צידה לדרך אז דאס איז מעשה יצר, און דער יצה"ר ברענגט עהם דערצי.

ממילא אדרבה מוזן מיר זיך מחזק זיין און מקבל זיין דאס די אלע זאכן וואס אין די פריערדיגע יארן האט אויפגעטוהן די קהלת יעקב און ווי שיין לכבוד ולשם ולתפארת עס איז געווען, געווי דאס אלעס וועלן מיר אויך אי"ה אויף טוהן, און ווייל אויף איינמאל גייט דאך דאס אבער נישט, ווי דער רבי זאל מאריך ימים ושנים זיין האט מיר מיט עטליכע וואכן צוריק געשריבן דיבוריו הקדושים.

און דעם בין איך גייענדיג אין די מחשבות, האט אינזער חשובער חבר דער וועגשייד'ער רב זאל לעבן הרב ר' יואל היימליך מיך מזרז געווען דאס מיר זאלן צוזאם ריפן די אסיפה, און איך האב דעם כבוד - אעפ"י שאיני כדאי - אלץ זעירא דמן חברייא צו עפענען און צו באגריסן די אסיפה מיט די הייליגע וועדטער פון דוד המלך ע"ה 'ברוכים הבאים בשם ה'!. ווייל איך וויים גוט דאס יעדער איינער פון אינז איז געקומען אהער צו די אסיפה מיט די כוונה דאס נחזיר עטרה ליושנה, דאס מיר זאלן צוריק צושטעלן דעם וואס אינזער רבי זצ"ל האט מייסד געווען, וואס יעדער וויסט דאס דער יסוד ווי דער גאנצער בנין איז געווען אינגאנצן נאר וועגן כבוד שמו יתברך.

נו, ממילא זאגט דוד המלך ע"ה, קודם זייטס געבענטשט הבאים בשם השם די וואס זענען געקומען אין נאמען פון השי"ת, זעהן צוריק צושטעלן לכבוד השי"ת, און נאכדעם זאגט ער ברכנוכם מבית ה' זענטס געבענטשט מבית השם וואס קומטץ אהער מבית ה', פון דעם הייליגען בית המדרש וואס אזוי ווי דער רבי זכרונו לברכה ווי להבדיל בין חיים לחיים דער היינטיגער רבי זאל מאריך ימים ושנים זיין, האט זיך ממש מוסר נפש געווען פאר די תלמידים וואס מיר האבן דענסמאל נישט אזוי ווייט משיג געווען, היינט זעהן מיר דאס אבער עין בעין און אזוי להבדיל בין חיים לחיים דער היינטיגער רבי וואס יעדער איינער וויסט וואספארא גרוים פלאג און מיט וואספארא מסירת נפש ער זעהט מדריך זיין תלמידים, און דאס האט עהם טאקע מיט דעם שוואכן גופו הקדוש והטהור געברענגט צום היינטיגן מעמד ה' ירחם במהרה.

ממילא בעטן מיר השי"ת דאס אין זכות פון פון רבינו הקדוש זצ"ל און להבחל"ח מיט דעם כח פון היינטיגן רבי'ן זאלן מיר קענען מוציא זיין מחשבתינו הטוב מכח אל הפועל און מיר זאלן קענען צוריק שטעלן אויף דעם אלטן יסוד אזוי ווי עס איז געווען לשם לכבוד ולתפארת.

נאר אבער אהובי חברי היקרים! איין זאך וויל איך נאך אין אנפאנג פון די אסיפה נאכזאגן פון רבי'ן זכרונו לברכה:

אין שנת תרצ"ד ביים התייסדות פון די 'קהלת יעקב' האט דער רבי ז"ל אנגעפאנגען מיט דעם פסוק 'הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד וגו' כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם', האב איך געהערט נאכזאגן פון רבי'ן ז"ל אזוי, עס איז דאך ידוע אז דער בורא כל העולמים האט באשאפן יעדן מענטש דאס יעדער איינער זאל זיין אנגעווייזן אויף דעם אנדערן, ווייל א שוסטער מוז האבן א שניידער און אזוי ווייטער, ווייל אז איינער זאל זיין אלעם דאס איז אוממעגליך, אזוי ווי דער ערוגת הבושם טייטשט 'בורא נפשות רבות וחסרונן' השי"ת האט באשאפן אסאך נפשות און ביי יעדן פעלט אזאך וואס יענער האט, פארוואס האט דאס השי"ת אזוי באשאפן כדי 'להחיות בהם נפש כל חי' כדי יעדער איינער און יעדע מדינה זאל קענען לעבן.

ממילא א יוד ווייסט דאך צו וואס דאס איז, דורך דעם קומט מען צו אחדות, ווייל מען ווייסט דאך דאס מען איז אנגעווייזן אויף דעם אנדערן, ווייל אזוי איז דאך דאס אין רוחניות דאס איין יוד קען נישט מקיים זיין די גאנצע תורה נאר מיט דעם כח און מיט די הילף פון אנדערן יוד.

יעצט זאלן מיר זעהן ווען להבדיל אלף אלפי הבדלות ווען צווישן די אומות העולם קומט פאר א זיצונג איין צוואמענקופט, ווען זיי וועלן זיך אויפשטעלן וויפיל זיי וועלן זיין אזויפיל חילוקי דיעות אזויפיל מיינונגען וועלן זיי האבן, מה שאין כן ווען מיר אידן קומען זיך צוזאם אויף איין אסיפה, איבערהויפט אויף א אסיפה פון תלמידים פון איין רבי'ן דאס ממש יעדער איינער שפירט זיך מיטן אנדערען אזוי ווי ברודער'ס, מוזן מיר זיך זעהן מתאמץ זיין דאס אזוי דורך די גאנצע אסיפה ווי אויך ביים אויפשטעלן זיך פון די אסיפה זאלן מיר זיין באחדות כאיש א' בלב א', הלא כולנו בני איש אחד נחנו.

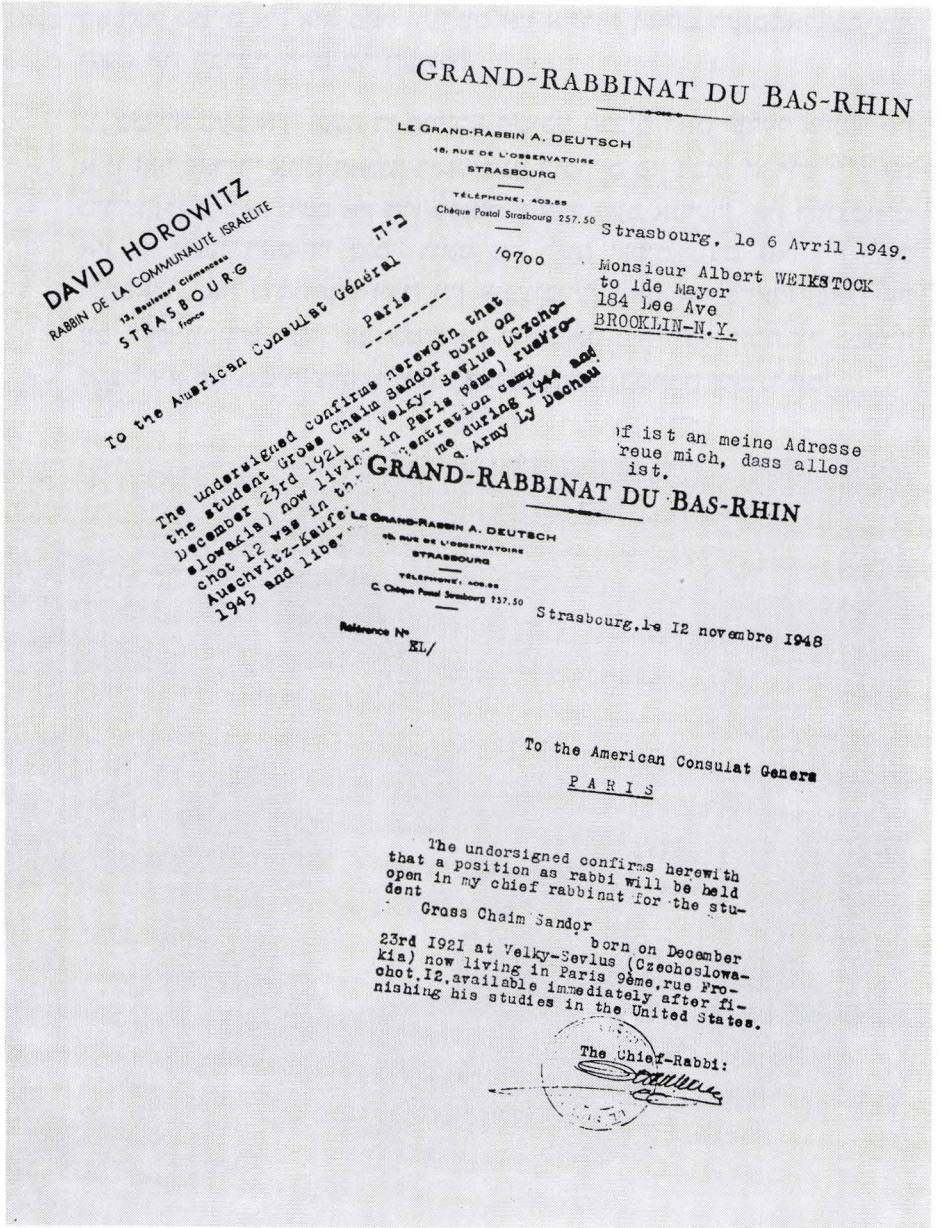
דאס מיינט דער פסוק, זאגט דער רבי זכרונו לברכה, הנה מה טוב ומה נעים, ווי גוט, שיין און אנגענעם איז ווען שבת אחים, ווען תלמידים פון איין רבי'ן קומען זיך צוזאם וואס זענען ממש ווי ברודערס, זאגט ער אבער וויטער "גם" יחד, דער "גם" קומט מרבה זיין, ווייסטו ווען עס איז טוב ונעים ווען גם יחד ווען אלע זענען יחד, צוזאם באחדות כאיש א' בלב א'. איז דאס

קאפיטל מסיים אין אזא פאל וועז עס איז אחדות ושלום דענסמאל שם צוה השם את הברכה חיים עד העולם!.

נו, ממילא בעט איך יעצט די טייערע חשובע חברים דאס יעדער איינער פון אונז זאל פאר די אויגן האלטן די הייליגע דיבורים פון רבינו הקדוש זי"ע און מיר וועלן בוודאי נישט זיין ח"ו לקנטר איינער דעם אנדערן, און דענצמאלט איז צו האפן דאס די כנסי' וואס איז לשם שמים וועט נאר זיין לשם ולתפארת, און מיר וועלן זוכה זיין אופצובויען וואס איז צוזאמגעפאלן אין עס וועט מקודש ווערן שם שמים על ידינו, און מיר וועלן זוכה זיין במהרה מקבל זיין פני משיח צדקינו מיט רבינו בראשינו במהרה בימינו אמן.

בעת אחד מנאומי

GRAND-RABBINAT DU BAS-RHIN

LE GRAND-RABBIN A. DEUTSCH
18, RUE DE L'OBSERVATOIRE
STRASBOURG
TÉLÉPHONE: 403.88
Chèque Postal Strasbourg 257.50

Strasbourg, le 6 Avril 1949.

DAVID HOROWITZ
RABBIN DE LA COMMUNAUTÉ ISRAÉLITE
12, Boulevard Clémenceau
STRASBOURG
France

ב"ה

/9700

Monsieur Albert WEIKSTOCK
to ide Mayor
184 Lee Ave
BROOKLIN-N.Y.

To the American Consulat Général
Paris

The undersigned confirms herewoth that
the student Gross Chaim Sandor born on
December 23rd 1921 at Velky- Sevlus (Czecho-
slowakia) now living in Paris (9eme) rue Fro-
chot 12 was in the concentration camp
Auschwitz-Kaufe[illegible] during 1944 and
1945 and liber[illegible] U.S. Army by Dachau

[illegible]f ist an meine Adresse
[illegible]reue mich, dass alles
[illegible]ist.

GRAND-RABBINAT DU BAS-RHIN

LE GRAND-RABBIN A. DEUTSCH
18, RUE DE L'OBSERVATOIRE
STRASBOURG
TÉLÉPHONE: 403.88
C. Chèque Postal Strasbourg 257.50

Strasbourg, le 12 novembre 1948

Référence N°
EL/

To the American Consulat Genera
PARIS

The undersigned confirms herewith that a position as rabbi will be held open in my chief rabbinat for the student

Grass Chaim Sandor

born on December 23rd 1921 at Velky-Sevlus (Czechoslowakia) now living in Paris 9ème, rue Frochot 12, available immediately after finishing his studies in the United States.

The Chief-Rabbi:

מכתבי המלצה עלי להקונסוליה מגאב"ד שטראסבורג דאז הגר"א דייטש,
ומהגרא"ד הורוויץ גאב"ד שטראסבורג.

פרק י"ד

מצרפת לארצות הברית

תכין לך הדרך

כמובא למעלה, לא באתי לצרפת כדי להשתקע שם, כי אם להתגורר בה ולצאת דרכה לחוף מבטחים, על כן התחלתי לנקוט צעדים ולעשות פעולות להכין את דרכי, ולסדר כל הענינים הכרוכים סביב, כדי שאוכל להמשיך הלאה בנסיעתי, ולבוא ככל הקודם אל המנוחה ואל הנחלה במדינת אמעריקא.

אמנם, כמובן, לא היתה זאת מהדברים הקלים ביותר. השלטון בארה"ב לא רצה לקבל אזרחים חדשים, וליתן להם 'ויזע' בלתי אם יהיה בידם להוכיח שיש להם מקור מחיה שיוכלו להתפרנס ממנה, כי לא הסכימו בשום פנים שעול פרנסת התושבים החדשים (אימיגראנט"ן) יפלו עליהם, ועל כן לא היה לי שום עצה ומבוא אחר רק להתקבל בתור 'סטודענט' באחת מהישיבות הרשמיות אשר בארה"ב.

ברם יזכרו לטוב הני תרי אנשי חסד ידידיי הנאמנים מהור"ר **גרשון פרץ** ורבי **אהרן ווינשטאק** שיחי' לאויט"א שעסקו והרבו פעלים בעדי, עזרו לי להסתדר עם כל הענינים שהצטרכו לי, לקבל את הסטודענט קארטל מישיבת תורה ודעת, ובזה יכולתי להשים פעמי לארה"ב. גם הטיבו עמי אחרי בואי לארה"ב בהיותי גלמוד על אדמת נכר, וקרבו אותי בנאמנות יתירה עד שזכיתי לבנות את ביתי, ישלם להם השם פעלם הטוב ותהי משכורתם שלימה מעם השם אלוקי ישראל.

כתב הרבנות

אך גם דבר זה לא הוטב בעיני ה'קאנסול האמעריקאי' אשר בפאריז, כי רצו להיות בטוח שאחרי ככלות תקופת לימודי אחזור לאירופה ולא אפול על עולם וצוארם. לא נשאר לי עצה אחרת רק שאביא להם מכתב מרב רשמי

EVERGREEN 7-1065

בעזהי"ת

MESIFTA TALMUDICAL SEMINARY
141 SOUTH THIRD STREET
BROOKLYN 11, N. Y.

OFFICE OF THE REGISTRAR

February 5, 1948.

American Consulate General,
Paris, France

RE: Chaim Sandor Gross
c/o Vaad Hatzalah
Paris, France

Honorable Sir:

Kindly be advised that our Seminary has accepted the above-named on a full scholarship basis covering his tuition, dormitory room and board, medical attention, clothing and all other needs.

Our Seminary trains Rabbis who serve not only in the United States, but also in other countries. We guarantee that the above-named will leave the United States immediately upon completion of his studies.

We also wish to advise you that admission to our Seminary is made on the basis of matriculation in Talmudic and theological subjects. Thousands of studnetswho do not matriculate in their secular subjects are nevertheless admitted and are instructed in the specific courses which they lack.

We are hopeful that you will give this student your kindest consideration and that you will granthim the visa which will enable him to commence his studies at our Seminary at the earliest possible moment.

Respectfully yours,

Max Lonner

Rabbi Max Lonner
Registrar

ML:hr

State of New York
County of Kings
Subscribed and sworn to
before me on this 17
day of Feb '1948

מכתב מהנהלת המתיבתא לקונסול ארה"ב המאשר לימודי שם

בצרפת שאחרי שאסיים שנות לימודי בארה"ב, אתקבל אצלם לשמש בתור רב, וזה יספיק להם שאוכל לקבל מהם וויזע לארה"ב.

בצר לי פניתי ליודעי ומכירי הרה"ג רבי **אברהם דוד הורוויץ** האב"ד ד'שטראסבורג (שליט"א) זצ"ל, והצעתי לו את כל הענין העומד לפני, ושאלתי ובקשתי לפניו הוא שיעשה עמי חן וחסד, וישתדל עבורי שאוכל להשיג פאפירן הללו, כדי שנסיעתי לארה"ב לא תתעכב עוד.

הרב הנ"ל השתדל מאוד בעדי, וב"ה שעלה בידו להשיג מכתב פיתוחי חותם מאת ה'גרענד ראבינאט ד'באס-ראיין' שבראשה עמד הרב דייטש, וקהלתה הצענטראלי היתה בשטראסבורג, שכתב להקאנסול שבפאריז שיש לו פאזיציע פתוח בהראבינאט שלו, שאחרי שאשתלם את עצמי בלימודי באמעריקא אתקבל ביניהם כרב. ועל סמך זה קיבלתי מהם הוויזע.

לברך ולהתברך

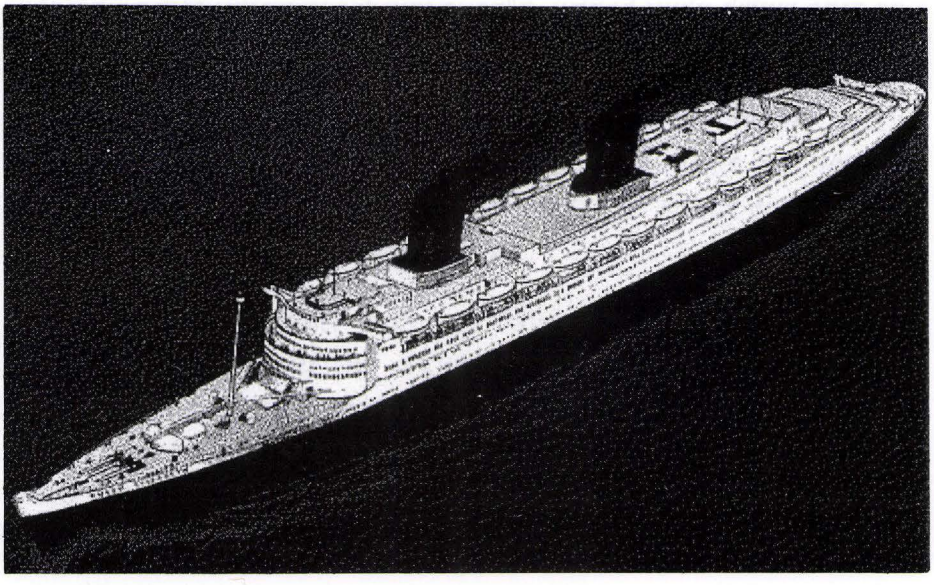
באותה תקופה שלחתי פתקא ופדיון להתברך מפי צדיק יסוד עולם כ"ק מרן אדמו"ר מסאטמאר זי"ע לברוקלין שבארצות הברית, בה הזכרתי את עצמי ואת אחיי ואחיותי היקרות שתחי' שנזכה בקרוב לבוא אל המנוחה ואל הנחלה ולבנות בתים נאמנים בישראל.

האדמו"ר מסאטמאר זי"ע כתב אלי ביום ג' בשלח תש"ט כמענה לבקשתי: '...ואני תפלה בעדו ובעד אחיו ואחיותיו שיחי' שהשי"ת יהי' בעזרתכם בכל אשר תפנו ותתברכו בכל משאלותכם לטובה...'[1].

ובמכתב מיום ה' וישב תש"ט כותב אלי: '...ואני תפלה בעדו שהשי"ת יהי' בעזרו ושיצליחהו בכל דרכיו ועניניו ויזכה לבוא במהרה למקום מנוחה והרוחה בתכלית הנרצה...'[2].

---

1. ראה המכתב במדור המכתבים סימן כ"ג.
2. ראה המכתב במדור המכתבים סימן כ"ב.

ABSTRACT OF THE LOG OF THE
CUNARD WHITE STAR

R.M.S. "QUEEN ELIZABETH"

COMMODORE C. M. FORD, C.B.E., R.D., R.N.R.

SOUTHAMPTON via CHERBOURG TO NEW YORK

Date (1949)	Dist.	Latitude	Longitude	Weather, etc.
Wed. Mar. 2		N.	W.	At 11.59 (G.M.T.) Left Co's Berth, Southampton
Wed. ,, 2				At 15.09 (G.M.T.) Nab Tower abeam
Wed. ,, 2	64miles	To Cherbourg		At 17.57 (G.M.T.) H10 Buoy. Arrival Cherbourg
Wed. ,, 2				At 20.30 (G.M.T.) Departure Cherbourg
Thur. ,, 3	460	49.54	13.26	At 03.30 (G.M.T.) Passed Bishop Rock Light
Fri. ,, 4	706	48.14	31.14	Fresh S.W. breeze, moderate sea, overcast
Sat. ,, 5	653	44.26	46.02	Moderate S.W. wind, moderate sea and swell
Sun. ,, 6	499	42.11	56.52	Whole W'ly gale, mod., High sea, very heavy swell
Mon. ,, 7	645	40.32	71.01	Moderate gale, rough sea and heavy swell
	130	To Ambrose	Chan.L.V.	At 17.36 E.S.T. Ambrose Channel
Total	3093	miles		Light Vessel abeam—Arrival.

PASSAGE, Cherbourg to New York - 5 days. 2 hours, 6 minutes
AVERAGE SPEED - 25.33 knots

הספינה עמה הפלגתי לעבר ארצות הברית

דרך אניה בלב ים

בשלהי חורף דשנת תש"ט לפ"ק התחלתי בפרשת אלה מסעי לבוא מאירופה לארצות הברית. נסעתי בספינת "קווין עליזאבעט" שהכילה למעלה מ-2000 נוסעים, ביניהם הרבה יהודים פליגי הגולה שיצאו בדרכם לאמעריקא.

על הספינה חלקו לי מקום בקומה התחתונה שהיתה טבועה בתוך הים, וכמובן שהאויר שם לא היה מזוכך, ורבים נחלאו שמה. על כן עליתי במשך כל היום לקומה העליונה, שם מצאתי את הגאון הרב מאויואר זצ"ל, ושימשתיו שמה במשך היום עד הלילה.

על חוף מבטחים

בחודש אדר שמרבין בו בשמחה שנת תש"ט לפ"ק, לאחר נסיעה בת ארבעה ימים, הגענו בשלום לגבולי ארצות הברית, האניה עשתה את דרכה מול ה'אי' הידוע 'עליס איילענד', שם ירדנו והנחנו את פסיעות הראשונות על אדמת אמעריקא, בתקוה להמכין מצעדי גבר שיכונן דרכינו לשלום, ושישמור צאתנו ובואנו לטובה ולברכה.

בצל התומר

מאז באתי על אדמת הנכר, בארץ לא זרועה, מצאתי לי פנת יקרת בבית מדרשו של כ"ק אדמו"ר הגה"ק מסאטמאר זי"ע אשר ברחוב בעדפארד עוו. מס' 500. שם ישבתי, שם התפללתי, שם הרגשתי את עצמי בכי טוב, שם שאבתי חיות רוחניים בצל הקודש האדמו"ר מסאטמאר זצ"ל.

בימים הראשונים בארה"ב התאכסנתי בבית ידידי הרבני הנגיד ר' אהרן ווינשטאק שיחי' לאויט"א ברחוב ליע עוו. פינת ראדליזש סט. הוא דאג לכל הצטרכי וקירב אותי בסבר פנים יפות.

זמן חירותינו

בהתקרב מועד חג הפסח, היום טוב הראשון שלי על אדמת נכר בלי קרוב וגואל, חשקה נפשי למאוד לזכות להסב את ה'סדרים' על שולחן מלכים אצל

כ"ק האדמו"ר מסאטמאר זי"ע, אשר דבקה נפשי באורו הטהור, וגם הוא הכיר אותי מכבר הימים טרם פרוץ המלחמה, כמובא למעלה.

אף אמנם שאצל האדמו"ר זי"ע התארחו בכל השנה והסבו על שולחנו אורחים רבים, בפרט בימי שבת חג ומועד, אשר אורחים רבים סבבו ואכלו על שולחנו הטהור. לא כן היה בימי חג הפסח, כי אז צמצם מאוד בזה, ולא כל הרוצה לבוא אל המלך זכה לזה. האדמו"ר זי"ע בעצמו בחר לו מראש את אורחיו שיערכו אתו את הסדרים בלילי התקדש החג.

זכיתי וניתן לי הרשות לבוא על סדר אחד, אך בתשוקתי העזה להסב את שני הסדרים בצל כ"ק האדמו"ר זי"ע. על כן לקחתי עמי את הר"ר גרשון פרץ וויינשטאק, שימליץ בעדי לפני האדמו"ר שאוכל להיות על שני הלילות.

כשהפלתי תחינתי לפני האדמו"ר שהיות שאין לי בכאן קרוב או גואל לחוג את הסדרים ע"כ בקשי שיואיל בטובו שאהי' אצלו בב' הלילות. האדמו"ר פנה לר' גרשון פרץ ואמר לו: "זאל ער זיין ביי דיר". ע"ז ענה לו ר' גרשון פרץ וכי איזה דמיון הוא זה, הוא רוצה להיות בצל הקודש לחזות מנועם זיו הרבי. אחר טענות והפצרות ענה האדמו"ר מסאטמאר שאלך להרבנית ע"ה ואם היא תתן הסכמתה גם הוא יסכים.

ירדתי להרבנית ע"ה, שהכירה אותי מכבר בסאטמאר כמו שספרתי לעיל, ובקשתי אותה להיות אורח אצל האדמו"ר בלילי פסחים. מתחילה אמרה לי שאם אטחון את התמכא למרור אז אוכל להיות בשני הסדרים. אמרתי לה שהכל הנני מוכן לעשות חוץ מאותה מלאכה שאינני מסוגל לכך... ובסופן של דברים היא הסכימה לכך בחפץ לב, ובכן זכיתי להיות תחת צל הקודש בשני לילי הפסח אשר עברו מתוך התרוממות הרוח ואוירה נעימה וקדושה.

תקופת המעבר

ישיבת רבינו באנטווערפן עברה תקופות קשות, הן בגלל מצב הכספי שהתדרדר מאוד בימים ההם, גם מצב הכללי הן ברוחניות והן בגשמיות ירדה עשר מעלות אחורנית, וכמו שרבינו התאונן במכתביו אלי כמה פעמים. בנוסף לזה, רוב רובם של התלמידים והידידים כבר יצאו מאירופה, חלק חשוב התגורר בארה"ב ובמונטריאל שבקאנאדה, והפצירו ברבינו שיואיל בטובו

להעתיק ישיבתו אצלם, כדי שיוכלו להתחמם לאורו להיות סמוכים ונראים אצלו.

רבינו היסס בדעתו איזה דרך לשכון אור, כי נפשה חשקה להתיישב בארץ ישראל ולהעתיק שמה ישיבתו, ולא היה יכול להחליט בנפשו איזה דרך שיברור לו שיהי' לתועלת להתלמידים בני ישיבתו. גם עלה המורא לפניו מלעלות לארץ הקודש בגלל חשש פחד מלחמה, ואולי יצטרכו התלמידים להתגייס לצבא.

במכתבו אלי מיום ב' דברים שנת תש"ט כתב אלי:

'...וע"ד אשר שאלת אם יש לי פלאן להישיבה באה"ק, הנה אמת שיש לי חשק לזה אבל נסוגתי אחור לעת עתה מחמת חשש פחד מלחמה ומחמת חשש שהבחורים יצטרכו לילך לצבא...'.

רבינו ממשיך שם במכתבו שאולי הי' לו לבקש דרך לארה"ב למען יוכל משם להחליט באיזה דרך לבחור כאשר יצטרך לילך מאנטווערפען, אמנם '...הוא תלי' בהאסתפקתא איזהו גלות יותר קשה לקבל אם להיות בגלות אצל גוים או להיות בגלות אצל יודים, ולעת עתה אני הולך בשיטת שב ואל תעשה עדיף...'[3].

כך נמשך הדבר כמה חדשים, ובינ לביני השתדלו החברה "קהלת יעקב" דפה להשיג וויזע לרבינו שיבוא עם ישיבתו לקאנאדה. אך לרבינו נודע מאנשי בריתו שבמונטריאל ששם מצב הפרנסה יותר קשה מניו יורק, ובטוב לבבו שדאג לתלמידיו שיוכלו להסתדר בטוב אחרי חתונתם, לא הי' לו חשק גדול לזה.

במכתבו מעש"ק לס' ויחי תש"י כתב אלי רבינו כדברים האלה:

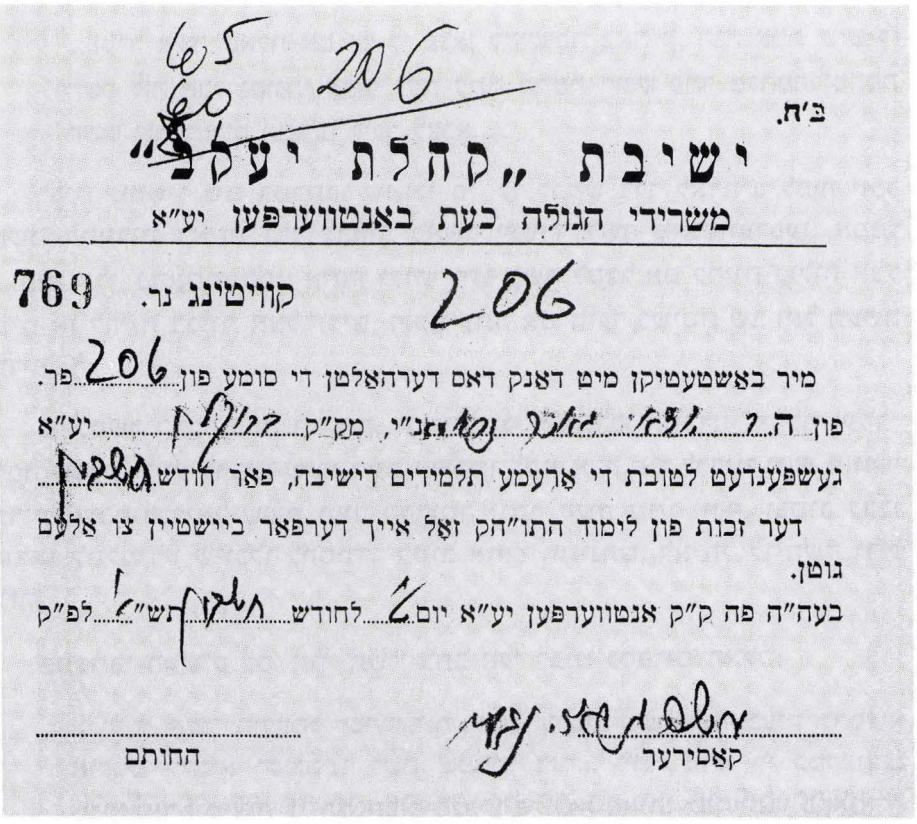
'...וע"ד אשר הודעתני שהקהלות יעקב עושה השתדלות בענין להמציא אופנים להביא ישיבתינו לשם שמחתי בזה... יותר ניחא לי במדינתכם מבקאנאדה מחמת כי המכתבים המגיעים לכאן מאותן שנתיישבו בקאנאדה מורים ששם עוד יותר קשה הפרנסה ליהודים... **ותכלית ישיבתינו הוא**

---

3. ראה המכתב במדור המכתבים סימן ט"ו.

להמציא תכלית גם להבחורים אשר הגיעו לפרקן לעסוק בפרנסה... מ"מ אם אתם רואים שא"א להשיג לשם וויזום להישיבה רק לקאנאדה אזי אני מרוצה לקבוע שם ישיבתי איה"ש...'[4].

כל זאת עמלנו קשות, השתדלתי אצל אגודת הרבנים דפה שרבינו יתקבל בתור רב אצלם, ועי"ז יוכל בניקל להשיג וויזע לצאת בדרכו לכאן. עד שזכינו בחורף שנת תשי"א לפ"ק שרבינו יבוא לשכון כבוד פאר בתוכינו בברוקלין ניו יורק, לשתול את ישיבתו וקהילתו באדמת אמעריקא, אשר תהלה לקל שגשגה ברבות הימים למבצרי התורה, וכאשר יסופר בפרקים הבאים.

ב"ה.

ישיבת „קהלת יעקב"

משרידי הגולה כעת באַנטווערפען יע"א

769 קוויטינג נר. 206

מיר באשטעטיקן מיט דאנק דאס דערהאלטן די סומע פון 206 פר.

פון ה. ר' [illegible] מק"ק [illegible] יע"א

געשפענדעט לטובת די אַרעמע תלמידים דישיבה, פאַר חודש [illegible]

דער זכות פון לימוד התו"הק זאַל אייך דערפאַר ביישטיין צו אַלעם גוטן.

בעה"ה פה ק"ק אנטווערפען יע"א יום 7 לחודש [illegible] תש"ך לפ"ק

החותם

קאַסירער

קבלה על תרומה לישבה"ק באנטוורפן

4. ראה המכתב במלואו במדור המכתבים סימן ט"ז.

פרק ט"ו

עת דודים

על זאת יתפלל לעת מצוא

ברישא דקייטא דשנת תש"ט שלחתי פתקא ופדיון לרבינו זי"ע בצירוף מכתבי שיתפלל בעדי ושיעלה זכרוני לפניו לטובה ולברכה שאוכל להקים בית נאמן בישראל בדרך ישראל סבא.

כפי שסיפר לי רבינו במכתבו, לא רצה לקבל הפתקא ופדיון, כי בענותנותו כי רבה לא הרגיש את עצמו ראוי לכך, ובהיות שנסע אז לאה"ק לחסות בצל כ"ק אדמו"ר רבי אהרן מבעלזא זי"ע, לכן מסר את הפתקא למרן מבעלזא זי"ע, ובירך אותי לזיווג יפה, וכפי הנראה, ממשיך רבינו, ברכתו עשה רושם לטובה.

פרק האיש מקדש

בחודש תמוז שנת תש"ט לפ"ק באתי בעזר השם בברית האירוסין למזל טוב ובשעטו"מ, עם רעיתי הנאמנה והמהוללה הצוה"ח מרת **מרים** שתחי' לאויט"א, בת מורי חמי הרבני החסיד המפו' **רבי צבי נידערמאן** ז"ל.

כשבישרתי משמחת אירוסי בשעטו"מ לרבינו, נתמלא שמחה וגיל, ויצא בקן קולמסו לברכני בברכת מזלא טבא וגדיא יאה שאזכה לבנות בית נאמן בישראל על דרך התורה והיראה עם כל מילי טבא.

במכתבו אלי מיום ב' דברים כתב אלי:

'...בגילה ברנה בשמחה רבה הגיעני שורותיך המבשרות צבא רב שבאת בעז"ה בקשר החיתון עם בת ת"ח ממשפחה הגונה ממש החייתני בבשורה טובה זו'.

רבינו ממשיך לשבח ולפאר את משפחת נידערמאן הכבודה שהיו לו היכרות עמהם בהיותו מתגורר בסאטמאר: 'ובסאטמאר הי' משפחת נידערמאן

תמונת מו"ח רבי צבי נידערמאן ז"ל

משפחה חשובה מאוד והיו נחשבים בין המצויינים למשפחת חסידים ואנשי מעשה... והזיווג יעלה יפה יפה עם כל מילי דמיטב בגשמיות ורחניות..."[1].

וכותב וחותם

שמחת התנאים שלי נתקיימה בבית כ"ק אדמו"ר מסאטמאר זי"ע, אשר ישב פאר בראש כמחותן משני הצדדים. הרבנית הצדיקת ע"ה ערכה הכל בטוב טעם כשמחה אישית שלה.

טרם שהאדמו"ר זי"ע התחיל לקרות את שטר התנאים כנהוג, עבר על טופס הנכתב ומצא שמה איזה טעותים, וצוה שיכתבו את התנאים שנית. אמנם גם בפעם השנית לא עלתה הכתובה כהוגן וצוה לשלש בכתובים. וכשגם בפעם השלישי לא מצא הנכתב חן בעיניו, הפך פניו אלי ואמר: "נו, שרייב דו אליינס!".

הרבנית ע"ה שעמדה מן הצד וראתה את הנעשה פנתה אל האדמו"ר זי"ע באמרה: "ער וועט דאך שרייבן וואס ער וויל...?!".

"זארג דיך נישט", ענה לה האדמו"ר, "אני יושב כאן סמוך אצלו וארא שהכל יהא מסודר באופן הכי טוב"....

ראשי בתי האבות

בעמדי בפרק זה, ראוי ויאה להעלות עלי גליון בקוצר אמרים, להנציח שמם וזכרם הטוב של משפחת בית חמי ז"ל, שהיה נצר ממשפחת אפרתים קרואי מועד אנשי שם, למען יהיו מעשה אבות סימן לבנים ולא ימוש זכרונם לנצח.

מורי חמי זקיני, הרבני הנגיד החסיד המרומם **רבי חיים יוסף נידערמאן** זכרונו לברכה, מעיירת קעבריל, היה איש חסיד מפורסם בכל האיזור, תורה וגדולה התאחדו על שולחנו, ובהיותו עתיר נכסין זכה ליקר וגדולה ושמו הטוב יצא לתהלה בכל הסביבה.

---

1. ראה המכתב במדור המכתבים סימן ט"ו.

בנעוריו קיבל תורה בישיבת מרן הגה"ק בעל ייטב לב מסיגעט זי"ע, ונתגדל שם לאילנא רברבא, ונתעטר מרבו בנזר ההוראה אשר כתב והמליץ עליו כדברים האלה:

> יום"ף הוא השליט הוא המסביר, איב"ע גמרא איב"ע סברא, בתורה קולע אל השערה, הנמצא כזה איש אשר בו רוח חיי"ם, ברוחו פי שנים ה"ה הב' המופלג חריף ושנון זית רענן ר' **יוסף חיים** שיחי' מקעברול אשר יצק ע"י פה בהתמדה רבה, עיניו כיונים על אפיקים בגמ' ופוסקים, להבין ולהשכיל דברים נכוחים ציצים ופרחים, כל מן דין סמוכו לנא לעטרו נזר תפארה באהבה וחיבה יתירה, לקראו בכל דבר שבקדושה כל בי עשרה בשם חבר ר' **יוסף חיים**[2], וכאשר החל רוח ה' לפעם בקרבו לעמוד על משמרת התורה, כן יום"ף ביתר עוז לו להתגברה, ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח מטהו יפרח כעץ שתול על פלגי מים חיי"ם.

ביתו אחריו

כשהגיע לפרקו נשא את זוגתו הצוה"ח מרת **הענטשא** ע"ה בת הרה"ח רבי **יצחק אהרן** ז"ל ויחדיו, הקימו ביתם לשם ולתפארת בית ישראל.

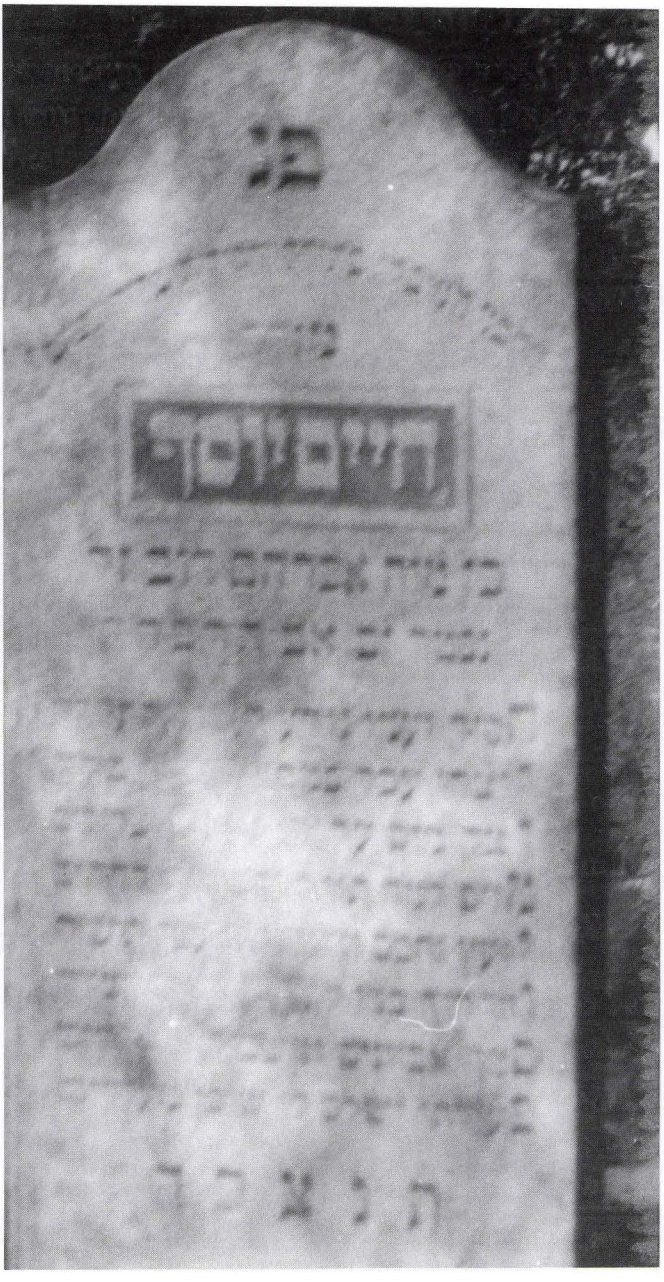
במיוחד היה מקורב למרנן ורבנן צדיקי בית סיגעט, ה"ה מרן הקדושת יום טוב זצ"ל ובנו הגה"צ בעל עצי חיים זצ"ל. וסיפר כ"ק אדמו"ר מסאטמאר שליט"א שבזכרונו עדיין מימי ילדותו, עת ששהה יחד עם אביו בעל העצי חיים זצ"ל במרחץ סאבראנץ, ובאחד הימים הגיע לשם הרב ר' חיים יוסף ז"ל, ועוד זוכר היטב את הרושם הכביר שהיה אז בין הציבור שרבי חיים יוסף בא לכאן.

הרה"ח ר' חיים יוסף ז"ל נפטר ביום י"ב אב שנת תרפ"ה לפ"ק. ונטמן בבית החיים בקעברויל. וזוגתו הצוה"ח מרת הענטשא נפטרה ביום ה' כסלו שנת תרצ"א לפ"ק ומנוחת כבודה בקעברויל.

---

2. כנראה במכוון שינה רבו את שמו מ'חיים יוסף' ל'יוסף חיים'.

צילום העתקה מכתב החבר לחו"ז רבי חיים יוסף שניתן לו ע"י רבינו ה'יטב לב'.

מצבת חו"ז רבי חיים יוסף נידערמאן ז"ל

מו"ח הרה"ח ר' צבי ז"ל

בבית אביו הרה"ח ר' חיים יוסף ז"ל שאב הרבה תורה וחסידות וקיבל את חינוכו לשם ולתפארת. כאביו גם הוא קיבל תורה וחסידות במלוא חפנים באדמור"י וצדיקי בית סיגעט זצ"ל אשר הי' דבוק להם כל ימי חייו.

בהגיעו לפרקו נשא את זוגתו הצוה"ח מרת **פעסל** ע"ה הי"ד בת הרה"ח רבי משה דוד פישער ז"ל יליד פולין, ובנו את ביתם בעיר מונקאטש אשר בקארפטארוס, כראוי וכהוגן לתורה ולתעודה, בית נכון ונשא, במלוא מובן המילה.

בגלל עסקיו הרחיק נדוד לארצות שונות באירופה, ולאחרונה בארה"ב אשר יצא אליה טרם פרוץ מלחמת העולם השני' ובגללה זכה להישאר בחיים לגדל את בניו ובנותיו על דרכי התורה והחסידות באדמת נכר, אחרי שניצולו ממות לחיים ברוב רחמיו וחסדיו.

רבי צבי ז"ל נסתלק לחיי עד ביום י"א טבת שנת תש"ח לפ"ק, והוספד ע"י כ"ק מרן אדמו"ר מסאטמאר זי"ע, ונטמן בביה"ח בלאנג איילענד, ניו יורק. תנצב"ה. ותזכר לטובה נשמת זוגתו מרת פעסל ע"ה שנעקדה על קידוש השם ביום ג' סיון תש"ד, ע"י הנאצים הארורים ימ"ש בין שאר מיליוני הקדושים והטהורים, השם ינקום דמם במהרה לעינינו.

על ראש שמחתי

זמן חתונתי ויום שמחת לבי נקבע ליום טו"ב אדר שנת תש"י לפ"ק.

עזה היתה תשוקתי שרבינו יופיע בהדרת קדשו ביום שמחת לבי ולהתעלס אתי באהבים, כאב הנאמן לבנו. בין כך ובין כך כבר הרבינו צעדים ופעולות שונות שיוכל רבינו לבוא לשכון בתוכינו, על כן היתה תקותי שימהר את בואו לכאן ויוכל לישב בראש המסובין ביום אפריוני.

אמנם סיבות שונות עכבו בעד רבינו למלאות את בקשתי, המצב והזמן ההוא לא היו גרמי שתתקיים בפועל מאוויי, ואף גם חולשות כוח שפגעו אז ברבינו, עיכב בעדו מלהשתתף בראש שמחתי.

במכתבו אלי, מערב שב"ק פ' ויחי תש"י לפ"ק, כתב אלי כדברים האלה:

'...וע"ד בקשתך ליקח חבל בראש שמחתך הנה הקשית לשאול דבר שבעצמך ידעת שאין לי דרך באיזה אופן למלאות בקשתך, כי הלא גלוי וידוע שעפ"י

בהיותי בפרק האיש מקדש

דרך הפשוט א"א לקבל וויזום לשם, הא חדא, ועוד אפי' אם איזה אופן שאוכל לקבל זאת מה אעשה לחולשת גופי וביטול הזמן, כי ע"י אוירון אני מפחד לנסוע וע"י ספינה הוא שבירת עצמות וביטול זמן הרבה...'[3].

עוד מונח בזכרוני

וכך שנה רבינו את התנצלותו אלי על סיבת מניעתו, במכתבו אלי מיום א' בא תש"י לפ"ק, אשר כותב בין השאר:

'...ואתה אהובי אל יהא בלבך עלי שדחיתי את בקשתך להיות על חתונתך לטובה כי תאמין לי שהייתי שמח להיות על ראש שמחתך, **עוד מונח בזכרוני שבעת הייתי ר"ל בעת צרה במונקא טאבאר לא קבלתי משום תלמיד שום ידיעה רק ממך ששלחת לי קארטל מאוישוויץ** (שהיה נקרא אז וואלד-זעע) **והחייתי עצמי במה שיש עוד מי שזוכר עלי**, אבל מה אעשה שהמרחק כל כך וגם מטעם חולשת כוחי לא אוכל לכוון נסיעתי על זמן מצומצם ...'.

ומסיים התנצלותו אלי בברכה מקרב לב עמוק:

'ואקוה שעוד אזכה להיות אצלך על שמחה בעזה"י ואשלים לך את אשר חסרתי...'[4].

עטרה לראשי

ימים ספורים טרם מועד חתונתי, שלח לי רבינו מכתב עוז חביון, בו כפל ושילש את התנצלותו על אשר לא אסתייע לו מילתא לשום לדרך פעמיו ליטול חבל ולשוש אתי משוש ביום אפריוני, וצירף אליו ברכותיו הקדושות שאזכה לבנות בית נאמן בישראל וכו', ברכות צדיק עלי ראשי, אשר בודאי עשו רושם כביר ביום לכתי לבנות ולטעת את אהלי אפדני.

---

3. ראה המכתב במדור המכתבים סימן ט"ז.
4. המכתב במילואו ראה במדור המכתבים סימן י"ז.

יום חתונתי ושמחת לבי

תמונה משמחת חתונתי באולמי גולד מענאר

נראים בתמונה: לימיני רבי חיים הלברשטאם מטשחויב, לשמאלי גאב"ד לאנדסברג והרב מפריימאן

ביום חופתי, בעת ששפכתי שיח לפני צורי וקוני באמירת מזמורי תהילים, הגיע לידי גליוני ידיו המסולאים בפז ומפיקים נוגה לברכני בברכת האירוסין והנישואין, ועוד גם זאת הניף בידו בלוחות שניות, ושגר אלי מכתב פיתוחי חותם לעטר פתורא ברזא יקירא, ולרגל יום אפריוני בשעטו"מ שמח את לבבי לכבדני ולעטרני בנזר תפארה בכתב 'מורינו' על ראשי כליל יקרה.

ואיידי דחביבי עלי אעתיק בכאן תוכנו של הני שני כתובים שבאו כאחד:

ב"ה.

סימן טוב ומזל טוב יצמח ויציץ כגן רטוב לכבוד אהובי ידידי ותלמידי יקירי וחביבי הב' החתן תמים למעלות ומדות טובות וחמודות מו"ה **יודא מאיר** שליט"א.

בגילה ברנה קראתי את המכתב קריאה של יום חתונתך ושמחת לבך, אבל נצטערתי בראותי איך נגע בלבך מה שלא מילאתי בקשתך להיות בעצמי על יום חתונתך, ואבקשך בע"פ נא אל תצטער על זה כי הלא כתבתי לך הטעם של"ה באפשרי למלאות רצונך אך בלבי ומוחי הנני לוקח חבל בשמחתך, והנני מברכך בברכת מזל טוב מקרב לבי יהא רעוא מן קדם מרן דבשמיא שיהא חתונתך בשעטו"מ והזיווג יעלה יפה יפה עם כל מילי דמיטב בגוף ונפש, ותזכה להתנהג עצמך באופן שיהא לנח"ר לנשמת אבותיך הק' אשר בג"ע ובכל אשר תפנה תשכיל ותצליח אכי"ר.

והנני שולח לך מכתב מורינו כדי לשמח לבבך ומחמת טירדות העצומות וגם חולשת כוחי ל"ע נתאחרתי בתשובה עד עתה וגם עתה מוכרחני לקצר באמרים בדשה"ט באה"ר,

ידידך ורבך הנאמן,

יוסף גרינוואלד.

אור תענית אסתר תש"י

✧✧✧

ואלו דברי רבינו אשר כתב אלי במכתב 'מורינו':

ב"ה.

אלו נאמרין בכל לשון של שבח לתלמידי ותיק, חדית מלא עתיק, זית רענן יפה פרי תואר, משובח ומפואר, חו"ב בחדרי תורה, עוטה כשלמה אורה, מוכתר במעלות ומדות עשר ידות, איש חמודות, מתנהג בחסידות, החתן מו"ה **יודא מאיר גראס** נ"י, מילידי ק"ק ש' פאטאק, אשר למד כמה שנים בישיבת כ"ק אאמו"ר הגה"ק בעהמח"ס ויגד יעקב זצללה"ה בפאפא, וגם אחרי כן בישיבתי ישיבת 'קהלת יעקב' אשר נתייסדה שמה אחרי פטירת כ"ק אאמו"ר זצ"ל, ויגע ומצא כדי מדתו להשלים עצמו בתורה וביר"ש, ואף אחר אשר עברו על ראשו כמה הרפתקאות עמד טעמו בו וריחו לא פג בהתנהגות בדרך ישר והרצוי ובהשתדלותו לטובת רבים ובפרט לטובת ישיבתינו, וידיו ולבו לא' אמונה להרבות כבוד התורה ולומדיה וליטול חלק בכל דבר שבקדושה להיות נמנה בין חסידים ואנשי מעשה.

על כן אמרתי, היות כי הגיע עתו עת דודים לבנות ביתו למזל טוב ובשטומ"צ מהראוי לעטרו בעטרה אשר הולמתו להיות נקרא לכל דבר שבקדושה בשם מורינו ר' **יודא מאיר** נ"י וכמנהג הקדמונים לכבד בכך לכל צורבא מרבנן הראוי לכך, ואקוה שיעלה מעלה מעלה, בתורה ותפלה, ובכל מדה מעולה, במסילה אשר בית קל עולה, עד אשר נזכה לישועה וגאולה, בקיבוץ נדחי עם סגולה, בבנין עיה"ק על תילה, במהרה ובעגלה, וישיבו שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחילה, וישמע בערי י' ובחוצות ירושלים קול ששון וצהלה, בב"א כי"ר.

כא"נ ידידו ורבו הנאמן המברכו שזיווגו יעלה יפה יפה בגשמיות ורחניות וכט"ס,

הק' **יוסף גרינוואלד**.

לא תעשה לך פסל וכל תמונה

טרם התקרב מועד וזמן אשר נקבעה בו יום נישואי, נכנסתי אל הקודש לכ"ק מרן אדמו"ר מסאטמאר זי"ע כדי לכבדו בסידור הקידושין ביום חתונתי בשעטו"מ.

דרכו בקודש של כ"ק האדמו"ר זי"ע היתה אז בשנות ה'בראשית', לבוא להחופה באולם החתונה, ושם סידר את הקידושין. אכן מעת אשר נתרבתה הפירצה בין אנשי שלומינו לצלם ולעשות תמונות באולמי החתונות, דבר אשר היתה למורת רוחו ונגד רצונו, לא רצה לבוא ולסדר קידושין טרם ישלישו אצלו סכום כסף גדול בתורת משכון שלא יצלמו אותו כלל.

כשכיבדתי את כ"ק האדמו"ר זי"ע, אמרתי לו שעלי ועל צוארי שכל זמן ועידן שרבינו יהיה בהאולם לא יהין שום איש לעשות ממנו שום תמונה וצילום. רבינו נהנה למשמע אזניו ונתן אימון להבטחתי, ולא דרש ממנו את סכום הכסף אשר הושת על ידו לצורך דבר זה[5].

וכן היה, מעת שכ"ק אדמו"ר זי"ע הופיע בהאולם הורידו המצלמים ארצה את כל כליהם, ואני הראיתי לכ"ק אדמו"ר האיך שכולם מונחים דוממים על הקרקע, דבר שהיתה לו לקורת רוח. וכך היה כל העת שכ"ק האדמו"ר זצ"ל היה בהאולם מבואו ועד צאתו, לא היו ברקים וצילומים כל עיקר.

---

5. שבועות אחדים טרם חתונתי, נכנס אחד מידידי לחופה, וגם הוא כיבד את כ"ק מרן אדמו"ר מסאטמאר זי"ע לסדר קידושין, וכדרכו בקודש תבע הימנו להשליש אצלו את סכום הכסף אשר הושת שלא יצלמו אותו. הלה קבץ את הסכום ונתנן לרבינו בתורת משכון.

ויהי כאשר שמע ממני אשר רבינו מחל לי את הסכום, נכנס לרבינו וטענתו בפיו: ילמדינו רבינו מה נשתנה. רבינו השיב לו: 'יודא מאיר'ן געטרויא איך, און אן אנדערן נישט'.

רבינו בעל ה'ויואל משה' יחד עם כ"ק האדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל, אצל
חתונת הר"ר אהרן ווינשטאק

פרק ט"ז

ואת יהודה שלח לפניו

האסיפה לקהלת יעקב

כדרכי בכל מקום בואי לקבץ ולארגן את כל התלמידים והידידים בכל מדינה ומדינה, כן נשנה הדבר בארה"ב, והתחלתי לעשות פעלים לעשות רשימה מכל התלמידים יוצאי ישיבתינו הקדושה באונגארן כדי להמשיך בגאון ועוז את הדרך אשר קיבלנו מרבותינו הקדושים זצ"ל בעבר, לבל נתדרדר אחר זרם העולם שנשף בשוקי בראי, כדי להחיות עם רב לפליטה גדולה.

לצורך דבר זה ערכתי אסיפה נחוצה לכל החברים אשר התגוררו כבר פה באמעריקא.

האסיפה התקיימה בבית המדרש ד'צעהלים' ובעזרת שמו יתברך נתעטרה המסיבה בהצלחה יתירה למעלה מן המשוער.

השתתפו בהאסיפה קהל רב של 50 אנשים!, מספר נדיר בימים ההם. ובזכרוני, שאנשי הקהל ד'צעהלים' רצו להשתתף באסיפה זו כי היה ברצונם לראות האיך נערכת מסיבה כזו של תלמידים המפוזרים בלי מנהיג והאיך יפול הדבר, ולתמהונם הרב ראו כי בסייעתא דשמיא באו ונקבצו ציבור חשוב, וכל האסיפה התנהלה באופן הכי טוב, וראו עין בעין אשר תהלה לקל יש לנו סייעתא דשמיא בענין הזו.

אחד מראשי הקהלה ד'צעהלים' הגיב אחרי כן באמרו אלי: "תדע נאמנה, באם קהלת צעהלים עושה אסיפה לכל המעמבער"ס שלה, לא היו מגיעים כל כך הרבה אנשים...."

מאנטוועריפן לברוקלין

כמסופר לעיל (בפרק י"ד) עסוק היה רבינו בהעתקת הישיבה מבלגי', והוא מהתם ואנן מהכא השתדלנו רבות שיוכל רבינו לצאת ולבוא לארה"ב ולהופיע

חברה קהלת יעקב

תלמידי וידידי הגה"צ ס'פאפא, שליט"א

ברוקלין, נ.י.

YESHIVATH KEHILATH YAKOV, Inc.

115 ~~157~~ CLYMER STREET • BROOKLYN 11, N. Y.

ב"ה יום ד חודש דסליחות שנת תשי

כוחט"ו ושנה טובה ומבורכת לכבוד אחובי
ידידי וחברי היקרים
איש איש לפי מהללו שליט"א

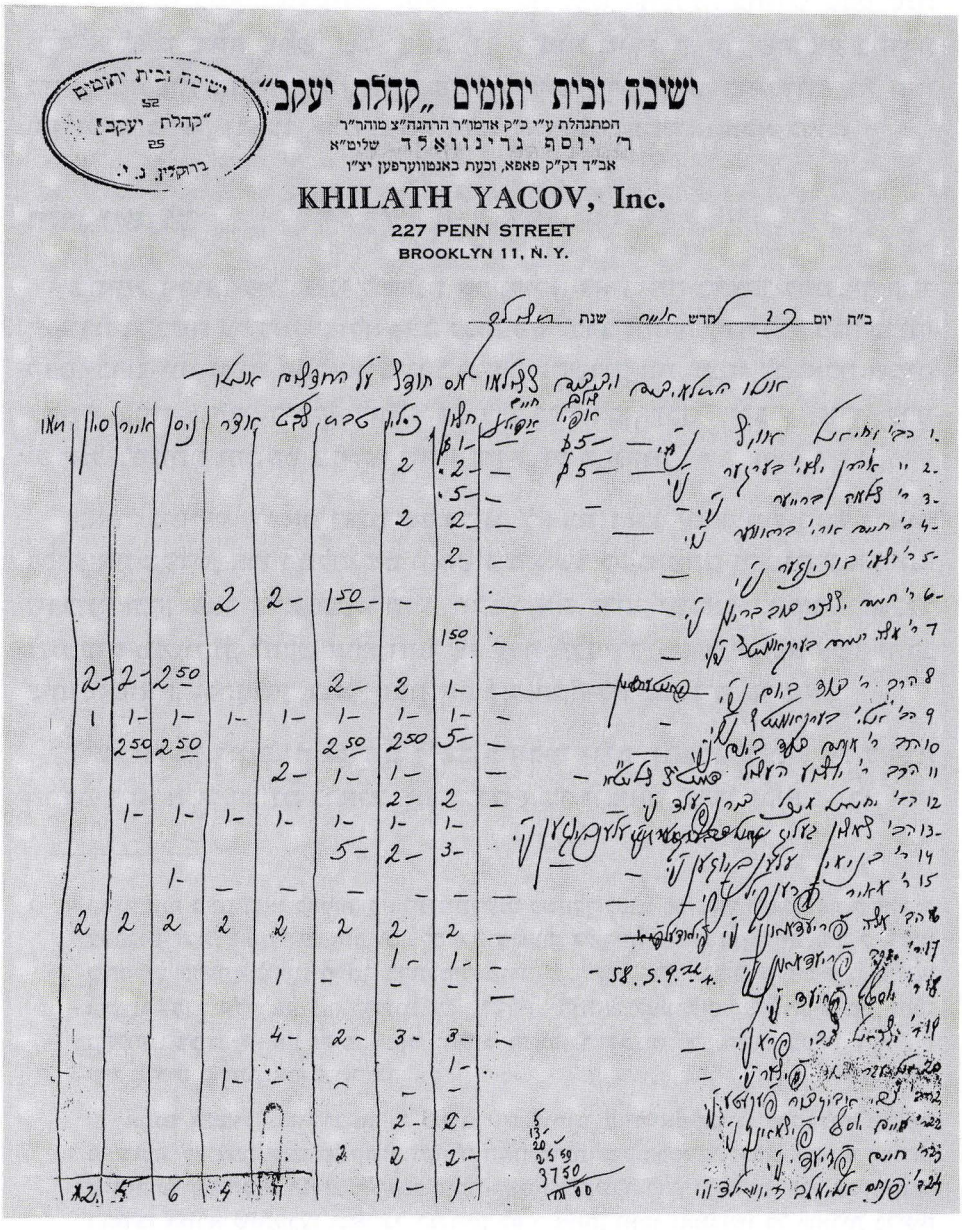
אחדש"ט אבקשכם לבא אי"ה ביום א' וילך ערב זכור ברית אל אסיפת החברים שתתקים בביהמ"ד ערוגת הבושם בשעה 5 אזיגער אחחצה" ר בע"ח האסיפה נחוצה מאד מאד ונוגע לכל אחד מאתנו לדבר ולהתיעץ דברים חנוגעים אל חנשמח על כן אקוה שתבאו בודאי ובדיוק

ותבלו בזה מאתנו ברכת השנים בכוח"ט ושנת גאולה וישועה

בשם חנהלה

הזמנה לאסיפה הראשונה של קהלות יעקב באמריקא

ישיבה ובית יתומים „קהלת יעקב"

הסתדרות ע"י כ"ק אדמו"ר הרהגה"צ מוהר"ר
ר' יוסף גרינוואלד שליט"א
אב"ד דק"ק פאפא, וכעת באנטווערפען יצ"ו

KHILATH YACOV, Inc.
227 PENN STREET
BROOKLYN 11, N. Y.

רשימת התלמידים ששילמו מעמדות להחזקת הישיבה באנטרוופן

בהדרת קדשו בשערי מדינתינו לפאר את קהלתינו ועדתינו. בחודש שבט שנת תשי"א לפ"ק זרחה שמשו של רבינו עלי אדמות ניו יורק, עת שהופיע בהדרת קודש בארצות הברית. מני אז התחיל לרקום פרק חדש בתולדות ימי חייו הקדושים בכלל, ובדברי הימים של 'קהלת יעקב' דחסידי פאפא בפרט.

חזרו ויסדום

בתחילת בואו של רבינו למדינת אמעריקא לא היתה בדעתו להמשיך בנזר תפארת הרבנות על ראשו, ולא רצה לכהן פאר כרב ומורה לעדת מי מנה כבימי קדם. ברוב ענותנותו החליט רבינו מתחלה להשכיר את עצמו למלאכת שמים לשמש בתור מקרי דרדקי לתינוקות של בית רבן, וככה ירביץ תורה לבני ישראל במנוחה והשקט בלי טרדות הזמן ועול ההנהגה[1].

כאשר נתוודע לנו את רצונו של רבינו, לא היינו יכולים לעמוד מנגד לראות כבלע את הקדש, אלו התלמידים והחסידים אשר כל מגמתם ורצונם עזה היתה שרבינו יכהן פאר בראשם, ויחזור ויקבץ את נדחי ישראל להקים ולשכלל ולנטעות הנשמות, לחדש אורו וזיוו של עדת תלמידי וחסידי פאפא אשר נחרב בימי השואה, ולהמשיך בגאון ועוז את נזר הקהילה כבשנים קדמניות.

אשר על כן לא היינו יכולים לישב בחיבוק ידים, והצענו לפניו את בקשת התלמידים, אשר רצונם לראות את מלכם אשר יוציאם ואשר יביאם, ולא יהיו

---

1. היתה זאת ביום בואו לאמעריקא נתלויתי עמו כשהלך לקבל פני דודו הגאון הצדיק אבד"ק צעהלים זצ"ל, ואחרי שהותו עמו למעלה משעה, כשהיינו בחדר המעלית אמר לי רבינו שהחליט בדעתו להיות מלמד בהתלמוד תורה של דודו הנ"ל. רבינו טען בפנינו כי אין ברצונו לקבל עליו את נזר הרבנות, כי הרי דודו הגה"צ מ'צעהלים זצ"ל הקים מכבר את קהלתו בשכונה זו, אין זה מהנימוס להשיג את גבולו ולשמש כרב ומורה בעירו, והרי אין שני מלכים משתמשים בכתר אחד.

אמנם הסברנו אז לרבינו, כי לא הרי שכונתינו בוויליאמסבורג, כהקהלות הישנות באירופה. כי שמה ישבו כל קהלה וקהלה תחת מרותו של רב אחד בלבד, שהיתה מצודתו פרוסה על פני הגליל ההוא, ולו לבד היתה העוז והממשלה לדון ולהורות. אבל כהיום אחר החורבן הנורא שנתקבצו ובאו כל הגלויות לעיר אחת, ואתו ואתכנשו כל שארית פליטת בית ישראל מארצות פזוריהם, ונתישבו פה בפונדק אחד, הרי כל אחד ואחד מקים קהלות נפרדות לעצמם, ולא תהיה זאת למורת רוח של הרבנים אחרים, ואדרבה, בזה שיחדש ויבנה את קהלתו כבראשונה יתרבה ויתנוצץ קרן התורה בעיר הזו.

המחבר

כצאן אשר אין להם רועה. וכי הדרך הנכונה הוא לארגן את אנשי שלומינו, ולהקים בתי אולפנא לבני ובנות ישראל, שיתנהגו תחת הדרכת רבינו, ועל כולם, לכונן יסודות איתנים ולהקים קהילה נאה וחסודה, עם כל עניניה הרוחנים המצטרכים לה, אשר רבינו יעטר אותה בנזר אלוקיו על ראשה.

לכונן את בית חיינו

ותהי ראשית מלאכתינו להקים בתי אולפנא למקרי דרדקי, בה יתחנכו תינוקת של בית רבן בחינוכן הטהור תחת הדרכתו המליאה של רבינו. ועל אף שעדיין היינו אז מתי מספר, עם כל זאת הטינו שכם אחד למען המטרה הקדושה שעמדה לפנינו, להגדיל תורה ולהאדירה על דרך ישראל סבא.

ויזכרו לטובה וברכה הרה"ח ר' **משה הופמאן**, הרה"ח ר' **מרדכי יודא אבערלענדער**, הרה"ח ר' **אברהם באדאנסקי** זכרונם לברכה, אשר ביחד עבדנו קשות להעמיד יסוד חזק ובסיס איתן להמוסדות הקדושים, אשר לימים נתגדלו ונתרברבו בעז"ה לאימפעריע"ס גדולים ולמבצרי תורה וחסידות פה בארה"ב.

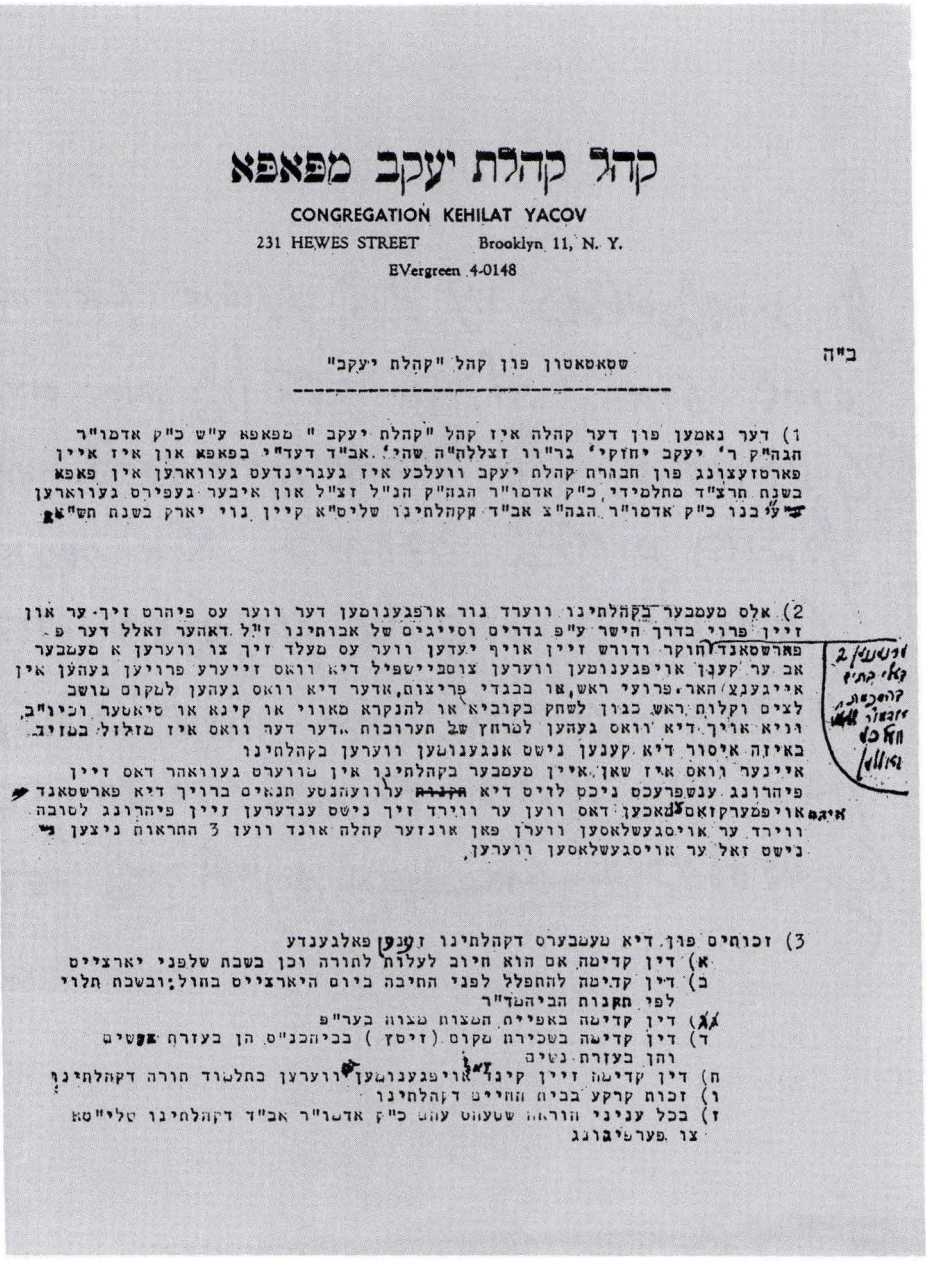
במוצאי שבת פרשת פקודי שנת תשי"א לפ"ק, התקיים הדינער הראשון לחיזוק המוסד, שנערך יחד עם סעודתא דדוד מלכא משיחא, ותהלה לקל שאנשי בריתינו השתתפו בלב ונפש יותר מכפי יכלתם, בהבינם כי בנפשם הוא להקים שארית בארץ, למען נוכל לגדל בנינו על דרך המסורה לנו מדור דור.

והיה לנו היום למלאכה והלילה למשמר

בשנות הבראשית, כאשר הקהלה והמוסד הקדושים התחילו להניץ נץ ולגדל פרי, היתה עבודת הקודש מוטלת על מתי מעט מבין אנשי שלומינו, ואני הקטן בתוכם, אשר עבדנו במסירות נאמנה יותר מכפי יכלתינו, להקים יסוד ובסיס חזק שיוכלו לשגשג ולפרוח כראוי וכיאות.

אחר יום מלא, עם מלאכתינו להמציא טרף ומחי' למשפחתינו, התחילה עבודתינו במלאכת הקודש, לנצח על מלאכת בית ה' לסדר כל עניני המוסד ההוצאות וההכנסות. כל זאת עשינו במסירות בלי תשלום כל דהו כדי להגדיל תורה ולהאדירה.

מכתי"ק בעל 'ויחי יוסף' מדברים שרשם אחרי האסיפה

קהל קהלת יעקב מפאפא

CONGREGATION KEHILAT YACOV

231 HEWES STREET Brooklyn 11, N. Y.

EVergreen 4-0148

ב"ה

שטאטוטן פון קהל "קהלת יעקב"

1) דער נאמען פון דער קהלה איז קהל "קהלת יעקב" מפאפא ע"ש כ"ק אדמו"ר הבה"ק ר' יעקב יחזקי' גר"ו זצללה"ה שהי' אב"ד דעד"י בפאפא און איז איין פארזעצונג פון חברה קהלת יעקב וועלכע איז בענריגדעס בעוואלען אין פאפא בשנת תרצ"ד מחלמידי כ"ק אדמו"ר הגה"ק הנ"ל זצ"ל און איבער בעפירס בעוואלען עלי' בנו כ"ק אדמו"ר הגה"צ אב"ד דקקלחינו שליט"א קיין נוי יארק בשנת תש"א

2) אלס מעסבער בקהלתינו ווערד נור אופגענומען דער ווער עס פיהרט זיך ער און זיין פרוי בדרך הישר ע"פ גדרים וסייגים של אבותינו ז"ל דאהער זאלל דער פארשטאנד חוקר ודורש זיין אויף יעדען ווער עס מעלד זיך צו ווערען א מעסבער אב ער קענן אויפגענומען ווערען צוסביישפיל דיא וואס זייערע פרויען בעהען אין אייגענע האר, פרוער ראש, או בבנדי פריצות, אדער דיא וואס געהען לעקום מושב לצים וקלות ראש כגון לשחק בקוביא או להנקרא מאווי או קינא או סיאטער וכיוצ"ב, וויא אויך דיא וואס בעהען לטרחן של תערובות אדער דער וואס איז מזלזל בעזיב באיזה איסור דיא קענן נישט אנגענומען ווערען בקהלתינו אייגער וואס איז שאן אייין מעסבער בקהלתינו אין טוערט געוואהר דאס זיין פיהרונג ענשפרעכט ניכט לדיס דיא קהלה עלוועהנטע תנאים ברויך דיא פארשטאנד אויפמערקזאם מאכען דאס ווען ער ווירד זיך נישט ענדערען זיין פיהרונג לטובה ווירד ער אויסגעשלאסען ווערן פאן אונזער קהלה אונד ווען 3 החראות ניצען נישט זאל ער אויסגעשלאסען ווערען.

3) זכוחים פון דיא מעסבערס דקהלתינו זענען פאלגענדע

א) דין קדימה אם הוא חיוב לעלות לתורה וכן בשבת שלפני יארציים

ב) דין קדימה להחפלל לפני התיבה ביום היארציים בחול; ובשבת חלוי לפי חקנות הביהמ"ד

ג) דין קדימה באפייה חטצות מצוה בער"פ

ד) דין קדימה בשכירת מקום (זיסץ) בביהכנ"ס הן בעזרת נשים והן בעזרת נשים

ה) דין קדימה זיין קינד אויפגענומען ווערען בתלמוד תורה דקהלתינו

ו) זכות קרקע בבית החיים דקהלתינו

ז) בכל ענייני הוראה שטאהט עהם כ"ק אדמו"ר אב"ד דקהלתינו שליט"א צו פערפיגונג

שטאטוטן של חברת קהלת יעקב

לא פעם אחת התארכה העבודה העמוסה עלינו עד לשעות המאוחרות אחרי חצות הלילה. פעם אחת נכנס פתאום רבינו להאפיס בשעה שתים אחר חצות ולתמהונו הרב הביע לפנינו: "עטץ זענטס נאך אלץ דא?!".

רבינו התעניין מאד בכל פרטי תהלוכות המוסדות, והדריך אותנו את הדרך אשר נלך בה, בהעירו לנו מפעם לפעם את המעשה אשר נעשה.

פעם התקיימה אסיפה בין אנשי שלומינו לצורך הקהלה והמוסד, רבינו לא היה נוכח שמה, והבאתי לו טעי"פ שהקלטנו בו את מהלך האסיפה, וסיפר לי המשב"ק שרבינו שמע הטעי"פ מרישא ועד גמירא.

והיה ראשיתך מצער

בשנות הבראשית, עבדנו מתוך מסירות נפש ממש להמשיך בקיומו של המוסד. בימים ההם עדיין לא היה ברשותינו אוטובוס, שיביא את הילדים להתלמוד תורה, והרה"ח ר' משה הופמאן בעצמו נטל את התלמידים על כתיפיו וכך הובילם להתלמוד תורה.

בכס"ף ישאו

בשנת תשי"ד לפ"ק, כללה התלמוד תורה שתי כתות ילדים עם מלמדיהם המופלגים בתורה ויראה, וה'בודזשעט' הגיע בעת ההיא לכשמונים דולר לשבוע, סכום לא קטן לפי המצב דאז, ואני הקטן הייתי עסוק וטרוד בעבודת הקודש לגייס ולקבץ את הסכום הנדרש מדי שבוע ושבוע לבל יחסר המזג, כדי שנוכל להמשיך בהרבצת התורה כראוי.

וכל זאת לא עלתה בידי רק אחר קושיים רבים וטלטולא דאורחא. כי הייתי צריך לטפס ממקום למקום ומעיר לעיר אשר בגרעיטער ניו יורק רבתי, ולהיות מדלג על הערים ולקבץ על הגבאות לשאת את עבודת הקודש, וככה היתה יכולה השכירות להשתלמת לבסוף.

אמנם היות שהגעתי ורגלי הביאני למקומות אשר אין מכירים אותי, ואת מטרת בקשתי, לאור זאת כתב רבינו מכתב תהלה והמלצה, בו הוא מעיד עלי ועל המוסד הקודש המתנוסס לתפארה.

רבינו בעל ה'ויחי יוסף'

רבינו במסיבת חנוכה לילדי תשב"ר, מאזין לד"ת מנכדי חיים יוסף הי"ו.
מאחוריו עומד אביו, בני הרב צבי שליט"א

וזהו תוארה:

ב"ה

תהא השורה הזאת לעד קדם אחבנ"י אשר הרבני היקר והנכבד החסיד המו"מ בתו"י מו"ה **יודא מאיר הלוי גראס** נ"י מפה ברוקלין יע"א הוא ממונה לפקח על ענינים הגשמיים הנצרכת לבני ישיבתינו הי"ו 'ישיבה קהלת יעקב', והוא כמו כן שלוחא דרחמנא ושלוחא דידן לעורר ולבקש את מנהלי הקהלות ומנהלי בתי כנסיות ובתי מדרשות לתמוך את עניי צאן קדשים ברוח נדיבה כי שעתא דחיקא להו ביותר, ע"כ הנני בזה לבקש את כל מי שהרבני הנ"ל פונה אליו בענין זה לעמוד לימינו ולהיות לו לעזר בעבודתו עבודת הקודש הנ"ל, ויהי' בכלל מזכה את הרבים ויהא לו חלק בלימוד תוה"ק של צעירי צאן קדשים המתגדלים לתורה ולי"ש, ובזכות זה נזכה לישועה וגאולה קרובה בב"א.

הבעה"ח פה ברוקלין ל"א למב"י תשי"ד (-)

ציר נאמן לשולחיו

בשנת תשכ"ו לפ"ק נחלה רבינו והוצרך לעבור ניתוח להציל את חייו.

בימים ההם היה ב'ראטשעסטער, מינאסאטי, בית החולים הכי גדול ומפורסם אשר יצא שמו וטבעו בשדה הרפואה עם רופאים מומחים ונעלים ביותר, ובכן רצו המקורבים שרבינו יסע לשם ובעזרת הקל יתברך יחלים ויחיש רפואה לנפשו. ברם, רבינו התנגד לכך ולא רצה לשום פעמיו לראטשעסטער.

המקורבים החליטו שהיה לנכון שרבינו יפגש עם כ"ק מרן אדמו"ר מסאטמאר זי"ע, והוא ישתדל לדבר על לב רבינו, ויוכיחו לעיניו שאכן לטובתו הוא שיסע להתרפאות שם.

המדובר היתה להפגש עם מרן מסאטמאר ביום שמיני עצרת בבוקר קודם התפילה, וכבר היתה מוזמן 'אפוינטמענט' לצורך זה. אכן השליח שהיתה תפקידו לילך לרבינו ולהודיעו על ככה לא מסר את השליחות בזה, ולכן לא נתקיימה פגישה הלזו אז.

בבוקר בתחילת התפילה כשנתוודע הדבר למקורבי רבינו, ושמרן מסאטמאר המתין על ביאתו של רבינו עד בוש ולא הגיע, דבר שגרם חלישות הדעת למרן מסאטמאר, או אז הגיעו אלי מקורבי רבינו והודיעו אותי על ככה, והטילו עלי התפקיד לילך למרן מסאטמאר לאמר לו שלא היה דבר זה בכוונה רצויה, רק בטעות והתרשלות נעשה הדבר הזה, כיון שהשליח לא מסר לרבינו את כל ונוכחת אודות הפגישה.

גם ציוו עלי שבתוך דברי ההתנצלות למרן מסאטמאר אזמין מחדש קביעת עת, שיפגשו שניהם יחדיו לצורך הענין הנ"ל.

חשתי ולא התמהמהתי, ואחרי שגמר האדמו"ר את תפילתו ותיכן צעדיו לירד מביתו לסוכתו הגדולה לקידושא רבא, באתי לפני אדמו"ר זי"ע מסאטמאר ומסרתי את הדברים כהוויתן, ואת התנצלות רבינו על זה על שנגרם חלישות הדעת. האדמו"ר האזין וקיבל את דברי. ובתוך הדברים הזמנתי תיכף מועד אחר להפגישה, ונקבע הזמן למוצאי יום טוב.

במוצאי יו"ט, על אף שבית האדמו"ר מסאטמאר המה אז מאנשים והיתה מלאה מחסידים ואנשי מעשה, מחוץ לעיר ומדינה, אשר צבאו על פתחו לקבל הימנו ברכת פרידה טרם נסיעתם לביתם לשלום, בכל זאת נכנסנו לראשונה לחדר האדמו"ר מסאטמאר.

הפגישה עברה על צד היותר טוב. האדמו"ר מסאטמאר ורבינו ישבו זמן מה והמתיקו בשיח סוד נעים בכמה ענינים שונים, וכמובן שיעץ גם לרבינו שלצורך בריאותו נחוץ הוא למאוד שיסע לבית המרפא לשאול בעצת הרופאים דשם כדת מה לעשות, ובוודאי שהקב"ה ישלח לו עזרתו בקודש ויחוש למו תרופה ומרפא, כדי שיוכל להמשיך בעבודתו הקודש בבריאות השלימות.

תיכף אחר יום טוב נסע רבינו לראטשעסטער ועבר שמה ניתוח. אני הייתי עומד תמיד בקשר עם הבית חולים לשמוע בשלום רבינו ומה יעשה לו, וכה קוינו שרבינו יתרפא בבריאות השלימות שיוכל לבוא הביתה לנהל את עדתו כמקדם מתוך בריות גופא ונהורא מעליא.

ביום אחד, כשבוע אחר הניתוח, נחלש רבינו עד למאוד ומצבו התדרדר עד שהגיע ממש לסכנה. השמועה לא טובה הסעירה את נפשי ורוחי עד

א בינטל זכרונות

איבערגענעמן צו די יומא דהילולא פון ב"ק מרן אדמו"ר הגה"ק מסאטמאר זי"ע

פון א. קליין

די באלגעזעצ שוועות זענען א טייל פון א שלל זכרונות וואס עס האט אינז מיט־גענומען הרב החסיד הוותיק רבי י. נ. נאס שליט"א, וועלכער האט אין זיין באויך פול אינטערעסאנטע ענינים וואס ער פערזענלעך האט ביינגעווינען אין מיט־געלעבט מרן רבינו הקדוש מסאטמאר זי"ע נאך אין דער אלטער היים אין סאטמאר, און שפעטער נאכן חורבן. דאתי אין אמעריקא. אויך זענען דורך אים פארצייכנט נעוואָרן פיל פאראלאפענע מאטיוון, וואס עס האט אינפנאמאכט זייערע־נדיג אַ ציר נאמן לשולחני אין פארשידענע ענינים צוויטן ב"ק אדמו"ר הגאון הצדיק בעל 'יחי יוסף' מפאמא זי"ע־ל און דעם רבין זי"ע.

הרב נראס שליט"א, וועלכער ווערט פארשענט פון די שערטער תלמידים פון די פאמא ישיבה אינדערהיים, און איז א תלמיד מובהק פון הגאון הצדיק בעל 'יזיד יעקב' מפאמא זצוק"ל, האט זוכה נעווען צו ענינים נרויס התקרבות און שענונג בחצרות צדיקים. ער איז אלע יארן נע־שטאנען לימיין קדשו פון מרן הגה"צ מפאמא זצ"ל און האט פול ביינעטיירט פארן אינטויקלונג פון די פאמא מוסדות דאהי אין אנעריקא נאכן קריג, ובפרט האט ער פיל נעלייסטעט פארן אויפבוי פונעם בית חינוך לבנות אין די פאמא קהלה, און אין נעשטאנען אין שפיץ פונעם מוסד יארן לאנג.

זיינע־נדיג א יוצא ונכנס באהלי צדיקים האט ער זוכה נעווען צו 'נאשך' און אויפכאפן נייסטרייבע אוצרות אין פילע אנטוויקלונגען וואס האבן זיך אפגעשלאסן אין יענע יארן וואס ער האלט זיי פארצייכענט למשמרת עולם.

אציינד שטיינדיג ביי די 23־סטע יומא דהילולא קדישא פונעם רבן ומאור של ישראל זי"ע, האט הרב נראס באוויליגע אונז מזכה צו זיין מאוצרו הטוב. און מיר וועלן עס מיטטיילן און איבערגענג פאר אונזערע חשובע לייענער.

*

אט וואס הרב נראס דערציילט:

מיין התקשרות צום היילינן רבין זי"ע לויפט צוריק מיט פול יארן. שוין דעמער זעכציג יאר, נאך אין דער אלטער היים פאר דעם ביטערן חורבן, כין איך שוין נתקרב נעווארן צום רבינו הקדוש זי"ע. און, נעלויבט השי"ת, איך האב די זכי"ה נעהאט אז דאס צוגעקומענדיקיט צום היילינן פייער האט אנפאנאלט שפעטער נאכן קריג, דאהי אין אמעריקא.

לאמיר ניין אפמאלך, טרייט בי טרייט, און שילדערן מיינע דערמען לויטן סדר.

וויינטער תש"א לפ"ק

דאס ערשטע אנפאנענע אין מיין לעבן מיטן רבין"ז זי"ע איז מיר נעקומען נאנץ אומגעראכט, די השגחה עלינה האט עס אזוי צוגעפיהרט, און עס האט נאכנעפאלגט אין די קרעטניגע ערטער, ומעשה שהיה כך היה:

נעוועזן איז דאס ענדע ווינטער שנת תש"א לפ"ק, ציינענדיג אן צרות־הבחור אין דער באראמטע פאמא ישיבה דאמאל מיר מיטנעלעבט א שוועדע תקופה. אנו זער באל־כטער רבי מרן הגה"ק בעל ויגד יעקב מפאמא זצוק"ל, דער זון פונעם הייי־ליגען ערונת הבושם מהרסט זצוק"ל, איז פלוצים נסתלק נעווארן לגמרי מרומים, אין ציינדיג אין שנאה האב איך אויסגענעטט די נעלעגענהייט זיך צו וואציפען בייים רבינס ליכט־ציין.

יעדן אויפמערקזאם איז דעם רבינס סדר באשטענדיג אויפצונעמען דעם עולם וועלי־כע זיינען זיך נעקומען נעזונעמען. דאס פראונען האט זיך אריינגענדיגט בין אין די טעגטע נאכט שנות. איך שליע בייַ האבן זיך צו דרייען דעמאלט אין רבינס שטוב אין צוזיכן סדר אין נאנצע די ניי־ליגע עבודה און עסקים מיט אלע קהלה אנגעלעגנהייטן און אספות מיט אלע קהלה אנגעלעגנהייטן און שטיין אין שפיץ פון די היילינע ישיבה.

דאס אריבערפיהרן דעם נייעם רב סדן אמאמר קיין פאמא איז נישט נעווען סתם די ליכטען זאכן ווי עס איז נישט נענאנגען אזוי נרינג ווי עס האט זיך נעזאנט. דער רב זצ"ל איז שוין דאן נעווען נעבענטשט מיט צען קינדערלעך. און דאס אריבער־ציין זיך פון איין ארט צום אנדערן. דבפרט ווען עס האט זיך בעזאנדלט פון צוויי באזונדערע מדינות, איז נעווען סאהבינדען מיט סול שווערקייטן.

דער־ביצער האט קהל מחיינו נעזונד צו באאיפטראגן צווייי עלטערע תלמידים פון די ישיבה וועלכע זאלן זיך 'טרעפיט אפ' נעמן, אזוי אז דאס אנקום פונעם רב זאל נישט ווערן נעשטערט. און זאל וואס פרייער קומען באשיינען די שטאט.

די דאזיגע שווערע, אבער וויכט־ינ, אויפנאבע איז נעפאלן אויף צווייי בחורים, הרה"ח רבי יושע דיוטש ז"ל פון מאנט ריאל, און להבחי"ח, אני הקטן. עס איז אויף אונז אריפנעשטעלט נעווארן די אויפארבעטן אלע טעכנישע דעטאלן וואס זענען פארבונדן מיט אזא אינבאנאנג, און גלייכצייטיג צו שאפן אין עלעדינג די נויטיגע אפאיינ־

תיכף נאך פסח זענען מיר אדיינגעפארן מיר האבן קיינמאל פריער נאטראטן, האבן סון אמאמר, אויבערלאנד, קיין אמאמר, רומעניא, אויסצופיין דעם שליחות וואס מען האט אונז באאויפטראגט.

אנקומענדיג אין שאטן, אן ארט וואס מיר האבן קיינמאל פריער נאטראטן, האבן בינני נויטיגע זאכן פון אונזער שליחות, און בינני מיר זיך נענומען צו ערשט שלעדינג די לכבוי האבן מיר זיך אויסנעדרייט אין שטאט זיך צו באקענען מון דער נאענט־טע מיט די באקאנטע שטאט 'סאטמאר' וועלכע האט שוין פון לאנג דערגרייכט צו אונזערע אויערן.

אבער דאס אמאל ווי־כטיגסטע וואס איך האב 'איינגאנהנדלט' אין סאטמאר איז נעווען דאס וואס איך האב זוכה נעווען זיך צו באקענען מיט־ן היילינן נאון און זיין צדיק רבינ־ען האט באלויכטן אין די נאנצע מדינה ארום, מיט זיין סאבסטאנדן היילינקייט.

דרייינדיג זיך אין די סאטמארער נאסן, האב איך נאר פול 'נענאשט', און פרובירט קונה עז זיין. פון אט דעם נייסטרייבן רייז־ינדיג אין שנאה האב איך אויסגענוטצט די נעלעגענהייט זיך צו וואציפען בייים רבינס ליכט־ציין.

יעדן אויפמערקזאם איז דעם רבינס סדר באשטענדיג אויפצונעמען דעם עולם וועלי־כע זיינען זיך נעקומען נעזונעמען. דאס פראונען האט זיך אריינגענדיגט בין אין די טעגטע נאכט שנות. איך שליע בייַ האבן זיך צו דרייען דעמאלט אין רבינס שטוב אין צוזיכן סדר אין נאנצע די ניי־ליגע עבודה און עסקים מיט אלע קהלה אנגעלעגנהייטן און אספות מיט אלע קהלה אנגעלעגנהייטן און שטיין אין שפיץ פון די היילינע ישיבה.

ראס אריבערפיהרן דעם נייעם רב סדן אמאמר קיין פאמא איז נישט נעווען די ליכטען זאכן ווי עס איז נישט נענאנגען אזוי נרינג ווי עס האט זיך נעזאנט. דבפרט האט עס האט זיך בעזאנדלט פון צוויי באזונדערע מדינות, איז נעווען סאהבינדען מיט סול שווערקייטן.

דער־ביצער האט קהל מחיינו נעזונד צו באאיפטראגן צווייי עלטערע תלמידים פון די ישיבה וועלכע זאלן זיך 'טרעפיט אפ' נעמן, אזוי אז דאס אנקום פונעם רב זאל נישט ווערן נעשטערט. און זאל וואס פרייער קומען באשיינען די שטאט.

די דאזיגע שווערע, אבער וויכט־ינ, אויפנאבע איז נעפאלן אויף צווייי בחורים, הרה"ח רבי יושע דיוטש ז"ל פון מאנט ריאל, און להבחי"ח, אני הקטן. עס איז אויף אונז אריפנעשטעלט נעווארן די אויפנאבעס אלע טעכנישע דעטאלן וואס זענען פארבונדן מיט אזא אינבאנאנג, און גלייכצייטיג צו שאפן אין עלעדינג די נויטיגע אפאיינ־

מיר האבן אונז באאויפטראגט.

מיר האבן זיך שטארק נענטיגט צו אין נעזעלן צו קענען דורכפיהרן די נסיעה קיין סאטמאר קיין אמאמ. אין מיר האבן נישט נעוואס קיין אדוגע וואר זיך צו וועלן נאך הילף, עס איז באשלאסן נעווארן אז דער יו"ח צו"ל, דער דעמאלטיגער רייז, זאל זיך וועלן צום רבין זי"ע דירעקט אין אים בעסן עד זאל אים אריינשטעלפן מיט נעלט.

וועלן דער רבי האט נעהערט וואס דער רב'ס ביטע איז, און אז עד נויטיגט זיך אין הילף מאר זיין בעפאלשטיינדע רייזע, יהאט עד אים נעזאגט מיט א שמייכל:

'נו, מיר ווילן דאך טאקע אז איר זאלט אונז נישט אינטערלאזן'.

ווי פארשטענדליך אבער. האט אים דער רבי דערלאנגט א שיינעם סכום נעלט צו קענען עלעדינג דעם ענין לטובה. ארוך איז דא אין אונ אריינגעהייבן לשבח די חשוב'ע פאטאמרער רעביצין הרבנית הצדיקת מרת אלטא פיגא עליה השלום וועלכע האט זיך פול אנגעטאהן אין יענע טעג לטובת די משפחה פון רב זצ"ל, און איז אונז נעווען שטארק בייהילפיג אין אלע ענינים.

סאכות־תש"ב לפ"ק

זינט יענעם באזוך אין סאטמאר האב איך באקומען אן אינטערעסן פארבינדונג מיט סאטמאר בכלל און מיטן רבין"ז זי"ע בפרט. דעם רב'ס היילינע השפעה האט שטארק נעווירקט אויף מיר. און זיין עבודת הקודש האט אויף מיר נעלאזט א שטארקער רושם. אי אויף די קומענדינע עווייטע טעג סוכות, שנת תש"ב לפ"ק, כין איך נעפאהרן, נאך אלץ כחיר אין די פאמא ישיבה, קיין סאטמאר להסתופף בצלו הקדוש.

די עווייטע טעג אין סאטמאר ברויך מען נישט צוזיכ מסביר זיין ווואס האב נאכדעם, די אידן וואס האבן זוכה נעווען מיטצולעבן דעם רבינס היילינע הקפות האהי אין אמעריקא אי: נעצליך אינגעריי צו שילדערן וואס א 'שמיני עצרת' און א 'שמחת תורה' ביים רבין'ן שטעלט מיט זיך פאר. אבער פאסט אי: אין האט נישט קיין פאטאגרייך צום רבינס היילינע עבודה בי: די הקפות אין סאטמאר אינגעהאבט.

עס איז אאָ צאמענפאהרן א היין ציבור אידן, רבנים, האשי ישיבות, חסידים ואנשי מעשה, און בעלי בתים. יונגעלייט. אין סיל בחורים פון פארשידענע ישיבות וועלכע האבן נעשטאמט מיטצולעבן דעם עולם אין סאטמאר.

דער רבי זי"ע, נאך האן אין די מיטעלע יארן. אי: בי: די הקפות נישט נעלאהן אידם האס בית המדרש, נאר עמדעדע נעפלעגן מיט אים אינגעמיינשליכע כוחות. וואס אי: שווער אפי' צו באנריי־ם. האס דער רבי האן נעפראווען די היילינע הק' פות. עס איז אין בראשיטלעך זיך מן וואכרט מקרים נעווארן דער סטוק 'יעלי אחר' כנשרים, אין מיט פולע שווינענע אידן האבן מיט נרויס בריען זיך נעהויבן, אוש. אן די וועגט האבן מיטנעטאנצט, בלולד וואס איך וועל שטענדיג נעדענקען.

שנת תש"ט לפ"ק

נאך די קריג האס איך זיך ווידער מתקרב נעווען צום נרויסן פייער. און איך האב די זכיה נעהאט זיך צו וואריימן בי: זיין ליכט־ציין.

אין שנת תש"ט לפ"ק, איינט יאר וואס איך האב דערצוליבט די אמעריקאנער ברענט, האב איך נעהאט די זכי"ה, נראדע אן אויסנאם און א זעלטענע ערשיינונג, צו זיין ביים רבין'ס נעבורטס־טיש 'סדרים' ביי־יד נעסט פסח.

ווי באקאנט, איז עס נישט נעווען סתן יי: ליכטע זאכן צו קענען זיין ביים רבי'ס סדר. אויב א נאנץ אר האבן ביים רב'ס טיש נענומען אן א שיעור נעסט, אין דאס פסח נעווען נאר אנדערש. פסח צו די סדרים האט זיך דער רבי זייער נעווילט זיינע ארוחים, מן האט ליבערש נעאלט וואס ווינטיגער נעסט. און אויב אין מען שוין א נעזונד א בר מזל, מ'האט שוין א זכה נעווען צו קענען מיטמאכן א סדר. איז דאס נעווען בלויז אויף איין נאכט. זעלטן נעווען מען דאס נעקענט זיין אויף ביידע סדרים.

ווען איך בין אננעקומען קיין ניו יארק, אן עלנדער אינזאמער בחור. האב איך באקומען עלויבענטיש צו זיין אויף איין סדר אבער נישט מער. איך בין אריין צום רבין'ן אין איך האב אים פארנעלייגט דעם טרוקענעם מצה מיינעם אז איך דאס דא

קטע מעיתון "דער איד" בו התפרסם סיפור הנ"ל

למאוד, ובצר לי עליתי לבית האדמו"ר מסאטמאר להזכיר את רבינו שיתפלל בעדו לטובה. האדמו"ר היה יושב אז בחדרו וטעם מידי אחר תפילת שחרית, כאשר עינו ומבטו היתה לגמרא ורמב"ם שהיו פתוחים אז לפניו.

כאשר הרגיש בכניסתי שאל לי בקוצר: "נא"?!.

מסרתי את הדברים להאדמו"ר, אודות השמועה אשר הגיע מראטשעסטער בדבר מצבו החמור של רבינו הזקוק לרחמים מרובים. ובקשתי את האדמו"ר שירבה בתפילה ובתחנונים למען בריאותו של אותו צדיק.

האדמו"ר לא ענה לי כלום. אמנם הפצרתי בו מאוד, והוספתי אשר גם הרופאים אומרים אשר הוא בסכנה גדולה וצריך הוא לרחמים גדולים.

באותה מעמד אמרתי להאדמו"ר: "רבי, פארוואס זאל יוסף הצדיק ערגער זיין ווי בנימין הצדיק"?!. (כוונתי היתה להמעשה המובא במסכת בבא בתרא דף י"א בבנימין הצדיק שהיה משמש כגבאי צדקה, אשר עשה פעם אחת צדקה וחסד עם אשה עניה אחת, בנתנו לה אוכלו מפיו כדי שתוכל לכלכל את עצמה עם שבעה בניה. פעם אחת נחלה בנימין הצדיק ונגזר דינו למות, ומלאכי רחמים המליצו בעדו אשר האיש שהחיה שמונה נפשות, אשר כל נפש אחת מישראל הוא כעולם מלא, בדין הוא שיחיה ולא ימות. ומסופר שמה שנתבטל הגזירה מעליו וחי עוד כ"ב שנים).

כאשר יצאו הדברים האלו מפי, נתרגש האדמו"ר מסאטמאר עד למאוד. דברים הללו הסעירו מאוד את רוחו, ופניו הקדושים האדימו ונשתנו מאוד עד שפחד היתה להביט בצורתו, עד שהרכין את ראשו על שולחנו לערך עשרה מינוטין, רגעים אשר נראו לי כמו שעות.

פתאום הרים את ראשו ופנה אלי ואמר בקול גדול: "מיר מוזן דעם פאפער רב האבן! איי די דאקטורים, די דאקטורים ווייסן נישט וואס זיי רעדן!".

כאשר שמעתי אלה הדברים מפורשים יוצאים מפיו שקטה רוחי, בראותי אשר האדמו"ר משתדל ומעורר רחמים בעד רבינו, ועל כן בקשתי שהאדמו"ר ימשיך לזכור לטובה את רבינו בעת תפילתו, ויעורר עליו רחמים שיהיה לו

סעודת הודאה אחרי שהחלים רבינו
משמאל רבינו: הגה"צ משארמאש, לימינו גאב"ד צעהלים והרב מטערצאל

כ"ק רבינו בעל ה'ויחי יוסף' עם כ"ק בעל 'ויואל משה' באסיפת הרבנים.
מימין לשמאל: הרבנים הגאונים מזשיבאו; ממארגערעטען; מווייטצען; מסאראוואשי;
רבינו; בעל ה'ויואל משה'; מוואוידיסלאב; מפאלטיטשאן (נואם); מבריגל;
מטעמעשוואר; משארמאש וטארטיקוב

רפואה שלימה ונכונה. ענה לי האדמו"ר: "כבר אמרתי לך אז מיר מוזן דעם פאפער רב האבן און די דאקטורים וויסן נישט וואס זיי רעדן", וכך פטרנו לשלום.

בצאתי מבית האדמו"ר החוצה צלצלתי לראטשעסטער לשמוע מהנשמע ונעשה שמה, אמנם למשמע אזני דאבה נפשי, שהמצב היה כה ירוד, רבינו נמצא בסכנה גדולה, והרופאים דואגים מאוד לשלומו.

כבר היה סמוך ללילה בטרם ינטו צללי ערב, עליתי שנית לבית האדמו"ר מסאטמאר לעורר רחמים מרובים בעד רפואת רבינו. האדמו"ר התכונן אז לתפילת המנחה, ונכנסתי להאדמו"ר ומסרתי את החדשות ששמעתי מבית החולים כי צריכין מאוד לרחמי שמים מרובים.

"עה"!, ענה לי האדמו"ר כאשר קם ממקומו, והלך לכיון החדר החיצון שם נאספו האנשים שהצטרפו עמו בתפילתו.

האדמו"ר פנה מול פתח החדר, ופתח הדלת ובקול גדול הכריז מול הציבור הנאספים:

"אמת מיר מוזן האבן דעם פאפער רב"?

"יא"! ענו כולם ביחד

"זעהסטו"! פנה אלי, "מיר מוזן אים האבן און די דאקטורים וויסן נישט וואס זיי רעדן!".

ברכת צדיק עשתה רושם. ולמחרתו כאשר התקשרתי לראטשעסטער בשרוני שבעזרת השם השתנה מצבו של רבינו לטובה, ויצא מהסכנה אשר שרוי בה, ומקוים שיוסיף והולך בבריאותו להיות בריא אולם.

האדמו"ר מסאטמאר התעניין בכל העת בשלומו הטוב של רבינו, והפציר בעדו בתפלה ובתחנונים. וברכתו של צדיק ולשונו הטהור בסגנון הזה עשתה פעולתה גם בימים שאחרי כן, כאשר שוב התמוטט מצב הבריאות של רבינו, וכיסופר:

ביום מן הימים כאשר רבינו שכב על ערש דוי לצורך רפואתו בראטשעסטער, הגיע שוב למשמע אזני הידיעה אשר נשתלשלו

קאמפליקאציעס ומצב הבריאות נפל שוב לגדר סכנה קצת. עשיתי את דרכי למעונו של האדמו"ר מסאטמאר להזכירו עוד הפעם בדבר הזה, ובדבר השינוי ברוע מצבו של רבינו.

האדמו"ר שכב בעת ההיא על מטתו עם פארקילעכטע קשה, ובזכרוני, שהאדמו"ר מפאלטיטשאן הגה"צ רבי אלעזר טווערסקי זצ"ל הורשה אז לבקר את רבינו לרגעים קצרים לבד, ועל כן מתחילה לא רצו שאכנס לחדר האדמו"ר. על כן פניתי להרבנית הצדיקת ע"ה ומילתי בפי, שאין אני בא לצורכי רק לצורך רפואת רבינו אשר זקוק כעת לרחמים גדולים. ובכך ניתנה לי הרשות להכנס פנימה.

האדמו"ר שכב על המטה, והרופא של האדמו"ר ישב למראשותיו, ומסרתי לו את המצב בקוצר אמרים.

"עה"! אמר לי, "די היזיגע דאקטורים ווייסן נישט וואס זיי רעדן". ופנה להדאקטאר: "אמת"?!. הרופא נענה לו בראשו....

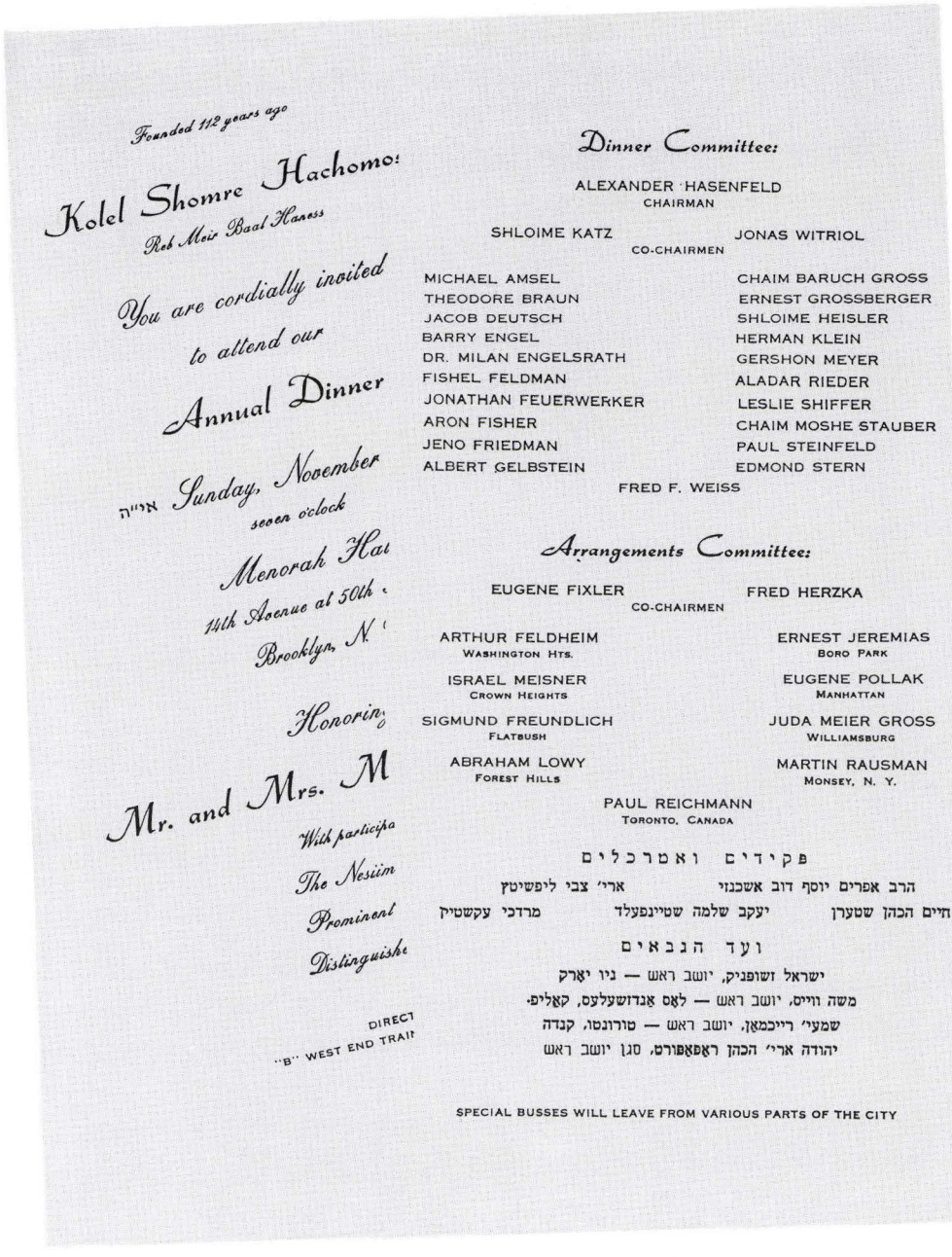
"נו זעהסטו", אמר לי האדמו"ר, "די דאקטורים ווייסן נישט וואס זיי רעדן!".

תהלה לקל, אשר מאז נשתנה מצב חליו של רבינו לגמרי. ומעת ההיא החל להיות מיום ליום מוסיף והולך בבריאותו, ולא עברו ימים רבים ורבינו יצא מבית החולים בבריות גופא ונהורא מעליא, איתן בכוחו ובריא בגופו לשמחת לב כל תלמידיו וחסידיו, בינתיים בא רבינו לכוחותיו כמקדם והתחיל להמשיך בעבודתו הקדושה כמימים ימימה.

זמן מה אחרי כן ערך רבינו בבית מדרשו סעודת הודאה להקב"ה על חסדו ונפלאותיו שהיטיב עמו, ולסעודה זו הזמין רבינו את כ"ק האדמו"ר מסאטמאר זי"ע אשר פיאר את המסיבה בראש המסובין[2].

---

2. אחרי שנים רבות, אחר פטירת רבינו זצ"ל בחודש אב תשמ"ד לפ"ק, נפגשתי פעם עם הרב ר' יוסף אשכנזי ז"ל משב"ק אצל האדמו"ר מסאטמאר זי"ע, והיינו משוחחים על זכרונות קדומים, וגם עובדא הנ"ל הוזכרה בעת שיחנו, העיר הרב אשכנזי על זה שכנראה גם אתה פעלת על חשבון קרוב לעשרים שנים (מריש שנת תשכ"ו עד שלהי שנת תשמ"ד) שנשאר רבינו זצ"ל בחיים.

Founded 112 years ago

Kolel Shomre Hachomos

Reb Meir Baal Haness

You are cordially invited

to attend our

Annual Dinner

אוי"ה Sunday, November

seven o'clock

Menorah Hall

14th Avenue at 50th

Brooklyn, N.

Honoring

Mr. and Mrs. M

With participa

The Nesiim

Prominent

Distinguishe

DIRECT

"B" WEST END TRAI

Dinner Committee:

ALEXANDER HASENFELD
CHAIRMAN

SHLOIME KATZ — JONAS WITRIOL
CO-CHAIRMEN

MICHAEL AMSEL
THEODORE BRAUN
JACOB DEUTSCH
BARRY ENGEL
DR. MILAN ENGELSRATH
FISHEL FELDMAN
JONATHAN FEUERWERKER
ARON FISHER
JENO FRIEDMAN
ALBERT GELBSTEIN
CHAIM BARUCH GROSS
ERNEST GROSSBERGER
SHLOIME HEISLER
HERMAN KLEIN
GERSHON MEYER
ALADAR RIEDER
LESLIE SHIFFER
CHAIM MOSHE STAUBER
PAUL STEINFELD
EDMOND STERN

FRED F. WEISS

Arrangements Committee:

EUGENE FIXLER — FRED HERZKA
CO-CHAIRMEN

ARTHUR FELDHEIM
Washington Hts.

ISRAEL MEISNER
Crown Heights

SIGMUND FREUNDLICH
Flatbush

ABRAHAM LOWY
Forest Hills

ERNEST JEREMIAS
Boro Park

EUGENE POLLAK
Manhattan

JUDA MEIER GROSS
Williamsburg

MARTIN RAUSMAN
Monsey, N. Y.

PAUL REICHMANN
Toronto, Canada

פקידים ואמרכלים

הרב אפרים יוסף דוב אשכנזי — ארי' צבי ליפשיטץ

חיים הכהן שטערן — יעקב שלמה שטיינפעלד — מרדכי עקשטיין

ועד הגבאים

ישראל זשופניק, יושב ראש — ניו יארק

משה וויס, יושב ראש — לאס אנדזשעלעס, קאליפ.

שמעי' רייכמאן, יושב ראש — טורונטו, קנדה

יהודה ארי' הכהן ראפאפורט, סגן יושב ראש

SPECIAL BUSSES WILL LEAVE FROM VARIOUS PARTS OF THE CITY

הזמנה לדינער של כולל שומרי החומות

פרק י"ז

על חומותיך ירושלים

קופת רבי מאיר בעל הנס

נודע ביהודה ובישראל גדול שמו של צדקת רבי מאיר בעל הנס. קופה זו המורשת לנו מאבות אבותינו מדור דור, הפכה להיות כנכסי צאן ברזל בבית היהודי, אשר אין בית בישראל שאין לה 'קופת רבי מאיר בעל הנס', המשמשת לבוא לעזרת בצר לאלפי עניי ארצינו הקדושה, שעלו ובאו לעיר ה' שמה, לחונן עפרה ולהתענג מזיו שכינת כבודו בהר ציון.

קופת צדקה זו, כמו שאר דברים, התחלקה לכל מדינה ומדינה לעצמה, היינו שבכל מדינה הוקמה קופת צדקה זו לצורך עניי ארץ ישראל אשר מקור מוצאם היתה ממדינה ההיא. כתוצאה מזה נוצרה ונהייתה כמה וכמה קופות של צדקה וחסד, כמו האונגארישע"ר, הגאליציאנע"ר, הזיבנבירג"ן ועוד. הצד השוה שבהן שמטרת כולם היתה לכלכל ולהמציא עזר וסעד לאחינו בני ישראל היושבים בארץ הקודש, ובגללה זכתה ונעשתה להיות לאם הצדקות והחסד בעולם היהודי.

כולל שומרי החומות

מורשה מאבותי, ילידי אונגארן, חרוטה ומושרשת בקרבי היתה הערצה יתירה למען קופת 'כולל שומרי החומות' שנתייסדה למעלה ממאה וארבעים שנה, בשנת תרי"ח לפ"ק, על ידי גאוני ומצוקי תבל מרנן ורבנן הכתב סופר[1]

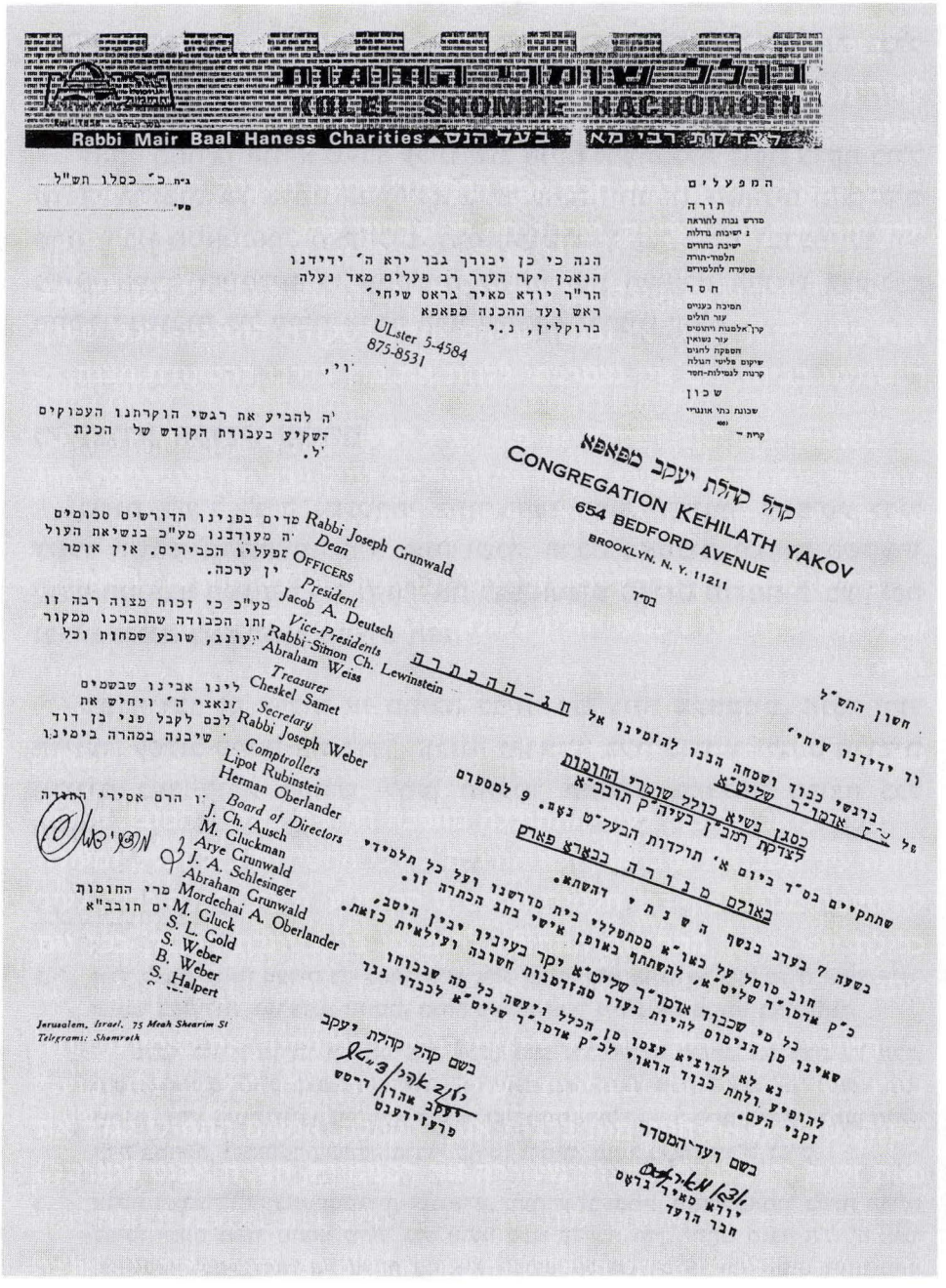
1. הגאון הצדיק רבי אברהם שמואל בנימין סופר זצ"ל, נולד בר"ח אדר שנת תקע"ח לפ"ק כבן הבכור לאביו מרן החתם סופר זללה"ה. לאחר פטירת אביו בכ"ה תשרי שנת ת"ר לפ"ק עלה על כס אביו בפרעשבורג, וישב שמה עד יומו האחרון כאשר עלה השמימה בי"ט טבת שנת תרל"ב לפ"ק. השאיר אחריו ברכה ספריו 'כתב סופר' עה"ת ומועדים ושאלות ותשובות.

באסיפת הגבאים של כולל שומרי החומות
בצד שמאל נראים בני הגאון רבי צבי שליט"א, רבי צבי קעסטענבוים
והמחבר

רבינו נואם במסיבה לטובת כולל רמבעה"ג
לימינו מרן כ"ק אדמו"ר מסאטמאר שליט"א

קול שומרי החומות
KOL EL SHOMRE HACHOMOTH
Rabbi Mair Baal Haness Charities בעל הנס רבי מאיר

קהל קדלת יעקב מפאפא
CONGREGATION KEHILATH YAKOV
654 BEDFORD AVENUE
BROOKLYN, N. Y. 11211

OFFICERS
Rabbi Joseph Grunwald — Dean
Jacob A. Deutsch — President
Rabbi Simon Ch. Lewinstein — Vice-Presidents
Abraham Weiss — Treasurer
Cheskel Samet — Secretary
Rabbi Joseph Weber — Comptrollers
Lipot Rubinstein
Herman Oberlander
Board of Directors
J. Ch. Ausch
M. Gluckman
Arye Grunwald
J. A. Schlesinger
Abraham Grunwald
Mordechai A. Oberlander
M. Gluck
S. L. Gold
S. Weber
B. Weber
S. Halpert

Jerusalem, Israel, 75 Meah Shearim St
Telegrams: Shemreth

התכתבויות שונות בעסקנות לטובת הכולל

והג"ר מנחם א"ש[2] זללה"ה שהאירו בצקדתם ובתורתם תבל ומלואה בכלל ואת מדינת אוגארין בפרט[3].

לאחר החורבן הנורא שעבר עלינו שוב הוקם ונשתכללה קופת צדקת כולל שומרי החומות על אדמת אמעריקא ביתר שאת ויתר עז. הגאונים והצדיקים מרנן ורבנן מסאטמאר, מצעהלים וממאטערסדארף זכר כולם לברכה הם היו נשיאי העדה העומדים על הפקודים לשמור את משמרת הקודש בפעולות החסד הנשגבות של קופת צדקה הלזו שחבקה זרועות עולם.

כי עבודת הקודש עליהם

בשנת תש"ל לפ"ק נתעטרתי בתור יושב ראש להדינער קאמיטע לרגל דינער השנתי שהתקיימה מידי שנה ושנה. הרבה מאמצים וכוחות השקעתי קודם המסיבה השנתית כדי לעורר את לבב אנשים לתרום תרומת ה' בעין יפה וברוח נדיבה בעד מפעל הקדוש הזה.

לצורך דבר זה ערכתי אז מסיבה בביתי עם צוות העסקנים, אנשי וועד הדינער, לסלול עמהם את הדרך הנכונה והראויה בעת הדינער ולגייס סכומים אדירים בעד קופת הקודש, למען תתעטר המגבית בהצלחה מרובה ככל היותר.

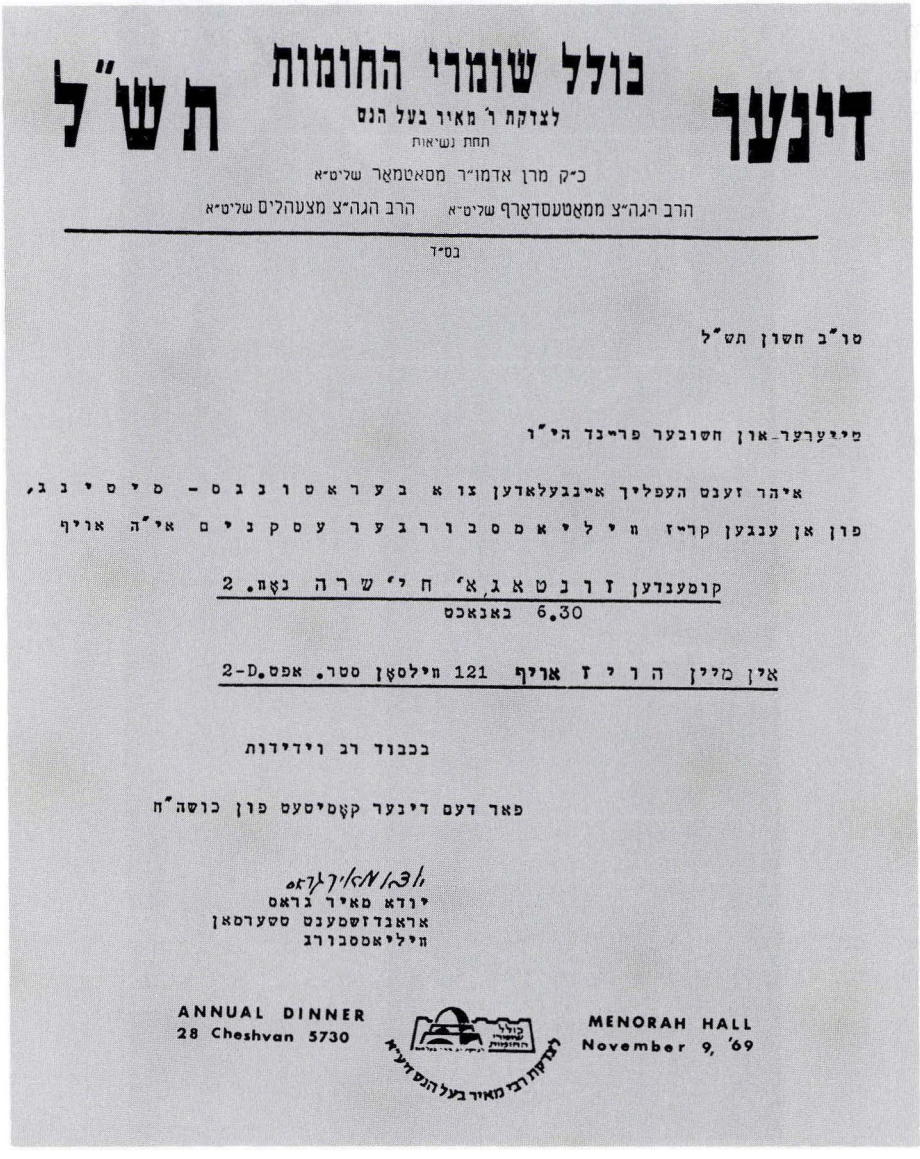
---

2. נולד לאביו הגאון הצדיק רבי מאיר א"ש זצ"ל אב"ד ור"מ אונגוואר בעל שו"ת אמרי א"ש. שימש בקהילות סערעדנא וחוסט, ואחר פטירת אביו מילא את מקומו באונגוואר.

   מלבד גדולת תורתו וצדקתו היה עסקן גדול ורב פעלים להרים את הדת על תלה, ובשנת תרכ"ט לפ"ק כאשר הקהילות החרדיות יצאו לחלק מכתות הנעלאגי"ן אשר עשו שמות בארץ (הטיילונ"ג), היה הוא מראשי המדברים אצל הקיסר פראנץ יאזעף למען חיזוק הדת במדינה, וכמסופר בארוכה בדברי קורות הימים. נפטר בשנת תר"ל לפ"ק.

3. צדקת רמבעה"נ ליוצאי עסטרייך, אונגארין, מעהרין ובעהמין, נוסדה כאמור בשנת תרי"ח לפ"ק, אמנם מקור מוצאו טהור נבע מהאי סבא קדישא מרן החתם סופר זללה"ה אשר נשא בעוז ובתעצומות את צעקת בני ארץ הקודש על לבו הטהור ולא הסיח דעתו מהם כל ימיו וכאשר אנו רואין מהרבה דרשותיו שנשא, וכן בתשובותיו הגדיל על נס את גודל מעלת צדקת אחינו בני ישראל עניי ארץ הקודש.

בשנה ההיא גם זכינו שרבינו יתעטר בנזר כליל חבר הנשיאות של הכולל, ובכן עשינו, חברי קהלת פאפא, מאמצים רבים שהדינער יעלה ויצמח בכבוד הראוי.

דינער

כולל שומרי החומות

לצדקת ר' מאיר בעל הנס

תחת נשיאות

כ"ק מרן אדמו"ר מסאטמאר שליט"א

הרב הגה"צ ממאטעסדארף שליט"א הרב הגה"צ מצעהלים שליט"א

בס"ד

ט"ב חשון תש"ל

מיטגלידער-און חשובער פרייַנד הי"ו

איהר זענט העפליך איינגעלאדען צו א בעראטונג - סימכע,
פון אן ענגען קרייז ווילי אמסבורגער עסקנים אי"ה אויף

קומענדען זונטאג, חי' שרה נאך 2
6.30 באנאכט

אין מיין הויז אריף 121 ווילסאן סטר. אפט.2-D

בכבוד רב וידידות

פאר דעם דינער קאמיטעט פון כושה"ח

יודא מאיר גראס
אראנד זשמעגנט סשערמאן
ווילי אמסבורג

ANNUAL DINNER
28 Cheshvan 5730

כולל החומות
לצדקת רבי מאיר בעל הנס דע"א

MENORAH HALL
November 9, '69

ההזמנה להכתרת רבינו לסגן נשיא הכולל

רבינו בעל ה"יחי יוסף" עם הגאון הצדיק רבי יעקב יצחק ניימן

פרק י"ח

תגלנה בנות יהודה

אחת מהפעולות הכבירים אשר תקן ופעל רבינו עלי אדמת אמעריקא, היה הקמת בית חינוך רבתי לבנות ישראל הכשירות, להדריכם ולחנכם על דרך ישראל סבא כבימי קדם מדור דור.

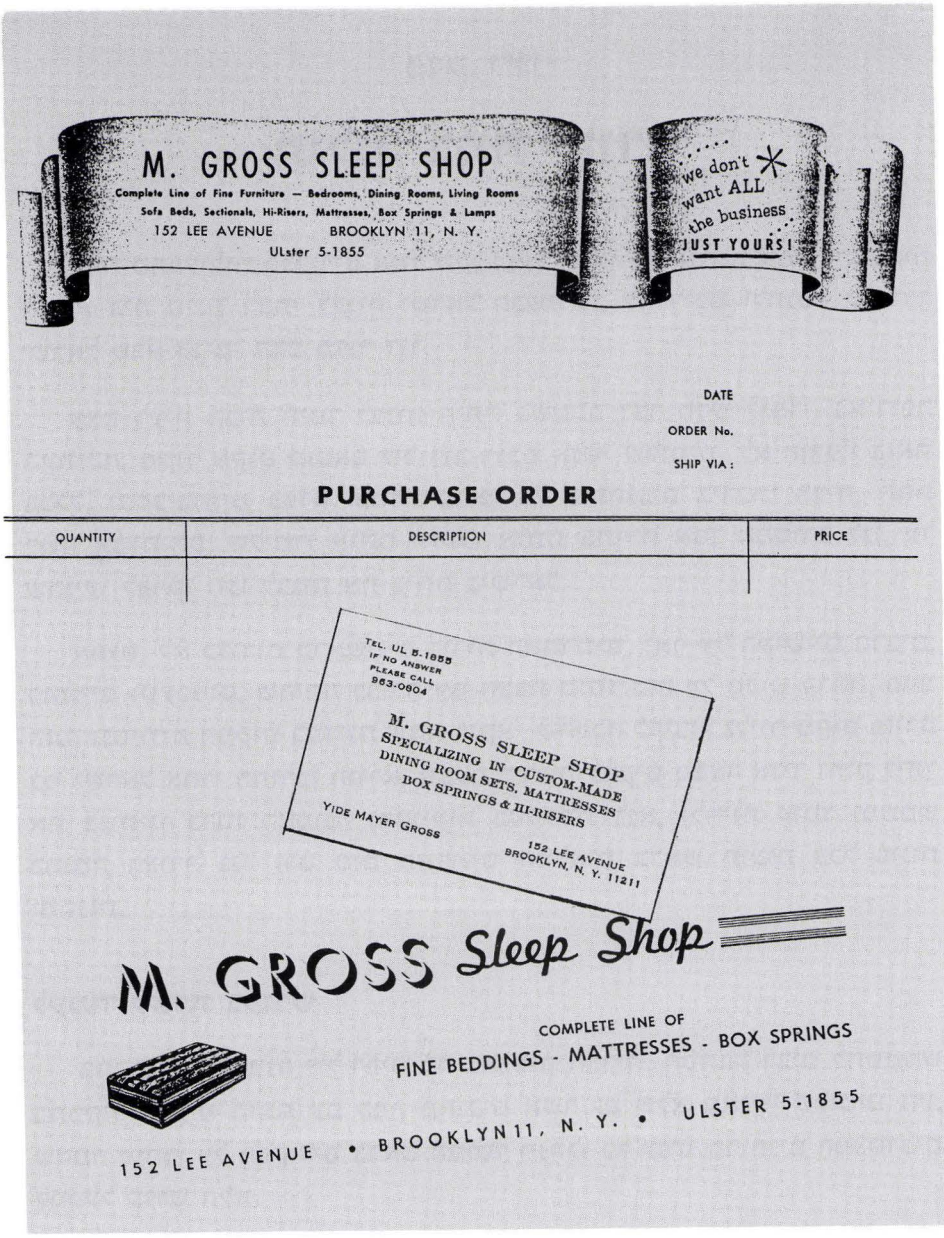
עצם רעיון הבית חינוך לבנות היתה בשעתה דבר חדש לגמרי. באירופה העתיקה, מקור מקום מוצאם של רוב רובם אנשי שלומינו, לא הורגלו בזאת בכלל, ובסביבותינו בפרט. בנות ישראל היו מתחנכים בירכתי הבית, תחת רשת אמותיהם, שלימדו אותם וחינכו אותם בתורת אמך המסורה לנו, עד שהגיעו לפרקן וזכו לבנות את ביתם בישראל.

אמנם, לא כדורות הראשונים דורות האחרונים, ואף על הקושיים הרבים, רוחניים וטעכניים, שהיתה כרוכה עם הצבת מוסד כזה על מכונו כראוי, פגעי הזמן ונסיונות המקום במדינת 'עמא-ריקא', שהפכה לקיבוץ גליות מקום פזורת בני ישראל אחרי החורבן הנורא, תבעה ודרשה להקים מבצר אדיר וחזק לחנך את בנותינו ברוח האמונה והצניעות כמקדמת דנא, ולהיות עומד ומשמש כחומה בצורה נגד זרם מים הזידונים המלאים בראש חוצות בכל פינות ומחנות.

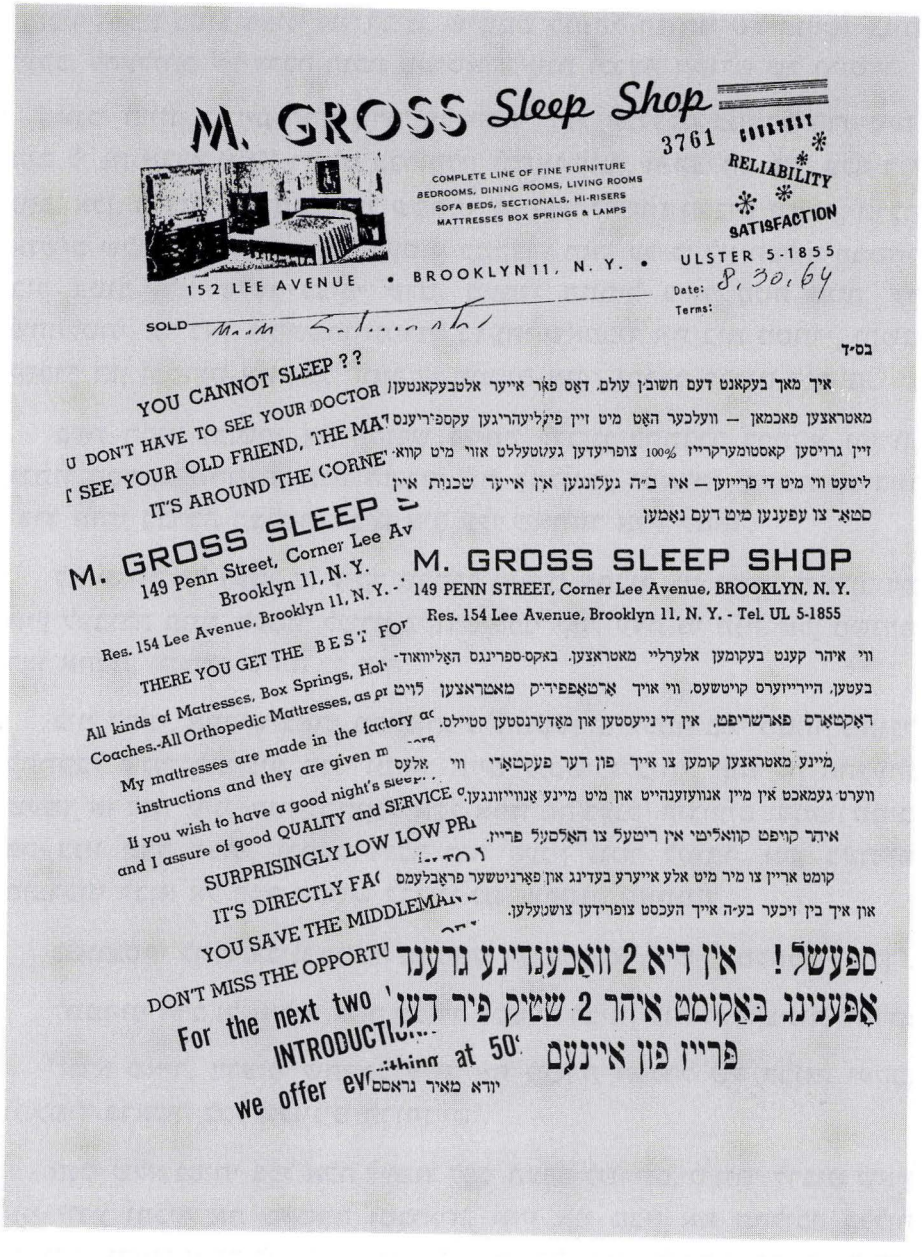
לעמוד לשרת בקודש

בתקופה הראשונה של רבינו פה בארצות הברית, הסתפק רבינו להשתמש בתפקיד הרציני הזאת עם כמה מחנכים אשר גם שלא מאנשי שלומינו היו, שהמה יעמדו על הפקודים בראש המוסד וינהלו כל עניני הרוחנים המצטרכים למפעל קודש הלזו.

משארכו הימים והמוסד התרחב והתגדל בכמות ובאיכות לשם ולתפארה, והרבה עקולי ופשורי נוצרו באלו האנשים שלא עמדו על דעת רבינו, או

פרסומת וניירות פירמה מהעיסוק שלי במסחר הרהיטים

פרסומת וניירות פירמה מהעיסוק שלי במסחר הרהיטים.

אז הוצרכו באיש נאמן ומסור בלב ונפש, איש מאנשי שלומו ובריתו של רבינו, המכיר ומבין בטוב רצונו של רבינו, שישמש כמנהל הרוחני של המוסד בנות יעקב, להעלותה על דרכה הנכון והנישא, כאוות וכרצון הקודש של מייסדה.

אנכי הייתי בימים ההם טרוד על המחי' ועל הכלכלה במסחר הרהיטים. היה לי אז ארבע שא"ו רומ"ס בברוקלין ובמאנהעטן, וההצלחה ב"ה עלה בכי טוב. אכן, ברבות העיתים, אחר שמסחר זה הפך לרשות הרבים גמורה, הרבה אנשים שלחו בה יד, והתחילו לעסוק במקצוע הזה, על כן לא הצליח המסחר בזה בטוב ולא שגשג כבימי קדם. מעמדי התחיל לירד מטה מטה, עד שהחלטתי, עד כאן. נתישבתי וגמרתי בדעתי שאמכור את בית מסחרי, והשם יתברך הזן ומפרנס את הכל יעזור לי ממקום אחר, והרבה דרכים למקום.

בעת ההיא נכנסתי אל הקודש פנימה לרבינו להתברך בפתקא ופדיון, ובתוך הפתקא שהגשתי אליו הזכרתי את החלטתי, ושאלתי ובקשתי שרבינו יברך אותי בברכת הצלחה. רבינו צוה עלי שאחזור אליו למחר.

לא עלתה על דעתי כל עיקר שבקרב הימים אחליף את משמרתי מעבודת חוץ לעבודת פנים, לעמוד לשרת בקודש לפני קהל עדת מי מנה. אכן משמים רצו אחרת, ומעשה שהיה כך היה:

ביני לביני, אחר שיצאתי מבית רבינו התקשרתי לכמה בתי מסחר שאוכל להתקבל שמה להמציא טרף ומקור חיים לנפשי ולביתי. אחד מן ההצעות שעמד אז לנגד עיני, היה להתקבל אצל אחת מה'בענק' הידועים והמפורסמים פה בניו יורק רבתי, וכמעט וכבר היה הענין נגמר לטובה. אכן בינתיים הוצרכתי לבוא אל חצר הקודש לרבינו כפי שהתנה מאתמול.

כשנכנסתי לחדר רבינו פנימה פנה אלי רבינו ואמר: "יש לי מלאכה עבורך".

לתמהוני הרב ולשאלתי איזה עבודה רכש לי רבינו, ענה לי ברצינות יתירה:

"יודא מאיר, ברצוני שתקבל עליך את משרת המנהל של הבנות יעקב, ותעמוד בראשה בכל הענינים הרוחניים".

אנכי שלא נסיתי בכל אלה לעמוד לפני העדה לשרתם, טענתי לרבינו שאין אני יודע ומכיר את מוצאיה ומבואיה, ואין אני מבין את תהלוכה כלליה ופרטיה, והאיך אוכל לקבל עלי משרה הזאת בלי שום ידיעה מוקדמת כל דהו מעניניה.

כך ניסיתי לשדל את רבינו בדברים שלא ישליך עלי ועל צוארי המשימה הגדולה והכבידה הלזו, שתלויה בה אחריות גדולה למאוד. ובפרט, אמרתי לרבינו, שכבר שבעה רעות נפשי בשנים קדמוניות, כשעבדתי במשרד של הקהלות יעקב, וכבר ידעה נפשי היטב במה דברים אמורים, ואת הקשיים הכרוכים בה, ועוד טענות כאלו.

אכן לשוא עמלתי לשנות את רצון קדשו, ולא עלתה בידי לשכנע את דעת רבינו בזה. הוא עמד איתן וחזק בדעתו שעלי החוב הקדוש מוטלת לעמוד מהיום והלאה בראש הבנות יעקב, ולנהל את חלק הרוחני של המוסד לשם ולתפארת.

כשראה עד היכן מגיע התנגדותי לזה, עמד על רגליו ואמר: "דו זאגסט אז דו קענסט נישט, אבער איך זאג אז דו קענסט, און איך הייס דיך דאס אננעמען, און דו וועסט האבן סייעתא דשמיא".

כשמוע אזני דברים אלו יוצאים מפורשים מפי קדשו, לא העזתי שוב לסרב לבלתי שמוע לעצת קדשו, בעל כורחי נעניתי לו בראשי, וקיבלתי עלי את עבודת הקודש לשמש בתור מנהל רוחני ברשת החינוך 'בנות יעקב'.

צאי לך בעקבי הצאן

בין שאר הדברים שאלתי את רבינו, ובכן, המוסד חינוך לבנות הן הנה מהדברים החדשים שהונהג בסביבותינו מקרוב, ולא כימים הראשונים ימינו האלה, ולכן אין על זה מסורת אבות, לראות ולהביט לאחור האיך נהגו אבותינו ורבותינו מדור דור בענינים הללו, ואם כן איפוא ובמה אוכל להחליט ולשפוט בדעתי לעשות מעשה בענינים המסובכים שאפגש בהן מזמן לזמן.

על זה ענה לי רבינו:

"תיקח לדוגמא הבית חינוך לבנות של מוסד סאטמאר, אשר הרב מסאטמאר הקים ושכלל פה, והוא כבר יגע ובירר וליבן ומצא ותיקן את הדרך הנכונה והראויה שידרכו בה בנות ישראל הכשירות, וממנו ניקח דרך ומבוא בחינוך הבנות. אולם, סיים רבינו, כל הדבר הקשה שיעלה ויבוא לפניך מעת לעת בעניני ההנהגה תביא אלי ושמעתיו וארא האיך לדון בדבר".

רבינו בעל ה'ויחי יוסף'
ליומינו הגרע"י לעבאוויטש גאב"ד וויען ולשמאלו הדיין הגרי"א שטיינער

קיבלתי את עצתו של רבינו, ונתקשרתי בעת ההיא עם הרה"ח המפורסם ר' **בנימין צבי הכהן בערקאוויטש** שליט"א מנהל רוחני דבית החינוך לבנות בית רחל דסאטמאר שנים רבות, ובד בבד עבדנו את עבודת הקודש לחנך את בנותינו בדרך ישראל סבא, ובעזרת השם יתברך זכינו להקים את הבית חינוך לבית נכון ונשא ולהרים את דגלה לכבוד ולתפארת.[1]

הסמל של בנות יעקב דפאפא

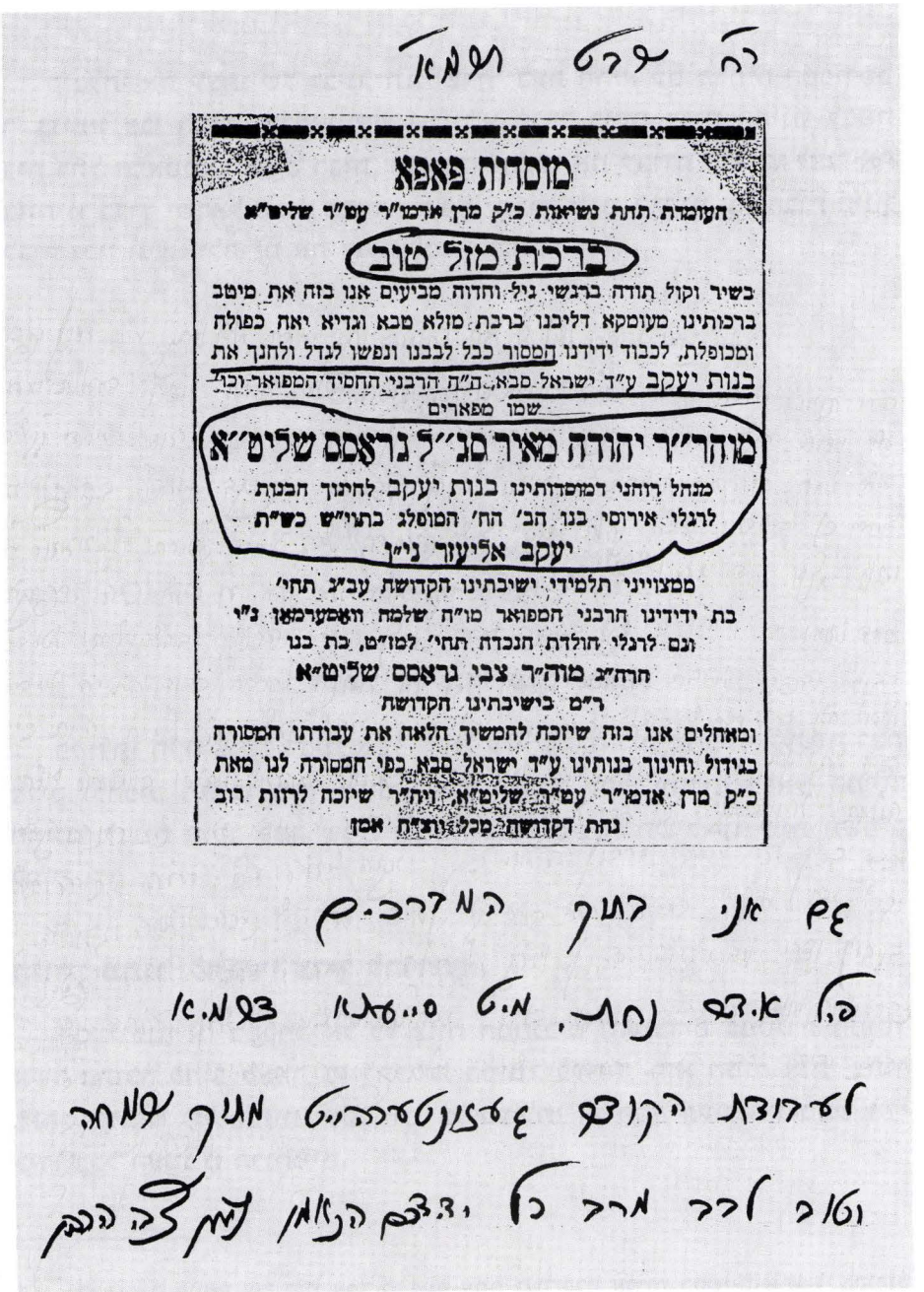
פקודתו הקודש של רבינו אשר הטיל עלי שמרה רוחי, וזכיתי לעשות רצון צדיק ולהפיק מגמתו משך שנים רבות, ותהלה לקל, עמדתי בראש המוסד החינוך לבנות יעקב כמה שנים לטובה, החל משנת תש"ל עד שנת תשמ"ב לפ"ק.

הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו

רבינו פנה אז במכתב אל כל צוות המחנכים והעובדים במסגרת המוסד אשר בתוכה כתוב לאמר, כי לתכלית המוסד בעתיד, הוא ממנה אותי בתור מנהל הרוחני של הבנות יעקב, וכי כל פעולתי הן המה פעולותיו ממש וידי כידו בכל הענינים הרוחניים.

---

1. הרה"ח ר' בנימין צבי הי"ו אמר לי פעם אחת כשדיברנו אודות הקשיים שיש לי בהנהגת תקנות חדשות בענינים רוחניים: "ר' יודא מאיר! ווילאנג איר וועט האלטן פאפא סקול אזוי לאנג קען איך האלטן סאטמארער סקול. און די מינוט וואס איר וועט מוזן נאכלאזן אין אייער סקול וועל איך מוזן נאכלאזן אויך ביי אונז אין סאטמאר!".

מוסדות פאפא

העומדת תחת נשיאות כ"ק מרן אדמו"ר עמ"ר שליט"א

ברכת מזל טוב

בשיר וקול תודה ברגשי גיל וחדוה מביעים אנו בזה את מיטב ברכותינו מעומקא דליבנו ברכת מולא טבא וגדיא יאת כפולה ומכופלת, לכבוד ידידנו המסור ככל לבבנו ונפשו לגדל ולחנך את בנות יעקב ע"ד ישראל סבא, ת"ח הרבני החסיד המפואר וכו' וכו' שמו מפארים

מוהר"ר יהודה מאיר סג"ל גראסס שליט"א

מנהל רוחני דמוסדותינו בנות יעקב לחינוך הבנות לרגלי אירוסי בנו הב' חח' המופלג בתוי"ש כש"ת

יעקב אליעזר ני"ו

ממצויני תלמידי ישיבתינו הקדושת עב"ג תחי'

בת ידידינו חרבני המפואר טו"ח שלמה ומשערמען נ"י

וגם לרגלי חולדת חנכדה תחי' למו"ט, בת בנו

חרח"ג **מוה"ר צבי גראסס שליט"א**

ר"מ בישיבתינו הקדושת

ומאחלים אנו בזה שיוכת לחמשיך חלאה את עבודתו המסורה בגידול וחינוך בנותינו ע"ד ישראל סבא בפי חמסורה לנו מאת כ"ק מרן אדמו"ר עמ"ה שליט"א ויח"ר שיוכת לרזות רוב נחת דקדושה מכל יוצ"ח אמן

ברכת מז"ט שקבלתי מידידי הרה"ח רבי בנימין צבי הכהן הי"ו בערקאוויטש
מנהל רוחני דבית רחל דסאטמאר

וזהו תוכן המכתב אשר כתב רבינו בעצם כתב ידו בשפת אידיש:

'צו די חשובע טיטשערם און צו די חשובע תלמידות פון אינזער סקול בנות יעקב.

איר ווערט פארשטענדיגט אז צום תכלית פון אינזער סקול האבן מיר איינגעזעהן פאר וויכטיג אויפצונעמען הרבני **ר' יודא מאיר גראסס** נ"י אלס פרינצעבאל פאר די אידישע לימודים. זאלט איר דאס צו קענטענים נעמען און זיינע ווערטער רעספעקטירן. וואם ער זאגט אדער באפעלט אייך זאגט ער אין מיין שליחות. איך האף איר וועט דאס מיט צופרידענהייט אננעמען, און דאס וועט אייך העלפן צו דערגרייכן דעם ריכטיגן תכלית אויף וואם מיר שטרעבן מיט אינזער סקול איינצופלאנצען אין אינזערע תלמידות דעם עכטן אידישן חינוך על פי דרכי אבותינו ז"ל.

און איך וואונטש אייך אלע א כתיבה וחתימה טובה.

עש"ק לסדר תצא

יוסף גרינוואלד

בשער בת רבים

ביום שנתמניתי על משמרתי לשמש בתור מנהל רוחני דרש דרשתי לפני התלמידות היקרות דרשת חיזוק והתעוררות.

בתוך דברי אליהם עוררתי אותם על שלשה עיקרים והם: דרך ארץ, צניעות, ומדות טובות. גם קראתי לפניהם מכתבו של רבינו ז"ל שכתב להם. עוד דרשתי לפניהם להתחזק בשפת יודיש שנזנחה מאוד בימים ההם, ודברתי בשבח מעלת 'שלא שינו את לשונם'.

אחרי כן שמתי פעמי מול בית רבינו להגיד לו האיך עבר עלי היום הראשון במשמרתי. רבינו פנה אלי ואמר לי ששמע שדרוש דרשתי לפני התלמידות בהבית חינוך, ורוצה לשמוע מה שאמרתי להם. לאור בקשתו הבאתי לפניו טעי"פ עם הקלטת כל דרשתי. רבינו הסתגר עמי בחדרו פנימה ושמע והאזין לכל דרשתי על הטעי"פ בהתעניינות יתירה.

כשסיים נענה ואמר לי: "הרי אמרתי לך שתהיה לך סייעתא דשמיא".

בקשתי אז מרבינו שיעמיד וועד חינוך רוחני במסגרת המוסד שאוכל לעמוד בקשר עמם בכל הענינים המסתעפים. רבינו יסד אז את הוועד החינוך

מכתי"ק של רבינו למורות ובנות פאפא בדבר ההתמנות

בס"ד

בנות יעקב

בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

855 - 8275

חשוב'ע עלטערן שי' לאויט"א, שלו' וברכה !

אזוי ווי מיר זענען יעצט פאר פסח הבעל"ט, און די קינדער שי' וועלן זיין אינדערהיים א לענגערע צייט, ווילן מיר ברענגען אייער אויפמערקזאמקייט אויף עטליכע ענינים וואס זענען נוגע דעם חינוך פון אייער טאכטער, און דורכדעם וועט איר צוהעלפן אז מיר זאלן קענען אויך ווייטער מחנך זיין אייער טאכטער בדרך ישראל סבא !

א) צום אלעם ערשטן זענען מיר איין מודיע, אז פאר דעם קומענדיגען חול המועד פסח הבעל"ט, האט די סקול נישט ארגאניזירט צו פארן ערגעץ אויף א טריפ, ממילא איז די אחריות אויף אייך און א חוב קדוש אכטונג צו געבן און ציווויסן געניוי ווי אייער טאכטער געפינט זיך, פאהרט, גייט, זעהט, און הערט, כמובן וד"ל.

ב) אזוי ווי איר ווייסט אז די סקול האט איינגעפירט, אז יעדע תלמידה - פון קליין ביז גרויס - אהן אויסנאם, מוז האבן די שול - קליידער, און ב"ה מיר האלטן שוין נאך די התחלה - כל התחלות קשות, זענען מיר איין מודיע, אז אי"ה נאך פסח הבעל"ט וועלן מיר נישט אנגעמען קיין שום תירוץ, א יעדע תלמידה פון צווייטען קלאס ביז עלעפטן קלאס (ועד בכלל) מוז האבן א יעדע טאג אנגעטוהן די שול - קליידער, ווער עס וועט דאס נישט האבן וועט מען נישט אריינלאזן און די קלאסען כדי צופערמיידען אומאנגענעמלעכקייטן בעסן מיר אייער 100 % קאאפעראציע.

ג) און אונזער בריף פון ה' שמות העל"ט, האבן מיר אייך מרמז געווען - זייער און קורצען - וועגן ליינען ענגלישע צייטונגען, ביכער, ראמאנען, וכדומה, וואס ליידער ליידער עס האט זיך און די חסידי'שסטע שטיבער אריינגעריסן, פון אנפאנג זעהט מען נישט און מען נעמט נישט אונאכט צו וועלכע אומווירדיגע זאכן דאס קען ברענגען בעו"ה ה' ישמרינו, וויל אזוי ווי די עלטערן פון דעם קינד זענען פערנימען מיט פארשידענע טירדות, באמערקן זיי נישט די ענדערונג, אבער מיר דא און סקול וואס מיר בעאכטן א יעדעס קינד בעזינדער - א גאנצן טאג, קענען מיר יא זעהן פארשידענע ענדערונגען און חינוך פון אייער טאכטער, און מיר האבן באמת פון געציילטע תלמידות שוין צוגענימען אזעלכע טריפה'נע ביכער! על כן בעטן מיר אייך בכל לשון של בקשה אז איר זאלט זיך נעמען די טירחה צו דורכזיכן און דורכקיקן און די שטיבער בחורין וכסדקין און מבער זיין די אלע מיני טמא'נע זשורנאלן ביכער וכדומה.

עס

מכתב שכתבתי להורי הבנות לפני חג הפסח

בס"ד

עס איז כדאי צוברענגען די הייליגע ווערטער פון כ"ק רבינו הקדוש בעל ויגד יעקב זי"ע, וואס ווערט געברענגט און זיין ספר הנ"ל, וואס ער האט געזאגט און א שבת הגדול דרשה שנת תרע"ג לפ"ק, וזל"ו

ולכן צריכין להשגיח מאוד על צאצאיו, ואינו יוצא אם הוא בעצמו מתנהג כדת תוה"ק וצריכין להשגיח גם על הבנות ושלא יקראו ספרים חיצונים שקורין ראמאנען כי הוא מביא לידי חציפות ומינות רח"ל.

איבערגעטייטש די הייליגע ווערטער איז פאלגענד;

מען דארף זייער אכטונג צוגעבן אויף די קינדער, און מען איז נישט יוצא מיט דעם וואס מען פירט זיך אליין ווי עס בעדארף צו זיין, און מען דארף אויך אכטונג צוגעבן אויף די טעכטער אז זיי זאלן נישט ליינען קיין ביכער מיט ראמאנען, ווייל דאס ברענגט צי חציפות און מינות רח"ל.

דאס האט רבינו הקדוש זי"ע געזאגט מיט לערך 68 יאהר צוריק, אויך האבן מיר אליין געהערט פון רבינו הקדוש זי"ע אין פאפא, אז עס ליגט א חוב אויף יעדען איד בודק חמץ צוזיין די נאכט קעסטלעך ווי דאס בני בית מיט די טעכטער האלטן די פארשידענע ביכער און דאס מבער זיין.

על כן חשוב'ע עלטערן, בעטן מיר אייך - העלפט אונז, לאמיר ארבייטען צוזאמען און טון אלע פעולות אז עס זאל ח"ו נישט איינגעריסען ווערן די אויבענדערמאנטען ענין פון ליינען טריפה'נע ביכער, און דורכדעם וועט ממילא אויך נתחזק ווערן דאס אידיש - רעדן , און מיר ווילן במהרה זוכה זיין מקבל צוזיין פני משיח צדקינו מיט כ"ק מרן רבינו שליט"א בראשינו בב"א,

א' לס' ויקרא תש"מ לפ"ק ווינשט אייך א חג כשר ושמח

מיט כבוד

יודא מאיר סג"ל גראסס

מנהל רוחני

נ"ב; אי"ה אסרו חג האבן מיר נישט קיין סקול, מיר פאנגען און סקול אי"ה ה' שמיני, אפריל 10 למס'

המשך מכתב שכתבתי להורי הבנות לפני חג הפסח

שבראשה עמדו אנשים חשובים אנשי שם כהרב ר' **שמעון חיים לעווינשטיין** ז"ל והרב החסיד ר' **ישראל מייזנער** ז"ל ועוד.

חכמים שקדו על תקנת בנות ישראל

רבינו ליווה את המוסד בכל עניניה הרוחניים מבואה ועד צאתה, ושם עליה עינא פקיחא שהכל יתנהג לנכון ברוח התורה והיהדות הנאמנה בלי שום פשרות כלל וכלל.

לצורך דבר זה ראה לנכון לתקן תקנות גדולות ונחוצות, גדרים וסייגים בסדרי הנהגת המוסד, כדי להרים קרנם ודרגתן של בנות ישראל הכשירות. ואף על גודל טרדותיו שסבבו אותו בהקפת כל הראש מבוקר עד ערב, בהנהגת הקהילה, ובהרבצת תורה לתלמידים בהישיבה, ולהשיב לשואליו בדבר ה' זו הלכה, ועוד ועוד, עם כל זה הקדיש מזמנו היקר לצורך חינוך הבנות יעקב שאכן יתחנכו בחינוך הטהור והקדוש כמדור דור, כי ראה בהן עתידן ויסודתן של בית ישראל.

כמה פעמים זכינו שרבינו דרוש דרש להתלמידות בבנות יעקב, דיבורים קדושים שנתלוו ברגש אש קודש ובהתלהבות יתירה. באותן הדרשות נטע בתוכן מדות טובות וצניעות, ותבע מהן שלא יזיזו אף זיז כל דהו מדרך אבותינו ורבותינו הקדושים מדור דור.

תקנתא דרבנן

והנה אלה הן הדברים אשר תיקן ופעל רבינו ליסוד איתן וחזקה במוסד הבנות יעקב להוראה לבנות ישראל, ויעמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבור:

א) די לימודי קודש דארף זיין, עברי, כתיבה, פירוש התפילה, מוסר, דינים, אידיש רעדן, אידיש געשיכטע, אויך נייען און פארשידענע האנט ארבייט.

ב) אלע לימודי קודש וואס ווערן געלערנט אין סקול, מוזן האבן די הסכמה פון כ"ק אדמו"ר שליט"א.

ג) ענגלישע לימודים זאלן געלערנט ווערן אזוי ווי באשטימט ווען די סקול איז נתייסד געווארן.

תקנות של רבינו לקעמפ בנות יעקב בכתי"ק

תקנות של רבינו לקעמפ בנות יעקב בבתי"ק

בעזהשי"ת

תקנות והנהגות "בנות יעקב" דפאפא

מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

****

דער תכלית פון אונזער סקול איז; מחנך צו זיין אידישע טעכטער ע"פ תורתינו הקדושה בדרך אבותינו, אזוי ווי מיר האבן מקבל געווען פון אונזערע רבי'ס זי"ע, און מיט אלע כוחות איז זיי אריינ-ברענגען, דרך ארץ, תורה, יראת שמים, צניעות, מדות טובות, חסידות, לייכשאפט צו תורה, און כבוד ללומדיה, אין די סקול יאהרן און אויך אין וויטערדיגן לעבן, כדי זיי זאלן אויפשטעלן דורות ישרים געטריי להי' ולתורתו. דעלבסטפארשטענדליך אז אויך די עלטערן אינדערהיים, מיזן שטרעבן און צוהעלפן פארן סקול צי דערגרייכן די אויבענדערמאנטן ציעל.

****

א) די לימודי קודש דארף זיין, עברי, כתיבה, פירוש התפלה, מוסר, דינים, אידיש רעדן, אידישע גע-שיכטע. אויך נייען און פארשידענע האנטארבייט.

ב) אלע לימודי קודש וואס ווערן געלערנט אין סקול, מיזן האבן די הסכמה פון כ"ק אדמו"ר שליט"א.

ג) ענגלישע לימודים זאלן געלערנט ווערן אזוי ווי באשטימט ווערן די סקול איז נחייסט געווארן.

ד) אלע טיטשערס, סיי אידישע און סיי ענגלישע, מיזן קומען אין סקול צציעות'דיג געקליידעט, מיט לאנגע ארבל, גאנצע שטרימפף, נישט דעקאלטירט, און טארן נישט קומען אין סקול מיט מעקאפ, געפארבטע נעגל, אדער צישפרייטע האר, אויב פארהיראט טארן זיי נישט גיין מיט אליענע האר.

ה) אידישע טיטשערס און אנגעשטעלטע מיזן גיין מיט שטרימפף וואס איז לכה"פ 70 דיק, (נייע טיטשערס וואס ווערן אויפגענומען מיזן גיין מיט סים - שטרימפף), און טארן נישט דרייזון א קאר, און אודאי נישט האבן א טעלעוויזשן אין הויז, אדער גיין אין מאוויי, טיאטער, וכדומה.

ו) אידישע טיטשערס מיזן רעדן מיט די קינדער אויסדריקליך נאר אידיש, און אין זיי אריינברענגען די וויכטיגקייט פון רעדן אידיש, זעלבסטפארשטענדליך אז אלע לימודים מיזן אויבערגעגעבן ווערן נאר אין אידיש. אויך מיזן זיי אכטונג געבן אויף די קליידונג פון זייערע תלמידות אז זיי זאלן זיין צניעות'דיג און ע"פ תקנות י"א - י"ג.

ז) טיטשערס טארן זיך נישט מישן אין אידישן פאליטיק, און טארן דאס-בשום אופן נישט דיסקוסירען מיט די תלמידות.

ח) עס טאר נישט געוויזן ווערן אין סקול קיין שום מאווי פיקמס. אפילו באלערגיע. אויך טאר נישט געזאגט ווערן קיין שום רעדע אויף ענגליש, און בכלל דארף ווערן גלייגט גרויס געוויכט אויף רעדן נאר אידיש. (תקנות הני"ל דארפן אינטערגעשריבן ווערן פון יעדע נייע טיטשער אפליקאנט).

ט) קיין שום נייע תלמידה, אהן אויסנאם, קען נישט אריינגעלאזט ווערן אין סקול נאר ווען מען האט אויסגעפילט אן אפליקעישן, און איז באשטעטיגט געווארן פון אונזער מנהל, אויב היי סקול מיז אויך באשטעטיגט ווערן פון וועד הרוחני. אויך מיזן די פאלגנדע תקנות (סעיפים י - ט"ז) אינ-טערעשריבן ווערן פון די עלטערן, אויב היי סקול מיז אינטערעשריבן ווערן. אניץ פון תלמידה.

י) קינדער פון אזעלכע שטיבער ווי עס געפינט זיך א טעלעווייזשן, אדער רוי די עלטערן אדער קינדער גייען אין מאוויס, טיאטער, ביטש, וכדומה, אדער ווי די מאמעס גייען מיט אייגענע האר, אדער פירן זיך נישט לויט אונזער גייסט, ווערן נישט אנגענומען אדר קענען נישט געהאלטן ווערן.

יא) אלע תלמידות פון ערשטן קלאס און העכער, מיזן קומען אין סקול אויסלייטליך נאר מיט די ספעצ-יעלע סקול קליידער וועלכע זענען באשטימט-געווארן. אויך מיזן זיי זיין לויט די פאלגנדע שיעורים. קינדער פון 3 יאהר און העכער (קינדערגארטן א'), מיז די ארבל צידעקן די עלבוגיגן, און מיזן גיין מיט גאנצע שטרימפף. קינדער פון 6 יאהר און העכער (ערשטע קלאס), מיז די ארבל צודעקן 3/4 פון ארעם, און די קלייד מיז גרייכן ביז צים קניא. קינדער פון 8 יאהר און העכער (דריטע קל-אס), מיז די קלייד איבערדעקן די קניא. אויך אויסערן סקול איז געווינטשן אז זיי זאלן גיין מיט די סקול קליידער, אבער בכל אופן מיזן די קליידער זיין לויט די אויבענדערמאנטע שיעורים.

יב) די תלמידות מיזן גיין מיט שטרימפף וואס זענען לכה"פ 70 דיק; מיט סימים. אויך אויסערן סקול און א גאנץ יאהר מיזן זיי גיין מיט די שטרימפף.

יג) די תלמידות טארן נישט גיין מיט צישפרייטע האר, ניצן מעקאפ, פארבן די נעגל, די וועלכע טיען דאס ווערן נישט אנגענומען און קענען נישט געהאלטן ווערן.

יד) קיין שום תלמידה טאר נישט גיין אין די "רויז" אדער דאסגלייכן, (אויב נויטיג צוליב געזונט-הייט, מיז מען האבן א ספעציעלע ערלויבעניש פון מנהל. אין פאל פון שוויימען אויך נאר מיט די זעלבע שווים קליידער וואס איז באשטימט געווארן אין די קעמפ תקנות). אויך טארן אונזערע תלמידות נישט חברותא מאכן מיט אזעלכע מיידלעך וואס פירן זיך נישט אין אונזער גייסט. אויך איז פארבאטן צי קיינן טשואינג גאם אין די ציים פון סקול.

טו) ענגלישע ביכער טארן נישט געליינט ווערן סיי אין סקול אין סיי אויסערן סקול, נאר ווען אזעלכע די סקול האט אויסגעטיילט, אדער וואס עס ווערט בפירוש ערלויבט פון סקול, און אידישע ביכער; נאר אזעלכע וואס זענען ארויסגעגעבן געווארן פון ערשיכע שריבערס אדער מקורות וואס פירן זיך אין אונזער גייסט. טעיפ'ס טארן נישט אריינגעברענגט ווערן אין סקול נאר אידיש, פין פרומע ערליכע מקורות, בשום אופן נישט קיין ענגלישע אדער העברעאישע.

טז) מאלעס וואס קינדער ברענגען אריין אין סקול, מיזן האבן א פארלעסליכן השגחה פין א ערליכן רב אדער משגיח.

טו"ב) קיין שום תקנה קען נישט פארענדערט ווערן נאר ע"פ הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א. אויך א יעדע שאלה וואס קומט פאר אין סקול וועט געפסק'נט פין כ"ק אדמו"ר שליט"א.

עשי"ת שנת תשמ"א לפ"ק.

ד) אלע טיטשערס, סיי אידישע און סיי ענגלישע, מוזן קומען אין סקול צניעות'דיג געקליידעט, מיט לאנגע ארבל, גאנצע שטרימפף, נישט דעקאלטירט, און טארן נישט קומען אין סקול מיט מעיקאפ, געפארבטע נעגל, אדער צעשפרייטע האר, אויב פארהייראט טארן זיי נישט גיין מיט אייגענע האר.

ה) אידישע טיטשערס און אנגעשטעלטע מוזן גיין מיט שטרימפף וואס איז לכה"פ 70 דיק, (נייע טיטשערס וואס ווערן אויפגענומען מוזן גיין מיט סים - שטרימפף), און טארן נישט דרייוון א קאר, און אוודאי נישט האבן א טעלעוויזשן אין הויז, אדער גיין אין מאווי, טיאטער, וכדומה.

ו) אידישע טיטשערס מוזן רעדן מיט די קינדער אויסדריקליך נאר אידיש, און אין זיי איינברענגען די וויכטיגקייט פון רעדן אידיש, זעלבסט פארשטענדליך אז אלע לימודים מוזן איבערגעגעבן ווערן נאר אין אידיש. אויך מוזן זיי אכטונג געבן אויף די קליידונג פון זייערע תלמידות אז זיי זאלן זיין צניעות'דיג און עפ"י תקנות י"א - י"ג.

ז) טיטשערס טארן זיך נישט מישן אין אידישן פאליטיק, און טארן דאס בשום אופן נישט דיסקוסירען מיט די תלמידות.

ח) עס טאר נישט געוויזן ווערן אין סקול קיין שום מאווי פילמס, אפילו באלערנדע. אויך טאר נישט געזינגען ווערן קיין שום לידער אויף ענגליש, און בכלל דארף ווערן געלייגט גרויס געוויכט אויף רעדן נאר אידיש. (תקנות הנ"ל דארפן אינטערגעשריבן ווערן פון יעדע נייע טיטשער אפליקאנט).

ט) קיין שום נייע תלמידה, אהן אויסנאם, קען נישט אריינגעלאזט ווערן אין סקול נאר ווען מען האט אויסגעפילט אן אפליקעישן, און איז באשטעטיגט געווארן פון אינזער מנהל, אויב היי סקול מוז אויך באשטעטיגט ווערן פון וועד הרוחני. אויך מוזן די פאלגענדע תקנות (סעיפים י-ט"ז) אינטערגעשריבן ווערן פון די עלטערן, אויב היי סקול מיז אינטערגעשריבן ווערן אויך פון תלמידה.

י) קינדער פון אזעלכע שטובער ווי עס געפינט זיך א טעלעוויזשן, אדער ווי די עלטערן אדער קינדער גייען אין מאוויס, טיאטער, ביטש, וכדומה, אדער ווי די מאמעס גייען מיט אייגענע האר, אדער פירן זיך נישט לויט אינזער גייסט, ווערן נישט אנגענומען און קענען נישט געהאלטן ווערן.

נאָך די ערשטע אַכט יאָר
וואָס מיר זענען ערצויגן געוואָרן אין בנות יעקב
ווילן מיר אַרויסווייזן
צו אונזער חשוב'ן מנהל הכרת הטוב
וואָס ער האָט זיך באַמיט
מיט אַזוי פיל כוחות
אונז צו פירן על דרך
יראת שמים ומדות טובות

מיר די גראַדועיטס פון בנות יעקב, תשל"ז
ווילן ווידמען אונזער דזשורנאַל צום כבוד פון

אונזער נעערטן און חויך געשעצטן פרינציפּל

הרב גראָסס שליט"א

מיר וואונטשן אונזערן מנהל פאַרשטאַרקטע כוחות ווייטער אַנצוגיין
מיט דעם שוערן תפקיד, און מיר האָפן צו זיין דער מקור פון נחת און
פרייד פאַר די גאַנצע בנות יעקב.

יא) אלע תלמידות פון ערשטע קלאס און העכער, מוזן קומען אין סקול אויסשליסליך נאר מיט די ספעציעלע סקול קליידער וועלכע זענען באשטימט געווארן. אויך מוזן זיי זיין לויט די פאלגענדע שיעורים: קינדער פון 3 יאהר און העכער (קינדערגארטן א'), מוז די ארבל צידעקן די עלנבויגן, און מוזן גיין מיט גאנצע שטרימפף. קינדער פון 6 יאהר און העכער (ערשטע קלאס), מוז די ארבל צודעקן פון ארעם, און די קלייד מוז גרייכן ביז צום קניא. קינדער פון 8 יאר און העכער (דריטע קלאס), מוז די קלייד איבעדעקן די קניא. אויך אויסערן סקול איז געווינטשן אז זיי זאלן גיין מיט די סקול קליידער, אבער בכל אופן מוזן די קליידער זיין לויט די אויבנדערמאנטע שיעורים.

יב) די תלמידות מוזן גיין מיט שטרימפף וואס זענען לכה"פ 70 דיק מיט סימ'ס. אויך אויסערן סקול און א גאנץ יאר מוזן זיי גיין מיט די שטרימפף.

יג) די תלמידות טארן נישט גיין מיט צישפרייטע האר, ניצן מעיקאפ, פארבן די נעגל, די וועלכע טיען דאס ווערן נישט אנגענומען און קענען נישט געהאלטן ווערן.

יד) קיין שום תלמידה טאר נישט גיין אין די 'וויי' אדער דאסגלייכן, (אויב נויטיג צוליב געזונטהייט, מוז מען האבן א ספעציעלע ערלויבעניש פון מנהל. אין פאל פון שווימען אויך נאר מיט די זעלבע שווים קליידער וואס איז באשטימט געווארן אין די קעמפ תקנות). אויך טארן אינזערע תלמידות נישט חברותא מאכן מיט אזעלכע מיידלעך וואס פירן זיך נישט אין אונזער גייסט. אויך איז פארבאטן צו קייען 'טשואינג גאם' אין די צייט פון סקול.

טו) ענגלישע ביכער טארן נישט געליינט ווערן סיי אין סקול און סיי אויסערן סקול, נאר וועלכע די סקול האט אויסגעטיילט, אדער וואס עס ווערט בפירוש ערלויבט פון סקול, און אידישע ביכער נאר אזעלכע וואס זענען ארויסגעגעבן געווארן פון ערליכע שרייבערס אדער מקורות וואס פירן זיך אין אינזער גייסט. טעיפ"ס טארן נישט אריינגעברענגט ווערן אין סקול נאר אידישע, פון פרומע ערליכע מקורות, בשום אופן נישט קיין ענגלישע אדער העברעאישע.

טז) מאכלים וואס קינדער ברענגען אריין אין סקול, מוזן האבן א פארלעסליכן השגחה פון א ערליכן רב אדער משגיח.

בנין בנות יעקב דפאפא

יז) קיין שום תקנה קען נישט פארענדערט ווערן נאר עפ"י הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א, אויך א יעדע שאלה וואס קומט פאר אין סקול ווערט גע'פסק'נט פון כ"ק אדמו"ר שליט"א.

עשרת ימי תשובה שנת תשמ"א לפ"ק.

כל אלו התקנות היו למראה עיניו של רבינו וחתם שמו הקדוש עליהם בגושפנקא דמלכא.

על ההרים והגבעות

בהשרשרת הזהב של מוסדות החינוך שהקים רבינו בכלל, ושל הבנות יעקב בפרט, מאיר ומזהיר את פעלו הטוב של רבינו לייסד מחוץ לעיר 'מחנה בנות יעקב דפאפא' לימות הקיץ, בהן בנות העיר יוצאות לשאוב אויר צח ונקי על ההרים הרמים בין עצי השדה.

אם במרוצת מעגל השנה היתה מתנוססת ה'בנות יעקב' לשם ולתפארה, כפולה ומכופלת היתה זאת במחנינו המפוארה אשר הוקמה ב'ליווינג-סטואן מענאר', שם גדלה והצליחה פי כמה מלאכת הקודש בהשרשת החינוך הטהור בבנות ישראל הכשירות, כשהמה נמצאים הרחק הלאה מטומאת ארץ העמים ומזוהמת העיר המלאה באותן הימים בשווקים וברחובות.

עינו ולבו שם

גם בשוקי בראי לא הסיח רבינו את דעתו מה'בנות יעקב' לחזקו ולהביאו על מכונו ודרגתו הנעלית. רבינו הוסיף בעצמו לתקן תקנות קבועות ונחוצות השייכים ביותר להני חודשי הקיץ כשנמצאים בה'קעמפ'.

ונצטט איזה אזהרות מעל לוח התקנות אשר חקקם רבינו בכתב ידו למען יעמדו למשמרת:

* עס איז שטרענג פערבאטן צו שיפפען מיט שיפלעך אין וואסער, עס איז א חשש סכנה.

* דיא קאנצלערס און דיא מיידלעך טארן נישט גיין שפאצירן אויסער דיא גרעניצן פון קעמפ, ווען מען וויל גיין וויזיטען אין אנדערע פלעצער מוז מען

כס"ד

תקנות ואזהרות פאר קעמפ בנות יעקב

א) מ'טאר נישט ניין אין קעמפ מיט פריצות'דיגע קליידער, מיידלעך פין 6 יאהר מוזען טראגען באנצע שטרימפ, אין פין 3 יאהר העכער מוזען זיי טראגען קליידער מיט ערמעל וואס זאל זיין ביז אונטער דעם עלענבויגען אין נישט דעקאלטירט;

ב) ביים שווימען מוז מען אויסער דעם בעוועגליכען "בעדינג סוט" נאך עפעס אנטאהן אזוי וויי מען האט מיינדלעך איבערגעבעבן פאר די קאנצלערס;

ג) פערהייראטע פרויען טארן נישט באדען צוזאמען מיט מיידלעך, עס מוז זיין א בעשטימטע צייט פאר מיידלעך אין א בעשטימטע צייט פאר פרויען;

ד) עס איז שטרענג פערבאטען צו שיפען מיט שיפלעך אין וואסער עס איז א חשש סכנה;

ה) די קאנצלערס אין די מיידלעך טארן נישט גיין שפאצירען אויסער די גרעניצען פין קעמפ, וועו מ'ווייל ביין וויזיטען אין אנדערע פלעצער מוז מען נעמען רשות פין די פיהרער, אין אויך מיט רשות זאל מען נישט גיין צופוס נאר פאהרען מיט א באס, אין נאר גיין בייטאג אין צירוקקימען בייטאג;

ו) אויך איז שטרענג פערבאטען צי נעמען א "היטש" אין מיטן וועג;

ז) מ'טאר נישט איינשטעלען א גראמיפאן וואס שפילט זאכען וואס פאסט נישט פאר עהרליכע מיידלעך צו הערען, מ'מעג נאר הערן עהרליכע יידישע שטיקלעך א.ד.גל. אין בעזאנג פין רעקארד פלעיער טאר מען נישט הערען די באנצע 3 וואכען;

ח) מיידלעך זאלען נישט זינגען דארט וויי מענער הערן, אין די 9 טעג (בין המצרים) טאר מען איבערהויפט נישט זינגען;

ט) מ'טאר נישט איינשטעלען א גראמיפאן וואס שפילט זאכען וואס פאסט נישט פאר עהרליכע מיידלעך צו הערען, מ'מעג נאר הערן עהרליכע יידישע שטיקלעך א.ד.גל. אין בעזאנג פין רעקארד פלעיער טאר מען נישט הערען די באנצע 3 וואכען;

י) יעדען טאג זאל בעלערנט ווערן א שיעור אויף דעם סיכטעם פין אונזער קהל פאר די גרעסערע מיידלעך, די קלענערע זאלען איבערחזרן וואס זיי האבן בעלערנט אין קהל;

יא) שבת טאר מען נישט מאכען פארשטעלינגען, מ'זאל שבת פערברענגען די צייט מיט פארליינען עברי טייטש ספרים, מוסר ארן דינים, לכשל די "אידישע ליכט" אדער דעסגלייכען, אין די מיידלעך זאלן שבת רעדען נאר אידיש נישט ענגליש;

יב) וועו מ'מאכט פארשטעלינגען טארן מיידלעך נישט אנטאהן מענערישע קליידער;

יג) די קאנצלערס זאלן אויפפאסען אויף די מיידלעך אז זיי זאלן זיך וואשן פארן עסען, אין די גרעסערע מיידלעך זאלן דאוועגען יעדען טאג 3 מאהל, די קלענערע זאלן וויניגסטנס איינמאהל אין טאג דאוועגען איין שמונה עשרה;

יד) ביים אויפשטייגען אויף דעם באס ארן ביים אויסשטייגען מוז מען היטען פון חערוכות, דיא מענער זאלען נישט גיין צווישען די פרויען אדער מיידלעך עס זאל זיין א סדר מענער זאלען טעפרעט אויפשטייגען אין אויסשטייגען אין פרויען טעפרעט;

טו) די אלע אויבענדערמאנטע אזהרות זענען סיי פאר די מיידלעך וואס זענען די באנצע צייט אין קעמפ, סיי פאר די וואס קימען נאר אויף א ווייזיט אפילו אויף 1 טאג;

טז) עס זאל בעשטימט ווערן א משגיח וואס זאל קאנטראלירן אויב די אלע תקנות ווערן איינגעהאלטן, ווען איינער ווייסט דאס עס בעשעחט עפעס א פעהלער זאל דאס מעלדען פארן משגיח, אין ווען מ'וואונט איינעם אין פאלגט נישט, דער ווערט ווערן געקנסט. ולהשומעים יונעם:

יז) דיא אויסריפונגען אויף דעם מיקראפאן זאל אלץ זיין אין יידישער שפראך: יידישע טעכטער דארפן זייז בעצייכנט מיט "שס" (נאמען) "לשון" (שפראך) "לכוש" (קליידונג

נעמען רשות פון דיא פיהרער, און אויך מיט רשות זאל מען נישט גיין צופיס נאר פאהרען מיט א באס, און נאר גיין בייטאג און צוריקקומען ביי טאג.

* דיא מיידלעך זאללען נישט זינגען דארט וויא מענער הערן, און אין די 9 טעג טאר מען איבערהויפט נישט זינגען, און געזאנג פון 'רעקעט פלעע' טאר מען נישט שפילען די גאנצע דריי וואכען.

* מ'טאר נישט איינשטעלען א גראמאפאן וואס שפילט זאכען וואס פאסט נישט פאר עהרליכע מיידלעך צו הערן, מ'טאר נאר הערן יידישע שטיקלעך פון חזנים א' ד' ג'ל.

* שבת טאר מען נישט מאכען פארשטעללונגען, מ'זאל שבת פערברענגען דיא צייט מיט פארליינען עברי טייטש ספרים מוסר און דינים, למשל 'די יידישע ליכט' אדער דאס גלייכען, און דיא מיידלעך זאללן שבת רעדן נאר יידיש נישט ענגליש.

* וועו מ'מאכט פארשטעלונגען טארן מיידלעך נישט אנטאן מענערישע קליידער.

* אללע מיידלעך מוזן בענטשען נאך יעדן עססען, און די גרעסערע מיידלעך זאללען דאוונען יעדען טאג 3 מאהל.

זאת ועוד יותר ממה שכתוב לפניכם ראה רבינו והתקין צורתה הרוחני של המוסד לבנות להיותן נקראין בנות מלכים ויהי שם ה' נקרא עליהם כי זרע ברך השם המה.

"A MESSAGE FROM OUR REVERED PRINCIPAL"

To the Graduates:

With great anticipation, you eagerly awaited the culmination of elementary school. Eight years of tireless effort, of diligent learning, of unyielding commitments have passed. This awesome day has finally arrived-Graduation.

Let us take this opportunity to pause and reflect upon your accomplishments, your achievements and your goals.

Your accomplishments and achievements were attained only through the guidance and teachings of Bnos Yakov.

The truth is your goals are much different from the secular world. The entire purpose of your studies is that it must be entwined with meritorious deeds. Our sages say, "From a person's behavior we judge his successes or failures in his studies."

I am confident that you, worthy graduates, will uphold our teachings with your lofty deeds. Your actions will always be praiseworthy whether in private or public life. You will exemplify the teachings of Bnos Yakov.

I congratulate you upon your graduation.

I fervently hope that you may always be a great source of Nachas to your teachers, Parents, Principal, Bnos Yakov, and Klall Yisroel. May you always be proud of Bnos Yakov and Bnos Yakov of you.

I wish you all the best, and may your forthcoming years in High School be crowned with glory.

Most Sincerely,
Rabbi Y.M. Gross
Principal

מכתב שכתבתי לבנות כיתה ח'

אַ באַגריסונג פון אונזער חשובען מנהל נ"י

חשובע תלמידות פון די אַכטע קלאַס הי"ו,

די חכז"ל זאָגן (מס' סוטה דף י"א) בשכר פון נשים צדקניות זענען אידן אויסגעלייזט געוואָרן פון מצרים.

דאָן איז אַ מדרש דאָס וועגן פּיער זאָכן זענען אידן אויסגעלייזט געוואָרן פון מצרים, א) זיי האָבן נישט געענדערט זייערע נעמען, ב) זיי האָבן נישט געענדערט זייער שפראָך, ג) זיי האָבן נישט געדעדט לשון הרע, ד) עס איז נישט געווען זייער צווישן זיי אפילו איינע וואָס זאָל זיין אויסגעלאַסנט.

זאָגט אויף דעם דער רבי זכותו יגן עלינו אין זיין ספר "ויגד יעקב" דאָס די צוויי מאמרים זענען איינס, דהיינו אין מצרים איז דער עיקר פון ערציען די קינדער געווען דורך די פרויען, ווייל די מענער זענען געווען פאַרשקלאַפט מיט די עבודת הפרך, האָבן די מאַמעס אַכטונג געגעבן אויף די פּיער זאָכן, אין דעם זכות זענען זיי אויסגעלייזט געוואָרן, איבערהויפט ברויך מען אַכטונג געבן **אויף די מיידלעך וואָס פאַר אַ חברותא זיי האָבן,** און מען **מוז זיי דערווייטערן פון ליינען טמא'נע ביכער און ראַמאַנען** וואָס דאָס איז גורם חציפות און עזות רח"ל, און דערווייטערן זיי פון בגדי פריצות אויף וואָס דער יצר הרע פאַרלייגט זיך אַזוי שטאַרק, און זיי האָבן נישט געענדערט זייער שפראַך וואָס דאָס איז אויך דער חוב פון די מאַמעס דאָס זיי זאָלן רעדן מיט די קינדער דעם אידישן לשון וואָס די ערליכע אידן רעדן, און דורכדעם וועט מען ממילא רופן ביים אידישן נאָמען, שרה, רבקה, און די קינדער וועלן אפגעהיטן ווערן דאָס זיי זאָלן זיך חברען מיט אַזעלכע וואָס פירן זיך נישט ווי מען דאַרף, איבער דעם מוז מען זייער **אַכטונג געבן אויף די קינדער מיט שם, לשון, מלבוש,** דעס האָט געזאָגט **כ"ק רבינו זי"ע מיט אַן ערך 50 יאָהר צוריק!**

אונד יעצט **חשובע תלמידות!** טראַכטסט אייך אַריין, וואָס זאָלן מיר זאָגן אין דעם היינטיגען דור יתום, ווי מיר זענען פאַרשקלאַפט עבודת הפרך אויף דעם מאַדערנעם אופן ווי אויף יעדן שריט און טריט ברויכן מיר גרויס סייעתא דשמיא מיר זאָלן ח"ו נישט מיטגערישן ווערן מיט די גרויסע געוואָלדיגע מים הזידונים ד' ישמרנו, און ממילא יעצט ווען עס איז געקומען די צייט פון אייער גראַדועשן אונד איהר גייט אַריין אי"ה אין די הויכע קלאַסן, זאָלט איר פאַר די אויגן האַלטן דאָס איר זענט ערצויגן אין די **בנות יעקב** וואָס **כ"ק אדמו"ר רבינו שליט"א** האָט מייסד געווען און מיט זיין **גרויס כח קדושה איז כ"ק רבינו שליט"א ב"ה משפיע אַז איר פירט זיך בדרכי צניעות און יראת שמים על דרך ישראל סבא, וואָס אַזאַ מוסד העט געווען לשם ולתפארת אפילו אין די פריערדיגע דורות!**

ברויכט איר זיך יעצט – ביים ארויסגיין פון די קינדערישע יאָהרען – זייער שטאַרקן אין קאַמפף צו גיין קעגן דעם יצה"ר, **מיט דעם שיינעם באַגאַזש פון תורה, יראת שמים, דרך ארץ און מדות טובות,** וואָס איר האָט זיך פאַרשאַפט אין משך פון די אַכט יאָהר דורך די **אומערמידליכע ארבייט פון אייערע חשובע און הויך געשעצטע לערעריני"ס תחי' צוזאַם מיט די מסירת נפש'דיגע ארבייט פון חשובען** "וועד החינוך" און דורכדעם וועט איר זיין וויייטער אויך לשם ולתפארת פאַר **אייערע חשובע עלטערן שי', פאַר די "בנות יעקב" פאַר דעם כלל ישראל ובראשם פאַר כ"ק רבינו שליט"א,** ובזכות וואָס איר וועט זען צו זיין מוסיף והולך, אלעמאָל פאַרמערן קדושה און יראת שמים, האָפן מיר דאָס מיר וועלן זוכה זיין במהרה מקבל זיין פני משיח צדקינו **מיט כ"ק אדמו"ר רבינו שליט"א בראשינו בב"א.**

הצלחה רבה ווינשט איין

כ"א לחודש אדר ב' תשמ"א לפ"ק

אייער געטרייער מנהל

יודא מאיר סג"ל גראסס

Friday, February 19, 1971 D1

אין דער וועלט פון ישיבות און קהלות

פון ד. לערנער

מלוה מלכה למובת די מאמער מיספרות

די ישיבת קהילת יעקב מפאמא וואס איז נתייסד געווארען על ידי מרן אדמו"ר הגה"צ מאה"ד בעל המחבר ספר ויגד יעקב זי"ע, און אחר פטירתו להבחל"ח תחת הנ"ל כ"ק אדמו"ר שליט"א מפאמא איז מיט צוואנציג יאר צוריק איז בערגעלאנגט געווארען פון אנט־ ווערפען קיין אמעריקא. עס איז כדאי זיך אפצושטעלען און אריינ־ טראכטען אויף די מסירת נפש־ דיגע ארבעט פון הרבצת תורה ויראת שמים במשך די צייט.

טראץ אלע שוועריגקייטען מיט וואס דאס איז פארבינדען, האט כ"ק אדמו"ר מפאמא שליט"א אויפ־ געשטעלט די פארשוויינגט מוסדות פון קהלת יעקב, ישיבה, מתיבתא, ותלמוד תורה, כולל קהלת יעקב לאברכים און "בנות יעקב" לחינוך הבנות. אין משך פון די צייט איז פארברייטערט געווארען די גבולי הקדושה. עס איז דא א בנין אין קווינס פאר גרעסערע בחורים און פאר כולל האברכים.

די בחורים האבען דארט זייער אכסניא, ממש מטה בסא שולחן ומנורה. זיי בעפינען זיך דארט א גאנצע וואך, זיי מעגען ארייגקו־ מען אין שאבס נאר אויף שבת. די השגחה איז זייער א שטרענגע, די התפדה אין כ"ה אויף די העכסטע מדריגה. עס ווערט בע־ לייגט גרויס געוויכט אויף דעם עקר פון יראת שמים און דרך ארץ, דערפיבער ועגען פארען מש־ גיחים המיוחס אין דער ישיבה בייטאג אין ביינאכט. און צו דעם ווקר עס ועט דאס כולל האברכים ווצלכע לערנען תורה בקדושה וב־ טהרה מלא יראת שמים אין מיט חכירות. וואס דאס קען מען נאר נישט באשרייבען.

די בנינים פון די תלמוד תורה גיא וואר די תיגוקות של בית רבן מוען ממשיך זיין די שלשלת הוחב פון די פריערדיגע דורות.

ועל כולם האט אדמו"ר שליט"א מייסד געווען די "בנות יעקב" ל־ חינוך הבנות וואס עס בעפינט זיך אויך אפיציעל סטודים אין ברוקלין. וווי די תלמידות זוערען ערצויגען על דרך ישראל סבא מיט צניעות און יראת שמים.

די פינאנציעלע לאגע פון די מוסדות איז לייבער אומגלויבליך שווער אין קריטיש. דאס ארוי־ האלטען די בנינים, באווארגען כוס טראנספארטאציע, הקהלים, וון ארלנד & קרייק אין קאנדיל, ישיבה קטנה, מתיבתא, תלמוד תורה, בחורים, כולל, בנות יעקב, אלע מוסד וואו עס זענען פארהן איבער צוועלף הונדערט תלמידים און תלמידות כ"ו. אך טייל־נעמען אין דער מלוה מלכה וואס ווערט איינגעארדנט אי"ה מוצש"ק פ' תרומה אין גרענד פא־ ראדייס, 318 גרענד סטריט, לטובת די מוסדות קהלת יעקב מפאמא. עס איז גלייכצייטיג א סעודת הילולא צו דער יארצייט פון כ"ק מרן אדמו"ר בעמ"ח ויגד יעקב זי"ע עס איז צו האפען או" אלע חובבי תורה בכלל ותלמידי וידידי מפאמא בפרט ועלען קומען צו דער מלוה מלכה און אזוי ארום מחוץ זיין איינע פון די גרעסטע תורה מוס־ דות פון אונזער צייט.

גרויסער פראיעקט אויפצובויען דירות אין וויליאמסבורג

דער שווערער מצב פון דירות אין ווילליאמסבורג איז אפר אלעמען באקאנט. א טייל אנטערגעמער הא־ בען זיך געזומען צו לינדערן דעם דאוינען פראבלעם.

אין א פארהעלטניסמעסיג רוהי־ גער געגענט אין ווילליאמסבורג וווי רען אצינד בע"ה איבערגעבויט 2 גרויסע אפארטמענט הייזער מיט סך הכל 43 דירות. די הייזער וווי רען רעגאווירט גענצליך פון אוי־ בען ביז ארונטן. די וואוינונגען זע־ נען איבערגעמאכט נעווארען פון 7 אפארטמענטס פער שטאק אויף 5 אפארטמענטס. דאס מיינט אז די דירות זענען רחבות־דיגע מיט גרויסע און טוסטיגע צימערן.

די אפארטמענטס זענען 3 — און 5 צימערדיגע. עס וועט האבען אן עלעוועיטאר. איין בלאק וויים פון א בית המדרש וואו עס איז דא מנין ערב ובוקר. אינטערקאם קאמפלעקס גארבעדוש. (ד. ה. אין דער גארבעדוש ווערט נישט פאר־ ברענט אין הויז וואס דאס איז גורם אפט מאל רויך. נאר עס ווערט געפרעסט דורך א קאמ־ פרעסאר). פארקעט פירבס. סע־ לער פאר קערידושעס. און מעגליך או מען וועט אריך האבען א אפ־ ליפטאן בייז הער טיר. — בקיצור אלע באקוועמליקייטען. וואס בען דערוואוסענען פון א גוי אויף בעבוידע קוסט.

עס בעפינט זיך אין א גוטען פוזיק. נאענט צו טראנספארטא־ קעגענאיבער א באנק, און עס איז אויך בעפלאנט א סופער מארקעט. נאר א וויבטיגער פונקט: אין דעם ענטפען בלאק וואו די היינר בעפינען זיך איז נישטא קיין איין באוואוינט הויז. עס איז נאר פארקויפט.

[redacted]

מען וועט זיך דערמיט ערנסט באפאסען קען די סביבה פארוואנדעלט וע־ רען אין א שיינער אידישער בע־ גענט. אין שכנות בעפינען זיך נאך עטליכע הייזער. וועלכע וועלען אויסגעלייזיגט (רילאקיעטעד) ען וו מען וועט נישט פארפאסען די בעלפענהויז קען עס זיין א גרוי־ סער תועלת.

ווי עס קומט אויס וועט עס קענען פארדינגען וועלען צו א שטוינענד ביילגען פריים. פון 25 בין 30 דאלער א רום.

די ארבעט גייט שוין פון מען קען זיך דורך אויף דערוועג דירות וועלען צו פארקויפען. וואס עס איז אינטערעסירט זאל מיט ערנסטען ישוב הדעת די זאל באפראכען ווייל עס איז א זעלטענע בעלעגענהיט. אינטערעסירטע זאלן רופען פון 5 נאכמיטאג בין 10 אין אוונט אפאלענדען נומער:

EV 8-9042

אויך וועד עס איז אינטערעסירט אין א סספר איז ראטזאם צו זאל זיך באצייטענס מעלדען. און עס וועט ווערען צוגעריכט לוים זיין באשר.

ארטיקל אודות מלוה מלכה לטובת המוסדות

TEL. 855-8261 – 963-3940

ישיבת קהלת יעקב מפאפא

בנשיאות כ"ק אדמו"ר שליט"א

Yeshivath Kehilath Yakov

206-220 WILSON STREET · BROOKLYN, N. Y. 11211

Honorary President
RALPH SHUSTER

Honorary Vice President
ABRAHAM FINKELSTEIN

President
BELA SABEL

Vice Presidents
RABBI S. C. LOWENSTEIN
CHESKEL SALAMON

Chairman
RABBI JULIUS TEMPLER

Treasurer
M. A. OBERLANDER

Comptroller
J. WEBER

Executive Director
ISAAC SALAMON

Administrator
HERMAN ROSMAN

Secretary
RABBI JOSEPH WEBER

Board of Directors
A. BODANSKY
N. GRUNWALD
N. KLEIN
ISRAEL MEISNER
ABRAHAM Y. ZINNER
M. H. SAMET
Y. TAUBER

Principal - Hebrew Department
RABBI JACOB WEISS

Principal - English Department
RABBI BARUCH EISENBERG

Manager
HERSCH LEIB GANZFRIED

Attorneys at Law
ELLIOT GROSS
LEONARD FINKELSTEIN

בס"ד

June 23, 1977

Mr. Ed Gillin, Vice President
Foster & Kleiser
Div. of Metromedia Inc.
485 Lexington Avenue
New York, N.Y.

Dear Mr. Gillin:

Rabbi Gross, the Dean of the Faculty of our Rabbinical College, located at 33-23 Greenpoint Avenue in L.I.City, has informed me of your fulfilling his request, for the removal of the advertisement facing our school windows. The reason for that request was due to the fact that this sign was against our basic religious beliefs, and should not be displayed in front of our students and rabbis.

May I express my profound appreciation for your kind cooperation in this matter, as you did fulfill his request, and removed the sign.

We ask that you may be as friendly and helpful in the future, by not displaying anything that would be distasteful to our religious teachings.

May you be blessed from Above for this great and humanitarian deed.

Most appreciative,

Rabbi Julius Templer
Chairman of the Board

JT/as

Rabbi Samuel E. Fogelman
648 Empire Boulevard
Brooklyn 13, New York

Study
President 8-5695

Office
771-9600
ב״ה

October 27, 1981

To Whom It May Concern:

Sandor Gross, residing at 121 Wilson Street, Brooklyn, NY, was a professional colleague of mine from 1969-1977. He was employed as Principal of a very large girls school- Bnos Jacob School for Girls, 174 Pacific Street, Brooklyn, NY.

During the eight years that we worked together, I had sufficient opportunity to observe his performance closely. He is extremely competent, sincere, responsible, and devoted.

As a human being, his character is excellent. I have the highest regard and admiration for him as a person and as a professional. Any consideration granted him will be appreciated.

Sincerely,

Rabbi S. Fogelman

RSF/hd

מדור המכתבים

"ישיבת קהלת יעקב"

משרידי הגולה

תחת הנהלת

הרב יוסף גרינוואלד

אב"ד דק"ק פאפא וסאסבאסעלי יע"א

כעת באוסווערפען יע"א

צילום כתי"ק רבינו בענין שידוכין (מכתב א')

מדור המכתבים

מפתח המכתבים

מכתבים מרבינו בעל ויחי יוסף מפאפא זצ"ל

א. בענין שידוכין וחברת קהלת יעקב ..... **רנה**

ב. אודות הדפסת ספרי צדה לדרך ויגד יעקב, והתייסדות קהלת יעקב בגרמני' .... **רנו**

ג. מכתב המלצה להדפסת ספר ויגד יעקב ..... **רנח**

ד. בענין הנ"ל ..... **רס**

ה. עוד בענין הנ"ל ..... **רסב**

ו. עוד בענין הנ"ל ..... **רסד**

ז. בענין הנ"ל, ובדבר ייסוד הקהלת יעקב בגרמני' ..... **רסו**

ח. מכתב תהלה בצאת הויגד יעקב לאורה ..... **רסח**

ט. מגילת היסוד לחברת קהלת יעקב בגרמני' ..... **רעא**

י. אורות הפצת הויגד יעקב, ובדבר הופעת רבינו לשב"ק באשכנז ..... **רעה**

יא. מכתב ברכה בצאתי מאשכנז לצרפת ..... **רעז**

יב. מכתב המלצה לוועד ההצלה בפאריז ..... **רעח**

יג. מכתב המלצה בהיותי בפאריז ..... **רעט**

יד. מכתב התחזקות, ואודות ייסוד קהלת יעקב בפאריז ..... **רעט**

טו. ברכת מזל טוב לרגל אירוסי ..... **רפג**

טז. בענין להשתתף על ראש שמחתי, ואודות קביעות הישיבה ..... **רפו**

יז. בענינים הנ"ל ..... **רפט**

יח. ברכת מזל טוב ליום אפריוני ..... **רצא**

יט. מכתב מורינו ..... **רצג**

כ. אודות נסיעתו לאה"ק ובואו לארה"ב ..... **רצה**

כא. מכתב המלצה לאסוף כספים להישיבה ..... **רצז**

מכתבי כ"ק מרן אדמו"ר מסאטמאר זצ"ל

כב. מכתב ברכה לפאריז ..... **רצט**
כג. מכתב ברכה לפאריז ..... **רצט**
כד. ברכת מזל טוב לאירוסי בני ..... **שא**

מכתבי הרה"ג אב"ד שטראסבורג זצ"ל

כה. ברכת מז"ט לשמחת אחותי שתחי' ..... **שב**
כו. ברכת שלומים ..... **שג**
כז. אודות סידור הכתבים ..... **שה**
כח. בענינים שונים ..... **שו**
כט. ברכת מזל טוב ליום חתונתי ..... **שח**
ל. מכתבי תהלה לצאת הויגד יעקב לאורה מרבנים ואנשי מעשה ..... **שט**

מכתבי הרה"ג ר' יעקב יצחק נייימאנן שליט"א

לא. אודות מצב הישיבה באנטוורפן ..... **שיד**
לב. אודות כתבים וויזעס לארה"ב ..... **שטז**

הרה"ג ר' יצחק דוד פרידמן שליט"א

לג. אודות הדפסת ספר ויגד יעקב ..... **שיח**

✧✧✧

מכתבים מכ"ק מרן רבינו זי"ע

א

בענין שידוכין וחברת קהלת יעקב

ב"ה.

י"ט אדר תש"ז לפ"ק.

שלו' טובה וברכה לכבוד אהובי תלמידי יקירי הב' המופלג בתורה ובחסידות במעלות ומדות טובות וחמודות וכו' יודא מאיר נ"י.

אחדשה"ט מכתבך מיום ב' פ' בא אשר שלחת פעם שנית ביום ב' תרומה הגיע אך היום לידי, ושם כתוב לאמר תמיה עלי שלא השבתי על ב' מכתבים שלך ואני לא קבלתי ממך עד עתה שום מכתב ע"כ אני נקי מתרעומותך, גם לפי הנראה לא הגיעך מכתבי אשר כתבתי לך תיכף בבואי שדיברתי עם ר' יחזקאל קאצבורג וביטל את הנדר והאיסור ששלח לך על הקונטרס.

והנה לדעתי אתה מחוייב ע"פ התורה להשתדל לחזור אחר שידוך הגון ולא לדחות שום דבר אף שיש לך דאגות גדולות בענין אחיותך שי' אבל מ"מ מאי דמיפקדת בעי לך למיעבד. השידוך אשר הצעתי לך כבר עבר זמנו כי הבתולה כבר נשתדכה.

ובענין... ע"ד לדעתי צריך אתה לקיים מאה"כ טוב לאחז בזה וגם מזה אל תנח ידך, ומעצמך תוכל להבין כי בהגיעך לאמעריקא יהא קשה לך בענין נכבדות למצוא בתולה מתנהגת בצניעות ודרכי היהדות כרצון ומנהג אבותיך ז"ל.

ובענין מה ששמעת שמועה טובה מישיבתינו שיש להם... בהרחבה הנה לאו דווקא כי יש לנו דאגות גדולות כי אין לנו תמיכה רק מהזשאינט והוא אינו מספיק, כבר פניתי לתלמידים וידידים שבאמעריקא בענין זה ואקוה שמסתמא יעשה רושם, אבל לע"ע עדיין לא קבלנו, זהו אמת שהנני בין חברותא של חסידי בעלזא ת"ח וחסידים אבל בעווה"ר כולם יש להם דאגות פרנסה ל"ע ונצרכים לתמיכה של ארצות הברית, כי כאן קשה מאוד לאיש חדש להמציא לו פרנסה. איזה אברכים למדו עצמם מלאכת הדיאמאנט אבל

זה איזה חדשים אשר ענין זה ירד עשר מעלות אחורנית... השי"ת יעזור להם, והרבה מתחרטים על שעזבו מדינת אונגארין ששם הפרנסה בניקל יותר והכל בהשקט.

בענין שאלתך...

בענין התחזקות חברת קהלת יעקב בודאי הי' טוב ויפה אך מה יוכלו התלמידים שבדייטשלאנד לעשות בעניים ומה אוכל לעשות להם, אבל נכון הדבר שתעשה רשימה מכל התלמידים שבדייטשלאנד מקודם ולעת מצוא שעת הכושר נתבונן לעשות דבר

כאן עשינו סיום על שס"מ ביום שלפני יומא דהילולא שחל בש"ק יהא רעוו' שימליץ טוב בעדינו ונזכה לגאולה קרובה ישועה שלימה בב"א.

והנני מאוה לך כשרות החג ידידך ורבך הדושה"ט ומצפה לשמוע ממך בשו"ט.

הק' יוסף גרינוואלד.

ב

בדבר הדפסת הספרים 'צדה לדרך', 'ויגד יעקב', ואודות התייסדות חברת קהלת יעקב בגרמני'

ב"ה.

לכבוד אהובי תלמידי הב' כהלכה מו"מ בתוי"ש מו"ה יודא מאיר גראס נ"י.

כבר השבתי לך בקיצור קודם החג על קארטל והודעתיך שכבר כתבתי לך גם באורך במכתב.

וע"ד אשר אתה רוצה להדפים ס' צדה לדרך הסכמתי מלבד ההקדמה הארוכה שבו, אך אם תוכל להדפים בזול כל הס' ויגד יעקב בודאי הי' טוב ונכון והייתי מסייע להוצאות הדפוס.

והנה ע"ד ענין חברת קהלת יעקב איני יודע מה נוכל לעשות הלא כל התלמידים שבדייטשלאנד הם במצור ובמצוק ל"ע און אהנע געלד איז קיין

צילום מכתב ב' בכתי"ק של רבינו

חתונה. כבר התחלתי לעשות צעדים אצל התלמידים שבאמעריקא ואולי יעשה רושם לטובה. יותר אין בפי כעת ומחמת טירדא אקצר ואומר שלו' וברכה ידידך ורבך,

הק' יוסף גר"וו.

ג

מכתב המלצה להדפסת ספר ויגד יעקב

ב"ה.

שלו' וברכה לכבוד אהובי תלמידי וידידי הב' המו"מ בתוי"ש מוכתר בנימוסין במעומד"ט וכו' מו"ה יודא מאיר גראס נ"י משיירי התלמידים הנאמנים של כ"ק אאמו"ר הגה"ק זצללה"ה המתעסק בקדשים להוציא לאור מחדש ס' ויגד יעקב מרבינו אאמ"ו זללה"ה ובעבור זה זכות רבו יגן עליו באלף המגן להצליח בכל אשר יפנה.

שורותיך הגיעני ע"נ אשר בו נתבשרתי שהתחלת והעמסת עליך עבודת הקודש לחזור ולחדש הדר זיוו של סה"ק ויגד יעקב אשריך ואשרי חלקך וחלק כל המסייעים לך.

וע"ד אשר ביקשת שיהא בידך מכתב לראי' שברשותי אתה עוסק בזה, תהי' השורה הזאת לך לעדות ולראי' שאני מרשה אותך בזה ואתה נאמן אצלי שתעסוק בזה באמונה כי ידעתי היטב שכל כוונתך לש"ש להפיץ מעיינות רבך אאמו"ר הגה"ק זצללה"ה חוצה כי עוד לא נכבה מקרב לבך האש של קדושה שהדליק בקרבך בהיותך לומד בישיבתו, ומי יתן שכל א' מהתלמידים שנשתיירו בעווה"ר במתי מעט אחר החורבן הנורא הי' מקיים והיו עיניך רואות את מוריך לבל ימוש מנגד עיניו דמות דיוקנו של אביו כלומר רבו, והי' לו לתועלת בזה ובבא. ועי"ז שתגרום שיוכלו לעיין בספרו בדברי אגדה שאמר להמשיך הלבבות לאביהן שבשמים הרי אתה מסייע להתלמידים שרוצים להדבק באמרות קודש שלו שיוכלו להשאר דבוק ברבם זצ"ל גם עתה, והרי אתה מזכה את הרבים וזכות הרבים תלוי בך.

"ישיבת קהלת יעקב"
משרידי הגולה

חתם הנהלת
הרב יוסף גרינוואלד
אב"ד ד"ק פאפא וסאסבאמעלי יע"א
כעת באאוועדפען יע"א

Antwerpen,

צילום מכתי"ק של רבינו להדפסת הזיגד יעקב'

ויה"ר שתצליח בעבודתך ותזכה בזכות זה להוושע בישועת ישראל בב"א. והנני ידידך ורבך הנאמן דושה"ט באה"ר. אנטווערפן יע"א ה' לס' קרח תש"ז לפ"ק,

הק' יוסף גרינוואלד.

נ"ב. מובן ממילא שהנך מורשה גם לאסוף ולקבץ מעות קדימה על הדפסת הסה"ק הנ"ל, והנני שולח לך עם מוכ"ז איזה מס' צדה לדרך לחלקם בין התלמידים שי'.

ד

בענין הנ"ל

ב"ה.

שלו' וברכה וכט"ס לכבוד ידידי התלמיד הותיק וחסיד מופלג בתו"י הב' יודא מאיר גראס נ"י.

הגיעני מכתב יקרתך ע"י הבי דואר וגם על ידי הב' אליעזר רייצער נ"י[1], ואינני מבין מדוע בקושי ניתן לך המעות, הלא אני נתתי מכתב ביד ר' משה שו"ב נ"י[2] אל ר' ברוך זעלצער לפאריז שר' ברוך יתן לר' משה מאה ארוכים[3] ושוב שילמתי כאן לר' ברוך את המאה בשלימות באשר שהראה לי שנתן לר' משה נ"י הסכום, א"כ מה זה שלא רצה ליתן. ומה שמחשב לעצמו שכר שליחות על זה איני אומר כלום, הגם שאני הבנתי מר' משה נ"י שהוא עושה זאת בלי שכר אבל אעפ"כ אם הוא מבקש מגיע לו.

ומה שאתם מתרעמים על שציותי להשמיט איזה דברים מהקדמה, הנה טעמי הי' מפני שמי שאיננו תלמיד ולא הי' מכיר את כ"ק אאמו"ר זצללה"ה איננו מרגיש בזה טעם, און וויא אידער עס זאל זיך טרעפפען וועט עס זאל קנייטשען און ציהען דען ריקקען דארויף ליעבער זאל עס נישט שטעהן.

---

1. הוא נסע מהתם להכא ומהכא להתם לצורך מסחרים.
2. הרה"ח ר' משה דרעזדנער ע"ה, ששימש כשו"ב ועל כן נסע הרבה מהתם להכא.
3. כך היו מכנים את מטבע הדולר.

צילום מכתי"ק רבינו בענין הנ"ל

ורציתי לשנות הרבה דברים אבל מחמת שלא רציתי להטריחך להדפים מחדש את ההקדמה באופן אחר פריש צו זעצען ע"כ כתבתי להשמיט איזה שטיקקלעך וואס זענען א ענין שלם און פעהלט ניכט צום המשך, און דיא תלמידים וואס ווילען דוקא האבען דיא הקדמה כמקדם אשלח להם הס' צדה לדרך.

והנה העיקר לא השבת אם יכולין להוסיף בדפוס החדש איזה בויגען ג' או ד' מה שלא נדפס עדיין.

והנה אנו שולחין בשבוע הבעל"ט את הב' שמואל וועבער למדינתכם והוא יתן לך מעות.

וע"ד אשר יש מהתלמידים וואס סעקירן דיך על הדבר, קיק דעך ניכט איהם, טו דיין זאך בשלימות ואשרי חלקך דאס דו האסט דיך צוגעהאפט צו אזא זאך, ולמה לא הקדימו הם לעשות במותך והי' כל הקודם זכה.

ומחמת טירדא אקצר ואומר שלו' וברכה חזק ואמץ ויהי' לך סייעתא דשמיא. והנני בזה ידידך ורבך הנאמן,

יוסף גר"וו.

ה

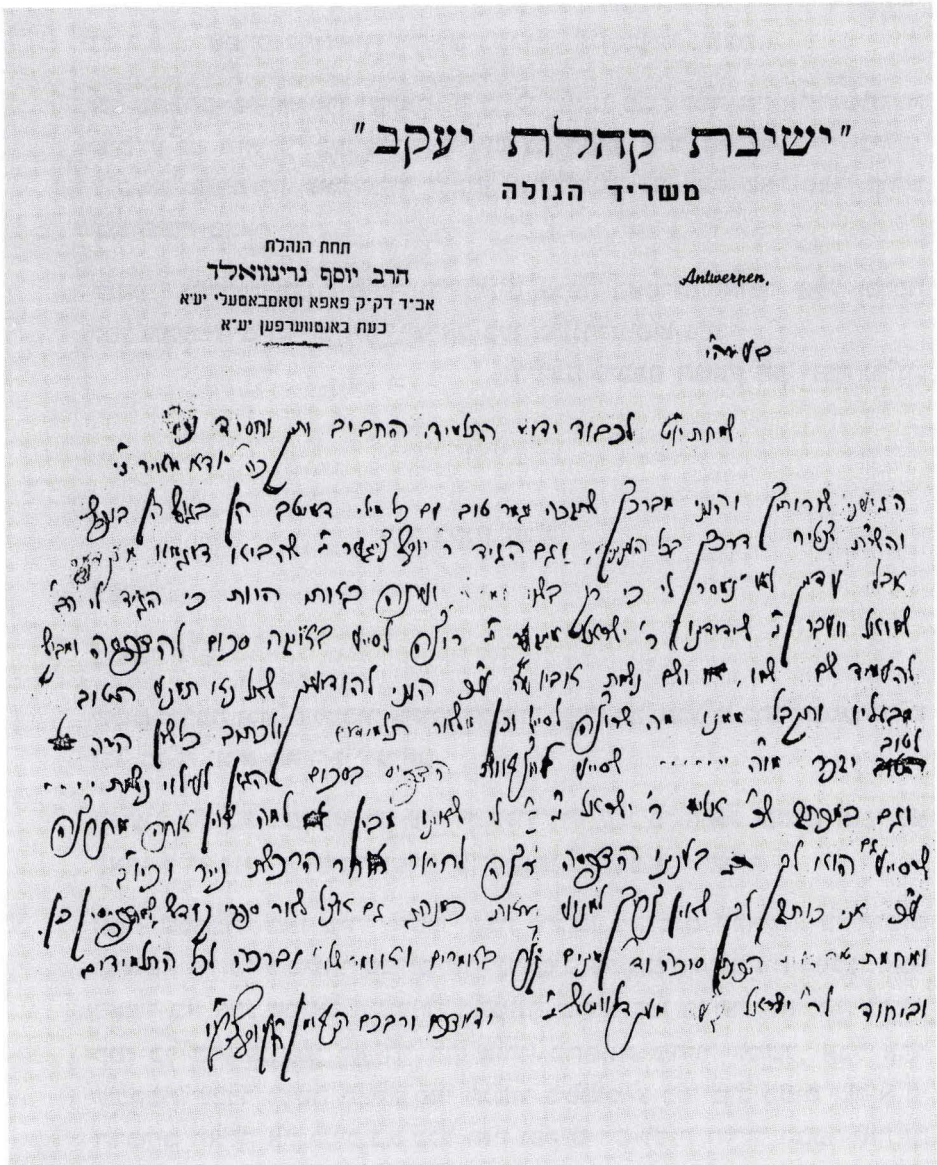
עוד בענין הנ"ל

בעזה"י.

שמחת יו"ט לכבוד ידידי התלמיד החביב ותיק וחסיד וכו' כ"ה יודא מאיר נ"י.

הגיעני שורותיך והנני מברכך שתזכה לגמר טוב עם כל מילי דמיטב הן בגוף הן בנפש והשי"ת יצליח דרכך בכל הענינים. וגם הגיד ר' יוסף צייגער נ"י שהביא דוגמא מהנדפס אבל עדיין לא נמסר לי כי רק...

ועתה באתי היות כי הגיד לי הב' שמואל וועבר נ"י שידידינו ר' ישראל מייזנער נ"י רוצה לסייע באיזה סכום להדפסה ומבקש להעמיד שם שמו ושם נשמת אביו ע"ה ע"כ הנני להודיעך שאל נא תמנע הטוב מבעליו ותקבל

"ישיבת קהלת יעקב"
משריד הגולה

תחת הנהלת
הרב יוסף גרינוואלד
אב"ד דק"ק פאפא וסאסבאסטעלי יע"א
כעת באנטווערפען יע"א

Antwerpen,

צילום מכתי"ק ה' בעניין הדפסת הספר

ממנו מה שרוצה לסייע וכן משאר תלמידים ולכתוב בלשון הזה: לטוב יזכר מו"ה..... שסייע להוצאות הדפוס בסכום הגון לעילו נשמת....

וגם במכתב שכ' אלי ר' ישראל נ"י כ' לי שאינו מבין למה אין אתה מתרצה שיסייע גם הוא לך בעניני הדפסה שרצה לחזור אחר הרכשת נייר וכיו"ב, ע"כ אני כותב לך שאין צריך למנוע זאת כמנהג גם אצל שאר ספרי קודש שמדפיסין כן.

ומחמת טירדות הכנת סוכה וד' מינים אקצר באמרים ואומר שלו' וברכה לכל התלמידים וביחוד לר' ישראל בער מענדלוויטש נ"י.

ידידכם ורבכם הנאמן הק' יוסף גר"וו.

ו

עוד בענין הנ"ל

בעזה"י.

מוצאי יו"ט.

שלום וברכה וכט"ס לכבוד אהובי תלמידי יקירי הב' המו"מ בתו"י במעומד"ט וכו' מו"ה יודא מאיר נ"י גראס.

הגיענו ע"נ כל מכתביך הן ע"י השלוחי' הן ע"י בי דואר ובשום אופן לא באתי לידי פנאי להשיבך בפרט שהמתנתי להשיב ע"י שליח.

אמת שכתבתי מאז שיהי' הספר קצת נתקטן מהדפוס הראשון, כי הדפוס הראשון הי' גדול משאר ספרים שהן נדפסים על תמונת שמינית בויגען, אבל כאשר בא הב' שמואל והגיד לי התמונה שהיא קטן ביותר ולא נאה להיות קטן כל כך, וכוונתי לא הי' רק שיהי' כתמונת מחזור למשל, אבל אחר שכתבת שכבר נעשה הפילע אזי תגמור בשטומ"צ בכי טוב כמות שהיא כי הדברים האלה אין לעיכובא כלל ואין נפק"מ רק לענין הידור הספר ואין זה עיקר.

כתבתי לך שתקבל מהתלמידים הרוצים ליתן מעות באופן שיהי' בו שמות אבותם וגם אתה תוכל לעשות כן ויהי' דברים בעמוד בפע"צ לא באותו עמוד שמסיים ההקדמה וכיו"ב מהדברים שהיו בו מכבר, רק בעמוד בפע"צ,

"ישיבת קהלת יעקב"

משרידי הגולה

חתם הנהלת

הרב יוסף גרינוואלד

אב"ד דק"ק פאפא וסאסבאסטעלי יע"א

בעת באוטווערפען יע"א

Antwerpen,

צילום מכתי"ק ו'

ויהי' כתוב כלשון הזה: על הטוב יזכר כבוד מו"ה .... שהתנדב סכום הגון להוצאות הדפוס לעילוי נשמת אביו .... וגם אתה תוכל לכתוב כן אם תרצה להזכיר אבותיך ז"ל, ורק כאשר כתבתי בעמוד בפע"צ.

זו"ז אין חדשות אתנו רק שנה חדשה אשר אנו מצפים שנתחדש עלינו ישועות חדשות בכלל כ"י.

ובענין שילוח עוד מעות החסר עוד לפי שעה אין בידי וטוב שתתייעץ עם ידידינו ר' ישראל מייזנער נ"י אולי ידע ללות לך עד אשר אוכל לשלוח לך, והנני בזה ידידך ורבך המאוה לך כט"ס

הק' יוסף גר"וו.

ז

עוד בענין הנ"ל, ובדבר ייסוד חברת קהלת יעקב בגרמני'

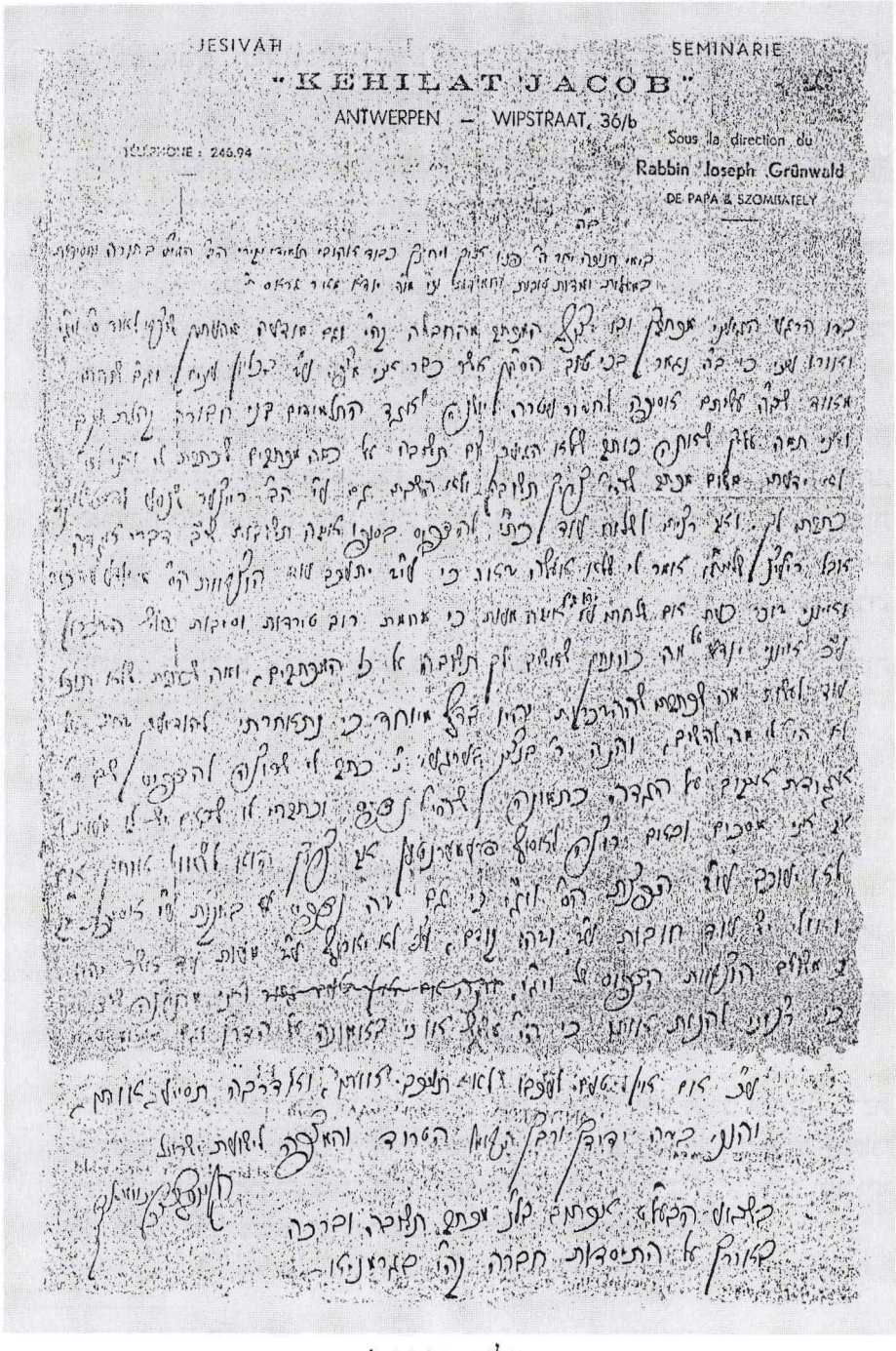
ב"ה.

בימי החנוכה יאר ה' פניו אליך ויחונך כבוד אהובי תלמידי יקירי הב' המו"מ בתורה וחסידות במעלות ומדות טובות וחמודות וכו' מו"ה יודא מאיר גראס נ"י.

בזו הרגע הגיעני מכתבך ובו רצוף המכתב מהחברה קה"י, וגם מודעה מהעתון שיצא לאור ס' ויג"י ואורו עיני כי ב"ה נגמר בכי טוב הספה"ק אשר כבר אני מצפה ע"ז בכליון עינים, וגם שמחתי מאוד שב"ה עשיתם אסיפה לחזור עטרה ליושנה לאגד התלמידים בני חבורה קהלת יעקב.

ואני תמה עליך שאתה כותב שלא הגיעך שום תשובה על כמה מכתבים שכתבתי לי ואני לא ידעתי משום מכתב שהי' צריך תשובה ולא השבתי, גם ע"י הב' רייצער שנסע לדייטשלאנד כתבתי לך, ואז רציתי לשלוח עוד כת"י להדפים בסופו איזה תשובות שיש בו דברי אגדה, אבל ריעי"צ שליט"א אמר לי שלא אעשה זאת כי עי"ז יתעכב עוד הוצאות הס' מי יודע עד כמה.

ואינני זוכר כעת אם שלחתי על ידו גם איזה מעות כי מחמת רוב טירדות וסיבות נחלש הזכרון ע"כ אינני יודע על מה כוונתך שאשיב לך תשובה על

JESIVATH
SEMINARIE
"KEHILAT JACOB"
ANTWERPEN — WIPSTRAAT, 36/b
Sous la direction du
Rabbin Joseph Grünwald
DE PAPA & SZOMBATELY

צילום מכתב ז'

כל המכתבים. ומה שכתבת שלא תוכל עוד לעשות מה שכתבתי שההזכרות יהיו בדף מיוחד כי נתאחרתי להודיעך זאת ע"ז לא הי' לי מה להשיב.

והנה ר' בנציון בערגער נ"י[4] כתב לי שרוצה להדפים שם ס' אגודת אזוב על הגדה כתמונה שהי' נדפס, וכתבתי לו שבאם יש לו מעות ע"ז אז אני מסכים ובאם רוצה לאסוף פרעמערנטען אז צריך הוא לשאול אותך אם לא יעוכב עי"ז הפצת הס' ויג"י כי גם זה נדפס במקצת ע"י אסיפת מ"ק {מעות קדימה} ואולי יש עוד חובות ע"ז וזהו קודם, ע"כ לא יאסוף ע"ז מעות עד אשר יהיו משולם הוצאות הדפוס של ויג"י.

ואני מתרצה שידפיסנו כי רצוני להנות אותו כי הי' משמש אותי באמונה על הדרך וגם (בסאמבאטעל) ע"כ אם אין טעם לעכבו לא תעכב אותו, ואדרבה תסייע אותו. והנני בזה ידידך ורבך הנאמן הטרוד והמצפה לישועת ישראל

הק' יוסף גרינוואלד.

בשבוע הבעל"ט אכתוב בל"נ מכתב תשובה וברכה באורך על התייסדות חברה קה"י בגרמניא.

ח

מכתב תהלה בצאת ספר ויגד יעקב לאור עולם

בעזה"י.

חיים שלו' טובה וברכה לכבוד אהובי התלמיד ותיק וחסיד המסולא בפז במר"ט וכו' כ"ה יודא מאיר גראם שליט"א.

הגיעני ע"נ מכתבך וגם אתמול הגיעני ע"נ ד' ספרי ויגד יעקב וברכתי ברכת הודאה להשי"ת שזיכני לראות הסה"ק הזה יוצא מחדש מביהד"פ ואשרי חלקך שזכית לזה לעשות נח"ר לנשמת אאמו"ר הגה"ק זצ"ל יה"ר שזכותו יגן בעדך לכל משאלות לבך לטובה ולברכה והצלחה אכי"ר.

---

4. מתלמידי הישיבה בפאפא.

צילום מכתי"ק הודאה ושבח בצאת הספר לאור עולם

מה שאתה מרבה להתנצל ולתרץ עצמך שלא אחשוד אותך באשר הרבה חושדים אותך ומדברים עליך הכל הוא שפת יתר שלא הי' אפי' הוא אמינא ע"ז כלל וכלל רק שהי' לי עג"נ על שמתאחר כל כך שידעתי היטב מה זה להדפים ספר שיש בו אלף מיני טירדות ועג"נ וחשבתי שאולי אם הייתי מוסר הדבר לד' או ה' תלמידים ביחד שיעבדו שם בענין זה בשותפות הי' הדבר יותר טוב, אבל עליך לא הי' שום ושום חשד כלל וכלל, אדרבה ואדרבה אני מכיר לך טובה כפולה ומכופלת.

והנה מה שבקשת מעות ולכתוב לר' ישראל שילוה ע"ז מאה ווייכע מזה יש לי ג"כ עג"נ כי אנו כעת כאן כלומר הישיבה בדחקות גדול מחמת הוצאות שונות שהי' לנו על החורף ואם אקח כעת סכום זה בהלואה צריך שיהי' לי חשבון מהיכן לשלם, ותמיהא בעיני מאחר שכבר נגמר לטובה הספר למה לא תוכלו להמציא מעות ממכירת הספרים במדינתכם ואף ששם אי אפשר לקבל הרבה על מחיר ספר מ"מ פרוטה ופרוטה מצטרף לחשבון, ע"כ לדעתי כן תעשה שתלווה על משכון הספרים כמה שתצטרך עוד על הוצאות של הספר ותצרף אליך איזה תלמידים נאמנים שיעסקו במכירת הספרים ומזה תשלם ההוצאות שיש לך ע"ז.

אינני מבין מה הי' הרעש מהבויגען שהוספתי להדפים מחדש שכפי שאני רואה אינו עולה רק איזה עלים, ורציתי לשלוח לך עוד כתב יד להוסיף איזה תשובות אבל אחרי ששמעתי שיש קושיים בענין ההדפסה מנעתי, ואם הי' לי איזה עקסעמפלרים מהויגד יעקב הישן הייתי יכול לסדר ההקדמה באופן שלא יצטרכו להדפים ההקדמה מחדש כלל רק כשאר הספר אבל לא הי' בידי רק אחד ע"כ הוצרכתי לעשות חתיכות חתיכות ממה שנדפם בפעסט, וזה לא הי' נאה.

עכ"פ מה דהוי הוי ואני כותב כעת לר' ישראל נ"י שילווה לי 30 ארוכים על מנת לשלם אותו כאן כי אינני יכול לקבל עלי חוב גדול מטעם האמור, ותבקש מהתלמידים דחבורת קה"י דשם שכ"א יסייע במה דיוכל שתוכל לשלם החובות. ומחמת טירדות אקצר ואומר לך שלו' וברכה וכט"ס, ידידך ורבך הנאמן דושה"ט באה"ר, ט"ז טבת תש"ח,

הק' יוסף גרינוואלד.

בזו הרגע הגיע מכתבך שבו הודעת משילוח הספרים, ומה שאתה שואל איזה קריטיק יש לי על הספר, אין לי שום קריטיק ומצא חן בעיני עצהיו"ט, ובפרט שהנייר טוב ומשובח מאוד.

הבויגען של הוספות עוד לא דקדקתי אם אין בו חסרון או טעות.

כתוב לי בעד כמה הדפיסו הבויגען החדש, ונפק"מ לי לענין להדפים להלאה החלק ב' אם כדאי להדפים שמה, למשל אם אני רוצה להדפים החלק ב' באותו פורמאט ועל אותו נייר ויהא מחזיק לערך 50 בלאט ובאותן אותיות שנדפס החי' סוגיות כמה מחירו.

ט

מגילת היסוד לקהלת יעקב באשכנז

בס"ד

ישאו הרים שלו' וברכה, פדות ורוחה, עם שמשי הצלחה, ברבי' והמשכה, בלי העמדה והערכה, לכבוד אהובי ידידיי אחיי וריעי התלמידים הנאמנים מכ"ק **אאמו"ר** הגה"ק זצללה"ה שותי מימיו הטהורים וגם לרבות תלמידיו היקרים והחביבים החקוקים במורשי לבבי, הלא המה חברי חברת **קהלת יעקב** אשר כעת בתוך הגולה במדינת אשכנז, איש איש כפי מהללו, יהי שלו' בחילו, עד כי יבוא שילה, ובראשם המנהלים החשובים העוסקים בטובת החברה ה"ה הרה"ג וכו' מו"ה **יהושע העשל דייטש** שליט"א אבדק"ק דמחנה אייכשטאט, והרבני החסיד המפורסם מו"ה **ישראל מייזנער** נ"י והעסקן הנעלה הב' המו"מ בתו"י **יודא מאיר גראס** נ"י ואתם עמם כל העסקנים החשובים הנלוים עליהם.

מכתב נועם יקרתכם נכון האיר מול עבר פני, ונתתי שמחה בלבי בשמועה זו נאה אשר הודעתם אותי שנתעורר בקרבכם רוח טהרה רוח עצה וגבורה להחזיר עטרה ליושנה לחדש הדר זיוה של חברת קהלת יעקב, אשר ידוע לכל התלמידים שלפני החורבן הנורא אשר קרנו בעווה"ר היתה חברה זו כנסי' לשם שמים גדלה והצליחה וגם עשתה פרי תבואה לאגד ולחבר את התלמידים אשר שתו מימה של תוה"ק מבאר אחת להיות גם אחרי צאתם

מהישיבה כאחים בני איש א', וע"י הגזירה המרה ר"ל באבדן אלפי ישראל הי"ד גם זה נתבטל וחבל על דאבדין וכו'.

וכעת קיימתם מה שאחז"ל בכמה דברים טובים שכחום וחזרו ויסדום, ומצפה הייתי ע"ז שיבוא התעוררות ע"ז מצדיכם דווקא מכמה טעמים, והגיע השעה אשר איש את אחיו יעזורו ולרעהו יאמר חזק, אחרי שבעווה"ר נשארנו במתי מספר וכל א' טרוד בדאגותיו והולך גולה אחר גולה, לעת כזאת עוד יותר נחוץ שיתחזקו ויתאגדו התלמידים והחברים ששאבו ממעין א' מימי התוה"ק לעשות תחבולות שלא יכזבו מימיהם ולא יתבטלו ח"ו בים הגדול של שטף מים רבים מים הזידונים אשר הולך וסוער בעוה"ר בכל מקום, ה' ירחם.

והעצה היעוצה לזה לעשות איזה דבר קבוע ודבר המעמיד הגורם להעמיד ההתחברות ולחזק ההתקשרות זה לזה ועי"כ לא יתבטל ע"ד דקיימ"ל להלכה דבר המעמיד לא בטל וכמו שפי' אאמו"ר הגה"ק זצללה"ה בס' ויגד יעקב (מאמר עבודה שבלב) דלכאורה כיון דקיימ"ל בכה"ת דהמיעוט נתבטל ברוב וא"כ ברוב בנ"א המוכרחין לעסוק ברוב זמנם בעניני עוה"ז ומה שעוסק בתורה ועבודת ה' הוא זמן מועט לגבייהו יש חשש לכאורה שיתבטלו המועט ברוב, אבל יש ע"ז ב' תירוצים א' דקיימ"ל דבר המעמיד לא בטל והתוה"ק הוא המעמיד העולם וכשאחז"ל על ג' דברים העולם עומד על התורה וכו' וא"כ אף אם הוא מעט לא בטל, (וכמו שהוא בכלל העולם כן הוא בפרט אצל כל אדם בפע"צ כמ"ש ספרי מוסר דכל אדם הוא עולם קטן ומה שיש בכלל יש בפרט וצריך כאו"א לראות שיהא מעט תורה שלו דבר המעמיד שלו כלומר המחזק אותו בכל התנהגותו שיהא ע"פ התורה וכיון דהוא גורם התחזקות שלו הרי הוא אצלו דבר המעמיד דלא בטל). ב' ע"ד דקיימ"ל כל קבוע כמחצה על מחצה ולא בטל, ע"כ אם קובע עתים לתורה ע"ד שאחז"ל באבות שמאי אומר עשה תורתך קבע וכן אחז"ל ששואלין לאדם קבעת עתים לתורה שיהא בבחי' קבוע דהוי כמחע"מ ולא בטל, ע"כ תוכן דברי קדשו.

אבל כיון דאכתי אינו רק כמחצה על מחצה ולא חסר רק משהו מהכרעת א' מהצדדים צריכין לדאוג שלא יכריע ח"ו איזה גיסא ע"י הכרעה קטנה ויתבטל עי"ז לגמרי ע"כ הקביעות גופא צריך חיזוק שיהא קביעי וקיימי ע"ד שאחז"ל ברכות ל"ב ד' דברים צריכין חיזוק תורה ומע"ט תפלה ודרך ארץ

עיי"ש. וכי היכא דשייך קביעות בתורה כמאחז"ל הנ"ל כמו כן שייך קביעות בדיבוק חברים המביא לידי מעש"ט לקבוע זמן ומקום לזה שיהא בבחינת קבוע שלא יתבטל ברוב, ע"כ מכל אלה הטעמים ראיתי לנכון לסדר לפניכם איזה תקנות ואיזה סדר להנהלת החברה, ותכליתם ב' דברים, להחזיק התקשרות התלמידים זה לזה, גם להחזיק התקשרותם לרבם ע"י זכרון דבר הלכה או אגדה בשמו.

א) בכל מקום שיש שם מספר מסוים מהתלמידים בני חבורה דקהלת יעקב יעשו אסיפה ויבחרו מביניהם ע"פ רוב דיעות א' או ב' (כפי אשר יראו לנכון) להיות ראש החברה, ויקבעו 'מרכז מדיני' אשר משם יתוודע לכל א' מבני החבורה כל עניני החברה ואשר מתחדש בה, והמרכז הכללי הוא כעת פה באנטוווערפן, ומכאן נודיע לכל מדינה שי"ב מרכז דקהלת יעקב את כל עניני החברה, ומנהלי המרכז יודיעו הדברים להלאה.

ב) מנהלי החברה אשר במרכז המדיני יהא להם פנקס אשר רשומים בו כל שמות התלמידים אשר קבלו עליהם להסתפח לחבורת קהלת יעקב ולקבל תקנותיהם, ע"כ ישלחו לכל א' מודעה עם קרטים נדפסת אשר כל א' ימלא אותה ברשימת שמו וכותבתו וישלחנו בחזרה להמרכז, ובזה מודיע שקיבל עליו להיות חבר לחברת קה"י, ועפי"ז יורשם שמו בפנקס וכאשר ישנה מקום מושבו יודיע להמרכז כותבתו החדשה.

ג) בני החבורה ישתדלו בכל מקום שהם לקבוע להם שיעור ללמוד תורה ברבים מידי יום ביומו גמ' תוס', או שו"ע, או הלכות פסוקות כפי אשר תשיג ידם, ויקבעו לזה זמן קבוע חק ולא יעבור בערב אחר תפילת ערבית או בבוקר קודם התפילה (וירא שמים יוצא ידי שניהם) כפי אשר יראו לנכון, ויבחרו מביניהם אותן הראויין להרצות השיעורין, ובכל שבוע ירציא אחר וחוזר חלילה, ואם א' מתרשל מלבוא להלימוד יוכיחו אותו הרבה פעמים ויזרז כ"א את חבירו ע"ז, וכן בשאר ענינים הצריכין זירוז בעניני תורה ומעש"ט והתנהגות ישרה יוכיחו זה את זה בדרך אחוה.

ד) במקום שיש כבר שיעור קבוע ללימוד תורה ברבים בכ"י מחבורת ת"ח, לא יוציאו עצמם בני חבורתינו מכללם בשביל לקבוע שיעור בפע"צ רק אדרבה יקיימו מאמה"כ חבר אני לכל אשר יראוך, אבל אעפי"כ ישתדלו להוסיף שיעור קבוע לכהפ"ח פעם א' בשבוע תחת שם חבורת קהלת יעקב באופן הנ"ל אות ג', ומה טוב שיהי' בש"ק.

ה) בכל שנה ביום היארצייט של כ"ק אאמו"ר זצללה"ה יעשו סיום ברבים דהיינו בכל מקום שיש מספר מסוים מבני החבורה כדי שיוכלו לחלק ביניהם לימוד ששה סדרי משנה במשך ב' חדשים יתוועדו בא' מימי חנוכה ויחלקו ביניהם לימוד שס"מ לסיים על יום ב' אדר, ובמקום שמספרם מועט מכדי חלוקת כל שס"מ יחלקו עכ"פ סדר א' ביניהם או יסתפחו אל בני בני החבורה שבמק"א בחלקם בלימוד כפי אשר יודיעו להם מהמרכז איזה מס' עלה לחלקם.

ו) בכל יו"ט, וחנוכה ופורים בכלל, יתוועדו בני החבורה אצל א' מהחברים לסעודת מצוה, וא' מהחברים יאמר דבר הלכה או דבר אגדה מס' ויגד יעקב או מאשר עדיין לא נדפס, ולא יקפידו על עניני כבוד, ויעשו באופן שלא יגרום איזה קנאה או שנאה ח"ו רק אדרבה יגרום אהבה ואחוה ושלו' וריעות.

ז) ביום היארצייט כשיתוועדו על סיום שס"מ יעשו סעודת מצוה וא' מהחברים יאמר לפני הרבים מאמר הלכה מס' ויגד יעקב או מאשר בכת"י עדיין, וא' מהם יאמר דבר אגדה מס' הנ"ל, וא' יאמר מוסר מקונטרס צדה לדרך, ויאמרוהו ככתבו וכלשונו בפנים בלה"ק ולפרש בלשון אשכנז להבינו להשומעים.

ח) יהדרו החבירים שיהי' בידם הס' הנ"ל כדי לקיים הנ"ל, ומנהלי החברה ישלחו לכל מקום ספר א' בחנם שיהא שייך לכל החבורה ובל"נ אראה להמציא כפעם בפעם להחברים גם איזה דבר חידוש מחידושי כ"ק אאמו"ר זצ"ל שלא נדפסו עדיין כדי ללמדו ברבים לעורר זכרונו הטוב בלב התלמידים.

ט) כל א' מבני החבורה אשר יכולת בידו לתמוך במעות את ישיבתינו ישיבת קהלת יעקב יחזיק זאת לחוב קדוש עליו אחרי שהבחורים בני הישיבה הם מבני עניים שמהם תצא תורה ומי שיש ביכלתו יקבל ע"ע לשלוח בל"נ מעות חודש מידי חודש בחדשו ואף מי שאין ידו משגת לא יפחות עכ"פ מליתן נדבתו פעמיים בשנה דהיינו בפורים ובעשי"ת ואפי' אם מצער הוא ותחי נפשו להיות לו חלק בהחזקת בני הישיבה ולא יהי' בכלל מה שאחז"ל על מי שנמנו חביריו לדבר מצוה והוא לא נמנה עמהם, (חגיגה דף ט ע"ב), ויקבל ע"ע בל"נ שכאשר ירחיב ה' את גבולו יוסיף עליו.

י) כל מי שעולה בלבו לתקן איזה דבר טוב לטובת ותועלת החברה יודיע הדבר להמרכז ויתייעצו החברים ע"ז ואם יראוהו לנכון יודיעוני.

יא) אחרי שבעוה"ר הרבה מבני חבורה הם נעים ונדים עדיין בגולה במחנות שונות מבלי מקום קבוע, צריכין אותן שעזרם ה' לבוא למקום קבוע, ורואין האפשרות להביא לשם איזה מן החברים, לעזור ולהשתדל ע"ז בכל עוז ותעצומות ולבוא בהתקשרות אודות זה עם מנהלי החבורה, לטכס עצות ע"ז בעזה"י.

את הדברים האלה ראיתי לנכון שתפרסמו בין התלמידים דחבורת קהלת יעקב ואחרי שאראה איך שהדברים נתקבלו ועשו רושם לטובה לא אמנע גם להלאה מלבוא אליכם בכתובים.

והשי"ת יזכנו לבנות הנהרסות ולטעות הנשמה להרבות כבוד שמים וכבוד תוה"ק מתוך שמחה עדי נזכה לגאולה שלימה וקרובה במהרה דידן, כה דברי ידידכם המצפה לישועת ישראל. אנטווערפען ה' משפטים תש"ח.
הק' יוסף גרינוואלד.

,

אודות הפצת הספרים והזמנתם על שבת קודש

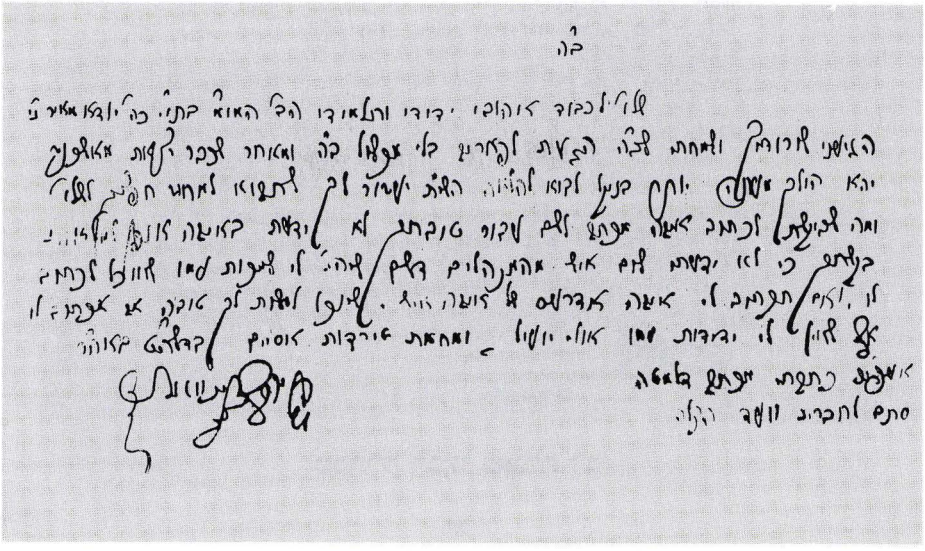
ב"ה.
לכבוד ידידי הב' המושלם בתו"י וכו' מו"ה יודא מאיר נ"י

הגיענו ע"נ ב' כתובים הבאים כא', ואודת הספרים בענין הכתב מהזאוינט מסרתי הדבר ליד"נ הרב ריעי"צ שליט"א.

ואודות קריאתכם אותי לבוא אליכם על ש"ק, הקשיתם לשאול דבר שהוא נגד מנהגי וגם כוחי אין אתי ואני שאול להישיבה. אך אם יעלה בידי לקבל וויזום וליסע לאונגארן על יארצייט של אדר ב' אז אראה בל"נ להיות גם אצליכם בדרך נסיעתי אם אוכל.

ומחמת רוב הטירדות ולפעמים יש פנאי ואין מח ופעמים יש מוח ואין פנאי ע"כ נתאחרו דברי לחברת קה"י עד עתה.
והנני ידידך הק' יוסף גר"וו.

צילום מכתי"ק י'

מכתי"ק רבינו באגרת י"א

יא

מכתב ברכה בצאתי מגרמני' לצרפת

ב"ה.

שלו' לכבוד אהובי ידידי ותלמידי הב' המו"מ בתו"י כ"ה יודא מאיר נ"י.

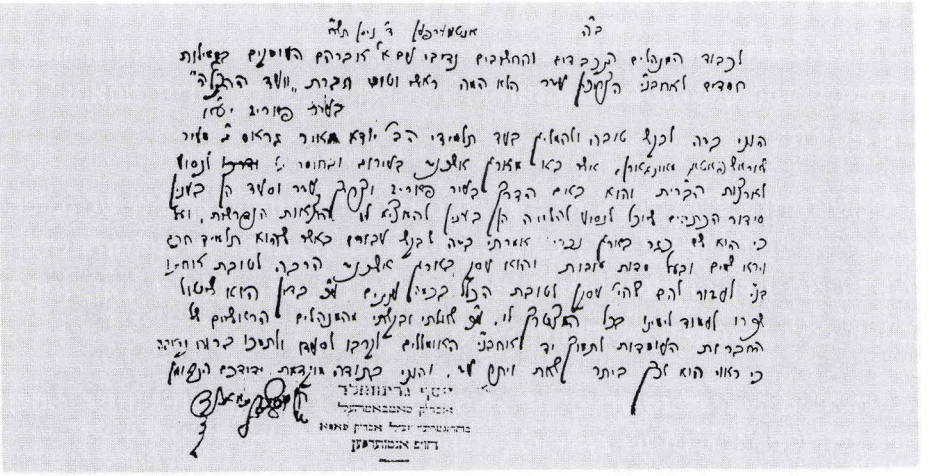
הגיעני שורותיך ושמחתי שב"ה הגעת לפאריז בלי מכשול ב"ה ומאחר שכבר יצאת מאשכנז יהא הולך מעתה יותר בניקל לבוא להלאה השי"ת יעזור לך שתבוא למחוז חפצך לשלו'.

ומה שביקשת לכתוב איזה מכתב לשם עבור טובתך לא ידעתי באיזה אופן למלאות בקשתך כי לא ידעתי שום איש מהמנהלים דשם שיהי' לי שייכות עמו שאוכל לכתוב לו, ואם תכתוב לי איזה אדרעס של איזה איש שיוכל לעשות לך טובה אז אכתוב לו אף שאין לי ידידות עמו אולי יועיל.

אעפ"כ כתבתי מכתב דלמטה סתם לחברת וועד הצלה.

ומחמת טירדות אסיים בדשה"ט באה"ר

הק' יוסף גרינוואלד.

מכתי"ק רבינו באגרת י"ב

יב

מכתב המלצה ל'וועד ההצלה' בפאריז

ב"ה. אנטווערפן ד' ניסן תש"ח

לכבוד המנהלים הנכבדים והחשובים נדיבי עם א' אברהם העוסקים בגמילות חסדים לאחבנ"י הצריכין עזר הלא המה ראשי וטובי חברת "וועד ההצלה" בעיר פאריז יע"א.

הנני בזה לבקש טובה ולהמליץ בעד תלמידי הכ' יודא מאיר גראם נ"י מעיר שאראש פאטאק מאונגארין, אשר בא מארץ אשכנז בעירום ובחוסר כל לנסוע לארצות הברית והוא באם הדרך בעיר פאריז וצריך עזר וסעד הן בענין סידור הכתבים שיוכל לנסוע להלאה הן בענין להמציא לו להוצאות הנדרשות, ועל כי הוא שם כגר בארץ נכרי' אמרתי בזה לבקש עבורו באשר שהוא תלמיד חכם וירא שמים ובעל מדות טובות והוא עסק בארץ אשכנז הרבה לטובת אחינו בנ"י לעזור להם שהי' עסקן לטובת הכלל בכמה ענינים, ע"כ בדין הוא שיטול שכרו לעמוד לימינו בכל המצטרך לו.

ע"כ שאלתי ובקשתי מהמנהלים הראשים של החברות העומדות לתמוך יד אחבנ"י האומללים לקרבו לסעדו ולתמכו ברוח נדיבה כי ראוי הוא לכך ביתר שאת ויתר עז. והנני בתודה מוקדמת ידידכם הנאמן

הק' יוסף גרינוואלד.

יג

מכתב המלצה בהיותי בפאריז

בעזה"י

יקר סהדותא למעלת כבוד תלמידי ותיק מלא עתיק ה"ה הב' המו"מ בתוי"ש במעלות ומד"ט חריף ובקי משנתו זך ונקי זית רענן יפה פרי תואר משובח ומפואר מתנהג בחסידות ודרכיו מתוקנים בכל העניינים כש"ת כ"ה יודא מאיר גראס נ"י מק' שאראש פאמאק בארץ הגר.

הנה מנעוריו הי' לומד בישיבת כ"ק אאמו"ר זצללה"ה בעיר פאפא, ואף אחר פטירת אאמו"ר זצ"ל קיבל לקח תוה"ק בישיבתי ק"ק הנ"ל כמה שנים כולן שוין לתורה וליר"ש ואסף צלא חפניו ידיעות בתוה"ק ע"כ אמרתי ליתן בידו לראי' למקום שאין מכירין בו להיות לו לעזר ולמליץ כי ראוי והגון לקרבו לסעדו ולתמכו כדין צורבא מרבנן כי הוא טוב לשמים וטוב לבריות ונחת ינחתו בו כל ישרי לב, ואקוה שבכ"מ בואו ימצא חן ושכל טוב בעיני ה' ואדם וימצא זיווג הגון כראוי לו ויבנה בית נאמן לה' ולתורתו ברוח ישראל סבא בזכות רבו כ"ק אאמו"ר זצללה"ה אשר הי' דבוק בו בחיים חיותו ואף אחרי כן בהוציא לאור ס' ויגד יעקב הדפסה שני' להפיץ מעיינותיו חוצה, ובדין הוא שיטול שכרו מה"ש. כאו"נ ידידו ורבו הנאמן החותם בכל חותמי ברכות ומצפה לישועה בתוך כלל ישראל.

הק' יוסף גרינוואלד

אנטווערפן כ"ד ניסן תש"ח לפ"ק.

יד

מכתב התחזקות ובדבר חברת קהלת יעקב בפאריז ואודות הדפסת שו"ת משפטיך ליעקב וס' ויגד יעקב עה"ת

ב"ה.

כתיבה וחת"ט לכבוד אהובי יד"נ הב' המו"מ בתו"י במעומד"ט זית רענן יפה פרי תואר וכו' מו"ה יודא מאיר גראס נ"י.

מכתב יקרתך נכון הגיעני ומחמת טירדותי העצומים לא אוכל לבוא בארוכה להשיב לך על כל פרט ופרט, אך העיקר לבל יפול לבך ואל תתעצב על

מכתי"ק המלצה בהיותי בפאריז

מעמדך כלל אך אדרבה חזק ואמץ הן במה שנוגע לעניני הגוף והן במה שנוגע לעניני הנפש הכל יהא בשמחה ובזריזות, ומה בכך שהכל מקושר בהרפתקאות שונות הלא לזה נוצרנו כמאה"כ אדם לעמל יולד, אלא שיש להפוך העמל לעמל דקדושה כמאמר התנא אנו עמלים והם עמלים וכו', ואאמו"ר זצ"ל אמר פ"א לעמ"ל ראשי תיבות ל'למוד ע'ל מ'נת ל'עשות, אך אצל ההמון מקויים ראשי תיבות ל'עבוד ע'ל מ'נת ל'אכול. אבל ממנוחה צריך האדם לייאש את עצמו ואז טוב לו. ועי' בצדה לדרך מאמר עצתו אמונה אות ד' ה' ו' ז' ח'.

נתתי שמחה בלבי שכתבת שמציעין לך נכבדות מדובר בך ובודאי מעצמי הייתי יודע מה להשיב אודותיך כאשר ישאלו אותי.

בענין עשיית רשימה מהתלמידים ולייסד חברה קהלת יעקב שמה מה טוב ומה נעים אך יודע אני המעמד דשם עד כמה העולם מפוזר ומפורד שמה ואין חידוש אצלי שהולך בכבידות, אבל לפום צערא אגרא, והעיקר שידע עכ"פ כאו"א שהוא תלמיד אאמו"ר זצ"ל ולא ישכח זאת אף אם לע"ע אינו יכול להוציא מכח אל הפועל. ע"כ זאת תעשה לשלוח לכ"א קארטל נכתב או נדפס שישיב בכתב שמקבל ע"ע להיות חבר לחברת קה"י, ואח"כ תשלח אלי האדרעססען מכולם שקיבלו על עצמם.

ועתה אבקשך שתמחול לדבר עם איזה מדפים שם בפאריז אם יכולין להדפים שם ספר שו"ת משפטיך ליעקב או ויגד יעקב עה"ת וכמה מחירו על אלף שטיק פער בויגען באותיות רש"י, ואם אינו בנמצא להדפים על אותיות רש"י יכול להיות באותיות מרובע ששכיח יותר שם ע"י הדפסת העיתונים, אבל לכתחילה תחפש מי שיוכל להדפים באותיות רש"י.

והנני מברכך עוה"פ בכתיבה וחת"ט ידידך ורבך הנאמן המעתיר בעדך,

יוסף גרינוואלד.

"KEHILAT JACOB"

ANTWERPEN — WIPSTRAAT, 36/b

TÉLÉPHONE : 246.94

צילום מכתי"ק אגרת י"ד

טו

ברכת מזל טוב לרגל שמחת ארוסי בשעטו"מ ואודות העתקת הישיבה

ב"ה.

סימן טוב ומזל טוב לאהובי התלמיד הותיק וחסיד מו"מ בתורה וחסידות במעלות ומדות טובות וחמודות וכו' מו"ה יודא מאיר גראס נ"י חתן תמים למעלות.

בגילה ברנה בשמחה רבה הגיעני שורותיך המבשרות צבא רב שבאת בעז"ה בקשר החיתון עם בת ת"ח ממשפחה הגונה, ממש החייתני בבשורה טובה זו. ובסאטמאר הי' משפחת נידערמאן משפחה חשובה מאוד והיו נחשבים בין המצויינים למשפחת חסידים ואנשי מעשה. והנני מברך אותך במזלא טבא יהא רעווא שטבא הוא וטבא ליהוי רחמנא לטוב לשווי' ותזכה לברך על המוגמר בשטו"מ והזיווג יעלה יפה יפה עם כל מילי דמיטב בגשמיות ורחניות.

הרבה פעמים אמרתי לך שלא תתעצב על גורליך כי סוף הכבוד לבוא ותקותי חזקה שכן יהא שתצליח בכל אשר תפנה בזכות שאתה אינך שוכח שאתה תלמידו של כ"ק אאמו"ר זצללה"ה וזכרו לא מש מנגד עיניך ע"כ חזק ואמץ ולא תשגיח על מנהג רוב העולם אשר בעווה"ר הלכו אחר ההבל ויהבלו, רק התחזק עצמך להיות מוסיף והולך בתורה וגדולה, ובכל מדה מעולה, במסילה אשר בית קל עולה, עדי נזכה לישועה וגאולה, וקיבוץ נדחי עם סגולה, במהרה ובעגלא, ונבנתה עיר על תילה, וימלא פינו תפלה לנורא עלילה, אכי"ר.

והנה טרם נסיעתי לאה"ק הגיעני מכתבך עם פתקא ופדיון י' ארוכים וגם כעת הגיעני במכתבך הפתקא עם הסך הנ"ל, ובעניי לא באתי לידי מדה זו שיגיע לי כזאת ובהיותי באה"ק מסרתי פתקא דילך למרן שליט"א מבעלזא ובירך אותך לזיווג יפה וכפי הנראה ברכתו עשה רושם לטובה.

וע"ד אשר שאלת אם יש לי פלאן להישיבה באה"ק הנה אמת שיש לי חשק לזה אבל נסוגתי אחור לעת עתה מחמת חשש פחד מלחמה ומחמת חשש שהבחורים יצטרכו לילך לצבא, מלבד זה הענין מקושר עם קישויים גדולים מצד חסרון מעות הנצרך לזה במדה גדושה ואני איני יכול לעשות מה ששאר ראשי ישיבות עושין ליסע לאמעריקא ולהיות דורש דמים דבר שלא הי' מנהג

JESIVAT קהלת יעקב SEMINARIE

"KEHILAT JACOB"

ANTWERPEN — WIPSTRAAT, 36/b

TÉLÉPHONE : 246.94

מכתי"ק לרגל שמחת אירוסי ובענין העתקת הישיבה

מכתי"ק לרגל שמחת אירוסי ובענין העתקת הישיבה

אבותי ורבותי זצללה"ה, הגם שהי' אצלי קצת הוי אמינא לבקש לי דרך לאמעריקא למען אדע לשות עצות בנפשי באיזה דרך לבחור כאשר אצטרך לילך מכאן, אם לאמעריקא או לא"י, והוא תלי' בהאסתפקתא איזהו גלות יותר קשה לקבל אם להיות בגלות אצל גוים או להיות בגלות אצל יודים, ולעת עתה אני הולך בשיטת שב ואל תעשה עדיף, אבל מעמד הישיבה הוא באופן גרוע שהי' מן הצורך לשלוח את ידידינו ר' יעי"צ שליט"א למדינתכם, ע"כ תכתוב לי אם יש לזה תכלית אף שלא אדעתא דנסיעת א"י.

ועוד באתי לבקשך היות כי ב"א הב' נפתלי לאנדא נ"י מתגורר שם במדינתכם ע"כ עשה עמי אות לטובה לשום עיניך עליו לטובה ולהשתדל עבורו איזה שידוך טוב. הוא נסע לשם על מנת להתגורר בביתו של דודי הרה"ג מצעהלים שליט"א... ונא אבקשך שתושיבני בענין זה דבר ובודאי תעשה בענין נח"ר לנשמת אאמו"ר זצ"ל בעולם העליון וזכותו יעמוד לך לכ"ט. והנני בזה ידידך ורבך הנאמן דושה"ט באה"ר

ב' דברים. **הק' יוסף גרינוואלד.**

טז

בענין לבוא על חתונתי ובדבר קביעת ישיבתו

ב"ה.

עש"ק לס' ויחי תש"י

החוה"ש אל כבוד אהובי תלמידי יקירי וחביבי הב' החתן המוכתר בנימוסין שמו מפארין וראוי לקילוסין וכו' מו"ה יודא מאיר נ"י.

הכא השתא הגיעני שורותיך ואמרתי להשיבך על אתר למען הפיס דעתך מתרעומותיך על שלא השבתי על מכתבך העבר כפי דבריך, הגם כי אני איני זוכר מזה שהנחתי מכתבך בלי תשובה אבל אולי האמת אתך כי טירדותי רבות, ואולי השבתי ולא הגיע לידך.

והנה שמחתי מאוד שהוקבע חתונתך לטובה ולברכה והשי"ת יעזור ויגן ויושיע לך שהזיווג יעלה יפה יפה בכל הענינים בגוף ונפש ותעלה מעלה

יוסף גרינוואלד
חרש אנטוורפן
סלפנים אבן־ק אאא סאכאאטאל

צילום מכתב"ק אגרת ט"ז

מעלה על במתי הצלחה, עד שנזכה לשושנת יעקב צהלה ושמחה, בקיבוץ הנדחה, אשר יתרפאו הלבבות הנשברות ברפואה וארוכה בב"א.

וע"ד בקשתך ליקח חבל בראש שמחתך הנה הקשית לשאול דבר שבעצמך ידעת שאין לי דרך באיזה אופן למלאות בקשתך כי הלא גלוי וידוע שעפ"י דרך הפשוט א"א לקבל וויזום לשם, הא חדא, ועוד אפי' אם הי' איזה אופן שאוכל לקבל זאת מה אעשה לחולשת כוחי ולביטול הזמן כי ע"י אוירון אני מפחד לנסוע וע"י ספינה הוא שבירת עצמות וביטול זמן הרבה, אעפ"כ אם ידעת איזה אופן לקבל וויזום עבורי הודיעני ואעיין עוד בדבר, כי אני חושב מחשבות אולי הייתי צריך להיות שם בכדי לפשוט לי הספיקות שיש לי בענין להתיישב שם עם הישיבה, כאשר ידעת, ואולי הי' זה סניף למלאות בקשתך להיות על חתונתך בשטומ"צ, אך זה אצלי רק מחשבה ולא תתפום זה להחלטה ממני.

וע"ד אשר הודעתני שהקהלת יעקב עושה השתדלות בענין להמציא אופנים להביא ישיבתינו לשם שמחתי בזה, ובקיצור אשיבך בענין זה שאם אמנם הי' יותר ניחא לי במדינתכם מבקאנדא מחמת כי המכתבים המגיעים לכאן מאותן שנתיישבו בקאנדא מורים ששם עוד יותר קשה הפרנסה ליהודים הנושאים פיאות וזקן מאשר אצליכם, ותכלית ישיבתינו הוא להמציא תכלית גם להבחורים אשר הגיעו לפרקן לעסוק בפרנסה כדי לישא אשה ולבנות בית, מ"מ אם אתם רואים שא"א להשיג לשם וויזום להישיבה רק לקאנדא אז אני מרוצה לקבוע שם ישיבתי איה"ש.

והשי"ת ינחני במעג"צ למען לא ניגע לריק ונזכה ונראה ונירש טובה וברכה וכו' אכי"ר. והנני בזה ידידך ורבך הנאמן הכותב בנחיצה מחמת טירדות עש"ק, דושה"ט באה"ר,

הק' יוסף גר"וו.

הודיעני נא מי הוא הר' משה גראזינגר נ"י אם אני מכירו, אם למד בפאפא ומתי, ומאיזה עיר מולדתו.

ב"ה. פר"ש באה"ר לידידינו מו"ה צבי ליפשיטץ נ"י ומו"ה ישראל מייזנער נ"י וגם לרבות כל אנשי ברית הקה"י ובראשם הה"ג ר' יושע העשל שליט"א.

יז

עוד בענינים הנ"ל

בעזה"י.

ברכה ושלו' וכט"ס לכבוד אהובי יד"נ התלמיד הותיק וחסיד הב' החתן המו"מ בתו"י וכו' מו"ה יודא מאיר נ"י.

הגיעני מכתב יקרתך בעש"ק העעל"ט ואשיבך בקיצור מחמת טירדות רבות, הנה כבר ציותי לידידינו ריעי"צ שליט"א שידבר עם מנהלי האגודה דפה שישלחו מכתב להאגודה דשם כפי דברי מכתבך, אך לפי אשר נחלט אצלי שלא לנסוע בל"נ עם אוירון רק בספינה כבר אינו בכדי שיעשה ע"י מכתבים אלו שאוכל לנסוע באופן שאגיע לשם על ב' אדר הבעל"ט דהיינו על ש"ק פ' שקלים, וממילא צריך אני לדחות הנסיעה על אחר הפסח כי כשאסע אחר ר"ח אדר וכדי לבוא לביתי על חג הפסח בע"כ אהי' מוכרח לשוב בר"ח ניסן וכיון שבדעתי להוודע שם את כל ונוכחת בהנוגע לענין קביעות הישיבה לא אוכל לידע כמה זמן אצטרך להתעכב ולא אוכל לכוון את נסיעתי על זמן כזה שיהיו הימים שלי שמה ספורים ומצומצמים כל כך כמובן מאיליו.

ואתה אהובי אל יהא בלבך עלי שדחיתי את בקשתך להיות על חתנותך לטובה כי תאמין לי שהייתי שמח להיות על ראש שמחתך, **עוד מונח בזכרוני שבעת הייתי ר"ל בעת צרה במונקא טאבאר לא קבלתי משום תלמיד שום ידיעה רק ממך ששלחת לי קארטל מאוישוויץ (שהי' נקרא אז וואלדזעע) והחייתי עצמי בזה שיש עוד מי שזוכר עלי,** אבל מה אעשה שהמרחק כל כך וגם מטעם חולשת כוחי לא אוכל לכוון את נסיעתי על זמן מצומצם שאחר נסיעתי בספינה אהי' מוכרח להנפש איזה ימים הן בהליכה הן בחזרה, ואקוה שעוד אזכה להיות אצלך על שמחה בעזה"י ואשלים לך את אשר חסרתי, ה' יזכנו לזה מתוך בריאות ונחת אכי"ר.

וע"ד ענין הישיבה כבר כותב ריעי"צ שליט"א להחברה את דעתנו, וראיתי היום את המכתב שכתב המזכיר נ"י בענין זה, ותמיהא לי מה שכתב שם שבענין לקבל תמיכת הזשוינט יותר מעלה לקאנדא מנעויארק, ואנחנו הלא איפכא שמענו שבקאנדא אין שם תמיכת הזשוינט ואצליכם יש גם לאותן

יוסף גרינוואלד
חרש אנטווערפען

צילום מכתי"ק י"ז

שבאו ע"י שטודענטן וויזום עכ"פ במשך הזמן שהוויזום טוב דהיינו ב' שנים, ואולי עתה נשתנה?.

והנני בזה דושה"ט באה"ר רבך וידידך הנאמן המברכך בכט"ס. א' בא תש"י.
הק' יוסף גרינוואלד

יח

ברכת מזלא טבא לרגל יום חתונתי.

ב"ה.

סימן טוב ומזל טוב יצמח ויציץ כגן רטוב לכבוד אהובי ידידי ותלמידי יקירי וחביבי הב' החתן תמים למעלות ומדות טובות וחמודות מו"ה יודא מאיר שליט"א.

בגילה ברנה קראתי את המכתב קריאה של יום חתונתך ושמחת לבך, אבל נצטערתי בראותי איך נגע בלבך מה שלא מילאתי בקשתך להיות בעצמי על יום חתונתך ואבקשך בזה נא אל תצטערי על זה כי הלא כתבתי לך הטעם של"ה באפשרי למלאות רצונך אך בלבי ומוחי הנני לוקח חבל בשמחתך והנני מברכך בברכת מזל טוב מקרב לבי יהא רעוא מן קדם מרן דבשמיא שיהא חתונתך בשעטו"מ והזיווג יעלה יפה יפה עם כל מילי דמיטב בגוף ונפש ותזכה להתנהג עצמך באופן שיהא לנח"ר לנשמת אבותיך הק' אשר בג"ע ובכל אשר תפנה תשכיל ותצליח אכי"ר.

והנני שולח לך מכתב מורינו כדי לשמח לבבך ומחמת טירדות העצומות וגם חולשת כוחי ל"ע נתאחרתי בתשובה עד עתה וגם עתה מוכרחני לקצר באמרים בדשה"ט באה"ר ידידך ורבך הנאמן
יוסף גרינואלד.

אור תענית אסתר תש"י

ברכת מז"ט לרגל יום חתונתי

יט

כתב 'מורינו'

ב"ה.

אלו נאמרין בכל לשון של שבח לתלמידי ותיק, חדית מלא עתיק, זית רענן יפה פרי תואר, משובח ומפואר, חו"ב בחדרי תורה, עוטה כשלמה אורה, מוכתר במעלות ומדות עשר ידות, איש חמודות, מתנהג בחסידות, החתן מו"ה יודא מאיר גראס נ"י, מילידי ק"ק ש' פאטאק, אשר למד כמה שנים בישיבת כ"ק אאמו"ר הגה"ק בעהמח"ס ויגד יעקב זצללה"ה בפאפא, וגם אחרי כן בישיבתי ישיבת 'קהלת יעקב' אשר נתייסדה שמה אחרי פטירת כ"ק אאמו"ר זצ"ל, ויגע ומצא כדי מדתו להשלים עצמו בתורה וביר"ש ואף אחר אשר עברו על ראשו כמה הרפתקאות עמד טעמו בו וריחו לא פג בהתנהגות בדרך ישר והרצוי ובהשתדלותו לטובת רבים ובפרט לטובת ישיבתינו, וידיו ולבו לא' אמונה להרבות כבוד התורה ולומדיה וליטול חלק בכל דבר שבקדושה להיות נמנה בין חסידים ואנשי מעשה. ע"כ אמרתי היות כי הגיע עתו עת דודים לבנות ביתו למזל טוב ובשטומ"צ מהראוי לעטרו בעטרה אשר הולמתו להיות נקרא לכל דבר שבקדושה בשם **מורינו** ר' **יודא מאיר** נ"י וכמנהג הקדמונים לכבד בכך לכל צורבא מרבנן הראוי לכך, ואקוה שיעלה מעלה מעלה, בתורה ותפלה, ובכל מדה מעולה, במסילה אשר בית קל עולה, עד אשר נזכה לישועה וגאולה, בקיבוץ נדחי עם סגולה, בבנין עיה"ק על תילה, במהרה ובעגלה, וישיבו שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחילה, וישמע בערי י' ובחוצות ירושלים קול ששון וצהלה, בב"א כי"ר.

כא"נ ידידו ורבו הנאמן המברכו שזיווגו יעלה יפה יפה בגשמיות ורחניות וכט"ס,

הק' יוסף גרינואלד.

יוסף גרינוואלד
חרפ אנטווערפען
מלפנים אבד"ק זאמא מאכאשטעל

כתב מורינו שקבלתי לרגל יום התונתי

כ

אודות נסיעתו לאה"ק ובדבר בואו לארה"ב

ב"ה.

החוה"ש אל כבוד אהובי תלמידי האברך המו"מ בתו"י מוכתר בנימוסין ראוי לקילוסין מו"ה יודא מאיר גראס נ"י.

אחדשה"ט הנה מחמת רוב המון טירדות לא השבתי לך על מכתבך אשר קיבלתי קודם הפסח ונתתי דברי בפי ידידינו הרב ר' יעי"צ שליט"א להשיב לך בשמי כאשר כתב.

ועתה אמרתי להודיעך שבדעתי לנסוע על חג השבועות הבעל"ט לא"י לטובה לקבל פני מרן מבעלזא שליט"א וממילא נדחה נסיעתי אליכם לעת מאוחר אי"ה כשאבוא לביתי לטובה משם.

ובאתי בזה לבקשך היות כי יש שמועה נאה שהגה"צ אדמו"ר מסאטמאר שליט"א יבוא לשבות לכאן אחר שבועות ולי נפק"מ גדולה לידע זאת במוקדם כי ברצוני להיות פה על אותו זמן שיהי' כאן, אבל אם אינו בא אז אולי אתעכב עוד בא"י איזה זמן קצר להנפש מעט באוירא דא"י שהוא טוב לגוף ולנפש, ע"כ תמחול נא להשיבני לא"י על אדרעם של מרן מבעלזא שליט"א אם יבוא הגה"צ הנ"ל לכאן ומתי יבוא בדיוק, אבל לא ניחא לי שתשאל זאת בשמי או לצרכי (מאת האנשים אשר בביתו) רק תחקור ע"ז סתם, ולא תודיע שאני כתבתי לך מזה.

ועוד אחת אבקשך כי שמעתי מאחורי הפרגוד שדודי הגה"צ מצעהלים שליט"א התרעם קצת על ששמע מאחרים שאני מוכן לבוא לשם, ואותו לא הודעתי מזה, כאילו אני רוצה להסתיר הדבר ממנו וכאילו אני איני מחזיק אותו לאוהב נאמן, ואני באמת כשכתבתי לו קודם הפסח לא רמזתי מזה כי חשבתי שמסתמא אתם מספרים לו מכל הנעשה אצליכם בעניני הקהלת יעקב, וכפי הנראה טעיתי בזה שאין אתם עושין כן ע"כ אמרתי לעוררך שתראה לתקן זאת, כי באמת הוא חלישות הדעת אצלו שיוודע דבר כזה מאחרים, ומאחר שממילא יוודע לו הכל למה לא תעשו לו כבוד זה להודיע לו מהכל שלא יצטרך לחשוב מחשבות שישי בזה איזה פאליטיק ח"ו נגדו.

צילום אגרת כ'

אך מובן ממילא כשתדבר עמו לא ירגיש שאני כתבתי מזה, ולחכם כמותך יספיקו דברי אלה. ובדרך כלל אבקש אתכם, דהיינו שתאמר זאת לכל בני הקהלת יעקב, להתנהג לעומת דודי הנ"ל בדרך ארץ כראוי וכנכון.

והנני בזה ידידך הנאמן דושה"ט באה"ר, ל"א למב"י,

הק' יוסף גרינוואלד.

כא

מכתב הרשאה והמלצה לחיזוק המוסדות

ב"ה.

תהי השורה הזאת לעד קדם אחב"י אשר הרבני היקר והנכבד החסיד המו"מ בתו"י מו"ה יודא מאיר הלוי גראס נ"י מפה ברוקלין יע"א הוא ממונה לפקח על ענינים הגשמיים הנצרכות לבני ישיבתינו הי"ו ה"ה 'ישיבת קהלת יעקב', והוא כמו כן שלוחא דרחמנא ושלוחא דידן לעורר ולבקש את מנהלי הקהלות ומנהלי בתי כנסיות ובתי מדרשות לתמוך את עניי צאן קדשים ברוח נדיבה כי שעתא דחיקא להו ביותר.

ע"כ הנני בזה לבקש את כל מי שהרבני הנ"ל פונה אליו בענין זה לעמוד לימינו ולהיות לו לעזר בעבודתו עבודת הקדש הנ"ל ויהי' בכלל מזכי את הרבים ויהא לו חלק בלימוד תוה"ק של צעירי צאן קדשים המתגדלים לתורה וי"ש, ובזכות זה נזכה לישועה וגאולה קרובה בב"א.

הבעה"ח פה ברוקלין ל"א למב"י תשי"ד.

יוסף גרינוואלד.

צילום מכתי"ק אגרת כ"א

מכתבים מכ"ק מרן אדמו"ר מסאטמאר זי"ע

כב

מכתב ברכה

ב"ה. ה' וישב תש"ט.

שלוכט"ס לכבוד ידידי היקר וכו' מו"ה יודא מאיר בן חי' רחל נ"י.

אר"ש מכתבו עם הפתקא והפ"נ חמשה ד' נכון הגיענו, ואני תפלה בעדו שהשי"ת יהי' בעזרו ויצליחהו בכל דרכיו ועניניו, ויזכה לבוא במהרה למקום מנוחה והרוחה בתכלית הנרצה.

ועתירתי גם בעד אחותו שתחי' והשי"ת ימלא כל משאלות לבבכם לטובה כא"נ ול"נ המברכו בכל עניניו לטובה.

הק' יואל טייטלבוים

כג

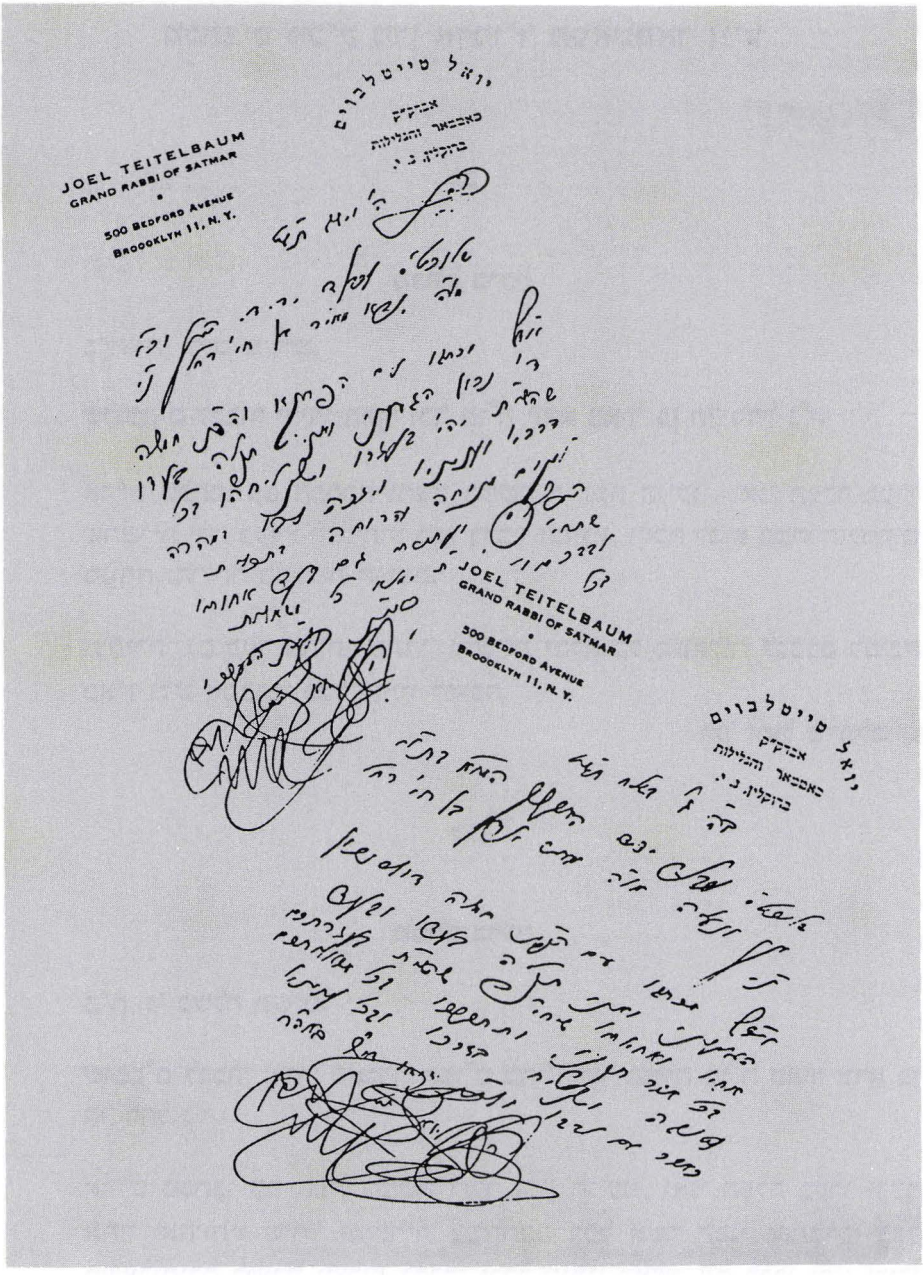
מכתב ברכה

ב"ה. ג' בשלח תש"ט.

שוכט"ס לכבוד ידידי האברך המו"מ בתו"י יקר ונעלה מו"ה מאיר יודא בן חי' רחל נ"י.

אר"ש מכתבו עם הפ"נ חמשה דולר נכון הגיענו, ואני תפלה בעדו ובעד אחיו ואחיותיו שיחי' שהשי"ת בעזרתכם בכל אשר תפנו ותתברכו בכל משאלותיכם לטובה ויצליח בדרכו ובכל עניניו כאשר עם לבבו ול"נ ידידו דו"ש באה"ר

הק' יואל טייטלבוים.

צילום מכתי"ק בעל 'ויואל משה' - אגרת כב - אגרת כ"ג

כד

ברכת מז"ט לאירוסי בני שליט"א

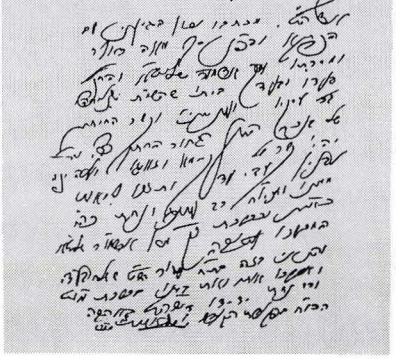
ב"ה. א' תצוה תשכ"ט.

שוכט"ס לכבוד ידידינו הרבני הנגיד הנכבד מו"מ בתו"י וכו' כש"ת מוה"ר יודא מאיר בן חי' רחל נ"י גראסס.

אדשה"ט, מכתבו נכון הגיענו עם הפתקא והפ"נ סך מאה דולר ומסרתיו לכ"ק אדמו"ר שליט"א והתפלל בעדו ובעד ביתו שהשי"ת יצליחהו בכל עסקיו ועניניו וקשר החיתון של בנכם היקר הבחור החתן צבי נ"י יהי' קשר של קיימא וזיווגו יעלה יפה לבנין עדי עד ותזכו לראות ממנו ומכיו"ח רב עונג ונחת כה"י כאו"נ וכברכת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א המברכו לטובה.

והנני בזה בת"ח עבור הש"ט ששלח בעדי ואברכו אותו ואת ביתו בברכת מז"ט ורב נחת.

ידידו דושה"ט באהבה הכו"ח בפקודת הקודש, יוסף אשכנזי, משב"ק.

צילום מכתי"ק בעל 'ויואל משה' - אגרת כ"ד

מכתבי הגאון אב"ד שטראסבורג זצ"ל

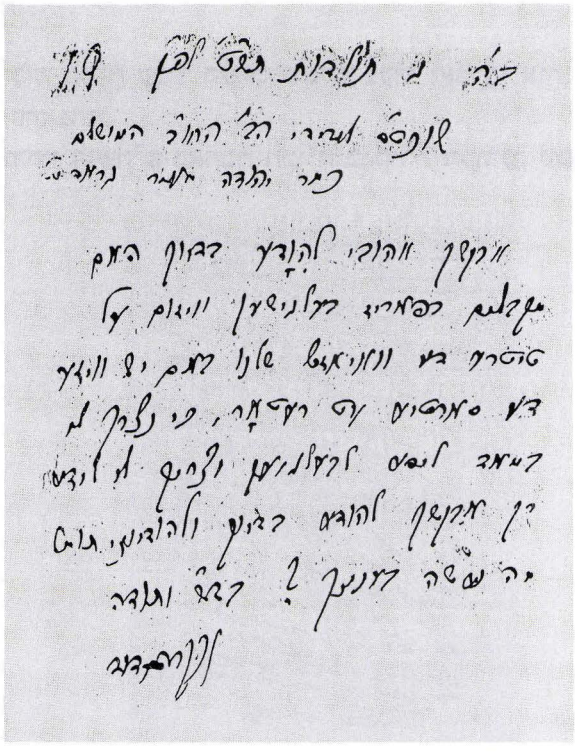
כה

ב"ה. ג' תולדות תש"ט לפ"ק.

שוכט"ס לידידי הב' החו"ב המושלם כמר יהודה מאיר גראס נ"י.

אבקשך אהובי להודע בדיוק האם מקבלים בפאריז בעלגישען וויזום על טיטרע דע וואיאזש שלנו באם יש וויזע דע סארטיע... כי נצרך לי במאוד ליסע לבעלגיען וצריך לי לידע, רק אבקשך להודע בדיוק ולהודיענו תומ"י מה נעשה בענינך?

בר"ש ותודה, אברהם דוד.

פאסטקארד מאת גאב"ד שטראסבורג

כו

בדבר השתדלות סידור הכתבים

ב"ה. יום ה' ויגש תש"ט לפ"ק.

שוכט"ס לידידי מאר הב' החו"ב המושלם כמר יהודה מאיר נ"י.

מכתבך לפני שבועות שתים קבלתי, לא תאמין כי השלכתי דבריך אחר גוי, רק מכיון שרציתי לכתוב לך דבר ברור ע"כ נתעכב עד כעת.

כמובן אני נצרך בזה לאחרים שילכו לשאול מן האדונים למען מצוה, כי ... אין כאן, וממילא עד שאני יודע תשובה מה יעברו ימים ושבועות.

והנה בענין לקבל פה וויזים דע סארטים, שלחתי איש... אל הפאליציי שעף וההיא אמר כי זאת באפשרות רק אם תוכל להתקבל להאונווערזיטעט דפה, ותגיש לפניו תעודה מן הרעקטאראט שאתה הנך מוכתב שם, אזי יש דרך שתקבל ....

שוב השתדלתי לשאול באניווערזיטעט, ואת אשר השיבו לי שנחוץ הנך לגיבארטשיין, וגם אות שעשית עקזאמען פחות על 'באשא' (הוא מלה צרפתית בהשולען שלהם), ובודאי תתודע מה זה ורק אז תוכל להיות מוכתב באונזיווערזיטעט.

בקיצור, רואה אנכי דבר קשה מאד עבורך שיהי' מזה מה, וע"כ אין בידי ליעצך לעשות הוצאות לבוא לכאן ולהתגורר פה נע ונד, בשגם אני מצידי איני בטוח כלל שהפאליציי שעף יוכל לעשות מכיון שפאריז אין עושה זאת, כי בודאי עצות שישנם כאן שייכים ג"כ שם, ואתה דע לך, והשי"ת יצליחך בכל אשר תעשה. אוהבך,

אברהם דור.

מכתי"ק גאב"ד שטראסבורג

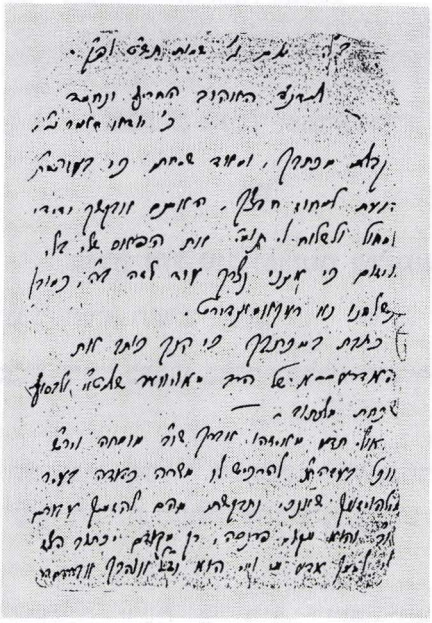
כז

מכתב שלומים ועוד

ב"ה. יום ג' שמות תש"ט לפ"ק.

לידנ"פ האהוב החריף ונחמד כ' יודא מאיר נ"י.

קבלתי מכתבך, ומאוד שמחתי כי בעזהי"ת הגעת למחוז חפצך, האמנם אבקשך ידידי למחול ולשלוח לי תומ"י את הפאם שלי בלי ויזום כי אינני נצרך עוד לזה ב"ה. כמובן תשלחנו נא ראקאמאנדורט.

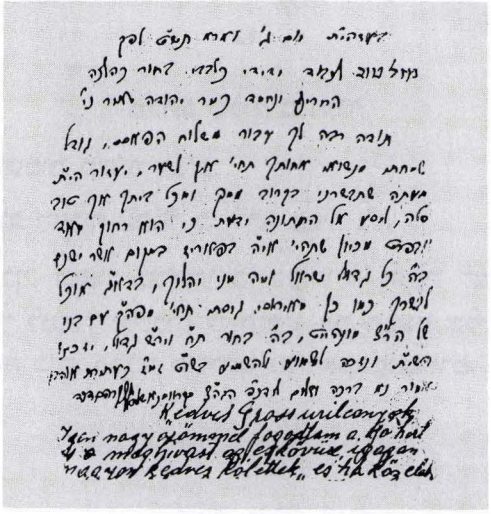

מכתי"ק גאב"ד שטראסבורג זצ"ל

כתבת במכתבך כי הנך כותב את האדרעססא של הרב מאוויואר שליט"א ולבסוף שכחת מלכתוב.

אולי תדע מאיזהו אברך שו"ב מומחה ויר"ש שאוכל בעזהי"ת להרכיש לו משרה כבודה בעיר ... שאנכי נתבקשתי מהם להזמין עבורם שו"ב והוא מקום פרנסה, רק מקודם יכתוב הלז לי למען אדע מי ... הוא וד"ל. אוהבך,

אברהם דוד.

מכתי"ק גאב"ד שטראסבורג

כח

ברכת מזל טוב ופריסת שלומים

בעזהי"ת. יום ג' וארא תש"ט לפ"ק.

מזל טוב לכבוד ידידי כלבבי בחור כהלכה החריף ונחמד כמר יהודה מאיר נ"י.

תודה רבה לך עבור משלוח הפאסס. גודל שמחתי מנשואי אחותך תחי' אין לשער, יעזור השי"ת מעתה שתבשרני בקרוב ממך ומכל ביתך אך טוב סלה.

ליסע אל החתונה ידעת כי הוא רחוק מאוד ובפרט מכיון שתהי' אי"ה בפאריז במקום אשר ישנם ב"ה כל גדולי ישראל למה מני יהלוך.

בדא"ג (בדרך אגב) אוכל לבשרך כמו כן מאירוסי גיסתי תחי' מפה"ק עם בנו של הר"צ מונהייט, ב"ה בחור ת"ח ויר"ש גדול, יזכינו השי"ת ונזכה לשמוע ולהשמיע בשורות טובות זה מזה, כעתירת אוהבו,

אברהם דוד.

אמור נא ברכה ושלום לידנ"פ הגה"צ מקראסנא שליט"א.

אברהם דוד הורוויץ
אב"ד דעדת ישראל
שטראסבורג
צרפת

RABBIN D. HOROWITZ
28, Bld. de Lyon
STRASBOURG
France
TÉL. 220.53

ב"ה יום ג' תלוי תש"י

צילום אגרת כ"ט

מכתי"ק גאב"ד שטראסבורג זצ"ל

כט

ברכת מזלא טבא לרגל אפריוני

ב"ה יום ד' תצוה תש"י.

מזל טוב ושוכט"ס לכבוד רחימאי דנפשאי הרבני החריף ונחמד מסובל בתורה ויראה כש"ת מו"ה יודא מאיר הלוי נ"י.

אחדש"ה, מה מאד יגל לבי לקראת בשורתך הטובה, שב"ה הגיע יום זמן אפריונך לחיים ולשלו', ויה"ר מלפני אבינו שבשמים שתזכה לבנות בית נאמן בישראל ברוח אבוה"ק נ"ע ויהי' הכל במזל הטוב ובשעה מוצלחת ותזכה עם נות ביתך לאריכות ימים ושנים טובים בדור ישרים יבורך, ועוד נזכה להתראות אי"ה בפנים שמחות בשמחתן וישועתן של ישראל בב"א.

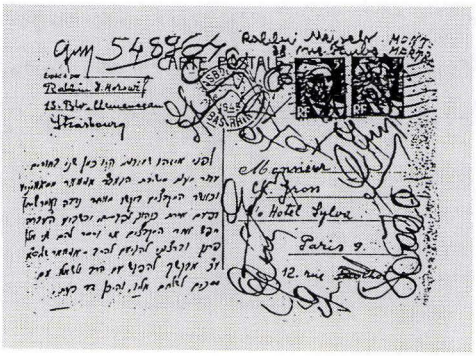
בענין מש"כ מהתרופפות הפרנסה, סדנא דארעא חד הוא, וכן נשמע מכל המקומות, ובודאי ייטיב השי"ת עם עולמו, והזן ומפרנס וכו' יזמין לך במהרה פרנסה הגונה שלא תתבטל על ידה מתורה ועבודה ע"ע א"ס.

מאד אהנה אם כפעם בפעם תודיעני משלומיך הטוב, כי אוהבי מאוד כמעט כולם שכחוני, ואפי' הר' ישראל דוד נ"י והב' שמואל יודא נ"י ועוד מאד באו שמה לא ידעתי מה עמהם, הלואי ותהי' .... מתוך רוב טובה להם והיתה זאת נחמתי.

ומה עם ישראל בער האם נשא כבר, הודיעני כפעם בפעם משלומם הם.

ובזה הנני אוהבך המברכך בשמחת פורים וכשרון החג,

אברהם דוד הורוויץ.

מכתי"ק גאב"ד שטראסבורג זצ"ל

ל

מכתבי תהלה להופעת ספה"ק ויגד יעקב

כולל קדוש השם, לאנדסברג.

ב"ה. יום א' לסדר ויחי שנת תש"ח לפ"ק.

א"כ ידידי העסקן בחור כארזים חכו ממתקים תלמיד נאמן להרב הקדוש בעהמ"ח ספר "ויגד יעקב" אדמו"ר מפאפא זי"ע ה"ה כש"ת יודא מאיר גראסס נ"י ויזרח כאור הבא מן המזרח.

אחדשה"ט באה"ר!

הספר הקדוש ויגד יעקב מכ"ק רבו זי"ע קבלתי לנכון ובתוכו איגרתו הנכתב ע"י כ"מ ושמחתי בו כעל כל הון כמובן.

ובזה הנני שולח סך 500 חמש מאות מארק מחיר בעד ספר הקדוש הנ"ל. ויהי רצון שזכות המחבר הק' יהי' למליץ טוב בעד כ"מ נ"י בפרט שעסק בהדפסת הספה"ק הנ"ל באמונה, ועל כל ישראל בכלל שנוושע במהרה בישועה כללית ובביאת בן דוד במהרה בימינו אמן.

בברכת התורה ולומדיה.

חיים נחום מערמלשטיין.

✧✧✧

הנהלה ארצית כולל קדוש השם בגרמני', לאנדסברג.

ב"ה. יום א' לסדר וארא שנת תש"ח לפ"ק.

א"כ ה"ב החשוב ירא ושלם מו"מ בתוי"ש המוכתר במעלות ומדות טובות כמר יודא מאיר גראס נ"י.

אחדשה"ט באה"ר!

קבלנו את הספר הקדוש "ויגד יעקב" אשר נשלח לנו על ידו מישיבת קהלת יעקב ב'אנטווערפן ושמחנו בו מאד ולתפארת ויקר הוא לנו להיות ספרו של

האי קדוש זצ"ל אצלנו ללמוד מנועם אמרותיו ושיחותיו המתוקים מדבש דרך ה' ויראת שמים.

והננו ברוב תודות עבור זה, ויקבל נא ברכתנו החמה ועזה וגם למחיר הספר סך חמש מאות מארק לסיוע ישיבת קהלת יעקב באנטווערפן אשר מתנהל תחת דגל הרהגה"צ מוה"ר יוסף גר"וו שליט"א בנו של אותו צדיק בעהמח"ס הנ"ל.

הגם שידענו כי זה הסכום מועט הוא מאוד לסיוע הישיבה ולהבחורים תמכין דאורייתא אשר לומדים בהתמדה ומתנהגים בחסידות כדחזי, אבל כ"מ נ"י מכיר את מעמד מוסדותינו אשר עדיין אין ביכולתנו לסייע בסכום היותר מסוים, ואי"ה וירחיב ה' את גבולנו אזי נהי' מן הזריזין במצות כאלו.

ובזה אנו חותמים בכל חותמי ברכות הבאים מקירות לב באה"ר ידידו דושה"ט בכבוד,

חיים נחום מערמלשטיין.

✧✧✧

ישיבה "שארית הפליטה", לאנדסברג, גערמאני'.

אור ליום ה' לסדר מידי אביר יעקב משם רועה אבן ישראל לפ"ק.

אל כבוד ה"כ תמים במעלות ומדות נשגבות המופלג בתוי"ש חריץ ושנון כמר ה"כ יודא מאיר נ"י גראס.

אחדשה"ט ברגשי כבוד ויקר!

הנני ברוב תודה על תשורתך הגדולה שכבדת אותנו עם הספר הקדוש ויגד יעקב מכבוד האי סבא קדישא זי"ע ועכ"י, והנה נתמלאה כל הבית המדרש אורה זו תורה שראינו בתוכו דברים מלהיבים לאהבת הבוית"ש ותורתו ובו נשכיל ונלמוד אורחות חיים בתוך החשכות הגדול. ונקוה שבדבריו הקדושים יעשו רושם גדול עלינו וירבה ויציץ ציץ ויעשו פרי לטובה.

והנני דושה"ט בשם כל תלמידי הישיבה, חברך הנאמן,

יעקב חיים אמסעל.

וגם הנני ברוב תודה על תשורתך שכבדת גם אותי הקטן עם הספר הקדוש הנ"ל. הנ"ל.

✧✧✧

ישיבה "שארית הפליטה", לאנדסברג, געדמאני'.

בעז"ה.

שוכט"ס לכבוד אהובי ידידי ה"ב הח' מפואר במעלות טובות איש תמים שם לילות כימים מופלג בתורה ויראת שמים ה"ה מו"ה יודה מאיר גראס נ"י, מנהל חברת קהלת יעקב בגרמני'.

באתי להודיעך שקבלתי הספר הקדוש "ויגד יעקב" מהה"ג המפורסם מוהר"ר יעקב יחזקי' גרינוואלד זצלה"ה אב"ד דק"ק פאפא יע"א, ואני נותן לך תודה רבה על שזכיתי אותי בספר הקדוש הלז כי ממש החי' את לבי כשעיינתי בדבריו הקדושים והנעימים ובפרט שהוא באותיות צחות ומהודרת ונייר יפה ומפואר.

ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים שזכות המחבר הק' יעמוד לנו שנזכה לביאת גואל צדק בקרוב ונעלה לארצינו הקדושה ושם נלמוד בהתמדה מתוך נחת והרחבה.

כ"ד ידידך המצפה לישועת ה' כהרף עין,

הק' ישעי' פריעדמאן.

נ"ב: הנני נספח כאן שני מאות מרק לטובת ישיבה הרמה קהלת יעקב באנטווערפן.

✧✧✧

בעהי"ת.

לכבוד ה"ב החשוב העסקן נלהב עוסק במצות ה' בתרירה ליש ולביא אורו מאיר כנר מערבי וכו' ה"ה כש"ת ה"ב יודא מאיר גראסס נ"י, מרפים ספה"ק ויגד יעקב וגבאי דחברת קהלת יעקב בגרמני'.

אחדשה"ט באה"ר!

ספה"ק ויגד יעקב שנדפס ע"י כ"מ נ"י באה לידי לנכון ושמחתי בו כמוצא שלל רב. והנני בזה להביע תודתי שיצאו מקירות לבי עבור רב טובו שכבדני

לשלוח לי את ספה"ק הנ"ל, ועי"ז יהי' לפני תמיד צורת הצדיק המחבר הקדוש אולי אבנה גם אנכי ממנו. וגם כ"מ נ"י יהי' לפני תמיד לזכרון טובה. וכמים פנים אל פנים אקווה שגם כ"מ נ"י לא ישכח אותי כל הימים עד ביאת ינון בב"א.

בעהי"ת אם ירחיב ה' את גבולי אהי' מן הזריזין להחזיק טובת הישיבה טובת הבחורים לומדי תורת ה' אמת.

ובזה הנני ידידו מוקירו ומכבדו המאווה כל טוב עד עולם.
מרדכי נויווע.

✧✧✧

ב"ה. יום א' לסדר ואלה המשפטים פה לאנדסבערג יצ"ו.

כבוד ידידי הב' החשוב המופלג בתורה וי"ש העסקן הנאמן כמר יודא מאיר גראס נ"ו.

אחדשה"ט בא"ר, הנני בזה ליתן לך תודה עבור הספר הק' "ויגד יעקב" מכ"ק הה"צ מפאפא זצללה"ה שקבלתי בשמחה רבה ועצומה. וי"ר שיעמוד לנו זכות המחבר ז"ל שנזכה לאהבת תורה ויראת שמים והשי"ת ינחמינו וישמחנו בישועתו וגאולה קרובה בב"א.
ידידך הדשה"ט, חיים שלמה טריגער.

✧✧✧

ב"ה. א' לסדר וברך את לחמך וכו', התש"ח לנדסברג יצ"ו.

לכבוד חברי ידידי היקר הב' המ' יודא מאיר גראסס נ"י, מנהל החברה "קהלת יעקב" בגרמני'.

אחדשה"ט. הנני בזה להביע תודתי מעימקא דלבא על ידך לכ' מנהלי ישיבה הר' "קהלת יעקב" באנטווערפן יצ"ו עבור מתנתם הט' אשר הגיענו ה"ה הספר הקדוש "ויגד יעקב" מאת כ"ק אדמו"ר הגה"ק צים"ע מרן יעקב יחזקי' ג"וו זצלה"ה אבדק"ק פאפע יצ"ו שנדפס מחדש בדפוס מהודר אותיות צח ונקי.

וזכות המחבר הק' ציס"ע יגן עלינו ועל כל ישראל לפרוק עול הגליות מעל צוארינו שנוכל ללמוד וללמד מתוך נחת והרחבת הדעת.

א"ד ידידך חברך המכיר טובתך עבור הודיעתך.

ישעי' הלוי שו"ב וויים, לאנדסברג.

✧✧✧

ב"ה. א' תשא י"ב אדר ראשון תש"ח לפ"ק לאנדסברג יע"א.

החיים והשלו' ושמחה וששון א"כ הנהלת החברה הק' "קהלת יעקב".

אחדשה"ט באה"ר.

הנני בזה להודיעכם שקבלתי זה מכבר הספר היקר ויגד יעקב ושמחת לבבי ועונג רוחי בעת קריתי דבוריו הק' של המחבר הגה"ק זצ"ל דבריו הנעימים היקרים והחביבים אשר מאירים כספירים המשמחים לב ונפש אי אפשר להעלות על הכתב, ותח"ח לכם על תשורתכם.

תקבלו נא בזה מאה מארק בעבור הספר, אין אני נותן לפי ערך הספר רק לפי כוחי, גם תמחול נא לי על איחור הכתיבה.

ובזה דברי ידידם אוהבם באמת ומברך אתכם בברכת צלח ורכב על דבר אמת המצפה בכליון עינים לישועת ה' כהרף עין.

מנחם שנעעבאלג.

✧✧✧

ב"ה. א' ואתה תצוה תש"ח לפ"ק, פה קרומבאך יצ"ו.

שלומים מרובים ליקרת כבוד אהובי ידידי הרבני השלם וו"ח עסקן במומר"ט כ"י מוהר"ר ר' יודא מאיר גראס נ"י.

אחדשה"ט.

בהשפעת עונג קבלתי את הס' החביב ויגד יעקב כי הוא מלא מר ובשמים מפנימית בית המלכות.

והנני בזה החותם בב' תודה רבה וכ"ט.

הק' מנחם מנדל רובין באדמו"ר הצה"ק מסאסרעגען יצ"ו.

נ"ב. נפרש מאה זהובים לטובת הישיבה הנ"ל.

מכתב מאת הרה"ג ר' יעקב יצחק ניימאן שליט"א

לא

אודות מצב הישיבה בבלגי'

ד' לס' שלח תש"ט לפ"ק.

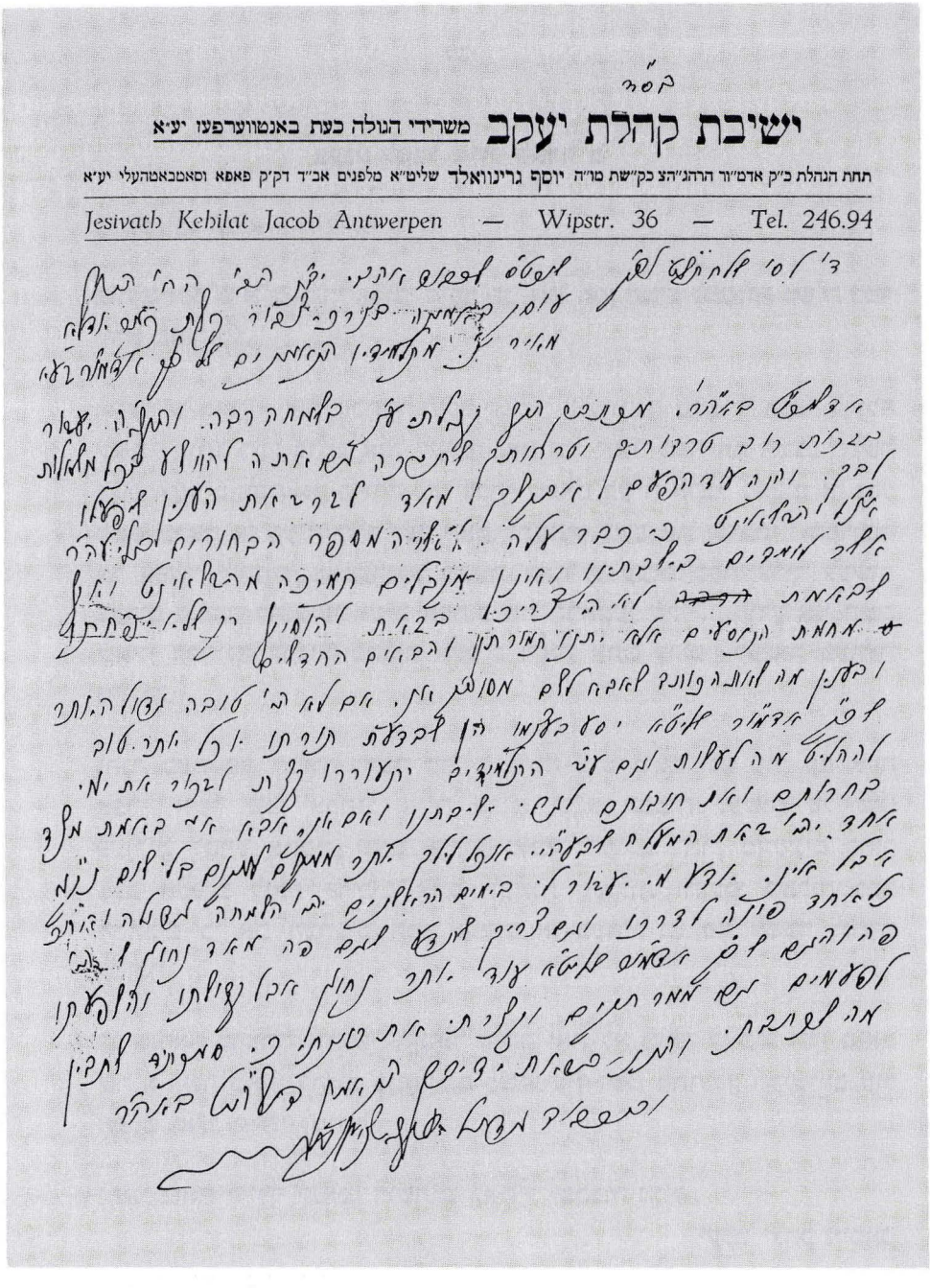
שוכט"ס לכבוד אהובי יד"נ הב' הח' החתן עוסק באמונה בצרכי ציבור כש"ת כמר יודא מאיר נ"י מתלמידיו הנאמנים של כ"ק אדמו"ר זיע"א.

אדשה"ט באה"ר, מכתבך היקר קבלתי ע"נ בשמחה רבה והקב"ה יעזור בזכות רוב טרדותיך וטרחותיך שתזכה גם אתה להוושע בכל משאלות לבך. והנה עוד הפעם אבקשך מאד לזרז הענין שיפעלו אצל הזשאינט כי כבר עלה לעשרה מספר הבחורים בליעה"ר אשר לומדים בישיבתינו ואינן מקבלים תמיכה מהזשאינט ואף שבאמת לא היו צריכין בזאת להוסיף רק שלא יפחתו מחמת הנוסעים אלא יתנו תמורתן להבאים החדשים.

ובענין מה שאתה כותב שאבא לשם מסופק אני אם לא הי' טובה גדולה יותר שכ"ק אדמו"ר שליט"א יסע בעצמו הן שבדעת תורתו יוכל יותר טוב להחליט מה לעשות וגם עי"ז התלמידים יתעוררו קצת לזכור את ימי בחרותם ואת חובתם לגבי ישיבתינו, ואם אני אבוא אז באמת מצד אחד יהי' זאת המעלה שבעה"י אוכל לילך יותר ממקום למקום בלי שום נק"מ אבל איני יודע מי יעזור לי, בימים הראשונים יהי' השמחה גדולה ואח"כ כל אחד פונה לדרכו, וגם צריך שתדע שגם פה מאוד נחוץ שאהי' פה והגם שכ"ק אדמו"ר שליט"א עוד יותר נחוץ אבל קדושתו והשפעתו לפעמים גם ממרחקים. וקצרתי את כוונתי כי סמכתי שתבין.

והנני בזאת ידידך הנאמן דושה"ט באה"ר ובכבוד גדול

יעקב יצחק ניימאנן.

ישיבת קהלת יעקב משרידי הגולה כעת באנטווערפען יע"א

תחת הנהלת כ"ק אדמו"ר הרהג"הצ בק"שת מו"ה יוסף גרינוואלד שליט"א מלפנים אב"ד דק"ק פאפא ומאטבאטהעלי יע"א

Jesivath Kehilat Jacob Antwerpen — Wipstr. 36 — Tel. 246.94

צילום מכתב מאת הג"ר יעקב יצחק נוימאן

לב

בענין לקבל וויזע לארה"ב

ב' לס' כי תבוא תש"ט לפ"ק

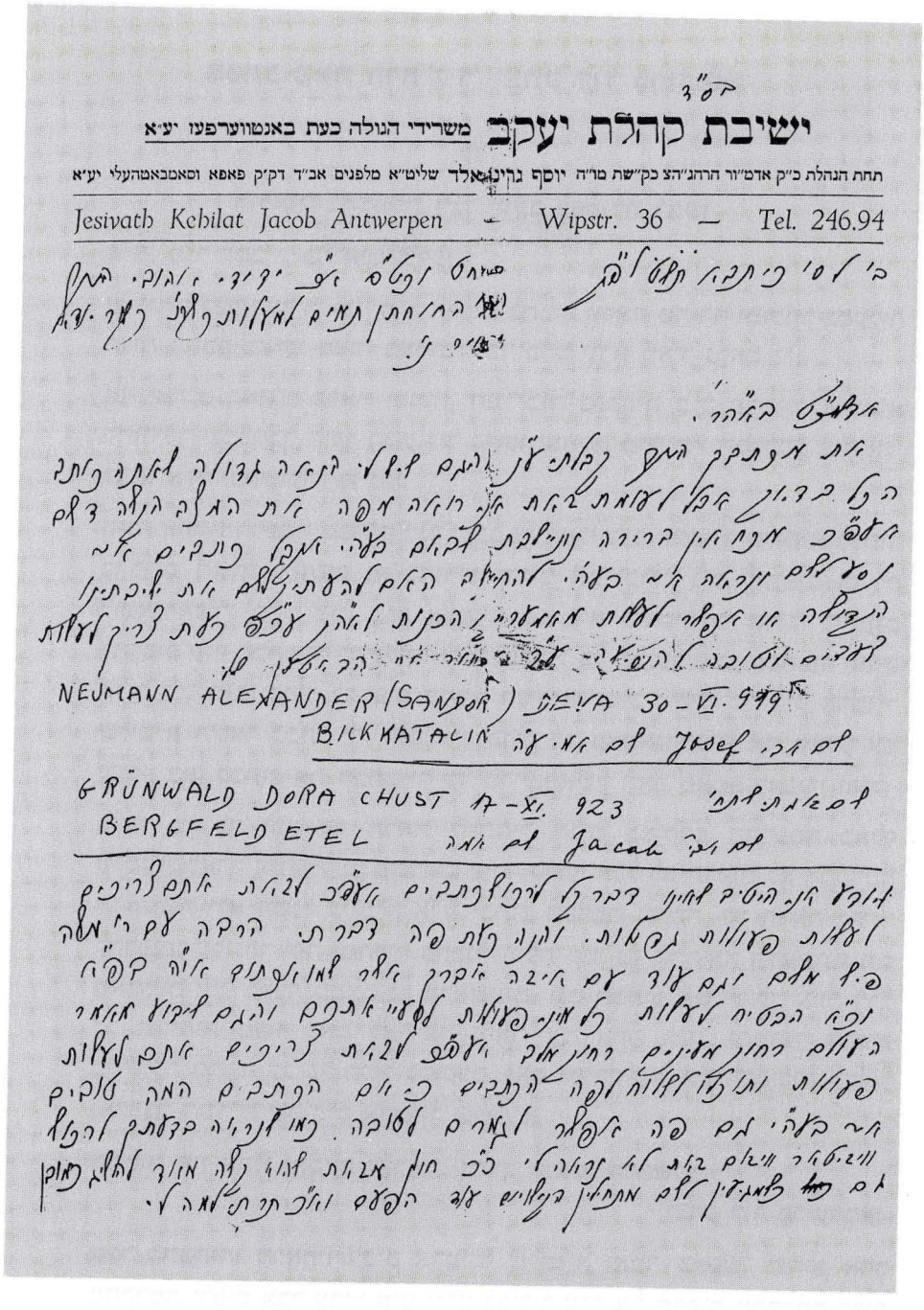
כוח"ט וכט"ס א"כ ידידי אהובי היקר הב' הח' חתן תמים למעלות כש"ת כמר יודא מאיר נ"י.

אדשה"ט באה"ר. את מכתבך היקר קבלתי ע"נ והגם שיש לי הנאה גדולה שאתה כותב הכל בדיוק אבל לעומת זאת אני רואה מפה את המצב הקשה דשם אעפ"כ מכח אין ברירה נתיישבתי שבאם בע"ה אקבל כתבים אז נסע לשם ונראה אז בע"ה להתיישב האם להעתיק לשם את ישיבתינו הקדושה או אפשר לעשות מאמעריקא הכנות לאה"ק, עכ"פ כעת צריך לעשות צעדים לטובה להנסיעה וע"כ אכתוב את הדאטען שלי ... ויודע אני היטב שאינו דבר קל לרכוש כתבים אעפ"כ לזאת אתם צריכין לעשות פעולות גדולות.

והנה כעת פה דברתי הרבה עם ר' משה פיש משם וגם עוד עם איזה אברך אשר שמו אכתוב אי"ה בפ"א וכ"א הבטיח לעשות כל מיני פעולות לסייע אתכם, והגם שידוע מאמר העולם רחוק מהעינים רחוק מלב אעפ"כ לזאת צריכים אתם לעשות פעולות ותוכלו לשלוח לפה הכתבים כי אם הכתבים המה טובים אז בעה"י גם פה אפשר לגמרם לטובה.

כו שנראה בדעתך לרכוש וויזיטאר וויזום זאת לא נראה לי כ"כ חוץ מזאת שהוא קשה מאוד להשיג כמובן גם כשמגיעין לשם מתחילין הקישויים עוד הפעם וא"כ תרתי למה לי.

והנני בזאת ידידך הנאמן דושה"ט באה"ר ובכבוד גדול,
יעקב יצחק נייאמאן

ישיבת קהלת יעקב משרידי הגולה בעת באנטווערפען יע"א

תחת הנהלת כ"ק אדמו"ור הרהג"ה כק"שת מו"ה יוסף גרינוואלד שליט"א מלפנים אב"ד דק"ק פאפא וסאטמאהעלי יע"א

Jesivath Kehilat Jacob Antwerpen — Wipstr. 36 — Tel. 246.94

NEUMANN ALEXANDER (SANDOR) GEVA 30-VI-919

BICKKATALIN

GRÜNWALD DORA CHUST 4-IX-923

BERGFELD ETEL

צילום אגרת ל"ב

מכתב מאת הרה"ג ר' יצחק דוד פרידמאן

לג

הוראות בהדפסת ויגד יעקב בפקודת רבינו

ב"ה, מ"ד למב"י, פה אנטווערפן.

שוכט"ס לכבוד ידידי וכו' ה"ב המו"מ בתורה ויראה טהורה ומוכתר במעלות רצות ועוסק בצרכי מצוה באמונה וכו' כ"ש יודא מאיר גראס נ"י.

אחדשה"ט באה"ר כראוי וכנכון, הנני בזה בפקודת כ"ק אדמו"ר שליט"א להודיעך שמכתבך היקר הגיע ליד קדשו ומחמת טרדותיו המרובים צוה אלי לבוא אליך בתשובה שלימה.

והנה אודות הדפסת ספה"ק ויגד יעקב צוה אלי כ"ק אדמו"ר שליט"א לכתוב כדברים האלה, ראשית נא להודיעו תו"מ אם יכולין ג"כ להדפים או רק ליטאגראפירן כי ברצונו כ"ק אדמו"ר שליט"א להוסיף ב' או ג' בויגענם להדפים עוד מכתב יד להשלים את הספר על כל המועדים מן פסח עד חודש אלול ג"כ ואם יכולין להדפים מחדש הנ"ל אזי טוב וישלח לך כ"ק אדמו"ר שליט"א השאר בכתב יד, ואם אין יכולין רק פאטאגראפירן אזי תודיע אם יכולין כאן לכתוב את הכתב יד על שרייבמאשין וזאת פאטאגראפירן וד"ל.

והנה בין כך ובין כך תראה להתחיל תו"מ במוקדם ההדפסה באלף עקסעמפלארין ותתחיל מן קונטרוס צידה לדרך אבל לא תדפוס לא ההקדמה הראשונה ולא השני' כי כ"ק א"ש יכתוב הקדמה חדשה, רק תראה בודאי להדפיסו על נייר יפה ומהודר בתבנית קצת קטן מן ההוצאה הראשונה וגם האותיות יהי' בקצת קטנים מן הראשונים, וגם תכתוב אם יש לך איזה דרך על שליחות מעות ואם לאו אזי נראה אנו איזה דרך, ותמחול להשיב בתשובה ברורה על כל הנ"ל במוקדם, ואם יש לך עוד איזה ספיקות תשאל ואשיבך חוו"ה של כ"ק אדמו"ר שליט"א.

חדשות אין אתנו ואסיים שורותי, ידידך הנאמן הדושה"ט

יצחק דוד פריעדמאן.

אחר כתבתיהו הראתיו לכ"ק אדמו"ר שליט"א ואמר שאפשר שחלק אחד מהקדמה ידפים אבל עדיין אינו יודע בבירור ע"כ אל תדפוס מהקדמה כלום עד שיודיע אותך. הנ"ל.

צילום אגרת ל"ג

בנו,

המשך אגרת ל"ג

תורת חיים

מכיל בתוכו חידושים נפלאים, כציצים ופרחים, בטוב טעם ודעת נאמרים, בכמה סוגיות הש"ס המפוזרים, אשר כתבם וחקקם בעט ברזל ועופרת, עלי גליון למשמרת, אחי החריף ובקי טובא, יקר שבערכין, כמר **חיים הלוי גראסס** ז"ל, תלמיד ישיבת פאפא, אשר נפטר צעיר לימים ביום כ"א תמוז שנת תש"א לפ"ק.

✧✧✧

פרקי חיים

אתן פה מקום להעלות על נס זכרונו הטוב והבהיר של אחי היקר מאוד נעלה הבחור המופלא ומופלג חריף ובקי טובא כמר **חיים הלוי גראסס** ז"ל, אשר בעוה"ר נקטף בימי עלומיו בעודו באבו, ביום כ"א תמוז לשנת תש"א לפ"ק, והובא למנוחת עולמים בביה"ח בבודאפעסט יע"א.

יהא זכרו ברוך.

בתורת ה' חפצו ומעוזו

אחי כמר חיים הלוי ז"ל היה מעודו מתמיד עצום מאוד, וכבר בימי נעורותו הכירו בו כי האי יניק לגדולות נוצר, ולאילנא רברבא יתעביד.

זכורני, בימי קדם, כאשר למדנו - להבחל"ח - ביחד, בצל הקודש בישיבת פאפא, שבהיותו יושב בה'קווארטיר' שלו היה מפסיק בינו לבין חבריו סדין דק והיה יושב שעות רצופות באשמורת הבוקר בעוד ליל, ועסק בתורת ה' בהתמדה נפלאה אשר אין לשער.

כשהגיע בפעם הראשון ללמוד בשערי הישיבה בפאפא יעצתי לו שלטובתו יראה שלא יקבל על עצמו שום משרה כגון להיות גבאי או כדומה, אשר היתה נהוגה בין כותלי הישיבה בימים ההם, מכיון שעל ידי כן יהיה צריך להפריע מלימודו, ומה גם שבמשרה הזאת יצטרך לדון בכל עת בין איש לרעהו, מה שלא יקנה לעצמו אוהבים מזה. על כן, אמרתי לו, תעמוד מנגד והלאה הימנו.

לסי׳ צ״ה (אות ב׳) כן הקשה הריב״א עה״ת ועמ״ש בס׳ משה ידבר.

תורת — סימן קי״א — חיים

מאחי היקר הבי׳ החשוב חו״ב יו״ש מ׳ חיים בן צבי סנ״ל זי״ל מכחורי המר
דישיבה הרמה דק״ק פאפא שנקטף באבו ר״ל בן כ״א שנה.

— נקוגי׳ דחזקי׳ וכי תנוס (פסחים כ״ג) —

בגמ׳ והכי גה״ק דרחמנא אמר ע״כ לא יאכלו נכ״י אם גה״ק והנן סולח
הגמ׳ נמכום אלא מעתה הכוג יליל, ותח״כ יכול אפיל להקטום «בו מיבעיא»
מאחר דכבר הוכחנו מונסלוחו דל״ת הכוג יליל ותח״כ אין סוס קנרא
והו״א דנו נעלמו לא יוכל לקדם, והכל על מכונו יבא נסלוס

יודא מאיר גראם שארשפאטאק

מושלות בהם ובצבור, לכן אמר משה רבינו ע״ה הבו לכם „אנשים״ ולא נשים, שלא תהי׳ עצת אשה בהנהגת הקהלה כי אין חכמה לאשה אלא בפלך.

שלמה קליין בודאפעסט

תורת **סימן קמ״** חייס

מאחי היקר הבי׳ החשוב חו״ב יו״ש מ׳ חיים בן צבי סנ״ל זי״ל מכחורי
חמד דישיבה הרמה דק״ק פאפא שנקטף באבו ר״ל בן כ״א שנה.
יאהר״צ כ״א תמוז.

בגמ׳ (קידושין מ״ח.) נמחני׳ החים מקדם נו ונסלוחו וכו׳ וגנמ״ הסחח
נסלוחו מקדם נו מיבעי ע״ם, והק׳ נחו״ח למה החריך המקסן נקו׳

כמ״ש (משלי׳) מאיר עינים ר״ל שרואים זולתם את האדם בעינים בהירות
ורחוק מהם מהשבת פגול ישמח לב.

יונתן הכהן שטראסטער מו״ץ דקד״ק ראאב

לסי׳ צ״נ (אות א׳) כ״כ בהגש״פ אגודת אזוב הגר״מ מהגאון מ׳ יעקב
יחזקי׳ נרינוואלר אב״ד עד״י פאפא ז״ל.

כסח הנשר העשירי (קד) כנת חר״ט

ג״כ פקקי הגמ״ס הכ״ל הגס דקונר חין נגידין נכ״ט יכול לקנור גה״ל
מותר נהכלה דהגמ״ס חיכו קונר כר״ם דחמר כ״ם למלקות ולדידי׳ מעיקוח
ל״ק קו׳ הגמ׳ דים לחלק נין גה״כ לנבלה כר״ל והנן.

יודא מאיר סג״ל גראם משארשפאטאק

נעיר לחכת כלל שלכי לגל לוחר על שלו בשניל יחיד לין משס רלי.
חנוך שלום סג"ל גליק צעלדעמעלק

סימן צז (תורת חיים)

מאחי היקר הבי החשוב החוי"ב ירו"ש מו"ה חיים סג"ל זי"ל
מבחורי חמד דישיבה בק"ק פאפא יצ"ו

בפסחים כ"ג וסכי חמן דרחמנא לשר לה יהכל והכיה ר"י הגלילי חמס
על עלמך הלין חמן לשור בהנאה כל ז', שלכי ההס דלמר קרא
וע"כ דלינא למיפרך מה לשהר לילוריס שלין היהר לליסורין - משל"כ
חמן יש היהר לליסורו מוכח מהילה דלריה"ג חמן לשהר הפסח מוהר
דלי לשו הכי לין היהר לליסורו. יודא מאיר גראם שאראשפאטאק

דברי — סימן צח — אגדה

יזמין לכו הקב"ה פרנסתיכו, כן יהי רלון לפניו שיספיע לכו כל טוב
למען כוכל לעגדו מתוך הרחבת הדעת לתורך יתיס וסכיס, לתן.—
בצלאל הכהן שווארטץ (פעהעדיהרשט)

תורת — סימן לי"ז — חיים

מאחי היקר הבי החשוב חו"ב ירו"ש מי חיים בן צבי סג"ל זי"ל מבחורי חמד
דישיבה הרמה דק"ק פאפא יצ"ו.

במתכי' יים מס' קידושין, המשה נקנית וכו' מקשה נגמ' וכיתכי הלים
קושה ומקשה וכו' ותנע"ש לי תנח קושה הו"ש לפי' נע"כ תנח המשה
נקנית דמדעתה לין שלח מדעתה לח ע"ש, וידוע קו' העולס לפי"ש שסק'
ככסף מהח דפסחים כ"ל ות"כ לין לחו מוכרחין לתילולו של הי"ן דשפיר
שמעינן דשוה כשף ככסף ות"כ מילה שוב הו"ש דהשה מקודשת לפי'
נע"כ וע"כ שפיר לילטריך למתכי המשה נקנית ולח הלים קושה להשמעינן
דמדעתה לין שלח מדעתה לח, ודו"ק.—
יודא מאיר סג"ל גראם שאראשפאטאק

דברי — סימן לח — אגדה

במס' כתובות ק"ד, גל מאן דאמר נח נפשי' דרבי ידקר בחרב! ומדקרקי'

בהישיבה היה נהוג שבעת התחלת הזמן החדש עבר מרן ז"ל על הרשימה מכל התלמידים כדי לסדר איש איש על מחנהו ועל דגלו, ולמנות חברה גבאים לכל דבר שבקדושה איש איש כפי עבודתו. כאשר הגיע מרן להכריז את שם אחי להיות עומד ומשמש בתור 'גבאי קנין ספרים' נענה בשלילה על ההצעה הזו.

על שאלת מרן מה ראה על ככה ומפני מה הוא נסוג לאחור, השיב, כי אחיו 'יודא מאיר' יעץ לו כן.

על זה השיב לו מרן: "יודא מאיר הייסט אז נישט און איך הייס יא!".

כן נשנה הדבר עוד פעמיים. בפעם השלישי נענה מרן אליו ואמר: "אף על פי דכתיב (אסתר א') 'והשתי' כדת אין אונס', אבל עכשיו אני מצווה אותך וגוזר עליך שתקבל עליך משרה הלזו."

ואכן נתקבל אז לגבאי של החברה קנין ספרים שהיתה מעבודת קשות שבמקדש, ולתפקיד הזאת היתה נדרשת לבחור כלי מחזיק ברכה מושלם בתורה ובמעשים, כי ה'גבאי' הי' צריך לעמוד על המשמר האיך ובמה לחלק את הספרים בין תלמידי הישיבה, לזה כך וכך שעות ולפלוני אחרת וכדומה. וכן היו צריכין לסדר את ספרי הראשונים והפוסקים שהיו מצטרכין אליהן בכל זמן וזמן וכדומה.

חיים שיש בהם תורה...

אחי ז"ל היה בקי בהלכות שבת ובנושאי כליה בבקיאות נפלאה כאחד המורים. כן היה שגור בפיו ספר 'שאגת אריה', ולמעלה ממאה תשובות מספר 'נודע ביהודה' היה יודע בעל פה.

סיפר הר"ר **משה יאקאבאוויטש** הי"ד שפעם אחת ראהו לומד בקדרותא דצפרא בהתמדה יתירה, ורצה לראות במה הוא עוסק בשעה ההיא, ולתמהונו הרב ראהו לומד בשו"ת נודע ביהודה. הוא חשב שמסתמא אינו יודע מה הוא לומד ואינו יורד לעומק דבריו, ועל שאלתו אם הוא מוכן להבחן אצלו במה שלמד, ענהו בחיוב.

ר' משה התחיל לבחנו תשובה אחר תשובה, ונתפעל מאוד האיך בחור צעיר לימים הנו בקי ויודע ועד בתשובותיו של רב האי גאון הנודע ביהודה, בעמקות נפלאה כזקן ורגיל.

הלה סיפרה לרבינו אחר פטירת אחי, כששמעו רבינו ענה בתמיהה רב לעומתו: "רבנים גדולים אינם בקיאים בזה!".

כתיבה לחיים

כן היה מחדש חידושים נפלאים בתורה, ונשאר לנו כמה חידושי תורה ממנו, אשר לאחר פטירתו פרסמתיו בירחונים שהופיעו על פני תבל.

בין חיים לחיים

בשנת תש"א נפל למשכב, ונסע הביתה לשאראש פאטאק.

סיפר הר"ר **דוד פרידמן** שיחי' מבני ברק, שכאשר עשיתי אותו שליח שילך להגאון הצדיק **רבי שבתי שעפטיל ווייס** זצ"ל אב"ד שימאני, שיעורר רחמים על בריאותו, נאנח ונענה הגה"צ ז"ל אליו: "אוי! הלא רבי חיים כבר השלים את עצמו!".

בעת פטירת מרן ז"ל שלהי חורף תש"א כאשר שלחתי בעש"ק טעלגראם לבית אבי ז"ל שילך לפקוד על בית העולמים בעד רפואת מרן ז"ל וכמסופר לעיל, נתוודע אחי מזה, ומתוך דביקתו במרן ז"ל הלך במוצאי שבת להפאסט אמט' בכדי לצלצל משם לפאפא לשמוע דבר מה ממצבו של מרן.

אמנם לא היה ביכלתו להתקשר לפאפא, כי כל הקוים היו תפוסים. ויהי כאשר ראה זאת הרגיש בנפשו כי כבר נפטר מרן, והגיב שאם כן יודע הוא שכבר הגיע גם עתו....

כשהתגבר חליו הובילו אותו לבית החולים בבודאפעסט, מצבו הורע מיום ליום. כשמצבו הורע מאוד השמיע את בקשתו שרוצה לראות עוד את רבינו טרם פטירתו, ובכן נסעתי עם להבחל"ח רבינו מפאפא לפעסט, רבינו התארח אז בפעסט אצל הרב העסקן המפורסם ר' **חיים ראטה** ז"ל, כשהגיע רבינו הלך לטבול ולאחריו שכב מעט.

כששמעתי מבית החולים שהמצב החמיר, נסיתי להקיץ את רבינו, כששאל האיך נראה המצב, עניתי: "לא טוב", ענה רבינו: "אם כן איפוא צלצל נא לטעקסי", ונסע להביה"ח.

שהכל

קודם פטירתו ביקש שיביאו לו דבר מה לטעום, כי ברצונו לברך ברכת שהכל טרם הסתלקותו.

רבינו אמר אז לרבי חיים ראטה שברצונו עוד היום להספידו, ר׳ חיים ענהו שדבר זה הוא מן הנמנע, שבפעסט אין מניחים לטפל בנפטר עד שיבוא ד״ר ויבדוק, והוא דבר הנמשך לכל הפחות כשתי מעל״ע, אכן רבינו התעקש ואמר לו נלכה להנעלאגישע קהלה לבקש מהם שישתדלו לקרא את הדאקטאר עוד היום, וכן עשה והצליח עוד לעשות הלויה בו ביום.

רבינו הביע חוות דעתו לעשות עמו הקפות כנהוג, רבי חיים אמר לו אשר בפעסט אין המנהג כן, ובגדולים וטובים הימנו לא עשו ההקפות, אמנם רבינו לא ויתר ועשה לו את ההקפות.

את הכבש האחד תעשה בבוקר

רבינו נשא עליו מספד תמרורים, ובתוך הספידו המליץ עליו דברי הגמרא על הפסוק את הכבש האחד תעשה בבוקר ׳האחד׳ המיוחד שבעדרו, ׳תעשה בבוקר׳, נלקח בבוקר בימי צעירתו ופריחתו.

נטמן בבביה״ח דשם.

ויזכר גם לטובה נשמת אחי היקר כמר **יצחק הלוי גראסס** ז״ל שנקטף בדמי ימיו בעודו צעיר לימים מאוד.

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים!

✧✧✧

חידו"ת של אחי רבי חיים ז"ל

בסוגיא דחזקי' ורבי אבוה

פסחים דף כ"ב

בגמרא, והרי גיד הנשה דרחמנא אמר 'על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה', ותנן שולח אדם ירך לנכרי וגיד הנשה בתוכו מפני שמקומו ניכר, ומשני, קסבר ר' אבוה כשהותרה נבילה הוא וחלבה וגידה הותרה, הניחא למ"ד יש בגידין בנותן טעם אלא למ"ד אין בגידין בנותן טעם מאי איכא למימר, ומשני, מאן שמעת לי' דאמר אין בגידין בנותן טעם רבי שמעון וכו' רבי שמעון הכי נמי דאסור בהנאה, דתניא גיד הנשה מותר בהנאה דברי ר' יהודה ורבי שמעון אוסר, עד כאן הסוגיא.

והנה הרמב"ם בפ"ח מהלכות מאכלות אסורות הלכה ט"ו פוסק כרבי אבוה דכל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל לא תאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע, ובפרק א' שם הי"ד פוסק כרבי שמעון דאמר אין בגידין בנותן טעם, ובפ"ח הט"ו הנ"ל פוסק כרבי יהודה דסובר גיד הנשה מותר בהנאה, וכבר תפסו עליו חכמי לוניל דלפי סוגית הגמ' הנ"ל סותר עצמו הרמב"ם בהני הלכות, דאם סובר אין בגידין בנותן טעם ליכא למימר כשהותרה נבילה הוא וחלבה וגידה הותרה, ומנא לי' דגיד הנשה מותר בהנאה.

ויש ליישב, בהקדם קושית הפליתי מאי קאמר הגמ' מאן שמעת לי' דאמר אין בגידין בנותן טעם רבי שמעון, הא רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא נמי סובר הכי (בחולין צ"ג:), והו"ל להגמ' להביאו ולומר אליבי' דהוא ג"כ סובר גיד הנשה אסור בהנאה.

ונ"ל דבירושלמי הקשה הרי חדש דכתיב 'ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו', ותנן קוצר לשחת ומאכיל לבהמה, ומשני שאני חדש דאין איסורו איסור עולם ויש היתר לאיסורו, וליכא למילף מנבלה דשם הוא איסור עולם ואינו דומה לנבלה ובודאי לא גילה לן קרא אלא בדומה לו, ולפי"ז יש להקשות לכאורה מאי פריך הגמ' והרי גיד הנשה, הלא גם גיד הנשה אינו דומה לנבילה לפי מה שהעלה הפרי

מגדים סימן ס״ה במשבצות סעק״ד דבגיד הנשה חצי שיעור מותר מן התורה ע״ש סברתו, ובנבלה חצי שיעור אסור, אם כן מנ״ל לגמ׳ דלא יאכלו דכתיב גבי גיד הנשה איסור הנאה במשמע הלא אין לנו הוכחה לזה רק מנבילה וזה אינו דומה לנבילה.

ועל זה י״ל דהמקשן הקשה אליבא דרבי שמעון דסובר כל שהוא למלקות, ולדידי׳ אין חילוק בין נבילה לגיד הנשה, ומשני כשהותרה נבלה וכו׳, ושפיר פריך הניחא למ״ד וכו׳, וכוונת המקשן לומר הלא כל עיקר הקושיא אינו אלא לרבי שמעון כנ״ל, ולדידי׳ ליכא למימר כשהותרה נבילה וכו׳.

ומעתה מיושב קושית הפליתי דבאמת לר׳ ישמעאל בנו של ר׳ יוחנן בן ברוקא לא קשה קושית הגמ׳ דלדידי׳ איכא למימר החילוק בין נבילה לגיד הנשה כנ״ל, דבנבלה חצי שיעור אסור ובגיד הנשה חצי שיעור מותר.

ובזה מיושבים ג״כ פסקי הרמב״ם הנ״ל, הגם דסובר אין בגידין בנותן טעם יכול לסבור גיד הנשה מותר בהנאה, דהרמב״ם אינו סובר כרבי שמעון דאמר כל שהו למלקות ולדידי׳ מעיקרא לא קשה קושית הגמ׳ דיש לחלק בין גיד הנשה לנבלה כנ״ל, והבן.

✧✧✧

פסחים דף כ״ג

בגמרא, והרי חמץ דרחמנא אמר לא יאכל ותניא רבי יוסי הגלילי תמה על עצמך האיך חמץ אסור בהנאה כל ז׳, שאני התם דאמר קרא ׳לא יראה לך שאור׳ שלך תהא.

והקשו בתוספות, לחזקי׳ דלא מפיק איסור רק מלא יאכל ליכתוב קרא לא יאכל דמשמע רק איסור אכילה ולא בעי לך להתיר הנאה.

ויש לומר דהנה הפני יהושע הקשה אהא דאמר חזקי׳ מנין לחמץ בפסח שאסור בהנאה, דנילף איסור הנאה בחמץ מנותר ושאר איסורי הנאה מקל וחומר דאינם בבל יראה ואסורים בהנאה חמץ שהוא בבל יראה אינו דין שיהא אסור בהנאה.

ויש ליישב קושיתו דלאו ק״ו היא, דאדרבה היא הנותנת מכיון שעובר בבל יראה אינו אסור בהנאה דרחמנא

לא הזהיר רק שלך אי אתה רואה וכיון שאסור בהנאה לאו ברשותו קאי, ואי לאו קרא דלא יאכל שאסור בהנאה דגלי לן קרא כדר״א דאמר חמץ אינו ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו, מכח ק״ו לא היינו אומרים כן, (עי׳ כעין זה בגינת וורדים ובפתיחה כוללת להפמ״ג).

אמנם זה ניחא רק לפי מה דקי״ל חצי שיעור אסור מן התורה, דלמ״ד חצי שיעור מותר מה״ת הדרא קושית הפנ״י לדוכתי׳, והוא לפי מה שחידש האבן העוזר דלמ״ד חצי שיעור מותר מה״ת הוי חמץ ברשותו של אדם אף דאסור בהנאה דיכול ליהנות ממנו עכ״פ פחות מכשיעור, א״כ קשה אכתי נילף איסור הנאה בחמץ מק״ו כנ״ל, מה תאמר דחידוש הוא שיהא עובר בב״י במקום דאסור בהנאה ואינו ברשותו הרי יכול ליהנות ממנו פחות מכשיעור והוי ברשותו כנ״ל.

והנה הא דחצי שיעור אסור מה״ת גם בחמץ בפסח כתב הרמב״ם דילפינן מלא יאכל, וכתב המשנה למלך דמשאר איסורים ליכא למילף דשאר איסורים אין היתר לאיסורם משא״כ חמץ בפסח יש היתר לאיסורו, ובזה מתורץ קושית התוס׳ הנ״ל דאי לא כתיב קרא דלא יאכל א״כ לית לן קרא על חצי שיעור דאסור ומשאר איסורים ליכא למילף כנ״ל, והוה אמינא דחצי שיעור מותר בחמץ ושפיר אנו יכולין למילף איסור הנאה בחמץ משאר אסורים כקושית הפנ״י הנ״ל, ושפיר איצטריך לך להיתר הנאה.

והשתא דאתינא להכי דלר׳ יוסי הגלילי איצטריך לא יאכל לחצי שיעור מיושב קושית העולם על דברי המהרש״א (לקמן כ״ז:) דאיתא התם, אמר רב חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור, ושלא בזמנו במינו אסור שלא במינו מותר, ופריך במאי עסקינן אילימא בנותן טעם שלא בזמנו שלא במינו מותר הא יהיב טעמא, ופרש״י בתמיה הא יהיב טעמא ורק מדקאמר שלא בזמנו במינו אסור גלי דעתי׳ דכר״י ס״ל דאמר אף לאחר הפסח אסור ע״ש.

וכתב על זה המהרש״א לאו דוקא כר״י דאי נמי כר״ש ס״ל וקנוס לאחר הפסח אף בתערובת, תקשי לי׳ שלא במינו אמאי מותר הא יהיב טעמא, ולא אתי לאפוקי אלא מרבי יוסי הגלילי עכ״ל, והקשו ע״ז מנא לי׳ דלרבי יוסי הגלילי מותר באכילה לאחר הפסח אפשר דסובר דאסור באכילה גם לאחר הפסח, רק בהנאה מותר גם בתוך הפסח.

ולהנ״ל דלרבי יוסי הגלילי ילפינן מלא יאכל חצי שיעור, וקשה לילף משאר איסורין כנ״ל, ועל כרחך דאיכא למיפרך מה לשאר איסורים שאין היתר לאיסורן משא״כ חמץ יש היתר לאיסורו, מוכח ממילא דלרבי יוסי הגלילי חמץ לאחר הפסח מותר, דאי לאו הכי אין היתר לאיסורו.

✧✧✧

מסכת קידושין

במתניתן ריש מסכת קידושין, האשה ניקנית וכו׳, מקשה בגמרא וניתני האיש קונה ומקנה וכו׳, ואיבעית אימא אי תנא קונה הוא אמינא אפילו בעל כרחך תנא האשה נקנית דמדעתה אין שלא מדעתה לא ע״ש.

וידוע קושית העולם לפי״מ שהקשו התוס׳ (ד״ה בפרוטה ובשוה פרוטה) דמנא לן דיכול לקדש אפי׳ בשוה פרוטה ומנ״ל דשוה כסף הוא ככסף בקידושין, דהא לקמן (דף י״ז) מבעי׳ לי׳ קרא גבי עבד עברי ישיב לרבות שוה כסף ככסף, ותי׳ הר״ן דהואיל ואשה אינה נקנית אלא מדעתה וא״כ אם האשה מתרצית בשוה פרוטה ג״כ אמאי לא תהי׳ מקודשת ע״ש, ולפי״ז הדרא קושית הגמ׳ לדוכתא דניתני האיש קונה ואי משום דהו״א אפי׳ בע״כ, זה אינו, כיון דמפורש להדיא במתני׳ דהאשה נקנית בשוה פרוטה וקשה מנ״ל, וצ״ל כתי׳ הר״ן הנ״ל וא״כ ידעינן דאשה אינה מקודשת אלא מדעתה.

ונלענ״ד לתרץ בהקדם דברי הגמ׳ (פסחים מ״ג) דאיצטריך כי ׳כל׳ אוכל חמץ וגו׳, דסד״א הואיל וכתיב עליו חמץ ז׳ ימים תאכל עליו מצה כל שישנו בקום אכול מצה ישנו בבל תאכל חמץ והני נשי הואיל ולתניהו בקום אכול מצה דהו״ל מצות עשה שהזמן גרמא אימא בבל תאכל חמץ נמי ליתניהו קמ״ל.

והקשו בתוס׳ דהיכי ס״ד למידרש הכי, אדרבה איפכא יש לדרוש דלחומרא מקשינן, ותירץ באור חדש (קידושין נ״ו) לפי מה שעלה ונסתפק המשנה למלך (בפ״ה מה׳ אישות) אם קידש בדבר דלדידה שוה פרוטה ולדידי׳ לא שוה כלום אם מקודשת, כגון אם קידש באיסורי הנאה לאשה שיש לה חולי שיב״ס דקי״ל דמותרת להתרפאות באיסורי הנאה, דאי אזלינן בתר דידה שויא פרוטה ואי אזלינן בתר

דידי׳ לא שויא כלום, ואי נימא דאזלינן בתר דידה מתורץ קושית התוס׳ הנ״ל דלקולא ולחומרא לחומרא מקשינן, ז״א דגם זה הוא חומרא דע״י שתאמר דנשים אינם בכלל לא תאכל עליו חמץ א״כ אם קידש אשה בחמץ אז הקידושין חלין והוי חומרא דנאסרת לכל העולם, והא תינח אי אזלינן בתר מקבל ולא בתר נותן וכו׳ ע״ש.

ולפי״ז יקשה לכאו׳ מה הקשו התוס׳ מנ״ל דשוה כסף ככסף בקידושין הלא טובה תוכחת מגולה מדאיצטריך ׳כל׳ דלא נימא דנשים ליתנהו בבל תאכל חמץ מכח ההיקש ולא הוי היקש לקולא כיון דאתי לידי חומרא בקידש בחמץ כנ״ל, ואם כן ע״כ שמעינן מהכא דשוה כסף הוא ככסף בקידושין דהרי חמץ הוא רק שוה כסף כמובן.

אמנם כל זה רק אי נימא דאזלינן בתר מקבל כנ״ל, והנה י״ל הא דאזלינן בתר מקבל או נותן תלי׳ דמאיזה קרא ילפינן כסף קידושין דאי ילפינן מקרא דקיחה קיחה א״כ שם הי׳ ׳מקבל מנותן׳ דכתיב וישקול אברהם לעפרון וגו׳, אמנם אי ילפינן קידושי כסף מויצאה חנם אין כסף שם אינו רק מקבל ושפיר שמעינן דאזלינן בתר מקבל.

ואנן קי״ל כמ״ש הרמב״ם דילפינן מקרא דקיחה קיחה, (וטעמא דמלתא דלא ילפינן באמת מויצאה חנם י״ל משום דאמה העברי׳ יוצאת בע״כ בסימני נערות וליכא למילף מינה קידושין דמדעתה), וא״כ ע״כ לא אזלינן רק בתר מקבל דהיינו בתר דידה, ושפיר נפשט ספיקת המשנה למלך.

ומתורץ קושית התוס׳ בפסחים הנ״ל, דשפיר הוי לחומרא כנ״ל דהיינו אם קידש בחמץ, ועלה מן הארץ דמתורץ גם קושי׳ העולם, דלפי״ז לא שמעינן דאינה מקודשת רק מדעתה מדמפורש במתני׳ דאשה נקנית בשו״פ דכיון דשפיר שמעינן דשוה כסף ככסף מהא דפסחים כנ״ל, וא״כ אין אנו מוכרחין לתירוצו של הר״ן דשפיר שמעינן דשוה כסף ככסף וא״כ ממילא שוב הו״א דאשה מקודשת אפי׳ בעל כרחך, וע״כ שפיר איצטריך למתני האשה נקנית ולא האיש קונה לאשמעינן דמדעתה אין שלא מדעתה לא, ודוק.

✧✧✧

במסכת קידושין (דף מ״א.) במתניתין, האיש מקדש בו ובשלוחו וכו׳, ובגמרא, השתא בשלוחו מקדש בו מיבעי ע״ש.

והקשה באור חדש למה האריך המקשן בקושיתו השתא בשלוחו מקדש וכו׳, ובקיצור היה לו להקשות ׳בו פשיטא׳, ואריכות הלשון נראה כמיותר.

והנלע״ד בהקדים ליישב קושיא נפלאה מהגאון מ׳ שלמה קלוגר זצ״ל דמאי פריך הגמ׳ בו מבעיא הלא היה סברא לומר דהאדם בעצמו לא יוכל לקדש, לפ״מ דאמרו במסכת מכות (דף ו.) אלא מעתה הרוג יציל ועיי״ש בפירוש רשיז״ל שהרי גם הוא ראה והוא קרוב אצל עצמו עכ״ל, ואם כן ה״ה בקידושין לפי מה דקיי״ל דהמקדש בלא עדים אין חוששין לקידושין היה סברא לומר דאם האדם בעצמו מקדש יבטל העדות שהרי גם הוא ראה ואדם קרוב אצל עצמו, ובנמצא אחד מהם קרוב או פסול כולם פסולים כדאיתא בתוספות סנהדרין פרק היו בודקין, וא״כ אי לא תני ׳בו׳ הוה אמינא דהאדם בעצמו אינו יכול לקדש רק על ידי שליח כיון דאיפסיקא דשליח נעשה עד, וא״כ על כרחך דאינו נוגע בדבר, ורק ע״י שליח יכול לקדש, דהוא אדרבה מסייע להעדות אבל בו בעצמו לא, וע״כ איצטריך התנא להשמיענו ׳בו׳ דוקא הוא בעצמו אינו מבטל העדות כדמשני שם הגמרא במכות, יקום דבר במקיימי דבר הכתוב מדבר ע״ש, ובהגהות אה״ע (סימן מ״ה) וח״מ (סימן א׳).

והנה המקנה העיר על פסק הרמב״ם (פרק י״ח מהלכות עדות) דהזמה מקרי רק בהזמה בלבד ולא בהזמה והכחשה ביחד, וא״כ האיך איפסקא הלכתא דשליח נעשה עד, הלא מבואר בבית יוסף (סימן ל״ו) דעידי קידושין בעינן ג״כ עדות שאתה יכול להזימה, והלא אם יזמו את העדים יהיה ג״כ הכחשה בגוף המעשה ואינו נקרא הזמה, ואם כן לא הוי עדות שאתה יכול להזימה, ותירץ דאין זה הכחשה לגוף המעשה דאפשר שעשה שליח אחר אם כן יכול להיות המעשה אמת רק הוא לא היה שם דאמרינן שליח עושה שליח ולא הוי הכחשה והזמה יחד.

וכל זה נכון אי אמרינן דשליח עושה שליח בקידושין, דאי שליח אינו עושה שליח הדרא קושיא לדוכתא אמאי שליח נעשה עד הלא אי אפשר להזימם והוי פסול לעדות ועל ידו נפסלו כל העדות כמבואר בתוס׳ סנהדרין הנ״ל.

וכבר נודע למשגב שיטת הקדוש מרדוש ז״ל דלא אמרינן בקידושין שליח עושה שליח, והרי״ם הביא ראיה לדבריו מדקתני ׳בשלוחו׳ ולא קתני האיש מקדש בו ובשליח, ועל כרחך דדוקא בשלוחו מקדש, דוקא אותו שעשה שליח ולא שליח אחר כגון שהשליח עשה שליח אחר.

ומעתה נתנה ראש ונשובה דפירושא דהך שמעתא כן הוא, השתא ׳בשלוחו׳ מקדש מדקתני בשלוחו ע״כ דאין שליח עושה שליח, ואם כן קשה לפי מאי דקיי״ל שליח נעשה עד האיך יכולין לקדש בשליח הא הוי עדות שאי אתה יכול להזימה, ואם כן כל העדים פסולים כדברי התוספות סנהדרין, והאיך יכולין לקדש בשליח, אלא על כרחך מדקאמר ומקדים דיכולים לקדש בשליח מוכח דלא אמרינן כסברת הגמרא במכות אלא מעתה הרוג יציל, ואח״כ יכול שפיר להקשות ׳בו מבעיא׳ מאחר דכבר הוכחנו מ׳ובשלוחו׳ דלא אמרינן הרוג יציל ואם כן אין שום סברא והוה אמינא דבו בעצמו לא יוכל לקדש, והכל על מכונו יבוא בשלום.

✧✧✧

חידושי תורה לפרשת שמות

ויאמר בי אדני שלח נא ביד תשלח. ובמדרש שלח נא ביד תשלח ביד רבי עקיבא, וצ״ב.

ויש לפרש בהקדם דברי מרן החתם סופר זלה״ה בביאור הכתובים (סו״פ שמיני) והתקדשתם והייתם קדושים וגו׳ כי אני ה׳ המעלה אתכם מארץ מצרים, והייתם קדשים כי קדוש אני. דידוע דמה שהרחיבו הקדמונים לתרץ האיך יצאו ישראל מאמ״צ טרם הגיע עת קצם ועדיין לא נשלמו הארבע מאות שנה שנגזרה עליהם, והנה קי״ל בכמה דוכתין בש״ס דהקדש וחמץ ושחרור מפקיעין מידי שעבוד, והנה כי כן י״ל דאע״פ שבני ישראל היו משועבדים לפרעה במצרים, הקדישם הקב״ה להיות לו לעם קדוש, והרי הקדש מפקיע מידי שעבוד, ושפיר יצאו ממצרים כי נפקעה שעבודם.

וזהו כוונת הפסוק והתקדשתם והייתם קדושים וגו׳ כי אני ה׳ המעלה אתכם מארץ מצרים. והרי לא נשלמה הזמן לצאת, אלא דהקדש מפקיע מידי

שעבוד ולכן בא ומזהיר אותם הכתוב שתהיו קדושים, כי רק בזכות זה הי׳ בידם לצאת מתחת עיני מצרים ולהפקיע מעליהם שעבודם, עכתו״ד החת״ס.

אמנם לכאו׳ תקשה ע״ז האיך הי׳ יכול הקב״ה להקדיש את בני ישראל ולהפקיע שעבודם ממצרים, ובמה יפה כח של הקב״ה על עם בני ישראל שיחול עליהם את ההקדש, ובאיזה קנין נקנו ישראל להיותם שלו. והרי אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו.

ונקדים במה שמצינו דמיפלגי תנאי במסכת בבא קמא (דף ל״ג ע״א) בשור שוה מנה שנגח שור שוה מאתים דנוטל את השור. ובגמ׳ שם דזהו שיטת ר׳ עקיבא דס״ל הוחלט השור להניזק, דלר׳ ישמעאל אינו רק כבעל חוב, אבל לרבי עקיבא הוי הניזק כשותף בהשור המזיק וע״כ ס״ל דהוחלט השור. ובגמ׳ שם מאי בינייהו הקדישו ניזק איכא בינייהו, דלרבי עקיבא דהניזק הוא שותף הקדישו קדוש דהרי שלו הוא, ולר׳ ישמעאל אין יכול להקדישו יעוי״ש בסוגיא.

ובזה תעלה כמין חומר, דהרי המצרים הזיקו לעם בני ישראל בהיותם במצרים תחת עוני וסבל. והניזק שהיה לו היזק מזה הוא כביכול הקב״ה בעצמו. ולשיטת ר׳ עקיבא הוי הניזק שותף, ועל כן שפיר נקנו בנ״י להקב״ה, וע״כ הקדישו קדוש וכדעת ר״ע.

וזה ביאור דברי המדרש, שמשה רבינו טען להקב״ה דהרי לא נשלמה זמנם לצאת. ואלא ע״כ כמ״ש החת״ס דהקב״ה הקדישם והקדש מפקיע מידי שעבוד. אמנם האיך יוכל להקדישם אם אינם שלו, וע״כ כשיטת ר׳ עקיבא שהניזק הוי שותף. ובכן הקדישו קדוש. ולכן שלח נא ביד תשלח לגאלם ממצרים, ביד מי, ביד ר׳ עקיבא, ודו״ק וא״ש.

כאן המקום אתי לתת שבח ותהלה ולהביע רגשי לבבי ומיטב ברכותי מעימקא דליבאי לכל בני החשובים שליט"א ומשפחתם ה' עליהם יחיו, על עזרתם הדגולה בכל עת ומצוא, ועל מסירתם הנפלאה והנאמנה בכל זמן ועידן. ואלו הן:

בנינו הרב ר' צבי הלוי שליט"א וזוגתו מרת חי'ה שתחי'.

בניהם:

מרת שפרה גיטל דינה עם בעלה הר"ר יעקב יוסף לעפקאוויטש, ומשפחתם.

הר"ר חיים יוסף נתן וזוגתו מרת אסתר גאלדא, ומשפחתם.

מרת בלימה רחל עם בעלה הר"ר אברהם קליין, ומשפחתם.

הר"ר אשר אנשיל וזוגתו מרת חנה שרה, ומשפחתם.

הר"ר מרדכי וזוגתו מרת פרידא, ומשפחתם.

הר"ר אברהם דוב וזוגתו מרת הענטשא, ומשפחתם.

מרת הענטשא פעסיל עם בעלה הר"ר יצחק מנחם לאקס, ומשפחתם.

הר"ר יואל וזוגתו מרת רחל עלקא, ומשפחתם.

הר"ר יהושע ברוך וזוגתו מרת קרינדל אסתר, ומשפחתם.

הב' יעקב אלימלך.

בתנו מרת פעסיל עם בעלה הר"ר חיים רייכבערג שיחי'.

בניהם:

הר"ר משה ארי' וזוגתו מרת רחל דבורה ומשפחתם.

מרת חי' פראדל עם בעלה הר"ר ארי' גראס ומשפחתם.

מרת שרה הענטשא עם בעלה הר"ר יודא משה לעווי ומשפחתם.

מרת חנה מלכה עם בעלה הר"ר משה יצחק וורטהיימער ומשפחתם.

הר"ר בן ציון יואל וזוגתו מרת שינדל ומשפחתם.

בנינו הרב ר' מרדכי הלוי שליט"א וזוגתו מרת גענענדל שיחי'.
בניהם:

הר"ר משה יצחק וזוגתו מרת איידל ומשפחתם.
מרת בלומה רחל עם בעלה הר"ר יוסף מענדל אוויטש ומשפחתם.
הר"ר ישראל חיים וזוגתו מרת בלומה ומשפחתם.
הר"ר יואל וזוגתו מרת אסתר חוה ומשפחתם.
הר"ר צבי דוב וזוגתו מרת פיגא לאה ומשפחתם.
מרת חנה גיטל עם בעלה הר"ר געלדצעהלער ומשפחתם.
שיינדל פעסיל, יוסף, צפורה מלכה, הענטשא, יעקב אליעזר.

בנינו הר"ר חיים יוסף הלוי וזוגתו מרת מלכה שיחי'.
בניהם:

מרת גאלדא רחל עם בעלה הר"ר אברהם נחמן מייזעלס ומשפחתם.
מרת בלומא ליבא עם בעלה הר"ר יואל פישער.
חנה, יואל ישעי', משה אלימלך, צבי, יקותיאל מנחם.

בנינו הר"ר יעקב אליעזר הלוי וזוגתו מרת אסתר שתחי'.
בניהם:

מרת פעגא יכט עם בעלה הר"ר לוי יצחק קאהאן, ומשפחתם,
הר"ר צבי אהרן יצחק וזוגתו מרת שרה ומשפחתם
יוסף, רעלא.

אתה השם תשמרם ותנצרם בכל זמן ועידן, ויהי נועם ה' עליהם בכל מעשה ידיהם, ויתברכו בכל טוב ממעון הברכות, רב חינ"א ורב חסד"א יעלו ויבואו ויגיעו על ראשם עטרת, ויהי דרכם צלחה ונכונה לנצח, ואזכה עוד רבות בשנים לרוות מהם מלוא חפנים תענוג ונחת דקדושה מתוך דשן ורענן ומתוך נהורא מעליא, אמן נצח סלה ועד.

טרם אכלה שפתי חובה כפולה ומכופלת מוטלת עלי להביע רגשי תודה וברכה מלב עמוק, רון שיר ושבח לכבוד נכדי היקר והחביב מאוד נעלה הר"ר חיים יוסף נתן הלוי גראסס הי"ו עם זוגתו החשובה תחי' וכל יוצאי חלציו שיחי', על אשר בא בעזרתי בסיוע שיש בו ממש בדמים תרתי משמע, ואודות השתדלותו הנכונה והראויה בעזר אדון כל רואה המחברת הנוכחי את אור העולם.

ברכתי תעלה לראש משביר שיהי ה' אלוקיו עמו ויעל, ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח, 'חיים' שאל ממך נתתה לו אורך ימים, תבואתה לראש 'יוסף', ויזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות, הון ועושר בביתו וצדקתו תעמוד לעד, אמן.

תודתי נתונה, מעומקא דליבא לנכדי אהובי, ברוך הכשרון, סופר מהיר, אב בחכמה, ה"ה מו"ה אברהם קליין הי"ו, אשר לקח עט ועופרת ובמשך כמה שנים עמל ויגע ועשה פרי לטובה, למען יעמדו דברי 'לדור ודור'. יה"ר שירווה רוב נחת דקדושה מכל יו"ח, בנים ובני בנים עוסקים בתורה ומצוות, בדרך התורה המסורה לנו מאבותינו דור דור.

ובכן יעלה ויבוא לפניך תפילתי ועתירתי אדון העולמים, עד הנה עזרוני רחמיך ולא עזבוני חסדיך השם אלוקינו, ואל תטשינו לנצח, ויהא רעוא מן קדם אבוהון די בשמיא שאזכה לראות בנים ובני בנים, בני שלשים ובני רביעים, עוסקים בתורה ובמצות, ותתן לנו אורך ימים ושנות חיים בנעימים לרוות מהם נחת ואושר במלוא חפנים, בבריות גופא ונהורא מעליא, עדי נזכה במהרה לקול המבשר ואומר מלך אלוקיך בביאת ינון במהרה דידן אמן.

ובעת צאתי מן הכרך הגדול והנהדר, אשא כפי פרושות לקל נורא עלילה, ואבקש ממנו בתחן וחנינה, אנא בשם! אתה הרועה אותי מעודי ועד היום הזה, עד הנה עזרוני רחמיך ולא עזבוני חסדיך, אתה המרחם עלי בכל עת צרה וצוקה, הטוב ומיטיב כי לא כלו רחמיך, יהמו נא רחמיך וחסדיך עלי ואל תטשינו לנצח,

ותתן לי ולכל נפשות ביתי חיים ארוכים ושפע קודש משכונת עוזך בשמים ממעל, ואתה השם ממכון שבתך השמים תברך את עמך בית ישראל, ותאיר ארץ מכבודיך, יכירו וידעו כל יושבי תבל כי אתה אלוקים לבדך עליון על כל הארץ, ויקוים בנו יעודי הנביא המבשר ומלאה הארץ דעה את ה' בבנין ציון וירושלים.

עם גיסי להבחל"ח הרבני החסיד רבי יצחק ברוך קרויניק ז"ל

המחבר

בני רבי צבי בשולה"ט ה'ויחי יוסף' עם נכדי מו"ה אשר אנשיל

בחתונת נכדי רבי חיים יוסף נתן הי"ו

המחבר עם הגה"צ אב"ד קארלסבורג שליט"א ובנו הגה"צ רבי צבי שליט"א

בחתונת נכדי יחד עם הגרח"ה פאדווא גאב"ד לונדון

בחתונת נכדי רבי חיים יוסף נתן יחד עם בני הרב צבי והרב מרדכי

בבר מצוה של נכדי רבי חיים יוסף נתן יחד עם מחותני הרה"ח רבי משה פערל

בסעודת ברי"מ של נכדי יחד עם הגה"ק מסאטמאר שליט"א

"וזכינו לראות בנים ובני בנים"

לזכרון בספר

לזכר עולם יוחק בספר נשמת הורינו היקרים זכרונם לברכה
מוהר"ר **צבי** במוהר"ר **יצחק הלוי** ז"ל הי"ד
נעקד"ה שמיני עצרת תש"ה

הצוה"ח מרת **חי' רחל** בת מוהר"ר **מרדכי** הלוי (לאזאר) הי"ד
נעקד"ה ב' דשבועות תש"ד

אחותי הבתולה מרת **רבקה** הי"ד ב' דשבועות תש"ד

זקיני הרב החסיד מוהר"ר **מרדכי** בן מוהר"ר **ארי' הלוי** (לאזאר) הי"ד
ט"ו סיון תש"ד

זקנתי הצוה"ח מרת **מרים** בת מוהר"ר **משה** הי"ד
ט"ו סיון תש"ד

אחי הבחור החשוב מוהר"ר חיים ז"ל, נפטר כ"א תמוז תש"א
אחי הבחור החשוב מוה"ר יצחק ז"ל, נפטר ט"ו מרחשון

◆

מוהר"ר **צבי** במוהר"ר **חיים יוסף** (נידערמאן) ז"ל
נפטר י"א טבת תש"ח

הצוה"ח מרת **פעסיל** בת מוהר"ר **משה** הי"ד
נעקד"ה ג' סיון תש"ד

מוה"ר **חיים יוסף** במוהר"ר **אברהם דוד** ז"ל נידערמאן
נפטר י"ב אב

מרת **הענטשא** בת מוהר"ר **יצחק אהרן** ז"ל, נפטר ה' כסלו

◆

ולע"נ מו"ר הרב הגאון הצדיק רבי **אליעזר** בהרב רבי **יצחק אהרן** ז"ל
שוואריץ דומ"ץ שאראש פאטאק זצ"ל הי"ד
נעקד"ה ט"ז סיון תש"ד

נר זכרון

הנני בזה להנציח לזכרון עולם שמו וזכרו הטוב של דודינו
האדם היקר באנשים, ותיק וחסיד, איש המעש, מפורסם בשמו הטוב
הי"ה הרב החסיד המפואר

רבי יצחק ברוך ב"ר משה ז"ל קרויניק

י דע את קונהו ועבדו בלבב שלם מתוך אהבה ויראה
צ דיק תמים במעשיו הולך תמים ופועל צדקה
ח סיד בדרכיו ובמפעליו, דרכו דרך טובה ישרה ונעימה
ק ולו זימר עריצים בעת השמיע לנו דרך התורה הצרופה והמסורה

ב עפר צדיקים וחכמים הי' מתאבק ובצמא את דבריהם שתה
ר ץ בזריזות נפלאה לקיים ולהדר את מצוות השם בתדירה
ו יצא יצחק לשוח בשדה, בתפילתו שפך כמים לבו יומם ולילה
כ ל ימיו עסק באורייתא מתוך יגיעה רבה ונאמנה

איש חסיד הי' במלוא המובן, את בוראו עבד באימה וביראה, בתורה הי'
עמל כחשיכה כאורה ביגיעה רבה ונאמנה, רץ באימה להיטיב לזולתו,
הי' מתאבק בעפר חכמים צדיקי הדורות בדביקות נפלאה.

יצאה נשמתו בטהרה ביום כ"ח לחודש אדר
שנת תשנ"ט לפ"ק

וברכתינו תעלה לאלמנתו החשובה, רעיתו הצנועה והחסודה מפורסמת
במעשיה הטובים בצדקה וחסד המהוללה
מרת **אסתר** תחי'
שעמדה לימינו במסירות נפלאה כל ימי חייו, זכרה לה אלוקי לטובה
ותזכה לנוב מתוך דשן ורענן ולהמשיך בפעולותיה הישרים מתוך בריאות
השלימות ומתוך שמחה ונחת אכי"ר

הונצח על ידי:
חיים יוסף נתן הלוי גראסם ומשפחתו

לדור ודור

לדור ודור - מעלה את נפתולי החיים היהודיים בארץ הגר לפני החורבן הנורא שפקד את עמנו.

המחבר, רבי יודא מאיר גראסס שליט"א, מתאר לדור את קורות ביתו, עיירתו, ימי נעוריו ובחרותו, בצל רבו בעל ה'זיגד יעקב' זי"ע ובנו בעל ה'יחי יוסף' זי"ע את אשר ראה, שמע וקיבל, וגודל התלאות אשר היו אתו בתקופת השואה, במחנות, יחד עם רבבות בני עמנו.

בנאמנות, בכאב וברגישות רבה, מתוארים ימי השחרור הראשונים של שנת תש"ה, הניסיונות להתגבר על השבר הנורא שפקד את בני עמנו לאחר המלחמה, כד בבד עם האמונה האיתנה במסורת בית אבותיו ורבותיו הגדולים, והחיים במחיצתם ולאורם, לאחר שעלה לארה"ב ובנה שם את ביתו.

מחבר הספר ראה לעצמו חובה למסור מדור לדור, את גודל חסדי ה' ואת מעשי הגבורה של השרידים אשר לה' קורא, בימי הבראשית של בניית העולם החדש בארצות הברית, ולגולל את סיפורה של אותה תקופה ואת מעשיהם של האנשים שפעלו בימים ההם. וכן תיאר את השנים שהקדיש בהם את כל כוחו ואונו לגדל בני ובנות ישראל ע"ד ישראל סבא, כמנהל מוסדות תורה וחינוך בארה"ב. וגם לרבות עובדות ושיחות קודש מרבותינו הצדיקים זי"ע, אשר זכה בקרבתם, ויצק מים על ידיהם.

לידי הקורא נמסר בזה הספר המיוחד במינו, עדות מהימנה חדורה אמונה ואהבת השי"ת, מסמך מרתק שכלול בו אור אמתי וחום אנושי רב, אשר בוודאי ייחרט וייזכר **לדור ודור**.